DO. ROBERTI MARANTÆ VENVSINI,

SINGVLARIA, ET IVRIS NOTABILIA,

Partim per Alphabetum digesta, & partim non.

CVM DECLARATIONIBVS AD VARIAS Leges, & Paragraphos.

Vtilia sanè valde, & necessaria omnibus, principaliter tamen in vtroq; foro versantibus, ac etiam legentibus, & studentibus.

NVNC RECENS IN LVCEM EDITA.

CVM PRIVILEGIO.



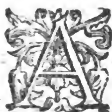
VENETIIS, MDCI.

Apud Hæredes Io. Antonij Bertani.

SINGVLARIA, ET IVRIS NOTABILIA.

Cum declarationibus ad uarias leges, & §§.

AVCTORE D. ROBERTO MARANTA.



CTIO quando competat, & quando officium iudicis, ad hoc sciendum, dic aut uerba legis diriguntur in partes, & tunc competit actio. ut l. 2. i prin. ff. ad l. Aquil. aut diriguntur in personam iudicis, & tunc competit officium iudicis, l. 2 C. de eden. aut uerba legis p[illegible] tur impersonaliter, & compe it act. l. statuas ff de acq. re. do. & de his uide Bart. in l. 1. ff. de cond. ex leg. in uer. 2. principaliter est u dendum.

Annus est duplex, s. naturalis, & emergens, & hoc secundu n leges naturalis dr ille, qui incipit a prima die Ianuarii, uel Septemb. secundum consuetudinem locorum emergens uero potest incipere qñcunque. Vnde si dico promitto dare tibi hoc anno & sumus in mense augusti il le annus intellig tur de emergenti, & sic durat usque ad alium augustum, & hoc est utile scire pro libellantibus, nam si fuerit quis uulneratus de mēse Octobris, & postea facio libellum de mense Martij, & dico qualiter talis hoc anno fuit vulneratus, non propterea uideor dicere falsum, quia intelligitur de anno emergēti: eodem modo dicimus de mense, si dico, dabo tibi hinc ad mensem, intelligitur de triginta diebus, & sic de mense emergenti, & hoc uoluit Alex. in l. de diuisione, & l diuortio § Item si messes. ff. so lut. mat.

Actus, quidam dicuntu fieri contra legem: quidam praeter legem, qui fiunt cōtra legem; si dubitatur an ualeāt, dic, aut lex ultra procedit adiiciendo poenā contrafacienti, & tunc ualent, tamen contrafaciens punitur, satis n. est eum puniri, ar. l. quid ergo § pœna grauior. ff. de his q no. infa. & hoc probatur: quia lex non stetit in puris finibus prohibitionis, ut l. iubemus. § sanc. C. de sacros. eccl. Si uero lex vltra non procedit, & tunc non ualent ipso iure, l. non dubium, & ibi Bar. C. de legi. & l. pacta quae contra. C. de pac. & no. Bar. in l. multum. ff. de uerb. ob. Qui uero fiunt praeter legem, ualent sine dubio, maxime qñ interuenit cōsensus partiū l pacisci. ff. de pac. & l. quaeritur §. pe. ff. de aedi. edict. & l. 1. & ibi no C. de pact. uide tamē omnino de praedictis Imo. in c. cū contingat, in 97. col. de iureiu. ubi plene.

Appellans a sententia iudicis, non tenetur probare de iniquitate sentētiae, sed uictor tenetur probare omnia, quae probauerat in prima causa, ut i aut. de his qui ingre. ad app. § illud quoq; & rō est, quia licet praesumatur pro sententia, ut ext. de renunti. in c. in praesentia, tamen hoc non praesumitur, qñ ab ea est appellatum, ut dicit Abb. ibi in 3. col. & idem Abb. in c. quoniam contra, in 10. col. de proba. Sed hoc non habet locum in eo qui reclamat a laudo arbitri, petendo illud reduci ad arbitrium boni uiri: quia licet tunc etiam non praesumatur pro laudo, tamen reclamans debet probare, de iniquitate laudi, ita no. Ale. in l. qui Romae. §. duo fratres, in 7. col. ff. de uerb. obl.

Applumbatio, & ferruminatio, in hoc differunt: nam applumbatio dr quaedam coniunctio, quę fit per diuersas materias, ut qñ pannus iungitur pāno, cum filo, & ideo, dr, quia plerumq; talis cōiunctio fit per plumbum, ut qñ lapis iungitur lapidi:

sed ferruminatio dr̃ qñ p easdē materias, ut ferrum, cum ferro, & argētum, cum ar gēto.l.in rē.§.itē quæcunq; ff.de rei uen.

Appellans a sententia, quæ erat ipso iu re nulla, an uideatur confirmasse eã, & sic ꝙ non amplius possit opponere de nullitate sententiæ? dic ꝙ siquidem sñia fuit nulla ratione consensus deficiẽtis, appel lans ab ea uř ipsum confirmare l. 3. § fi. ff rem rat.hab.secũdum ꝙ illum tex. intel ligit Bar.in l.si expræssim, in 2.oppo.ff. de app.si uero fuit nulla ex alia quacũq; cã, & tunc appellans non confirmat eam immo ẽt, si deserit appellationem, põ: di cere sententiam nullam. Ita tenet Bar.in l.1.C. qñ prouo. non est nece.& ibi etiã Bal.in 4.co.per illum tex. in d l si expres sim, & hoc si deserit appellationem, nam pendente appellatione, nõ potest dicere sentẽtiam nullam, sed si ipse deserit, & ap pellatus prosequitur, ꝙ potest, ut in auth. de his qui ingrediuntur ad appellandum. §. illud quoq; tũc põt opponere, & dicere appellationem non dẽre admitti, quia sententia fuit nulla, ita not. dixit Inno. in c. dilecto ext.de appel.& ibi plenius uide per Abb.

Astringẽs se in libello, uel articulis ad aliquam qualitatem probandã, si postea ipsa non probat, succumbit, & reus absol uitur ab obseruatione iuditij, ita dixit Bal. in l. 2. C de proba & Ang. in cons. 153. quem refert.& sequitur Ald. Barb in addi. ad Ab in c. cum causam, ext.de prob. ubi dicit ꝙ siquis dixerit in libello ꝙ mu tuauit tali mẽse, si postea probat de alio mense succumbit, & idem dicit Bal.in d.l. 2.C.de prob.adde Bar.ad prædicta, in cõ si.117 inc.accusatio fuit instituta, & Abb. in c. examinata.ext.de iud.& Bar.in l.Ful cinius.§.cum hoc.ff.ex quib.cau. in pos. ea & Ias.in l.pe.§.docere.ff.ne quis eum qui in ius uo.& Bar.in l diuus.ff de re iu di. & Bald in l.1.in 10.col. C.qui accu. non pos.

Aduocatus qui propter dolũ fecit cau sam amitti, puta præuaricando.i.colludẽ do cum parte aduersa, tenetur parti, & ul tra hoc efficitur infamis, & punitur pœna extraordinaria, de qua in l.1.in fi ff. de præuarica.de hoc est tex.in l.1.& ibi gl. C. de aduo.diuer.iudicio.ubi dr̃, ꝙ senten tia lata ex tali falsa aduocatione est nulla. De iudice uero, an & qñ teneatur de im peritia, uel de dolo uide Bar.ĩ q sua quæ incipit, iudex per imperitiam, & in l.fin.ff. de uar.& extraor.cog

Arbitrorum tres dicuntur esse species, quidam.n.dicuntur arbitri iuris, & isti eli guntur non de consensu partium, sed potius ex quadam necessitate legali, ut qñ partes dicunt iudicem suspectum, cogun tur eligere arbitros, uel si ex forma sta uti inter affines debeat cõpromitti, ut nor. Ab in c.cum dilectus, in 7.col.ext.de arbi. & ab istorum sententia licitum est ap pellare, ut ibi dicit Abb. & Bar.in l.fin.C. de iud.licet alias non appelletur a senten tia arbitri.l.diem.§.stari, & ibi Bar. ff de arbi. ex quo isti habent iurisdictionem a l.in omnib.ęquiparantur iudicib. delegatis, ut no.Abb. in c.suspitionis, ext. de of si dele.Ex quo infertur, ꝙ licet alias corã arbitro compromissario, non possit fieri reconuentio, ut no.Bar. in auth.& conse quenter, in fi C. de sent.ex quo potestas arbitri non extenditur ad aliud quam fue rit per partes petitum, tamen hoc non ha bebit locũ in arbitro iuris per prædicta, & tertius posset ẽt comparere pro suo interesse, sicut in iudicio ordinario, iuxta ea quæ habentur in l.Titia.ff sol. mat. Quidã dicuntur arbitri compromissarii, qui sunt electi de uoluntate partium, & hñt iudicare de iure & ab istorum sententia, non licet appellari.d.l.diem.§.stari.& ibi hoc dicit Bart.& in l.1. eo.tit. & isti tales arbitri cognoscunt super lite ad instar iudicum, dict.l.1.ff de arb.licet non sit opus porrigere libellum, quia compromissum illud quod fit in scriptis, habet uim libelli, ut dicunt doc.in c.quintauallis.ext. de iu reiur.& in d.l.fi.C. de iud.nec tale arbitrium posset reduci ad arbitrium boni nisi fuisset cõpromissum, ꝙ dẽat iudicare de iure: quia tunc si iniuste iudicat, reducitur ad arbitrium boni uiri, immo tunc eius sñia est nulla, cum contra ius dixerit, ut no Alex.in d.§ stari, & in §.arbitrorũ l. si societatem.ff pro socio.in add.quæ incipit, in hac q.&c.unde illud ꝙ dr̃ in §.stari, intelligitur, qñ simpliciter esset compromissum

promissum, quia tunc intelligitur in dubio de arbitro tali, cuius sententiæ siue iuste siue iniuste est standum, ut no. Alex. in d. Addi. in hac q. &c. circa medium. Quidam dicuntur arbitratores, qui habent iudicare tantum de facto: scilicet amicabiliter, & secundum conscientiam suam tamquam boni viri, & solent iudicare super contractibus, non autem super lite. ut no. Bar. in d. §. arbitrorum. in uersi. 1. quæro quę sit differentia, &c. & si iniuste arbitrantur, eorũ arbitramentum reducitur ad arbitrium boni uiri scilicet iudicis, ut d. §. arbitrorum in fi. & hoc arbitramentum habet similitudinem transactionis, ut no. Bar. in l. siquis arbitratu. ff. de verb. obl. si tamen arbitrator nunquam fuerit arbitratus, non reducitur ad arbitrium boni uiri, & nunquam ab eius persona receditur, ut d. l. siquis arbitratu, & extincta eius persona extinguitur arbitramentum, uel eo nolente arbitrari, ut ibidem habetur. Sed secus est in ultimis uoluntatibus: quia etiam si non fuerit arbitratus, receditur ab eo, & recurritur ad arbitrium boni uiri, ut l. fin. §. sed si quis. C. communia de lega. & plene per Bar. in d. l. siquis arbitratu. An autem possit cogi ferre laudum, dic aut acceptauit, & promisit se uelle ferre sententiam, & cogitur, l. 3. §. tã, & si. ff. de arb. aut non acceptauit nec adhuc promisit, & non cogitur suscipere nec iudicare, ut not. Bar. in l. 1. in 2. colu. ff. de leg. 2. & uide de his differentijs plenè per Abb. in d. cap. Quintaualis, & in dicto cap. cum dilectus, in 6. colum. & Ias. in §. omnium, in 2. colu. instit. de actio.

Actio personalis ad dandum, non solum datur contra furem, ut l. fin. ff. vsuf. quemad. ea. sed etiam contra prædictionem, & contra quemlibet malęfidei possess. Ita singulariter uoluit glo. in §. sic itaque, in versic. in rem. Instit. de actio. quã communiter sequuntur doct. & maxime Alex. in l. siquis nec causam. §. fin. ff. si cert. pet. Ex quo sequitur, quod non solum ille qui ab initio rem uiolenter, uel furtiue possedit, tenetur ad dandum, sed etiam ille, qui licet ab initio fuerit in bona fide, tamen ex post facto superuenit sibi mala fides, ex eo quia a tempore malę fidei dicitur prædo, ut l. siquid possessor. §. sicut, & l. sed si lege. §. si autem ff. de peti. hæred.

Appellatio debet fieri infra decem dies a die latæ sententiæ, dummodo appellans sciuerit se grauatum, alias tempus decem dierum non currit nisi a die scientię, ut est tex. no. in c. concertationi. de appell. li. 6. & no. gl. in c. ab eo. eod. ti. & lib. 6. & Alc. in consi. 114. 1. uol. quod teneas menti perpetuo, & est tex. in l. ab eo. C. quomodo, & quando iud. & gl. in auth. hodie. C. de app. & ibi Bart.

Argumentum ab etimologia uocabuli quãdo procedat, ui de Bar. in l. 2. §. appellata. ff. si cer. pet. Tamẽ ad unum aduerte, quod vbicunq; diffinitio repugnat allusioni uocabuli, nunquam est ualidum argumentũ ab allusione, ut dicimus in poss. ita dicunt doct. in d. §. appellata.

Actio ita differt ab officio iudicis, quia iudicis officium nullam prçsupponit obligationem, l. qui per collusionem §. fin. ff. de actio. emp. & no. doct. & maxime Ang. de Aret. in §. 1. in 3. col. instit. de actio. sed actio præsupponit obligationẽ, ut in præalle. §. 1. in diffinitione patet, & per Bart. in l. 1. ff. de iur. om. iud.

Actio criminalis, an possit cum ciuili in eodem libello intentari, dic ꝙ principaliter nõ ut l. 1. C. qñ actio ciui. crim. præiu. sed accessorie sic, ut si ago contra spoliatorem: possum concludere, peto illũ puniri criminaliter, & imploro officiũ iudicis, ut cogat eũ ad restitutionẽ pos. ut l. quoniam Alexan. C. de adult. & Bar. in d. l. 1. iux. fi. & in l. siquis ad se fundum, C. ad le. Iul. de ui. in fi. uerbis, & in l. de fundo. §. 1. ff. de pub. iudi. & tex. in d. l. interdum. §. qui furem, ff. de furt. & adde quod accessorie debet poni ciuilis, & non criminalis, ita not. dicit Bar. in l. 2. §. hoc edicto. in 2. colum. ff. ui. bon. rap. Quid in actione iniuriarum, uide leg. quod senatus consul. & l. prætor §. si dicatur, & ibi Bar. plene, ff. de iniur. & de prædictis omnino uide pulcre Bal in l. 1. col. 2 C. de app.

Actio ex testamẽto licet sit stricti iuris, quia non numeratur in §. actionũ, tamen sapit naturam bonęfidei, l. in minorum, C. in quib. cau. in integ. rest. non est nec. Quod limita procedere tãtum in duobus casib. scilicet q̃tum ad fructus & usuras, ut

veniant a tempore mortis, ut d.l.in minorum. Item quantum ad hoc, ut si res legata sit tradita, & aliquid deficiat ad tradendum, uel est tradita deteriorata, non uidetur tradita, unde rursus potest agi ad totam rem, ut l.huiusmodi.§. ædes.ff.de lega.i.sicut est in actione bonæ fi. ut l.1.§. si res.ff.depo.& l.3.§.si redita.ff. comod. in reliquis aũt casibus sapit naturam stricti iuris. Ita singulariter uoluit Bar.in l.si hæres.ff.de eo quod cer.loc. de qua materia uide plenius Bar in l.exhibitionis.C. ad exhi.& Barto. in l. qui sibi. §.1.ff. de. solu.

Actio l.aquiliæ datur etiam pro leuissima culpa, l.in lege la 2.ff.ad l.aquil.quod uerum intellige, si est culpa consistens in committendo, secus si in omittendo. l.si cuius, alias si usufructus uero denique, de usufr.

Alimenta quædam debentur officio iudicis & quędam iure actionis; quæ debentur officio iudicis, possunt peti solum futura, non autem præterita ut dicimus in uxore quæ infra annum a morte uiri debet ali ab hæredibus uiri ut est glo.in l.diuortio in princip.ff. soluto matrimonio, in uersi, facto nam si illo anno alium de se aluerit, nõ poterit petere amplius illa alimenta. Ita dicit Barto. in l. libertis quos.§.1.ff. de ali.& cib. leg. simile dicimus in filio qui debet ali a patre officio iudicis l. si quis a liberis. §. si uel parens. ff.de libe. agno.quod singulariter limitat Pau.de Cast.in dicta l. diuortio non procedere quando uxor interpellans & hæredes uiri ut darent sibi alimenta & ipsis negligentibus uxor mutuam pecuniam accepisset & se aluisset, quia tunc potest repetere. eodem modo dicit procedere in filio, quia si ex mutua pecunia accepta se aluerit, potest creditor qui mutuauit, agere contra patrem de in rem uerso.l.fin.ff. de in rem uerso. & est decis. Matthæi o. consi.Neapol. quæ uero debentur iure actionis, ut ex testamento uel ex contractu, possunt peti tam præterita quã futura, ita plene per Bart.in dicta l.libertis quos §.primo,& Alexan.in l.de alimentis.C.de trans. differunt tamen alimenta debita ex testamento ab his quæ debentur ex contractu, quia super debitis ex testamento non potest transigi, ratio est, quia non dicuntur acquisita industria alimentarii, unde lex præsumit testatorem ei legasse causa egestatis, & sic ne fame pereat, est hoc inductum, quia modico sibi dato remitteret, secus super debitis ex contractu, quia lex præsumit quod quemadmodum alimentarius ex industria sua acquisiuit illa quæ remisit, ita potest alia acquirere, unde remittit ei transigere. Ita dicunt docto. maxime Alex. in dicta l. de alimentis, & est glo.de autho. tutor. institut. & leg. si fundus de rebus eorum.

Adiecto in stipulatione non est obligatus debitor, nisi quia tãtum ei soluere potest l.cũ quis in prin.& l.qui sibi & l.si stipulatus sim.ff.de solu. & l.eum qui ita §. qui sibi.ff. de uerborum obligationibus, quod limita non procedere fauore dotis. unde si dotans stipulatus dotem soluto matrimonio reddi sibi aut illi mulieri cuius nomine dotem dedit, acquiritur actio etiam mulieri ita uoluit Barto. in l. post dotem, in quinta colum. ff. soluto matrimonio per tex. in l. Gaius, eodem titulo.

Actio de dote non nascitur constante matrimonio, sed demum eo soluto, ut in l.sed si alia in fi.& ibi glo.ff.de bo.dam. & l. in rebus §.omnis C.de iure dot & l. cum notissimus.§.illud. C. de præscript. xxx.an nisi marito uergente ad inopiam, tunc enim constante matrimonio nascitur, ut l.si constante.ff.sol.mat.& l.ubi adhuc.C.de iur.dot.

Absolutus per sententiã, in dubio censetur absolutus, quia actor non probauit ita uoluit Barto.in l.2.§.1.col.2.ff.ui bo. rap.& Bar.in l.Iulia.col.2.ff.de cõd.ind.

Accusatio falsi nõ præscribitur nisi spatio 20.an.l.querela, & ibi glo.C.de fals.& c.cum uenerabilis.extra de exceptio.

Appellans si propter paupertatem nõ potuit prosequi appellationẽ infra annũ, ipso iure datur sibi secũdus fatalis, ita uoluit Inn.in c.ex ratione. de appell.quem ibidem refert & sequitur Abb.& Bal.in l. acceptam in pr.col.C.de usur.

Assessor remotus ab officio ob eius culpam, an debeat habere salariũ, uide Bart. in l.mæuia.ff.de annu.leg.

Actor

Actor petens plus debito, licet postea probauerit de minori summa, & reus fuerit ad minorem summam condemnatus, facit quod reus censeatur habuisse iustam causam litigandi super toto debito, unde ad nullas expensas tenetur. dictum fuit singulare Bar. in l. qui solidum in prin. ff. de le. 2. & in l. stipulationes non diuidun tur in fi. uerbis, de uerb. ob.

Appellatio an rescindat seu extinguat in totum sententiam, an uero suspendat eam tantum uide Abb. in c. ueniens. in fi. ext. de iureiur. & tex. & ibi Bar. in l. 1. in fi. ff. ad turpil.

Absolutio a iuramento tunc peti potest, quando quis turpiter iuramentum acceperit ita not. Abb. in c. 1. in fi. de iureiur. & tūc ita demum si pars aduersa citetur, ut per eundem Abb. in d. c. 1. in pen. col. secus tamē est, quando quis petit tantum relaxationem iuramenti petendo se habilitari ad agendum uel excipiendum, quia tunc nō requiritur partis citatio secundū Old. in consi. 120. & do. de Rota. in dec. 769. in tit. de relaxa. iura in antiquis. & uide Ant. de Alex. in Rub. C. qui admitti & Ias. in l. ne quicquam. §. ubi decretum. in 11. col. ff. de offi. procons. & per hoc uide Alber. Brun. in consi. 46.

Appellari an & quando possit ab actibus extraiudicialibus, uide Bar. in l. a sententia. §. idem rescripserunt. ff. de appell. & Ias. in l. nemo potest. ff. de leg. 1. in illo articulo, an a sententia arbitri possit appellari: scias tamē unum singulare dictum Ang. in l. 1. §. si quis tutor. ff. quando app. sit. Vbi dicit quod si aliquis immunis, est allibratus in extimo publico, ut soluat collectas, qđ potest a tali actu appellare infra decem dies; quod si non fecerit, non auditur ultra, quasi ille actus transierit in rem iudicatam & illud dictum sequitur Alex. in consi. 101. in 6. col. vol. 1.

Apostoli debent peti per appellantes inf. triginta dies a iudice a quo, & præsentari iudici ad quē infra alios 20. tex. est in c. ab eo. de app. li. 6. & Spec. in ti. de app. §. sequitur, uersi. in summa not. ext. & currunt isti 30. dies a tempore latę sententiæ l. iudicib. C. de app. & not. Bal. in l. eos §. Apostolos. C. eo. tit. de app. alias autem si infra prædictum tps non petatur Apostoli, appellatio est deserta, ut supra hanc q. examinat plene Card. in cle. quamuis, de app. hodie tamē habemus cōst. regni appellationum tempora, quæ vult quod a die interpositæ appellationis currant quinquaginta dies ad præsentandū processum iudici ad quem cum instantia, alias appellatio habetur pro deserta.

Allegans falsas leges puniri debet de falso. Ita no. Bar. in l. fi. ff. de fals.

Arbiter non potest sentētiare una parte absente, etiam si citata fuerit, nisi fuerit data sibi ista potestas in compromisso. casus est in l. diem proferre. §. si quis litigatorum, ff. de arbi. & Bal. in l. si quis ex consensu, in 3. not. C. de epi. au. & Ias. in l. ne quicquam §. vbi decretum, col. 12. de offic. procons. & ibi Ias. subdit unam aliam not. q. quod etiam si sit data potestas arbitro sententiandi seu procedendi partib. non citatis, debet partibus intimare seu notificare, alias actus non ualet.

Appellare pmissum est ēt die feriato, quia appellatio nō est actus iudicialis, ita dixit Bar. in l. si expressim, in 3. col. de appel. & in l. 1. §. dies. ff. quando app. sit, per tex. in l. 1. C. de feri.

Appellatione facta, & lata sentētia, ex qua oriatur actio in factum, an ex confirmante uel ex confirmata, dic quod ex confirmante, & ita communiter tenetur, ita uoluit gl. in l. furti. §. 1. in glo. fi. ff. de his qui. not. infa. & Bar. in l. legitima. ff. de pac. & Bar. in l. eos. in prin. in pe. q. C. de app. & Bald. in l. ex placito. C. de rerum permut.

Auditores principum, & magnorum uirorum dicuntur habere iurisdictionem ordinariam, secus in assessoribus, quia de iure communi non habent ordinariam iurisd. ut no. Bar. in l. præcipimus. §. quod si a duce. C. de appel.

Appellatio qñ fit a substituto, non potest fieri ad eum qui ipsum substituit sed, ad eum ad quem fieret si a principali fuisset iudicatum. Ita not. dixit Bar. in l. præcipimus, in prin. C. de app. & est tex. in l. 1. §. ab eo. ff. quis & a quo app. sit & tex. in c. Rom. de app. in 6. & in c. non putamus, de consuet. li. 6 ubi plene habetur quod a Vicario non appellatur ad episcopū. Ex quo infertur ad illud quod no. dixit Bar.

in l.nequicquam.§. ubi decretū,in 2.col. ff. de offi.procons. ꝙ substitutus dr̄ habere ordinariam iurisdictionem,nō aūt delegatam,quia alias posset ab eo appellari ad delegantē,ut in præallegatis locis plene habetur.Prædictis tamē adde,ꝙ substitutus,siue uicarius non pōt facere alium ordinarium, ut no.dixitHostien.in c.clericos.de offic. vica. & Rota.in dec.nouiss. decis.378. de offic. uica. Prædictis adde q̄ habeatur inf.in uer.iudex substitutus.

Argumentum a cōtrario sensu dr̄ subauditus intellectus,gl.est in l. 2.C. de condi. infer. Item appellatur coniectura, ut dicit glo.in l. apud antiquos.C. de fur. & ibi Bal.& Ias.in l.1.in 11. col.& 12 ff. de offic. eius cui man. est iur. & ibi etiam Alex.in 11.col.

Actus geminatus ad hoc ut aliquid operetur,debet fieri per interuallum,& nō eodem tempore,glo.est sing.in l.si conuenerit,in uer.nisi ei.ff.de pign.act. & illam gl.inducit ad multa Ias.in l.1.col. 9.ff.de off.eius.Limitat tamen eam ibidē col.10. procedere in geminatione actuum, secus qn̄ tractamus,an geminatio uerborū aliquid operetur,quia tunc eodem tempore fieri potest,& plura inducit,& maxime l. Balista.ff.ad Treb. quem uide omnino.

Aduocatus in causa propria nō potest repetere expensas rōne uictoriæ pro suo patrocinio,quas fecisset in alio aduocato.Ita no.Bar.in l.fi.C.de fruc.& lit.exp. & Barto in l.si stipulatus.ff.de fideius.& per Ias.in l.properan.§. sin autem alterutra,col.7.C.de iudi.

Absolutio a iuramento, qn̄ certum est ꝙ dari dēt, quilibet episcopus pōt illam præstare.ut no.Inn.in c.debitores.de iureiur. sed qn̄ dubiū est,solus papa de hoc cognoscere potest. Ita dixit Inn.in c. uenerabilē,de elec.quē refert,& sequit̄ Io.de Imo.in c.cū cōtingat, in 75. col.de iurei.

Agens contra fideiussorem de iudicio sisti dēt probare de ueritate debiti, sicut debebat probare agendo contra reū principalem,ita dixit Bar. & ibi etiam sequitur Alex.in l.2.§.fi.ff.qui satis.cog.

Annui redditus debiti ad longum tempus,numerantur inter bona immobilia,alias numerantur inter nomina debitorū, ita dixit Alc.in l.sciendum,in prin.col.fi. ff.qui satis.cog. allegando Fed. de Senis. in consi.12.incip.fratres prędicatores.

Appellatio in scriptis non dr̄ fieri,qn̄ qs uiua uoce dicit, appello, & illud facit redigi in scriptis per magistrum actorū, & ita etiam dicimus in quolibet actu. Ita dixit Ias.in l 1.col.3.ff. de eden. per allegata ibi per eum.

Argumentum de emphyteota ad feudatarium,qn̄ procedat uel econtra,dic ꝙ aut lex loquēs de feudo est cōtra ius cōe, & tunc nō ꝓcedit arg. ad emphyteosim, aut est secundū ius cōe,& tunc procedit, ita dixit Alex.in l.diuortio.§. si fundum. ff.sol.mat.uide Ias.in l.1.col.14.C.de iure emph.& Bal.in c.i.ī 4. col.an agnatus.

Affinitas ēt per illicitū coitū contrahitur.ita dicit Abb. in ca. per tuas 2.col.de prob.& in c. de illo,& c. discretionem, de eo,qui cog. consan.uxor. suæ.& hoc quo ad impediendum matrimoniū contrahi,& Abb.in c.præterea.de sponsa.

Absoluere homicidam quilibet sacerdos potest secundū Abb. in c. perpendimus 3.no.de sent. excom.

Actus factus in carcere an ualeat, uide Inn.& Ab.in c.cum locum in fi.de spōsa.

Agens ad debitum cōe pro se & fratre suo si frater non ratificat, ualent acta pro parte agētis tm̄ & ēt executio secūdū Bal. in l.ordo circa fi.col.C.de exe.re.iudi.

Acta curię debent perfici manu illius notarii, q cępit ea scribere, secūdū Bal.in in l.nec honore.C.de epi.& cle. & Rom. in consi. 281. ubi dicit ꝙ ēt de consensu partiū non possunt scribi per aliū, & dicit Ale.in cons.41 in prin.uol.1.ꝙ scriptura diuersarum manuum censetur suspecta.

Beneficiū, priuilegiū,uel rescriptū, in hoc differunt,nā rescriptū dr̄ illud ꝙ conceditur secūdū ius cōe,ut l.fal'o.C.de diuer.rescr.alias aūt non admitteretur,ut l. quotiēs,& l.pe C.de p̄ci.Impe.offe priuilegiū aūt dr̄ ꝙ conceditur contra ius cōe: quia dr̄ priuata lex.& ī ca.priuilegia 3.d. & licet sit contra ius cōe, dēt tn̄ intelligi secūdū ius cōe,l.si qn̄.C.de inoff.test. Beneficiū dr̄, ꝙ cōceditur p̄terius cōe,& p̄t ī se cōtinere rescriptū,& priuilegiū,& de his uide Bar.in l.fi.ff. de cōst. prin.&in d. l.si qn̄,& Bal.in l.ex relationib.C.de leg. & p Pe.de Anch.in Rub.de rescript.in 6.

Bona

Bona vniuersitatis, quedam dicuntur ipsius quo ad commodum, & honorem, ut sunt molendina ciuitatis, & alia bona ipsius, & ad hæc probanda possunt etiam ciues eiusdem esse testes. Quædam vero dicũtur vniuersitatis quo ad honorem tantum, sed quo ad commodum ciuium, ut sunt pascua, & siluæ, in quibus quilibet potest ligna incidere, & in istis probandis non admittuntur ciues in testes, quia testificarentur in causa propria l. 1. §. in propria. ff. quando app. sit, & sic contra legem, omnibus, C. de testi. Ita uoluit Bart. in l. sed si hac. §. qui manumittitur. ff. de in ius uoc. & Angel. in d. l. omnibus. Hoc tamen intelligas, quando gratis ipsi ciues haberent ista pascua, & siluas, secus si tenerentur aliquid pro hoc soluere uniuersitatis, vel datium seu gabellam pro his rebus, quia tunc benè admittuntur in testes etiam in his bonis. Ita singulariter voluit Alex. in consil. 99. quinto uol. col. 3. quod est not. quod etiã tangunt Doct. & maxime Bal. in l. parentes, C. de testibus, & Abb. in cap. insuper, extra de testi. Cap. decis. 152. Sacr. Cons. nu. 4. & 5.

Bãnitus perdit omnia iura ciuitatis suę, ita uoluit Bar. in l. cum mulier, ff. sol. mat. per tex. in l. amissione. §. qui deficiunt, ff. de cap. di. Quod limitat singulariter Bald. in d. l. cum mulier, quem refert ibi Alex. non habere locum in iuribus inductis pro publica utilitate. Vnde si statutum dat præmium accipienti bannitum, illud præmium etiam datur vni bannito accipienti alium bannitum, ar. tex. in l. si quis in graui. §. hi quoque ff. ad silla.

Bonorum possessio contra tabulas non competit, antequam ex testamento adeatur hæreditas, l. illud, §. fi. ff. de bon. poss. contra tab. & l. ventre. ff. de acq. hære. & l. æquissimum, §. expectandi. ff. de bon. poss. secundum tab. Fallit tamen in bonorum poss. contra tab. quę compętit patrono, quia illa non expectatur, sed potest institutus statim petere secundum tabulas, l. sed cum patrono, & ibi Bart. ff. de bon. poss. & in hoc differt ista ab illa, quæ competit liberis. Differt etiam in alio, quia illa quæ competit liberis, reddit in totum testamentum nullum. l. cum emancipatus, in princ. ff. de bon. poss. contra tab. & l. pen. ff. de lib. & posth. & ibi not. sed illa quæ competit patrono, rumpit pro illa parte tantum, ut not. gloss. in l. 1. C. de bon. poss. contra tab. lib. Item differt in alio, quia filius hodie debet habere legitimam iure institutionis ad hoc, ut non rumpat testamentum, ut in authen. ut cum de appel. cogno. §. aliud quoque capitulum, & not. Bart. in authentica nouiss. C. de inoff. testa. & Bart. in l. in quartam, in pen. col. ff. ad l. Falc. sed in patrono secus, quia quocunque relicti titulo habeat partem suam, non contratabulat testamentum liberti. l. siue, §. excluditur, & ibi expresse hoc tenet Bar. procedere etiam hodie, ff. de iure patrona. & de his differentijs vide principaliter Ale. in d. l. 1.

Bonorum poss. est utilior, quam aditio hæreditatis in casu, quo esset delata hæreditas alicui pupillo absenti, uel tutore carenti, & infanti, nam tunc quilibet amicus, uel consanguineus pupilli potest adire iudicem, & agnoscere bon. poss. nomine pupilli, nec requiritur eius ratihabitio; licet secus sit in hæreditate, ita not. voluit Alex. in l. infantis, C. qui admit. & in l. certum, colu. 5. C. vnde cogna. & Bart. in l. pen C. de bon. poss.

Bonorum appellatione ueniunt etiam feudalia, ita voluit And. de Iser. in c. 1. in fin. illius princ. de cap. qui cur. ven. per tex. in l. rem in bonis. ff. de acq. rerum dom. Item veniunt etiam emphiteotica. ita no. Spe. in ti. de locato. §. nunc aliqua. versi. 156. vbi singulariter dicit quod renuntians bonis paternis, videtur renuntiare etiam emphiteoticis, secus si hæreditati paternę, ut no. Bar. in l. ut iurisiurandi, §. si liberi, ff. de ope. lib. & doct. in l. quod dicitur, ff. de ueib. ob. & in l. Gallus. §. quidam recte. ff. de lib. & posth. & illud dictum Spe. sequitur Ias. in d. §. quidam recte. in fi. col. per d. l. rem in bonis licet secus dicat in feudis, tñ hoc non uidetur uerum, per ea quæ modo dixi de feudis.

Bona acquisita nepoti ab auo paterno, sunt aduentitia, glo. est communiter approbata in l. qui in aliena, §. interdum, ff. de acq. hæred. & gloss. in l. quæsitum. in prin. ff. de leg. 1, & sequitur Alex. in l. Gallus. §. quid si is, col. pen. ff. de lib. & post.

Bona

Bona acquisita in bello licito efficiuntur capientium, si sunt mobilia, secus si immobilia, quia sunt fisci. ita dixit Bart. in l. hospes, & in l. siquid in bello. ff. de capti. adeo quod singulariter dixit Bal. in c. 1. de mili. vas. qui contu. est, col. 4 quod etiam in foro concientię possunt talia acquisita retineri, & illud dictum Bal. sequitur Alex. in d. l. siquid in bello. in Addi. ad Bar. & uide plene per Ias. in l. 1. colum. in princ. ff. de acq. poss.

Contumax qui passus fuit primum decretum, si vult recuperare tenutam, certum est quod tenetur satisdare de iudicio sisti, & reficere expensas iuxta authen. ei, qui iurat. C. de bon. aut. iud. poss. & habemus in regno unam prag. quæ incipit, relatione, à qua satisdatione non releuatur etiam si possideat immobilia, ita dixit Alex. in l. sciendum, in princ in 2. no. ubi ita limitat illam l. ff. qui satis. cog. & ibi etiam Ias. in 2. col. de quo est gl. singularis, in authen. de exhib. reis. §. si uero etiam quidam iurent, in uersi. fideiussorem. Item contumax in satisdando de iudicio sisti, qui fuerat conuentus pro aliqua re, si illa res perueniat ad actorem, & ipse modo vult eam petere, si petat sibi satisdari, non auditur. Ita dixit Alex. in d. l. sciendum. in prin. 1. colum. quem ibi sequitur Ias. per tex. in l. qui bona, §. si quis. ff. de damn. infect. & ibi per Ludo. Roma. Item & tertio contumax in parendo iudici amittit priuilegium iuratoriæ cautionis, gloss. est no. & ibi per Abb. in fi. col. in c. qua fronte, in uersi. cautione, extra de appe. & Ias. in l. 1. pen. col. ff. qui satis. cog. item reus contumax semel potest compelli ad præstandam iuratoriam cautionem ut no. Abb. in c. prout, de dolo. & contu. in 2. no.

Constitutum, seu constitutio precarij apposita in contractu inualido uitiatur, & nihil operatur nec per eam poss. transfertur, ita no. dixit Alex. in l. 1. §. si uir. in 3. col. ff. de acq. poss. & Bal. in l. ex testamento, C. de fideicom. & in l. si absentis, C. si cert. pet. & ratio est secundum eum, quia quando contractus est immediata causa transferendæ possessionis, ex contractu inutili nunquam transfertur poss. secus si traditio sit causa immediata. ita intelligitur d. §. si uir. secundum Bal. in l. non dubium in 10. oppo. C. de legi. Item scias, quod ad hoc, ut constitutum aliquid operetur, est necesse quod constituens possideat eo tempore quo constituit, de quo uide inf. in uersi. constitutum precarij &c.

Constitutum precarij non transfert poss. quando fit per procuratorem, uel tutorem, vel per similes legitimos administratores de re domini, quia talem possessionem transferre non possunt, secus e contra, quia si aliquis constituit procuratori, àquiritur poss. domino. l. certe. §. 1. ff. de præca. Ita de vtroque dixit Alex. in l. 1. in prin. pen. col. & §. per procuratorem, in fin. col. ff. de acq. poss. quod est perpetuo not. & idem dicas de colono qui uere tradendo priuat dominum poss. l. 3. §. quod si seruus, ff. de acquir. poss. secus si per constitutum, l. quamuis, §. 1. eo. tit. & no. Bar. in d. l. 3. §. in amittenda in fi.

Collatio beneficij ecclesiastici vacantis tribuit beneficiato ius in re etiam absque traditione poss. gl. est in c. pen. in ver. collatio. de preben. lib. 6. & ibi Gem. in fi. col. & tex. in c. fi. de conces. præben. lib. 6. Hoc tñ intelligitur, dum modo sit accepta tũ p beneficiatũ, c. si tibi absenti, de p̃ben. li. 6. alias secus ante acceptationem, q. n̄o tribuit ius in re. sed ad rem, secundum Fel. in c. cum Bertoldus, col. 3. de re iudi. Si uero sumus in collatione beneficij uacaturi, ut quando conceditur expectatiua, tunc solum tribuitur ius ad rem, non autem in re, ita tenet Fel. in c. in nostra, column. 4. & 5. & c. causam quæ col. antepen. de rescript. & Car. in cle. fi. col. 1. de rescrip. non tamen est ius formale ad ipsam rem, sed solum tribuit ius implorandi officium executoris. ita declarat Card. in cle. 2. de offi. cio ord. in 3. quæstione, & ita intelligitur gl. in c. ueniens, de renuntia.

Clerici, & etiam diaconi dicuntur esse in dignitate constituti, c. denique in prin. 4. dist. item etiam legum doctores ut no. Abb. in cap. proposuisti, in fi. col. extra de proba. ubi etiam dicit quod sex requiruntur ad hoc, ut aliquis possit ascendere gradum doctoratus, & hæc no. pro his quæ noluit gl. in l. maiorem, ff. de pact. & pro testibus præferendis.

Carceratus ex iniusta causa potest à quo-

quolibet priuato etiam inuito iudice eximi a carcere, & relaxari: immo si iudex vult resistere, potest quilibet per uiolentiam ipsum eximere, ut voluit Barto. in l. nemo carcerem, C. de exacto. trib. lib. 10.

Contrahentibus licitum est se ipsos adinuicem interse decipere, l. in causæ la 2, §. pen. & ibi glo. ff. de mino. & l. item si pretio, § fi. ff. loca. non tamen ultra dimidiam iusti pretii. l. 2. C. de rescin. vend. & l. si quis cum alter, & ibi Bart. ff. de uerb. ob. fallit tamen in minore qui si decipitur, restituitur etiam pro leui damno, non tamen pro minimo, l. scio, ff. in integ. resti.

Cautio Mutiana habet locum tantum in ultimis uoluntatibus, non autem in cõtractibus, ut est glo. & Bar. in l. Mutianæ, in prin. ff. de condi. & demo. & tunc habet locum, quando legatum est factum per conditionem negatiuam, quæ non potest adimpleri nisi per mortem legatarij, & ratio est quia ex quo legatum non transit ad hæredes quando est conditionale, le. 1. §. sin autem sub conditione, C. de cadu. tol. ideo habet locũ prouisio Mutij, quod secus est in contractibus. §. ex conditionali, inst. de uerb. ob. & de hoc est etiam gloss. in l. 1. C. de pac. Fallit tamen in illis contractibus in quibus uiget eadem ratio, quæ in legatis, ut in stipulatione vsusfructus, vsus, & alimentorum, quæ non transeũt ad heredem, quia in his habet locum cautio Mutiana. Ita singulariter dixit Bal. in authē. cui relictum, in fi. uerbis, C. de indic. uid. tol. ubi dixit etiam quod habet locum in donatione causa mortis, ut ibi per eum in pen. col. in legato tamen libertatis non habet locum cautio Mutiana: nam quandiu potuerit facere illud quod erat prohibitum in condicione, & non fecit, seruus statim erit liber, l. libertas. §. 1. ff. de manu. testam. & de hoc u de gloss. & tex. in lege, Titio fundus, ff. de condit. & demon.

Componere proprie est prius adinuenta, & dispersa in ordinem redigere, promulgare uero est de nouo componere, ut est gl. in prohe. digestorũ in uersi compositam, & glo. in §. omnes, in prohe. instit. prædicta tamen limita procedere in uerbo, componere, quando relatio fieret ad causam efficientem puta ad compositorem, secus si fieret ad causam materialem, quia tunc non esset differentia inter componere, & promulgare. Ita declarat Ias. instit. de actio. in princ. colum. 7. per leg. 2. §. deinde ex his, ff. de orig. iur.

Contractus an uitietur propter angustiam temporis, ut si dico promittis mihi hodie facere domum, quia est impossibile, uel si sum Romæ dico, promittis hodie dare Cartagine decem. dic aut sumus in contractibus stricti iuris, & uitiatur, ut l. 3. §. si quis ita ff. de eo q cer. loc. & inst. de uerb. ob. §. loca. aut sumus in contractib. bonæ fidei, & non uitiatur, casus est in l. insulam, § 1. ff. loca. idem dicas in ultimis uoluntatibus, quia licet sint stricti iuris, tamen habent instar bonę fidei, l. in minorum. C. in quibus cau. in integ. re stit. non est ne. & de hoc ex tex. in l. si mihi, & tibi. §. si quis seruos. ff. de leg. 1. & ibi vide Bar. de omnibus prædictis.

Creditor potest debitorem fugitiuum propria autorit. capere, l. ait prętor, §. si debitorem, ff. quæ in fra. cre. non tamen debet ipsum vulnerare, uel uerberare, alias cadit a iure suo, ut no. Bart. in auth. & omnino, C. ne vx. pro mari. & potest capi etiam die feriata, ut dicit Bar. in d. §. si debitorem, & non solum a creditore, sed etiam a procuratore eius, & est glo. & ibi per Angel. in l. 1. C. ubi quis decuriali, &c. & potest capi etiam quando esset suspectus de fuga, ut est gl. in l. quæsitum, in uersi. interest ff. de pig. immo tunc potest fieri sibi prohibitio alienationis rerum immobilium, & sequestratio mobilium. Ita singulariter dixit Bar. in l. de pollicitatio nibus, ff. de polli. & uide Ias. in §. 1 instit. de actio. super glo. 1. ne si in iudicio, & talis captura potest fieri etiam si non aduenit ad huc tempus debiti, ut d. l. quæsitum.

Contractus emptionis, & venditionis est talis naturæ, quod semper in eo uenit tacite præstanda euictio, etiam si de hoc nihil fuerit cautum, l. in uendendo, ff. de contrahe. emp. & l. non dubitatur, C de euic. & l. pacta conuenta, ff. de contrahe. emp. Fallit primo in uniuersitate uẽdita, ut est hæreditas, quia tunc non detur euictio pro particulari re hæreditaria euicta, nisi de hoc expræsse fuerit emptor stipulatus, l. 1. C. de euic. Fallit 2. quando emptor sci

sct

ret rem esse alienam, nam nec tunc debetur nisi fuerit stipulatus, l. si fundum, C. de euict. An autem euictio, quæ tacite uenit in quolibet contractu emptionis, regulariter sit dupli, uel simpli, dic quod pro seruo est dupli. l. quod si nolit, §. quia assidua, ff. de ædi. edict. & etiam pro re pretiosa uendita, l. emptori, ff. de euict. quia pro his duobus est actio prætoria, quę præstatur ex necessitate, ut d. l. emptori: pro alijs autem rebus est simpli. ut probatur in l. pen. C. de euictio. & est actio ciuilis.

Cōtractus donationis est talis naturę, quod in eo, non uenit pręstanda euictio, nisi fuerit promissum, l. 2. C. dę euictio. Fallit quando donatio inciperet a pręcedenti conuentione, quia tacite venit euictio, ut est glo. in d. l. 2. & tex. in l. Aristo. §. fi. ff. de dona. & l. 1. C. de iure doti. Fallit etiam in donatione remuneratoria in qua uenit euictio, sic not. Alexan. in Addi. ad Bart. in d. §. fin. & Bartol & idem Alex. plenius in l. Iulianus, §. 1. ff. de uerb. ob. & hęc donatio remuneratoria non indiget insinuatione, l. Aquilius, ff. de dona.

Carceratus propter debitum, si est pauper, & non habet vnde se alat: tenetur creditor, qui fecit illum carcerare, eum alimentare in carcere, ut est gloss. quę communiter solet ad hoc allegari, in l. fin. in uersi. agnoscere, C. de ero. mili. anno. lib. 12. & ibi hoc dicit expresse Nico. de Nea. idem tenuit Ang. de Are. in §. fi. in fi. uerbis. Instit. de actio. & Ias. in §. item si quis in fraudem, in 24. col. eo. tit. & Bar. in l. sanctum, ff. de re. diui.

Compromissum factum in aliquem q̃ debeat iudicare de iure, intelligitur etiam de consuet. nā ipsa consuetudo est ius nō scriptum, l. de quibus, ff de legi. & c. consuet. prima distinct. ita no. Ias. in l. præscriptione, C. si contra ius, uel uti. pub. & Bald. in l. constitutionis. C. de bon. quę lib. Et sic habes quod appellatione iuris uenit consuetudo, de quo plene per Felin. in cap. 1. extra de sponsa. Hoc tamen limita non procedere, quando consuetudo repugnaret iuri communi. Vnde si pater dixit, instituo filiam meam in eo quod de iure sibi contingit, intelligitur instituisse eam in uirili portione, una cum masculis, quia ita succedit de iure communi, l. maximum uitium, C. de lib. præteri. licet de iure constitutionum seu consuetudinis succedat in dote tantū; & dotata excluditur a successi: vnde ad hoc, ut talis institutio aliquid operetur, intelligimus eam esse institutam de iure communi, ut dicit Ias. in d. l. præscript. ad quod facit quod notatur in Addi. Bald. in d. l. constitutionis.

Condemnatus soluere ob delictum, seu factum alicuius, an possit petere illud q̃d soluit, ab eo, cuius facto fuit condemnatus? Dic quod sic, ut l. nam, & Seruius, & ibi per Bar. ff. de neg. gest. & l. si uero. §. cum autem, ff. de his qui deie. uel effud. & l. licet. § fi. ff. nau. cau. stab. quod not. pro materia represaliarū, ut per Bar. in §. 2. §. item [illegible] in facio, in fi. ff. de uerb. ob. & in Tracta. suo repræsaliarum, in ultima quæstio. princ.

Confessio facta in iudicio, potest incontinenti reuocari absque probatione erroris, ut est gl. in c. fi. de confess. lib. 6. & illud uerbum, incontinenti, exponitur, idest antequam confessio fuerit redacta in scriptis, ut est glo. in cap. apud. 32. q. 1. & uide omnino Abb. in c. præterea, in 2. col. extra de testi. cog.

Confiscatio facta per statutū in farina, uel frumento, an habet locum etiam in sacco, uel in frumento uehente farinam? dic quod non, quia sumus in pœnis, & in odiosis, in quibus fit stricta interpretatio, ita in proprijs terminis uoluit Bald. in l. cum proponas, la 2. C. de nau. fœno. arg. eorum quæ uoluit Bar. in l. 1. ff. de uerb. signific.

Cōdictio ob causam, an habeat locum in cōtractibus innominatis, dic quod nō, nisi non seruaretur illud pactum quod dedit causam contractui, tex. est in l. cum te. C. de pact. inter. emp. & uend.

Contractus innominati sunt talis naturæ, quod in eis habet locum pęnitentia re integra, l. si pecuniam, ff. de cond. ob cau. Quod fallit primo quando interuenisset stipulatio, l. ex placito, C. de re. permu. Secundo fallit quādo contra illum qui promisit, obstaret excep. ut si facio tibi pactū de non petendo, ut uadas prome Romam, non potest amplius me penitere. ita tenet Bal. Nouel. in Rubrica de uerb. ob. in 6.

in 6.col. ad quod facit quod no. Bar. in l. Nemo potest in 3.col. ff. de leg. 1. ubi dicit quod relicta in testamento minus solemni sunt naturaliter debita: unde si reperiuntur penes legatarium obstat hæredi petenti excep. licet petere non potuisset legatarius. Tertio Fallit quando esset appositum iuramentum ita singulariter uoluit Ant. Corse. in repet. Rub. extra de iure iur. in 2. priuilegio per gl. in d. l. si pecuniã.

Contractus in quo dictũ est, do tibi hãc pecuniam, ut sit tua, non dicitur esse Mutij, sed potius donationis ita uoluit Bald. Nouel. in l. cum quid. ff. si cer. pet. & hoc propter geminationem ad hoc, ut aliquid operetur. ar. l. Balista. ff. ad Treb. & eorum quæ uoluit Bart. in l. cum scimus, C. de agri. & censi. lib. 11. & uide quæ dixi infra in uersi. stipulatio facta sine causa, secus si fuisset dictum tantum, do tibi hanc pecuniam, quia in dubio quando potest accipi alia coniectura quam donationis, nunquam præsumitur donatio, l. cum de indebito. ff. de proba. & no. glo. & Bart. in d. l. cum quid, & Alex. in l. 2. §. & harum in fi. col. ff. de uerb. ob. & uide inf. in uers. donatio nunquam, &c.

Conclusione in causa facta, possunt instrumenta nouiter reperta produci, ut no. Ale. post Bar. in l. admonẽdi. in 5. & 6. col. ff. de iureiur. & Alex. in l. diui fratres. ff. de pęnis, debet tamen peti restitutio in integ. ex clausula generalia, si qua mihi iusta causa esse uidebitur, ut est casus opi. Alex. in d. l. admonendi. Item potest allegari in iure, ut no. Barba. in c. cum dilectus; in addi. ad Abb. extra de fide instr. ubi allegat Bald. hoc dicentem, in authen. iubemus, cap. de iudi. & hæc not. pro limitatione eorum, quæ habentur in d. cap. cum dilectus, ubi dicitur quod post conclusum in causa nihil produci potest nec allegari, quia prout dicit ibi gloss. dicitur esse renuntiatum omnibus exceptionibus, & allegationibus producendis. Item limita illud c. non habere locum, quãdo post conclusum in causa de facto fuissent producta instrumenta, uel testes, & de facto fuissent acceptata a iudice parte non opponente, quia tunc uidetur esse à conclusione recessũ ita singulariter uoluit Abb. in d. c. cum dilectus in 2. colu. Quod fuit ad id quod singulariter uoluit Franc. de Cur. in repe. l. admonendi in 13. col. ubi dixit quod si datur dilatio ad producendum testes, & expirat, potest causa cognita, idest si pars non fuerit negligens, dari alia dilatio. iuxta l. fi. & quæ ibi no. ff. de feri. quæ secunda dilatio datur ad producendum illos testes tantum, in quibus pars non fuit negligens in prima, non ad alios nouos, ut no. Alex. in d. l. admonendi, hoc tamen non haberet locum secundum eũ, quando de facto fuissent alij testes recepti in secũda dilatione. Item non haberet locum secundum eundem, quando producens ignorasset se haberet alias probationes, & idem tenet ibid. in 6. co. in 8. fall.

Clericus an ęquipararetur militi, & in quibus casibus, require infra in versi. res empta ex aliena pecunia, &c.

Censionarius non soluens censum per biẽnium, siue triennium, non cadit a iure suo sicut emphiteota. ita uoluit Bart. in l. 1. §. hic titulus. ff. de publica, & Inno. in cap. ad audientiam extra de reb. eccl. non alie. & glo. in c. constitutus, in uersi. iuxta ratam, iuxta delig. domi. eodem modo si uendit, licet secus in emphiteota. l. fin. C. de iure emphi. Tamen fuit quando que determinatum in Sacro Consi. Neap. quod debeat cadere pro ea parte, quanti sua erat pecunia sibi data, puta dedi centum titio quod quolibet anno reddat mihi quinque super sua domo, tunc si non soluit, cadit a iure suo pro tanta parte domus quod ascendat ad summam centum. Dat tamen optimam cautelam Paul. de Cast. in l. si tibi. ff. si cert. pet. scilicet quod quando do pecuniam super aliquo fundo, ut mihi reddatur census, debeo facere quod ille censionarius uendat mihi fundum pro illa pecunia quã ei do cũ pacto ut dem illum sibi in emphiteosim, unde postea si alienas uel non soluit, cadet a toto fundo, uide tamen plene per Abb. in d. c. constitutus in pe. & fi. col. ubi ponit multas differentias.

Censionarius habet utile, & directũ dominium ita probat gl. in c. constitutus in versi. iuxta ratam extra de relig. dom.

Cõdictio ob causam ita cognoscitur à condictione indebiti, quia cond. indebiti habet locum quando soluitur ex causa

intrinseca, ut do tibi decem, tacite uideor dare, ut liberer a debito: sed conditio ob causam habet locum, quando soluitur ex causa extrinseca, ut do tibi decē, ut uadas pro me Romam. ita uoluit Alex. in l. 2. §. 1. in 4. col. ff. de uer. ob. si autem aliquis soluit ex causa extrinseca de præterito, non repetit etiam si causa sit falsa, ut l. damus. ff. de condi. inde.

Creditor proprie dicitur, qui credendo fidem alienam sequitur, à credendo dictus, l. 1. ff. si cer. pet. largo tamen modo dicitur, & ille qui habet aliquem obligatum ex delicto; quia quemadmodum debitor dicitur ille, à quo inuito potest pecunia extorqueri, l. debitor ff. de uerb. sig. ita, & creditor dicitur qui potest generaliter ab inuito extorquere l. creditores, & l. creditorum, & l. fi cui. ff de uerb. sig. Ex quo sequeretur, quod statutum faciens mentionem de creditore, non habet locū in creditore ex delicto, uel ex legato, cum largo modo dicitur creditor, & statutum debet stricte intelligi, l. 3. §. hæc uerba. ff. de neg. gest. Tamen in contrarium est ueritas, quia licet proprie non dicatur creditor quantum ad allusionem uocabuli: tamen secundum communem usum loquendi dicitur creditor, qui usus præualet allusionis, ut l. Labeo, ff de supp. leg. & uoluit Bar. in rubrica, ff. de ope. no. nunc. & idem Bar. in l. si cui ff. de uerb. sig. Propterea tale statutum debet intelligi secundum communem usum loquendi, ut d. l. Labeo, & idē dicas de hoc adiect uo, creditus, ta, tum, & de hoc nomine debitor, quia cum sit correlatiua, idem statuitur in uno quod in alio, l. fi. ff. de accep. & l. fi. C. de indic. uid. tol. licet Bar. in d. l. 1. in 4. col. ff. si cer. pet. uoluerit facere differentiam inter nomen creditoris, & uerbum credere, sed male hoc dixit, unde ab omnibus reprobatur. Fallit tamen quando statutum esset odiosum, ut si dicat, quod debitor non possit cōueniri per quinquennium, quia tunc stricte intelligitur, nam tale priuilegium concessum debitoribus in præiudicium tertij non debet ampliari l. 1. §. si quis a principe. ff. ne quid in loc. pub. & l. impuberi, ff de admin. tuto. & no. Alex. in d. l. 1. in to. & 11. col.

Contractus emptionis, & uenditionis habet hanc naturam, quod venditor non tenetur dominium rei uenditæ transferre, sed tantum tradere. l. si ita, §. 1. ff. de contrahen. emp. sed emptor tenetur dominiū pecuniæ transferre, l. ex empto. in prin. ff de actio. emp. de ratione diuersitatis vide glo. in d. l. ex empto. Fallit, quando uenderetur aliquod genus, quia uenditor tūc tenetur dominium transferre, nec attenditur naturæ ipsius tituli tex. est singularis, in l. qui concubinam. §. si hæres. ff. de leg. 3. & ibi gl. & Bar. in l. 2. in prin. ff. si cert. pet.

Contumax in respondendo, quando a iudice interrogatur, præsumitur affirmare, uel negare, secundum quod in sui præiudicium potest esse: quia si negando sibi præiudicaret, negare præsumitur: & ita etiam in affirmando, l. de ætate. §. tacuit. ff. de inter. actio.

Contractus, ad sciendum an fuerit celebratus gratia utriusque, an unius tantum, debemus inspicere principale propositum contrahentis: nam si ego precibus ductus commodaui tibi librum, deinde tu postea incidenter dedisti mihi aliquod pretium, & sic de commodato fecisti contractum locationis, adhuc talis dicetur celebratus contractus ex parte unius tantum, scilicet accipientis, ita uoluit Bar. in l. si quis nec causam, & in l. rogasti. ff. si cer. pet. & ibi probatur in tex. ibi, maxime si sine usuris, &c. & hoc est multum utile cognoscere pro his quæ habentur, in l. si ut certo. §. nunc uidendum. ff commod.

Contractus, in quo ita est dictum, emo hunc librum pro hac pecunia, quam habeo in bursa seu in arca, non dicitur emptionis & uendi. sed potius innominatus seu permutatio, quia illa pecunia habetur loco speciei, ut est glo. no. in l. hæc uenditio. § fi. ff. de contrahen. emp. facit l. plane, l. a 1. de leg. 1. in §. r.

Contractus taliter celebratus, dō tibi librum meum, ut des mihi tuum, & ultra hoc refundas mihi decem, an dicatur esse emptio, uel permutatio. Dic, aut pecunia uenit in refusione, ut in casu proposito, & est permutatio, quia liber est principale, & pecunia accessorium. Aut liber uenit in refusione, & tunc est emptio, quia contractus fuit principaliter celebratus, ut dares decem, ita no. Ale. in l. 2. in prin. i fi. illius princ.

princ. ff. si cer. pet. Sed si essemus in dubio, tunc dic quod est attendendum quid ualeat plus, quia si liber, erit permutatio: si autem pecunia erit pretiosior libro, erit emptio, ita uoluit Bar in l. si in uenditione. ff. de contrahen. emp. & in l. Aristo. ff. de dona. & in l. 1. ff. de re. permu.

Conditio, condicio, & condictio, ita differunt, nam quando scribitur cum, t, significat futurum euentum, de qua loquitur titulus de condi. & demon. quando uero scribitur cum, c, significat conuentionẽ, & pactum ita no. gl. in l. legem C de pac. quando uero scribitur cum, ct, significat personalem actionẽ, ut in §. appellamus, instit. de act. & ita loquitur, l. certi cond. ff. si cer. pet. & alij tituli tractantes de condictione, Ita uoluit Sal. in d. l. legem.

Contractus certus differt ab eo, ex quo certum petitur, nam contractus certus est ille tantum, qui continet rem certam, ut no gl. & Bar in l. certi cond. ff. si cer. pet. Sed certum petitur non solum ex contractu certo, sed etiam ex incerto, ut d. l. certi cond. in prin. ut quando petitur interesse, quod licet sit incertum, tamen uenit certificandum per sententiam iudicis, ut in §. curare, inst. de actio.

Cautio differt a satisdatione: nam cautio intelligitur sine fideiussione: sed satisdatio, cum fideiuss. ut l. sancimus. C. de verb. sig. & licet cautio dicatur nuda à fideiussione, non tamen dicitur nuda a stipulatione: quia requiritur in ea stipulatio, ut est gl. in d. l. sancimus. Fallit tamen, quando cautio exigitur a persona suspecta, quia tunc intelligitur cum fideiu. ut l. in omnibus. ff de iudi. Secundo Fallit, quando cautio debet præstari causa cognita, ut l. si creditores. ff. de priuil. credi. & d. l. in omnibus. Tertio Fallit in cautione prętoria, ut l. 1. C. de procu. & l. prætoriæ, la 3. ff. de præto. stipu. Quarto Fallit, quã do requireretur sufficiens cautio, ut est gl. in c. quoniam, § in alijs. extra, ut lit. non contest. Quinto Fallit, ubi fieret mentio de competenti cautione, ut l. si debitori, ff. de iudi. Sexto Fallit, ubi fieret mentio de idonea cautione, ut l. si quo tempore. ff de peti. hęr. & l. si mandato Titij. §. fin. ff manda. Septimo Fallit, ubi fieret mentio de plena cautione, ut est glo. in d. l. si mandato Titij. §. fi. Octauo Fallit, ubi requireretur recte caueri, ut l. 1. §. iubet. ff. de colla. bono. Nono Fallit, quando maritus præstaret cautionem uxori suæ de dote restituenda, nam tunc etiam intelligitur cum fideiuss. nisi maritus esset pauper adeo quod non posset inuenire fideiussorem, quia tunc si cauet, intelligitur sine fideiussore. Ita uoluit Bal. Nouel. in suo tracta. dotium. in octaua parte. in 12. priuil. Ex quo inferebat ibidem ad unum singulare dictum, de quo dicam infra in uerbo, princeps quando concedit. Et de his, & alijs limit. ad l. sancimus, uide Alex. in l. diuortio. §. interdum. sol. ma. & in d. l. sancimus, in addi. ad Bar.

Contractus innominatus cognoscitur ex forma adimplendi, non autem ex forma incundi, ut si dico, do tibi decem, ut uadas pro me Romam: quo ad formam incundi, est, do, ut facias: sed si prius tu uadis Romam, quam dem tibi decem, erit facio, ut des. unde ita appellabitur, ita uoluit Bar. in l. cum mota. C de transf. licet gl. ibi contrarium teneat, & male.

Contractus innominatus, quomodo cognoscitur a contractu societatis, uide tex. in l. si tibi areæ. in prin. & in uer. sed si puerum, ff. de cond. inde. & de cto. maxime Alex in l. si pascenda. C. de pact.

Contractus simulatus quomodo probatur. Vide Bar. in l. pacta nouissima. C. de pact.

Creditori si succedat debitori, an debitum censeatur confusum, an uero solutũ. ista est materia, quam tractant doct. in l. debitori C. de pac. & in l. Vranniis. ff. de fideiuss. Tamen breuiter dicas sic, quod si interest ipsius hæredis successionem habere uim solutionis, debitum censetur solutum, ut si debitor erat naturaliter tantũ obligatus, interest creditoris debitum sibi censeri solutum, cum possit illud deducere, & compensare. l. etiam. ff de compẽsa. nec quantum ad illam summam tenetur alijs creditoribus hæreditarijs quod non fieret, si debitum esset confusum. Si uero interest eius habere uim confusionis, debitum censebitur tunc esse confusum: Exemplum potest esse, si erãt duo rei debendi, quorum unus fecit creditorem hæredem, debitum modo uidetur confusũ, quia

quia creditoris interest ad hoc, ut possit petere solidum ab alio reo, quod non faceret, si censeretur solutum, quia solutione unius alter liberatur, ut l.2.ff. de duo. rei.& de hoc est exemplum, in l. Sticcum. §.aditio.ff. de solu.Ita uoluit Bart. in d.l. Vrannius. Quod limita non procedere in casu singulari, quem posuit Bar. in l. generaliter.ff. de fideiuss. ubi dicit, quod si fideiussor successit reo principali, & fecit inuentariū, licet alias actio fideiussoria cōfundatur remanente tantū principali, ut d.l.generaliter,& l si debitori creditor. co.tit. tamen per confessionem inuentarij, non confunditur; quia creditor pateretur praeiudicium, nam si uellet conueni re ipsum tanquam haeredem, ille opponeret exceptionem inuentarii, unde nō posset solidum consequi, nec posset contra eundem tanquam contra fideiussorem agere: quia haec actio erat confusa. Vnde in hoc attenditur praeiudicium tertii, aliquando tamen successio facit actionem, prius inanem, efficacem, ut si mulier fideiussit pro aliquo, & ei haeres extiterit, poterit modo efficaciter conueniri, licet prius habebat exceptionem Velleiani. ut est tex. in d.§. aditio. in fi.

Carceratus ex quocunque delicto, debet sub fideiussorib. relaxari. Fallit in crimine laesae Maiestatis. Item fallit si delictum sit notorium. Item fallit, quando carceratus fuisset deprehensus in flagranti crimine, & hoc plene constaret, uel per suam confessionem, ut est constit. regni humanitate, & in hoc est correctum ius commune, quia de iure communi si est delictum leue, potest relaxari sub fideiussoribus, si uero magnum, tunc secus, ut uoluit Bart. in l.1. & l.diuus.ff.de custo. reo.& Specu. in tit. de accu. in §.1. uersi. sed pone &c. Sed iudex si non uult accipere idoneum fideiussorem, nec reum relaxare, quando de iure tenetur, est obligatus actione iniuriarum, ut l. si uero. §. 1.ff. qui satis. cog. Item tenetur ad interesse in sindicatu, ut no. Bal. in auth generaliter, in fi.C. de epi.& cle. & Alex. in d.l. 1.ff. de custo. reo.

Confessio facta per pupillum, sine auctoritate tutoris, an ualeat, uide infra in uerbo, pupillus non potest confiteri, &c.

Contractus, quando non potest ex tenore ipsius cognosci, an sit emphyteoticus, an uero censualis, in dubio cēsetur censionarius. Ita uoluit Alber. de Rosa. in l.2 C.de iure emphi. quem refert Andre. sicu. in add. ad Abb. in c. constitutus, col. pe. ext. de relig. domi. & hoc est multum utile, quia ut dicit Abb. in d. c. constitutus, censionarius habet utile, & directum dominium, sed emphiteota utile tm̄. Itē censionarius nunquam cadit a iure suo per alienationem, uel per non solutionem, sed emphyteota sic, ut l.2. & fin. C. de iure emphy. & dixi sup. in uersi. censionarius.

Conditionis euentus, an interpellet pro homine, sicut dies, uide inf. in uersi. debitor ad hoc ut constituatur &c. in fin. & in uersi. obligatio in qua est apposita.

Creditor habens duos debitores eiusdem rei, puta quia sunt haeredes, quorū unus est clericus & alter laicus, quomodo debet eos conuenire, dic quod debet ambos conuenire coram iudice ecclesiastico, nam maius dignum trahit ad se minus dignū. Ita singulariter uoluit Bar. in l praecipimus. §. pen. C. de appel. Facilius enim potest laicus subiici iurisdictioni ecclesiasticae, quam clericus seculari, per c. si diligenti, ext. de for. compet. Si autem essent duo laici, & unus clericus, tunc omnes essent conueniendi coram iudice seculari, quia tūc maior pars attrahit ad se minorem. Ita Bar. in l. fin. col 3. ff. de colleg illici. & l. 1. §. si quis in appellatione in pe. q. ff. de app. & Abb. in c. 1. de loca. & Bal. in auth. habita. C. ne fi-li. pro pat. & hoc est, ne causae continentia diuidatur, contra l. nulli. C. de iud.

Clericus absens causa studiorū debet habere fructus sui beneficii, ac si esset praesens. Ita no. Ab. in c. tuę de cler. non resi. & in c. fi. de magistris. Quod limitat procedere in eo, qui studet Theologiae, uel iuri canonico tantum, secus in aliis scientiis. Item facit differentiam inter studentem, & docentem, quia docens hēt quandiu est absens etiam si per centum annos, sed discens debet habere tantū p quinquennium, quia per tantum tempus potest quis effici prouectus, & quod absens causa studiorum habeatur pro praesente,

facit

facit tex. in l. quæsitum, in prin. ff. de leg. tertio, non autem debet habere distributiones, quæ in ecclesia præstantur tantum residentibus, cap. licet, & ibi glo. & Abb. de præben.

Carceratus relaxatus cum iuramento de redeundo ad carcerem, an teneatur redire. Dic, quod si iuste erat carceratus tenetur redire, & si immineret pœna sanguinis; Si autem iniuste, & tunc si erat pœna sanguinis, non tenetur redire. si uero non erat pœna sanguinis, tunc tenetur redire ad obseruantiam iuramenti, ut est glo. in clem. pastoralis, in uer. per uiolentiam, de re iudi. quam sequitur. Franc. de Cur. in repetitione l. admonendi, in 48. col. ff. de iureiur. & Abb. in c. inter alia in fi. ext. de immu. eccl. & uide Abb. in c. sicut, in uer. no. de iureiur.

Carceratus fugiens de carcere fractis ostiis, uel muros transcendens, qua pœna puniatur, uide infra, in uersi. fugiens a carcere.

Clausula codicillaris, operatur ut uenientes ab intestato, censeantur grauati ad legata facta in testamento, ut est gloss. no. in l. ex testamento. C. de fideicom. & glo. in l. quia autem, in uersi. fuerit dereli cta. ff. si quis omissa causa test. & Alex. in l. 3. col. 3. de leg. 1. & Bar. in l. qui filiab. in prin. eo. tit. & Alex. in l. certi iuris. C. de testa. mili.

Clericus non potest fideiubere pro laico de iuditio sisti. ita uoluit Abb. in c. 1. de fideiuss. An autem in aliis possit pro laico fideiubere, uideas ibi per eum.

Creditor habens aliquam ciuitaté obligatam, potest ibi malefactores punire; Ita uoluit Ang. in l. ciuitas, in 4. colu. ff. si cer. pet. referens ibi Bal. per tex. in l. eleganter. §. fin. ibi, si pro maleficiis suis coercuit. ff. de pign. act.

Conditio potestatiua non retrotrahitur, l. potior, in prin. ff. qui pot. in pig. hab. secus in conditione casuali, ut d. l. potior. § 1. & no. Bar. in l. petens circa fin & ibi etiam gl. C. de pact.

Conuentio dicitur nomen generale ad omnes contractus siue re, siue uerbis, siue consensu: unde continet etiam stipulationem l. 1. §. adeo. ff. de pact & idem dicimus de hoc uerbo, conuenire, ut est glo. in uerbo, si extraneus. ff. de condict. ob cau. in glo fi.

Creditor solutionem accipiens, si est filiusfa. an liberet debitorem soluentem. vide plene per Bar. & docto. in l. non solum. ff. sol. mat.

Contractus celebratus per ebrium nō ualet, immo statim probata ebrietate, redditur nullus, ita tenet Ale. in l. dolum. C. de dolo. immo plus dicit, ꝙ siquis inuitauit aliquem ad prandium, & postea cōtraxit cum eo, præsumitur ipsum inebriasse, & sic præsumitur in dolo: unde contractus per exceptionem annullabitur, per glo. in d. l. dolum, & gl. in c. unusquisque 22. q. 4. & facit tex. in c. sane 15. q. 1. & an ebrius puniatur, si delinquat in ebrietate, vide Bar. & ibi etiam per Ale. in l. respiciendū. §. delinquunt. ff. de pœnis.

Confessio facta in contractu inutili & inualido, plene probat. Ita singulariter uoluit Bar. in l. si stipulatus. §. Grisogonus. ff. de uerb. ob. & idem Bar. in l. certi condictio. § si nummos. ff. si cert. pet. & idem dicas de confessione facta in libello inualido, secundum Bald. in l. 2. C. de re iudi. quem refert Alexan. in l. si confessus. ff. de custo. reo. Quid autem in confessione facta in iudicio inualido. vide Bar. in d. l. si confessus, & per Inn. in c. Pisanis. de resti. spo. Et ex prædictis singulariter inferebat Ang. in l. 1. C. de præscr. 30. an. quem refert Ale. in d. § Grisogonus 7 col. quod si mulier contrahat sine mundualdo, licet talis contractus non ualeat, tamen confessio in eo facta plene probat, & uide inf. in uer. confessio.

Creditor agens ex numeratione ex mutuo, si postea probat de confessione tantum, debet succumbere, nisi sit elapsum biennium, uel sit exceptioni non nu. pecu. renunciatum sollemniter. Ita uoluit Alex. in l. 1. § si quis ita col. fi. de uer ob. & l. si ita stipulatus §. Grisogonus. col. 9. & 10. eo. tit.

Cautelam, quomodo pater possit filium fraudare legitima, uide per Bar. in l. hæreditarium. ff. de bon. auth. iudi. poss. ubi dicit, quod potest hoc facere alienando omnia bona sua ex causa non lucratiua, nam legitima non debetur prout ipse dicit, nisi deducto ære alieno, l. Papinianus.

nianus.§.quarta.ff.de inoffi.testam.unde quandiu non sit satisfactum illi creditori, in quem sunt alienata omnia bona, filius non potest petere legitimam.

Collectæ in dubio censentur prohibitæ, nisi probentur permissæ. Ita uoluit Abb in ca. peruenit, col. 3. de immu.ecc. quis autem possit imponere collectas. Vide Bar.in l.1.col.3.C.de mulie.& in quo loco, lib.10.

Clericus, quodcumque acquirit, & undecumque, dicitur esse sibi in quasi castrense peculium, l. sacrosanctæ, & auth. præsbiteros.C.de epi. & cle. Ex quo dixit singulariter Bal.in d.l.sacrosanctę.per illum tex.expressius autem Abb. in c.quia nos. ext. de testa. quod peculium, quod est aduenticium in laicis, erit in clericis quasi castrense: unde pater non acquirit usumfructum in bonis filii clerici undecumque quęsitis. Ex quo sequitur, quod potest clericus de his testari, & disponere ad sui libitum, & eius testamentum non subiacet querelæ, per tex.in l.cum lege Leoniana. C.de episc. & cle. Bene tamen potest agi condictione ex dicta lege, prout dicit ibi Bal. & per hoc dat unam cautelam optimam Cepol.in caute.158.ubi dicit, quod pater quando uult facere, quod filius testetur, faciat ipsum clericum de prima tonsura: quia tale priuilegium habet locum in omni clerico, secundum quod refert & sequitur Ias.in l.filię licet. C. de collá. & in l.pen.in fin.col. C.qui testa.fa.poss. Adde tamen ad id quod dixi, clericum posse indistincte testari, ut non procedat in fructibus sui beneficii, de quibus testari non potest, secundum Abb.in ca. cum in officiis, & in c.cum esses, in 10. & 11. co. ext. de test.

Confessio facta calore iracundiæ non tenet, nisi detur perseuerantia. Ita uoluit Abb.in c.cum parati.in fin.col.extra, de appell. Vbi allegat glo.in c. ex literis, de diuor.

Clericus potest citari coram iudice laico incidenter, puta si sua purauerit interesse. Ita singulariter uoluit Bal. quem sequitur Alex. in l.testamenta omnia.C de testa.in fin. & est optima limitatio ad c.si diligenti, extra de foro competenti, & illud dictum multum exclamat Ias. in dicta l. testamenta omnia.

Citatus simpliciter sine hora, intelligitur citatus, ut compareat hora causarum consueta, dummodo sit expressus dies, alias est contumax, si non comparet. Ita singulariter dixit Abb. in c. consuluit, in 5.not.ext.de offi.dele.& Inn.in c.cum nobis olim, de elect.& Bal.in ca.in 5.col.de mili.uas.qui contu.est.

Citatio partis non requiritur in factis notoriis, quando certum esset, partem nullam defensionem posse allegare. Ita uoluit Abb. in cap. uenerabilem, col. 4. de elect.

Contractus celebratus iussu superioris, siue cum principe, præsumitur meticulosus, unde est ipso iure nullus. Ita dixit Ias. in §.quadrupli.col.9.inst de act.per allegata ibi per eum.

Clericus hęres institutus, & grauatus de restituendo, si decesserit sine liberis, intelligitur de ecclesia, quæ succedit loco filiorum: si autem fuerit dictũ, ex suo corpore descendẽtibus, uitiatur fideicommissum, quia inuitaretur ad delinquendum, & sic ad fornicandum. Ita no. Bar.in l. hæredibus.§.si ff. ad Treb.& doc.in l.siquis posthumus ff.de lib.& posth.

Confessio in testamento facta de male ablatis, an operetur, ut teneatur testator ad restitutionem, & possit compelli ad hoc, si conualuerit, uide Abb. in cap. cum dilectus, col. pe.& fin.de success. ab intest.

Clericus non potest regulariter esse aduocatus, nisi in quatuor casibus, quos ponit Abb.in cap.fin.de postu. primus est pro se, secundus pro ecclesia sua, tertius pro coniunctis habentibus necessitatem, quartus pro miserabilibus personis.

Collatio non habet locum, nisi quando descendentes succedunt ascendentibus, secus in trasuersalibus, glo. est no. in l.1.in glo.fi.& ibi Bal.C.de legi hęre. eodem modo cessat, quando ascendentes succedunt descendentibus, ut plene notat Ias.in l.si emancipati, in quinta, & sexta col.C.de coll.t.& ibi etiam Alexan.in 2.colu.

Collatio habet locum tantum inter illas personas, quibus debetur legitima. Ita

Ita dixit Alex. in l. si emancipati, colu. 3. C. de colla. ubi infert ad no. q. quod si ex forma statuti filia dotata non succedit, si fuerit postea per patrem instituta una cum masculis, non tenetur conferre, ex eo quia sibi non debebatur legitima, ut no. Bald. in l. maximum uitium, col. fi. C. de lib. præte. & Bar. in l. 1. §. sciendum. ff. de suis & legi. ubi dicit, quod per tale sta tutum filia desinit esse sua, & hoc est not. perpetuo pro constit. regni, in aliquibus, & illud dictum Alexan. sequitur ibidem Ias. in 10. col.

Citatus, ut Petrus Martini, cum uocaretur Petrus Ioannis, non efficitur contumax, si non comparet. Ita dixit Bart. in l. in testamento, la 1. ff. de cond. & de. Quid autem si tres demonstrationes essent expressæ, quarum una est falsa, & duæ ueræ. Dic, ꝙ forte non nocet, ut dicit Bart. in l. 1. §. fi. ff. de do. præleg.

Contractus factus die feriata ad honorem dei, an ualeat? Dic, quod sic id dictum fuit no. Spec. in tit. de ferus. §. 2. uersi. qui si in feriis, pro quo facit, quia arbitramentum est quædam transactio, secundũ Barto. in l. si quis cum aliter. ff. de uerb. ob. & tamen po. est fieri die feriata, cum sit quidam contractus, ut no. Abb. in c. cum dilectus, col. 2. de arb. & in c. quintauallis, col. 10. de iureiur.

Cucurbitare aliquem, idem est, quod concubere cum eius uxore. Ita ponitur hoc uerbum in c. 1. §. Item si fidelis. qui. mo. feu. ami. & ibi declaratur per And. de Isern. & de hoc uerbo, cucurbita, facit mentionem Spe. in tit. de na. ex li. uentre. uersi. sed liberti.

Constitutum præcarii, ita demum operatur suum effectum quo ad transmissionem possessionis, si tempore constituti constituens possidebat, alias nihil operatur. Ita no. dixit Bald. in l. minus instructus. C. de acq. poss. & Ang. & Alexan. in l. quamuis §. si conductor. & in l. quod meo. ff. de acq. poss. unde qui uult ex eo se fundare, debet hoc probare, uide tamen omnino Alex. in l. 2. §. incertam, in fi. q. ff. de acq. poss.

Clerico prohibitum est negotiari, adeo quod si negotiatur, non potest exercere officia clericalia, ut dicit tex. in cap. clerici. 14. quæst. 4. & tunc tenetur soluere gabellas, & sic illud priuilegium perdit, ut habetur per Abb. in capitu. fin. de ui. & ho. cle. Limitatur hoc, nisi clericus esset pauper, & non haberet alias, unde uiuat, quia tunc permittitur ei negotiari, licite tamen. glo. est no. in d. cap. clerici, & tex. in cap. clericus. 91. distin. & alibi dixit glo. not. in cap. qui uenatoribus. 86. distin. quod clericus pro sui uictu debet facere calatos, cistos, & retia, & similia.

Creditor dicitur esse procurator debitoris super re pignorata, ita dixit tex. in l. si pignori, in fin. ff. fa. erc. & facit ad hoc tex. in l. si cum uenderet. ff. de pignor. actio. per quem ita dixit Alexan. in l. prima §. per procuratorem, in fi. col. de acq. poss. ff.

Creditor faciens capi uel detineri debitorem per iudicem incompetentem, amittit debitum. Ita uoluit Bar. in cap. causam matrimonii, in fin. extra, de offic. delega. quem sequitur Ias. in l. secunda, antepen. columna, ff. de iuri. omn. iudic.

Contumax per procuratorem dicitur fictus contumax. ita dicit Bald. in cap. primo, in fin. ext. ut lit. non contest. Ubi hoc limitat per illum tex. nisi dominus sciuerit contumaciam procuratoris, & eam non purgauerit, quia tunc efficitur uerus contumax, unde non audietur appellans. l. prima. C. quo. app. non reci. alias bene audietur, ut dicit Barto. in l. prima §. si procurator, ff. si quis iusdi. non ob. & ibi Ias. in 2. col.

Custodes castri, qui diuiserunt inter se custodiam nocturnam, puta ut aliqui dormirent usque ad mediam noctem, & aliqui custodirent, an si per malam custodiam uigilantium castrum capiatur, teneantur etiam dormientes?

Dic quod non, & hanc quæst. refert Ias. in l. prima. §. si procurator, in tertia columna, ff. si quis iusdi. non obt. ubi refert ita fuisse determinatum Bononiæ.

Consuetudo praua nõ dicitur consuetudo, sed potius corruptela. Ita dixit Ab.

per illum tex. in c. cum uenerabilis. in ult. not. ext. de consuet.

Consuetudo facit quod censeri licitū, quid alias erat illicitum. ita uoluit Bald. in l. si peries. c. depo. in fi. ad quod, facit quod in simili uolu t Iaf. in l. 1. §. fi. in 5. col. ff. si quis iusdi. non obtemp. quod con suetudo, & praua excusat quem a pœna. Idem etiam dixit Abb. in c. cum uenerabilis, in glo. 1. per illam g'o. extra, de con suet. & Alex in consi. 132. primo uolu. & Roma. in consi. 466. & Alex. in consilio 107. 2. uol.

Copia interrogatoriorum non datur parti aduersæ gl. est no. in c. 2. in uersi. interrogatoria de testi. li 6 ubi similiter ponit formam interrogatoriorum, & illā gl. sequitur Ale. in l. 2. in 1. col C. de eden. & idem Alex. in auth. iubemus, colu. 1. C. de iud. & Inn. in c. per suas. de testi & Spe. in tit. de teste. §. iam de interrogatoriis. in prin. & Bal. in l. data opera, col. 10. C. qui accus. non poss. Idem dicimus de allegationibus iuris, quia non datur copia, secundum Alex. in d. authen. iubemus, licet contrarium tenuerit Ias in l. 1. §. edenda. ff. de eden & in d. l. 2. C. eo. ti.

Causa ciuilis magna æquipa atur causæ criminali, ita dixit Bar. in l. admonēdi, pe. col. ff. de iureiur. per tex. in l. propter litem. ff. de excu. tuto. ex quo inferebat singulariter Bar in l. 3 in prin. ff. de testi qđ sicut ille qui habet litem criminalem cum aliquo cēsetur ei inimicus, unde potest repelli a testificando contra eum, ita etiam in causa ciuili magna ita etiam dixit Ias. sequendo eum, in l. plerique col. 2. ff. de in ius uo. quæ autem dicatur causa magna & recurrendum ad notata in auth. Nisi breuiores. C. de sen. ex pe. reci. & in l. sed si susceperit. §. 1. ff. de iud.

Clausula qualibet apposita in contractu, debet aliquid operari Ita dixit Bal. in Rub. C. de contr. emp in nona q. Idem ēt & in rescripto. ut est gl. in c. solitę. in uers. tanquam de ma & obe.

Confessio facta coram iudice incompetenti, non probat coram competenti, sed facit solum inditium ad torturam. Ita dixit Bal. quem ibi sequitur Ale. & Ias. in l. magistratib. ff. de iuris. om̄n iud. & uide sup. in uer. confessio facta, in contractu.

Ciuitas nulla præter Romanam habet priuilegium simile fisco, nec in hypotheca, nec in ali s, tex. est & ibi gl. in l. simile. ff. ad munici.

Confessio facta in scriptis, parte absente, præiudicat, puta in libello, quia scriptura semper loquitur, ita dixit Bart in l. certum. § siquis absente. ff. de cōfes. & idem Bar. in l. 2. § fi. ff. de iure fi. pro hoc est tex. in l. cum præcum C. de lib. causa. & hoc habet locum etiam si libellus sit scriptus manu alterius, quam libellantis, secūdum communem opi. quam refert Ias. in §. si minus insti. de act. col 2.

Citatio facta sine die ualet, & censetur, quod compareat quamprimum potest citatus, ita dixit Abb. in c. cum parati. ext. de appel.

Cessionarius non tenetur admittere reconuentionem de debito cedentis, quando agit utili actione sibi cessa. gloss. est & ibi Barto. in l. siquis in rem. ff. de procura.

Cessionarius ita habet executionem paratam instrumenti sibi cessi, sicut habet cedens. Ita dixit Barto. in l. 1. in uersi. quæro ex forma statuti, ff. de act on. & oblig. & Bald. in l. ex legato, in fin. C. de leg.

Cessio facta a laico clerico, non ualet, quia censetur facta causa mutandi iudicii, unde præsumitur, simulata c. ex parte, & ibi glo. fi. de al e. iudi. mu. causa fa. ubi per Abb. in fi col. Fallit, si clericus sit coniuncta persona; quia tunc præsumitur facta potius ratione sanguinis. Ita uoluit Cy. & Bal. in l. qui stipendia C. de proc. & Io. An. in ti. de cess act § 1. uersi. sed nunquid, ratione consanguinitatis Item fallit, quando clericus esset impoten s, & talis qui non posset terrere aduersarium. Ita dixit Bal. in l. per diuersas, in pe. q. C. mand. & Inn. in d. c. ex parte.

Clericus an teneatur soluere uectigalia seu pedagia, uide Abb. tenentem, quod non in c. in nouam s de censi.

Citatio quando fit de lōginquo, potest fieri ad totam causas simul, ita no t. Abb in capitu. exposuit. de dila. ubi plene hoc examinat & in capitulo, cum dilecti; columna secunda, de do & contum.

Con-

Consuetudo contra ius præsumitur irrationabilis, unde eam allegans tenetur probare eius rationabilitatem, ut not. Abb. in c. cum uenissent, in prima colu. de eo qui mit. in poss.

Capitulum, sede uacante, in quibus succedat. vide Abb. in c. uerum, col. 2. de foro compet. & in cap. at si clerici. §. de adulteriis, de iudi. & in cap. cum olim. de ma. & obe.

Collecta imposita alicui uniuersitati, si aliqui postea efficiantur exempti, uel non potentes soluere, an alii de uniuersitate teneantur soluere pro illis, an uero fiat diminutio pro rata, uide plene per Ias. in l. auus. ff. de pact.

Clericus potest licite negotiari, quando est pauper, adeo quod bona sua sibi non sufficiunt, glo. est in c. clerici. 13. quęst. 4. uide supra.

Citari debet pars ad uidendum productionem instrumenti, alias instrumentum non præiudicat, quoad effectum probationis. Ita dixit Bal. in l. fin. C. qui admi. & idem Bal. in l. si quando. C. de testi. in fina. q. & Bal. in l. iudices. C. de fid. inst. & tex. in c. chartæ 3. q. 9. sicut etiam citatur ad uidēdum iuramenta testium, c. 2. de testi. & d. l. si quando & d. l. iudices. Hoc tamen de iuramentis testium limita non procedere, quandò testes producerentur ultima die termini dati ad probandum; quia tunc non est necesse citare partem. Ita no. dixit Bald. in d. l. si quando, col. 2. & Bal. in d. l. fi. C. qui admi. & Bar. in l. Item illa; post princ. ff. de consti. pecu. & idem Bar. in l. 2. C. de tempo. app. & Ias. in l. qui ante Kendas, col. fi. ff. de uerb. ob. Multos alios casus, in quib. non citatur pars, uide in d. c. 2. per Barb. & alios Mod.

Clericorum bona sunt pauperum. text. est in c. fi. quod incipit, quoniam; 16. q. 1. & ibi glo.

Clericus reputatur de uniuersitate ciuium. Bal. in c. i. de mili. uas. qui ar[?] bel. depo. & Oldra. in consi. 32.

D

Donatio propter nuptias, & ante factum in hoc differunt, nam donatio propter nuptias dr̄, quando maritus accipiens dotem, cōstituit mulieri tantūdem in bonis suis, ut si dos fuerit consumpta, mulier habet regressum contra illa bona, & de hoc loquitur auth. dos data. C. de dona. ante nup. ubi dicitur, ꝙ donatio propter nup. debet fieri ad æqualitatem dotis, ut si soluto matrimonio dos reperiatur salua, remanet donatio apud hæredes mariti: nunquam tamen uxor lucratur talem donationem, sed fit pro maiori cautela dotis. Sed ante factū dr̄ illa quarta, seu tertiaria, quam constituit maritus in bonis suis præsentibus, uel etiam futuris; si hoc agitur, uel in tantis bonis, quanta est dos, & hanc lucratur mulier soluto matrimonio, quæ debet sibi restitui una cum dote, cuius est usufructuaria dum uiuit; ea uero mortua transit in dominium hæredis eiusdem matrimonii, si extat: filiis uero non extātibus eiusdem matrimonii, transit in dominium mulieris, & per consequens cuiuscunque hæredis eius. l. fœminæ. C. de secun. nup. Et hanc differētiam ponit quidam Sebastianus Doctor Neap. in consue. Nea. in cōsuetudine quarta, sup Rubrica, qui dicit multos errare in tali differentia credētes idē esse antefactū ꝙ donatio ꝑꝑ nup. & hæc tertiaria non debetur, nisi fuerit cōstituta, & probetur, ut habetur in const. regni, mulier quę dotarium, & And. de Iser. in constit. licentiā, & capitulum regni mulier dotarium.

Dictio, longum tempus, denotat spatium decem annorum, ut probatur ex Rubr. C. de præscr. long. temp. & no. Ale. in l. si finita. §. si de uectigalib. ff. de dam. infect. col. 2. ubi multas concordantias allegat. Idem tempus denotat dictio, diu, & diuturnus, & diutinus, ut no. Bart in l. de quib. col 5. in lect. ff de leg. & probatur in l. diutina. C de præscript lon. tempo. & l. si cum fideicomm. §. Aristo. ff. qui & a quibus.

Dies cępta, an, & quando habeatur pro cōpleta, debes ita distinguere, aut tempus profertur à lege; aut ab homine. Primo casu, aut sumus in materia fauorabili, & habetur pro completa, l. in usucapionibus. ff. de vsucap. & l. qua ætate. ff. de testam. Aut sumus in materia odiosa, & non habetur pro completa, ut dicimus in præscriptione 30. annorum, ut l. in omnibus

ff. de actio. & obl. Aut sumus in materia mixta, ut in restitutione minorum, & tūc si fauor minoris est, quod in integrum restituatur, dies cæpta non habetur pro cōpleta: Si uero fauor minoris est, quod habeatur pro maiore, puta, quia vult contrahere, & tunc habetur pro completa, l. 5. §. minorem, ff. de mino. Secundo casu, quando dies profertur ab homine, aut tempus ponitur in genitiuo, & tunc non habetur pro completa, l. si cui legetur, de leg. 1. Et est ratio, quia de natura genitiui est importare ueram possessionem, l. 2. §. 1. ff. de reli. facit l. si domus. § fi. de leg. 1. Aut ponitur in accusatiuo cum hoc uerbo, peruenio, & tunc non habetur pro cōpleta, quia uerbum, peruenio, denotat perfectionem, l. si Vrbana, §. pernoctare. ff. de uerb sig. Aut ponitur in accusatiuo cum sola prępositione, ad, & tunc habetur pro completa, quia dictio, ad, ponitur pro, iuxta l. quidam yberus, & ibi glo. ff. de ser. vr. prædi. Aut ponitur in ablatiuo, & tunc si uerba executiua sunt directa in personam debitoris, non habetur pro cōpleta, l. qui hoc anno. ff. de uer. ob. Si uero sunt directa in creditorem, habetur pro completa, quia tempus censetur tūc appositum in fauorem creditoris. l. si ita fuerit, in prin. la 2. ff. de manu. test. & Barto. in dict. l. qui hoc anno, ad quod facit glo. not. in l. Lucio. ff. de leg. 2. & uide do. Christoph. inst. quib. ex ca. ma. non licet, post addi. Adde & nota &c. & quod dictio, ad, ponatur pro, iuxta, est tex. in l. qui filium. § Sabinus. ff. ad Treb.

Debitor ecclesiæ non potest conueniri ab ea, nisi in quantum facere potest, deducto ne egeat, ut est glo. in c. quicunque, el primo 16. q. 17. & no. And. Sicu. in add. & Ab. in c. Odoardus, col 3. de solu. & ratio est, quia ecclesia non vult miseriam alicuius, ut ibi dicitur.

Dictio, potest, est dictio extensiua, & licet sit præsentis temporis, tamen trahitur etiam ad futurum, l. si ita quis. ff. de lega. 2. & no. Bar. in l. qui Romæ §. duo fratres, in 6. q. de uerb. ob.

Dictio, cum, facit principaliter tēpus, secundario uero conditionem: unde si legatur alicui cum pubes erit, eo mortuo ante pubertatem, non transit legatum ad hæredem, de hoc est tex. in l. si Titio. ff. quando dies leg. ce. & in l. si quis legata. ff de cond & dem. Sed dictio, si, denotat principaliter conditionem, secundario uero tempus, ut dictis legibus.

Dictio, cum, facit aliquid uenire accessoriè, & copulatiuè; sed dictio, &, facit uenire copulatiue, & æquè principaliter, ita no. Abb. in c. cum Marthæ, col. 2. de cele. mis. Ex quo infert ibi ad id, quod uoluit no. tex. in l. cui fundum. ff. de fund. instr. ubi si testator dicit, lego fundum cum instrumento, si postea alienat fundum, uidetur reuocasse etiam & instrumentum, secus si dicat, fundum & instrumentum.

Dictio, plurimi, ad minus debet uerificari in tribus, ut est glo. in §. & quod sæpè, in auth. de trien. & semis.

Dominium licet non possit haberi ex pluribus causis, diuerso tempore concurrentibus, ut l. 3. §. ex pluribus, in fi. ff. de acq. poss. tamen, quando est dubium, ex qua causa quis habeat dominium, potest plures causas proponere in libello, ut uoluit Io. And. in c. post electionem, ext. de concess. præb. & Abb. in consi. 110.

Dictio, ex, denotat causam proximam & immediatam, l. 1. §. ex incendio. ff. de incen. rui. & nau. & no Abb. in c. inter dilectos, col. 4. de fi. instr. & ibi uide unam optimam addi. And. Sicu. Idem dicas de dictione, de, quæ denotat causam proximam & immediatam, secus de dictione, ob, uel propter; nam hæc dictio denotat causam remotam, & mediatā, ut est tex. de utraque, in l. 1. §. nunc uideamus, in fi ff. de coniunge. cum ema. lib. & idem tenet Bar. In l. non dubium, col. fin. C. de legi. & Bal in l. 1. C. si ser. extr. Tamē quandoque fallit hæc dictio, ex, quia solet denotare causam remotam, ut dicit Bar. in d. § ex incendio. & idem fallit quandoque dictio, de, quia solet similiter denotare causam remotā, ut l. si finita. §. primo, uersic. de opere. ff. de damn. infec. & tunc impropriè ponitur. adde Bar. in l. prętor. §. quod de fructibus, in fin. de bon. aut. iu. poss.

Dictio, in, denotat causam intrinsecam, & immediatam, ut est tex. in §. sane, inst. ui bon. rap. & l. 1 §. in publico. ff. de flumi. & hoc in ablatiuo.

Dictio,

Dictio, sed, quando ponitur sine copula, denotat diuersitatem iuris, & facti. l. hoc amplius § de his autem, & ibi Bar. ff. de damn. infect. Sed quando ponitur cum copula, denotat diuersitatem facti, & identitatem iuris. l. sed & si lege, in prin. & ibi glo. ff. de peti. hæred. idem dicas de dictione, autem, ut in § relegati. inst. quibus mod. ius pa. po. sol. & §. legatariis, instit. de testa.

Dictio, tunc denotat extremitatem têporis, l. 4. §. fi. ff. de cond. & dem. l. lecta. & ibi glo. ff. si cer. pet. & l. si substitutione. §. fi. de vul. & pup. & l. uxori usumfr. de usuf. leg.

Dictio, &, quando ponitur inter diuersas dictiones, habet uim coniungendi, & denotat diuersitatem, ut no. glo. & doc. in Rub. de iu. & fact. ign. ff. Si uero ponitur inter dictiones, idem denotantes, tûc una ex illis dictionibus resoluitur in adiectiuum, ut est tex. in l. 1. ff. de pact. & est quædam figura, quæ dicitur, endiadis, ut dicit ibi glo.

Dictio plerumque, denotat seu facit regulam. l. plerumque, in prin. & ibi not. ff. de iure dot. & l. Titia. §. Idem respondit, de uer. ob. & no. Alex in l. 3. in princ. ff. quod quisquis iur. & Alex. in consi. 30. 1. uol. col. 1.

Dictio, nisi, est dictio exceptiua, & quandoque ponit, quandoque excipit. Unde sume communem conclusionem, quod quandoque præcedit oratio affirmatiua, & tunc dictio, nisi, excipit: quandoque præcedit oratio negatiua, & tunc ponit, ita per Bart. & Doct. in l. actione. C. de tra. & per Bar. in l. si eum, §. fi. si quis caut. & per Dy. in regulâ, peccatum, de reg. iur. in 6. & per Ias. inst. de actio. in prin. Ubi ponit not. uerba, uidelicet quod si præcedit oratio affirmatiua, denotans potentiam, dictio, nisi, denegat potentiã: Si actum, hæc dictio negat actum. & ita etiam in oratione negatiua. Ex quo infert, quod si dico, promitto quod nulli possim uendere, nisi tibi, tu nõ potes me cogere ad uendendum, quandiu alii non uendo, ratione illius uerbi, possim, quod denotat potentiam, ut est tex. in l. si sterilis. §. pe. ff. de actio. emp. secus si dicam, quod nulli tenear, nisi tibi uendere, quia tunc actum denoto, unde potes me statim cogere, & de hac dictione, nisi, uide Ab. in c. ex parte, de sponsa. in fi. Ubi ponit q. quod si quis dicat alicui puellæ, promitto quod nullam aliam habebo in uxorem, nisi te, est consumatum matrimonium.

Dictio, debet, denotat necessitatem. l. 1. § 1. ff. quod quisque iur. & not. Abb. in c. cum locum. colu. fi. de sponsa. & est tex. in l. prætor. in prin. ff. de eden. & glo. in clem. fi. in uersi. debeant, de sta. mo. & Bar. plene in l. creditores. col. 1. C. de pigno. Ubi dat aliquas limitationes huic dictioni, secus in dictione, potest, licet unũ quandoque pro alio ponatur, de quo ui. de Alex. in l. 1. col. 2. ff. de iur. om. iud.

Dignitas liberat filium a patria potestate, dummodo sit aliqua ex illis xii. quę numerantur in l. fi. C. de decur. lib. 10. & est tex. in auth. sed dignitas. C. de sacros. ecc. Intelligas tamen, quod liberatur quo ad sui commodum, non autem quo ad incommodum.

Dictio, seu, est dictio ampliatiua; unde si dico, dono tibi librum, seu uestem, intelligitur etiam uestis donata. tex. est no. in l. si quis ita. ff. de aur. & arg. leg. quod qualiter procedat, uide omnino Ab. in c. inter cęteras. de rescr.

Dolus dans causam contractui bonæ fidei, reddit contractũ ipso iure nullum, l. eleganter in prin. ff. de dolo. & l. in fraudem. C. de præscr. p. lon. temp. secus in cõtractu stricti iuris, quia ualet, sed rescinditur per doli exceptionem, l. dolo. C. de inut. stip. & l. si quis cum aliter, de uerbo. obl. Eodem modo dicas in distractu bonæ fidei, quē dolus reddit ipso iure nullum, ut no. Bar. in d. l. eleganter. §. non solum, secus in distractu stricti iuris, ut dicit Bar. in d. l. eleganter. in prin. colu. 3. Limita tamen prædicta non habere locum, quando dolus dedisset causam stipulationi appositæ in contractu bonæ fi., quia licet stipulatio sit stricti iuris, tamen redditur ipso iure nulla. ita dicit multum singulariter Alex. in d. l. si quis cũ aliter, in prin. & Bald. in l. dolo. C. de inut. stip. Prędicta tamen intelligas, nisi facta esset traditio, quia tunc etiam in casu, quo contractus esset nullus, ageretur actione de

dolo, quatenus de facto processit, ut dicit glo. in l. sub praetextu. la 1. C. de transf. quam ad hoc vult allegare Bar. in d. l. elegantet, col. 3. Item intelligas uera prędicta, quando deceptus uellet contractum dicere nullum, alias secus, ut dicit in l. 1. in fi. ff. de pig. act. & est tex. in l. Iulianus. §. si quis colludente. ff. de ac. emp. Nisi, quando lex ultra procederet infirmando actum, quia tunc non ualet, etiam parte consentiente. l. à diuo Pio. ff. de rit. nup. Item limita prædita, quando dolus processit ab altero ex contrahentibus, secus si à tertio, quia tunc ualet contractus, ut d. l. eleganter, in prin. Et dicitur dolus dare causam contractui, quando quis alias non fuisset contracturus, nisi dolus interuenisset, ut d. l. si quis cum aliter. secus si esset dolus incidens in contractu, quia tūc nullum cōtractum reddit nullum. ad praedicta uide gl. in l. de fideicom. in uers. cum pacto. C. de transf. quae allegat tex. in l. nemo uidetur. ff. de reg. iur.

Donatio facta filio, uel filię in potestate existenti, nō ualet. l. 2. C. de inoff. dona. & habetur, in l. si donatione. C. de colla. Fallit in donatione causa dotis. l. Pomponius Philadelfus ff. fa. erc. Idem in donatione p p nup. ut ibidem probatur Fallit etiam si pater donet aliqd mobile filio militi, qd spectet ad eū, quia statim efficit castrēse peculiū. l. si filiusfa. C. fa. erc. Idē dicas de donatione facta causa studiorū, ut dicit Bal. in l. 1. ff. sol. ma. & uide plures casus, per gl. in d. l. 2. Scias tamen, quod quādo nō ualet donatio inter patrem, & filiū, morte confirmatur, ut no. per Bar. in d. l. 2. Item Fallit, quando pater donaret filio p p merita, quia probatis meritis, ualeret donatio, ut no. Alex. in d. l. si donatione.

Dictio, tantū, est dictio taxatiua affirmans orationē, in qua subnectiī, & negās omne aliud, ita dicit Abb. in c. cum eccl. sutrina. col. 2. extra de cau. pos. & prop. qđ facit secundum eum, pro dictis testiū; si n. testis dicat, Titius tantū possedit, vr̄ negare, ꝙ nullus alius possedit, nisi Titius. Vnde cum deponat de negatiua, opus esset eam cohartare loco, & tempore, alias non faceret fidem, ut no. Bal. in l. actor. C. de proba. & Bart. in l. 1. §. hoc interdicto. ff. de itin. ac. priua. in fi. uerbis, & ibi uide optimam glo. quae docet te, quo modo negatiua debet cohartari loco, & tempore, in gl. magna, in fi.

Donatio nunquam praesumitur, ubi potest cadere alia coniectura. l. cū de indebito. ff. de proba. l. si cum aurum. ff. de solu. & no. Alex. in l. 2. §. & harum, de uerb. ob. in fi. uerbis. Fallit tamen ratione consanguinitatis, ut l. procula, ff. de proba. & l. si seruus communis ff. de dona. inter ui. & ux. Item Fallit ratione diuturnae praestationis. l. cum de in rem uerso. ff. de usur. & habetur in l. si cer. annis. C. de pact. & in l. 1. C. de fideicom. qunado autem praesumatur ratione consanguinitatis, uide Bar. in l. Nesennius ff. de neg. gest.

Donatio causa mortis, licet in ea sit facta mentio mortis, tamē si nou interuerūt quinque testes, qui pro solemnitate requiruntur, ut l. fi. C. de dona. cau. mor. non ualet, ut donatio causa mortis; ualebit tamen, ut donatio inter uiuos, dictum fuit singulare Alex. in l. stipulatio hoc modo concepta. col. 6. de uerb. ob.

Delegatio debitoris egentis, an liberet delegantem, adeo quod creditor non possit amplius ad eum reuerti, nam per delegationem debitor liberatur, sicut per solutionem, l. si rem, in fi. ff. de noua. & Bar. in l. si cum dotem. §. si mulier. sol. mat. Dic, aut creditor scit, delegatum non esse soluendo, & tunc sibi imputet, qui eum acceptauit. Aut ignorauit, & tunc potest redire ad primum, etiam si delegans ignorabat delegatum fore minus idoneum, quia in hoc casu reperitur debitor locupletatus cum iactura creditoris decepti, ut no. Alex. in d. §. si mulier. Sed si debitor dolo induxit creditorem ad acceptandum delegatum, tunc licet creditor sciuerit, tamen dolus delegantis praeponderat, quia dedit causam contractui, unde rescinditur & annullatur per doli exceptionem cum sit stricti iuris. l. dolo. C. de inuti. stipu. In dubio tamen semper creditor praesumitur scire, nisi contrarium probetur. l. inter. §. abesse. ff. manda. Eodem modo, si aliquis delegat debitorem cito fugiturum, si fuerit in dolo, tenetur: dolus autem praesumitur ꝗ si statim delegatus facta delegatione suscepit fugam. ar. eorum quae uoluit Bart. in l.

in l. si ventri. §. fin. ff. de priuileg. credi. ubi format no. q. de eo, qui locutus fuit ad aurem alicuius, & ille statim damnum dederit, quia præsumitur factum mandato illius alloquentis. Ita dixit Alex. in d. §. si mulier. Fallit tamen, quod supra dixi, in muliere, quæ accepit de legatum a marito ex causa dotis, nam siue sciuerit, siue ignorauerit eum esse minus idoneum, nũquam sibi præiudicat, quin possit redire ad maritum, arg. leg. de die. ff. de pict. dotali. & dicto §. si mulier, & quæ ibi not. per docto.

Debitor in diem, an possit ante diem condemnari, ut soluat adueniente die? Dic, aut sumus in debitis annuis, ut in redditibus emphiteoticis, & potest hoc fieri, scilicet facere unam condemnationem perpetuam pro omnibus annis futuris, ad hoc, ut quolibet anno creditor habeat executionẽ paratam, ut not. glo. in l. non quemadmodum, in versi. non posse. ff. de iudi. & doct. in l. 1. C. de fideicom. Ex quo resultat una magna utilitas, quam ponit Fran. de Aret. in l. ita stipulatus, col. pen. de uerb. ob. quod quando debitor est condemnatus una uice pro omnibus annis, et si habet aliquam exceptionem peremptoriam, & illam non opposuit in prima conditione, non poterit amplius illam opponere in sequentibus exactionibus, quia semper illa sententia habet executionem paratam in omnibus exactionibus: secus si non fuisset condemnatus pro omnibus futuris, quia si non opponit in prima poterit opponere in secũda sententia. Aut sumus in uno tantum debito simplici, & tunc non potest fieri, ut no. Alex. in consi. 95. uol. 1. Quod intelligo ita demum procedere, si aduersarius opponat exceptionem dilatoriam. f. male agis, quia ante diem agis, nam tunc duplicantur inducię, ut in § hodie. instit. de excep. facit, l. 1. in fin. ff. quando di. vsu. le. ced. Si uero pars non opponeret, tunc iudex posset condemnare reum, ut soluat adueniente die, ut no. Bar. in l. excep. C. de proba. & Bar. in l. lecta. col 4. ff. si cer. pet.

Debitor in partem alicuius speciei ita demũ liberatur soluendo, si soluat partem quotitatiuam, ut secũdam, uel tertiã, secus si integralem, ut usumfructum, quia tũc in nihilum liberatur, ut est tex. in l. si ita stipulatus fuero si Tit. ff. de uer. ob. & no. Alex. in l. 2. §. & barũ. e. ti. & ita dẽt intelligi tex. in l si stipulatus. §. qui decem ff. de solut.

Debitum quantitatis, dr̃ esse ita diuiduũ ꝙ mortuo debitore relictis pluib. hęredibus, licet aliqui non sint soluendo, tñ reliq non possunt exigi pro portione eorũ, qui soluẽdo nõ sunt, sed quilibet pro portione sua, ita singulariter uoluit Ang. in cõs. 320. per tex. in l. si C. deposi. ampliando illam l. & in l. 3. & ibi gl. C. de neg. gest.

Debitor in centũ, si credens se debitorẽ in ducẽtũ, soluit fundũ in solutũ ualentẽ ducentũ, tota illa solutio vitiatur, adeo ꝙ debitor põt totũ fundũ cõdicere, nec cogit partẽ fundi in solutum dare. casus est in l. si non sortem. §. si centum. ff. de condi. indeb. & uide Alc. in l. 1. §. pe. de verb. ob. ubi etiam ponit quod missio in poss ultra mensuram debiti declarati, est nulla.

Debitor obligatus ad usuras, si soluit partẽ debiti principalis, non liberaẽ ab usuris, ẽt pro ea parte soluta, sed adhuc teneẽ ad usuras totius debiti, nisi uolẽte creditore soluerit, uel fuerit cõuentum, ꝙ pecunia possit paulatim, & in partes solui, casus est in l. tutor. §. Lutius ff. de vsur. & habetur. in l. quidam extimauerunt. ff. si cer. pet.

Doctor canonicus dicitur dignior q̃ ciuilis, & rõ est, quia illa dr̃ dignor sciẽtia, q̃ dignius hẽt subiectũ: sed ius cannoicũ hẽt dignius subiectũ, q̃ ciuile, q̃ habet animã q̃ cunctis reb. est pręferenda. l. sancimus. C. de sacrosa. ecc. ius aũt ciuile hẽt cõe bonũ in subiectũ, ergo &c. ita tenet Io. And. in c. clerici. extra de iudi. facit ꝙ no. And. de Yser. in Rub. Impera. Loth. Eugenio Papæ &c. in vsibus feudorum.

Debitor generis tenetur de periculo. l. incendium. C. si cert. pet. nisi offerendo, moram purgauerit, & creditorẽm in mora constituerit. l. qui decem. ff. de solu. Limita tamen multum singulariter regulã d. l. incendiũ, ut non procedat, qñ aliqs mutuatus pecuniã ꝓmisisset dare aliqđ lucrũ mutuanti, q̃ tunc si debitor sine sui culpa illã pecuniã amiserit, liberatur. tex. est, quem ibi dicit Pau. de Cast. esse singularem, & se nescire alibi in l. Titius. ff. de præ. uer. & not. Alex. in l. si ex legati. in fi. uerbis. de uerb. ob.

Dictio,

Dictio, iam, denotat perfectionem. Ita no. Bal. in prima constitutione digestorũ, in uers. oẽm iam sanctionẽ &c. Ex quo infert singulariter Bar. in l. Celsus. col fi. ff. de usuca. quod si testis dicat, quod Titius possedit iam per decem annos, uidetur deponere de perfecta, & continuata possessione. Ita uoluit Barb. in cap. licet, col. 13. de prob.

Debitum ex una causa, potest conuerti in causam mutui l. singularia, si cer. pe. Ex quo inoleuit practica in dote, quod si maritus habuit aliquam partem dotis, & de reliqua confitetur se recepisse, quod socer solet facere marito aliud instrumẽtum mutui liquidum de ea pecunia, quã maritus non acceperat, & sic debitum ex causa dotis transfunditur in causam mutui Circa quod cadit pulchrum dubium: Certum est quod si dos promissa non soluatur, & maritus sustinet onera matrimonii, quod potest petere usuras. l. in insulam. §. usuras. ff. sol. matr & ibi Bar. Vtrũ usuras, quas poterat petere actione de dote, possit modo petere actione mutui? Dic quod non, per l. nouatione. ff. de nouat., vbi debitum priuilegiatum transfusum in aliud debitum nõ priuilegiatum, retinet naturam secundi debiti non usurarii. Nec obstat, quod actio subrogata &c. ut l. si eum. §. qui iniuriarũ. ff. si quis caut. quia usuræ non ueniunt ex primordiali natura ipsius contractus dotis, sed secundario constituuntur propter morã, ut dicit gl. & Bar in l. certi condictio. in princ. ff. si cer. pet. Ex quo datur cautela quam ponit gloss. in d. l. nouatione. & Bar. in l. creditor. ff qui pot. in pi. habe. & in l. Aristo. ff. quæ res pig. ob. poss. s. quod in contractu mutui apponatur hæc clausula, quod talis obligatio sit trãsfusa in mutuum cum omnibus suis priuilegiis, & quod socer teneatur ex omnibus causis, ex quibus tenebatur actione de dote, & de prædicta confessione, uide Bar. in l. in his. § ye. solul mat de ueritate tamen prædictorum uideas omnino Bar. in l. aliam, ff. de noua.

Debitor constitutus in mora, si postea creditor stipulatur ab eo idem debitum, siue animo nouandi siue non, per talem stipulationem purgat moram, ut est tex. in l. si Stichum, & l. quotiens. ff. de noua. & uoluit Alex. in l. scire debemus. §. si a iure, per illum tex. de uer. ob. Et hoc ita demum si secunda stipulatio est ualida, alias secus, ut dicit ibidem Alex. Quod tamen limita singulariter non procedere, quando creditor acciperet fideiussorem post moram rei, quia tunc moram non purgat reus, licet interuenerit stipulatio, quę est necessaria in fideiussore l. Blanditus. C. de fideiuss. ita uoluit Alex. in l. uinum, col. 3. si cer. pet. per l. cum quis. ff. de ac. & ob. secundum quod illum tex. intelligit Bar. in d. l. Vinum, colum. 2. & de hac materia uide plene Bar. in l fi. coln. pe. ff de eo quod cer loco.

Debitor alicuius speciei liberatur re perempta ante moram, l. si ex legati, de uerbo. obl. & l. quod te ff si cer. pet. Fallit, quando debitor dolose alienat rem, quia licet pereat ante moram, tamen tenetur, l. 1. §. si rem. ff. depo. licet in contrarium faciat tex. in l. uenditor ex hæreditate. ff. de hær. uel ac. uend. circa prin & l. is qui, ff de ac. & ob. ad quæ contraria distinguendo respondet Pau de Cast. in d. l. quod te s. quod aut sumus in re, quæ fuit, & est mea, & tunc uendicat sibi locum §. si rem. nam ibi loquitur in deposito, quod remanserat deponentis: aut in re, quæ nunquam fuit nec est mea, & tunc uendicat sibi locum d. l. is qui, & d. l. uenditor.

Debitor soluens, in dubio præsumitur soluere usuras potius, quam sortem, unde talis solutio cum usuris debitis compensatur, ut est tex. in l. in his. §. Imperator. ff. de solu.

Dictio, mox, apposita in aliqua lege, denotat executionem fieri ipso iure; ut est glo. in auth. de in cest. nup. circa prin. in uer. imminere, & ibi plene Bar qui infert ibidem, quod executio, de qua in l. si quis maior. C. de trans. fit ipso iure, non autem per sententiam, propter dictionẽ, mox, ibi positam, idem dixit Bart. in d. l. si quis maior. Aduerte tamen, quod licet non requiratur sententia diffinitiua, tamen requiritur sententia declaratoria, quæ declaret talem incidisse in tali crimine ut est tex in cap. cum secundum de hær. l. b. 6. & Bar. in præallegatis locis, &

Doct.

Doct.in l.post contractum.ff.de dona.& Ant. Corse.in Repeti. Rub.de iureiur. in 3.priuil.in fi.

Dictio, quoque, est dictio implicatiua, quia implicat etiam non dicta, ut l.seruum quoque, ff.de procur. Ita uoluit Barto.in l.Labeo ff.de pact. & ibi etiam Ias. col.2 ubi dicit idem de dictione, etiam, & implicat casum minus dubitabilem, secundum Ias.in l.1.in 2. col.ff.de iur. omn.iud.

Dictio, omnino, seu omni modo, idem importat, quod ipso iure, ut not. glo.in l.1.§.si pecunia.ff depo. & habetur in l.2. C.de iure emph.& no. Alex. in l. si insulam, de uerb.obl. Item prædicta dictio importat idem, quod nullo modo, quando post eam ponitur dictio negatiua. l.Grecce.§.illud,& ibi glo.& Bar. ff de fideiuss. Item prædicta dictio includit omnes casus, ut sunt duæ glo. in l.si cum exceptione.§.quatenus, in uer.omnimodo.ff. qđ met.causa,& uide Barto.in l.1.iudi.sol. Vide plene Fel.in c.ex parte, de offi. deleg.el primo.

Dictio, immo, quando ponitur cum copula,&,uel,etiam, ponitur copulatiue, ut in §.quibus in prima constitutione,C. quando uero ponitur simpliciter, tunc stat correctiue, ut l.Stichus immo Pāphilus.ff.de ma.testa. & l.si ita scriptum. ff. de hær.inst. & ibi plene uide Bar. de hac dictione.

Dos quando exigitur per patrē a marito, an requiratur expressus consensus filię, & quid econtra; Vide infra in uerb. filiafa.si uult agere &c.

Donatio causa mortis reuocatur ipso iure per alienationem uoluntariæ factam a donante, sicut dicimus in legato, l. rem legatam.ff de ad.lega. & l. fideicommissa.§.si rem.ff.de leg.tertio, ita uoluit Alexan.in l.non omnis,in prin. si cer.pet. referendo Dyn.in l.Sticcum qui meus erit, de leg.1.

Donatio causa mortis, licet per pœnitentiam reuocetur, ut l. qui mortis. ff. de do.causa mor.tamen hoc non habet locum, quando donans fuisset mortuus sine hærede, Ita not. Alex.in l.non omnis, in prin,ff.si cer.pet.per tex. & ibi gloss.in l.1.ff. qui sine manu.lib.ac. Quam limitationem limitat Ant. de Alex. in d.l. non omnis, procedere, ubicunque esset secuta traditio, alias si possessio & dominium remanet penes donantem, de facili reuocatur per pœnitentiam, quomodocunque decedat donator, de quo uide Ale. in l.2. col.4. de leg.1. Quomodo autem potest quis mori sine hærede. Vide Bal. in l.pe. §.cum autem.C.ad Treb.

Donatio causa mortis licet reuocetur per conualescentiam, ut l.senatus.§.1.ff. de dona. causa mor. tamen hoc non habet locum, quando quis sanus existens donaret causa mortis, & postea ægrotus fieret, & conualesceret, quia non reuocatur. Ita not. Pau. de Cast. in d.l.non omnis, si cer.pet.

Donatio causa mortis facta tempore pestis, cessante peste reuocatur. Ita not. Ant.de Alex. in d l non omnis.ff. si cert. pet.arg.l.tertiæ,4.& quintę,ff. de dona. causa mor.

Debitor ad hoc ut constituatur in mora, requiritur interpellatio.l. moram, in princ.ff. de usur.& l.si ex legati, de uerb. obl. Fallit tamen, primo in debitore minoris, quia etiam sine interpellatione constituitur in mora.l.in minorum.C.in qb. cau.in inte.resti.non est necess. Fallit secundo in debitore fisci, l cum quidam.§. fiscus.ff de usur. & ibi glo. Tertio fallit, quando esset dies tacitus a lege inductus, ut in § exactio.C.de rei ux.act uel expræssus ab homine, quia tunc dies adueniens interpellat pro homine.l. Traiectitiæ.§.de illo.ff.de actio & obl.& l.magnam.C.de contrahen. & commi.stip.& no.glo.in l.si mora ff.sol mat. Quam fallentiam limita multum singulariter non procedere, quando creditor,& debitor essent diuersi fori, quia tunc non obstante die, debet creditor petere domum debitoris,& ipsum interpellare Ita singulariter uoluit Bar.in l.Item illa.ff.de constit. pecu. Quarto fallit in uiolento possessore, qui tenetur restituere sine interpellatione, l.merito ff. de ui, & ui ar. Quinto fallit in eo, qui est obligatus ex contractu reciproco, ut in emptore, qui tenetur ad pretium, ex quo fuit sibi tradita res uendita, & econtra in uenditore etiā sine interpellatione, l.curabit.C.de actio, emp.

emp. & l. Iulianus. §. ex vendito. ff. de actio.emp. Sexto Fallit in debitore ecclesię, ut est gl. in §. item mixta, in versi. in iudicio, insti. de actio. Septimo Fallit, quando interuenisset iuramentum, quia tale iuramentum habet uim interpellationis, ut uoluit Ant. Corse. in repe. Rub. de iureiur. in quarto priuilegio. Octauo Fallit, quando quis promissit curaturum, & facturum, quia intelligitur quam primum potest, ut uoluit Bal in c. 1. §. ad hæc. in tit. hic finitur lex, &c. Nono Fallit, quando quis promissit aliquod factum successiuum, ut domum ædificare, quia datur sibi tantum tẽpus, inf. quod potest domus ædificari. l. si insulam. ff. de uerb. ob. & uide plura per Alex. in l. quod te. ff. si cer. pet. Prædictis tamen adde, quod in omnibus istis fallentijs, ex quo sumus in mora irregulari, difficultas pręstandi excusat quem à mora, ut l. Thais. § 1. ff. de fideicom. lib. secundum quod illum tex. intelligit Imo. in l. continuus. §. illud. ff. de uer. ob. An autem conditionis euentus interpellet pro homine, sicut dies? Dic, quod non, ut no. Alex. post Bar. in l. quoties in diem. de uer. ob. & Bar. in l. ita stipulatus, in antepe. col. ff. eo. tit. & Cy. in d. l. in minorum, per illam rationem, quia conditionis euentus non potest operari duos effectus. s. inducere obligationem, & constituere debitorem in mora.

Dos, & causa alimentorum æquiparantur, & ideo omnia statuta in causa alimentorum uendicant sibi locum in causa dotis, cum dos sit causa pia, ut l. cum is. §. si mulier. ff. de condi. inde. sicut etiam causa alimentorum, ut no. gl. in l. si cui annuum. de annu. lega. & ibi per Bar. vnde, quando dos repetitur constante matrimonio propter inopiam, non potest maritus opponere compensationem, sicut nec in causa alimentorum l. in ea, C. de compẽsa. ita tenet Bar. in l. si cõstãte. in 7. q. primę partis princi. sol. mat. Et quod dixi causam dotis, & alimentorum esse piam, limita prout dixi inf. in versic. legatum factum pro anima.

Decretum interpositum ex falsa causa, quomodocunque sit, est ipso iure nullum. ita no. Bar. in l. cum uero. §. hoc senatus. ff de fideicom. lib. per tex. in l. magis puto. §. fi. ff. de reb. cor. In sententia autem distinguitur, quæ causa sit, an iuris, uel facti, ut no. Bar. in l. si is ad quem. ff. de acq. hære. & Bar. in l. qui testamento. ff. de execu. tuto. & de prædictis uide omnino Alex. in l. iuste. ff. de acq. poss.

Dos profectitia, mortua filia in matrimonio extantibus liberis debet de iure reuerti ad patrem, per l. dos a patre. C. sol. mat. tamen de consuetudine seruatur opi. Mart. qui dicebat, dotem debere remanere apud liberos, ita dicit gl. in d. l. dos a patre. & Bar. in l. post dotem. in 7. col. ff. sol. mat. & glo. in l. fi. §. 1. ff. ut leg. no. ca. Quam opi. limitant Bar. & Alex. in d. l. post dotem, si uxor moriatur ante uirum, secus si prius uir moriatur, quia tunc ad patrem reuerti debet. Item limitant, si sunt filij ex eodem matrimonio, secus si ex alio. Item hoc probant ar. l. cum uir ff. de condi. & de. Item limitant, nisi pater stipulatus esset dotem restitui in omnem casum soluti matrimonij.

Donatio cã mortis facta a minore 25. ann. debet per iuramentum ipsius confirmari, ad hoc, ut non possit rescindi, sicut in alijs contractibus dicimus, iuxta auth. sacramenta puberum, C. si aduersus ven. ita uoluit Bal. in c. 1. §. item sacram, in 5. col. de pace iur. fir. quem refert, & sequitur Alex in l. 2. in fi. de leg. 1. per illam rationem, quia quo ad sui ordinationem, donatio causa mor. accedit magis contractui, quam ultimæ uoluntati. ut no. gl. in l. 2. in prin. de do. præle.

Doctor, qui per imperitiam suam amisit causam, in qua erat aduocatus, tenetur clientulo suo ad emendam damni, ita singulariter uoluit Abb. in cap. fin. extra de iniur.

Donatio inter uirum, & uxorem, reuocatur per quamlibet alienationem à donante factam, siue uoluntariam, siue necessariam, immo etiam per specialem obligationem rei donatæ, ita uoluit Alex. in l. stichum qui meus erit, in fi. de leg. 1 per tex. sing. in l. si maritus, la 2. C de dona. inter ui. & ux. secus autem est in donatione causa mor. quia in ea adhibetur distinctio, de qua in l. fideicommissa. §. 1. de leg. 3 & in l. rem legatam. ff. de adi. leg. s. an fuerit alienata uoluntarie, an uero ex necessitate,

cessitate, sicut in legato. Ita dicit Alex. in d l. Stichum. c. fi.

Dictio taxatiua, licet de sui natura sit taxare actum, & oppositum negare, ut dixi supra, in verbo dictio, tantum, tamen semper extendi ur ad casum similem. l. ob æs. C. de pręd. mino. & ibi glo. & §. præterea. lu icti glo. Insti. qui mo. re contra obli. & not. plene Ale. in l 1. C. de bon. pos. contra tab. & idem Alex. in l. 1. § per seruum corporaliter. ff de acqui. poss.

Dictio, hoc amplius, est dictio repetitiua, adeo quod ponit in secundo casu omne quod dictum est in primo, & reduat illud ad qualitates secundi casus est in l. legata inutiliter de leg 1. & l. si sic, & l. si tibi pure. de leg 3. & ibi Bart. & glo. in l. lecta, in uer. tunc si cert. pet.

Donatio omnium bonorum simpliciter facta, intelligitur de præsentibus tantum, & tunc valet, secus si fuisset dictum, præsentium, & futurorum, quia non valet, nam donator priuaretur testandi facultate, sed in primo casu non quia potest de postea acquisitis testari, cum hoc in iure semper præsumatur. l. si defunctum. C. arbi tute. Ita tenet Bar. in l. fi. C. de pact. per l. fi. §. 1. de leg. 2. secus est in obligatione, quę in dubio, quando est omnium bonorum intelligitur etiam de futuris. l. fi. C. quæ res pignori oblig pos. & l. obligatione ff de pigno. limita tamen id quod modo dixi, non procedere, quando fuisset dictũ dono tibi omnia bona mea post mortẽ meam, quia tunc ualet ut donatio causa mortis, cum sit facta mentio mortis. l. seia. ff. de dona. causa. mor & l. seia. ff. de do. præleg. unde ueniunt etiam futura, potest tamen reuocari l. non omnis. ff si cer. pet. & nisi fuisset dictum, dono post mortem meam irreuocabiliter, quia tunc esset donatio inter uiuos. l. e. ubi ita donatum. ff. de don. causa mor. unde ualeret tãtum quo ad pręsentia. arg l. sancimus C. de don.

Dictio, quasi est dict o imppriatiua ut est tex. in l. Id tempus § fi. ff. de vsuca. aliquando tamen est expressiua ueritis. l. si ante ff sol. mat. & not. Abb. in c. cum dilecta de confir. uti uel inuti. & in c. prout. col 3. de dolo, & contu. & Alex. in consi. 2. col. 11. vol. 1. & con 15 col. 5 vol. 1.

Donatio inter uirum & uxorem nos. confirmatur morte, nisi tradino intern uenet t. l. Papinianus. ff. de dona. inter vi. & vxo & idem dicimus de donatione, inter patrem, & filium, ut not. Ale. in l. si donatione. colum 4. C. de collat.

Dictio, nullo modo, uel nullatenus, est talis naturę, quod quando apponitur, in aliqua lege prohibitiua, impedit fieri dispensationem. glo. est in cle. 2. in vers. concedatur, & in vers nullo modo de æta. & quali. & not. Ale. in l. fi C. de test. mili. & Ias. plene in l. scriniarios, eo. titulo, & Alex. consi. 88.

Debitor, an possit compelli per creditorem ad faciendum sibi instrumẽtum debiti, u ide not. Bal. in l. sicut datam. C. de libe. causa, vbi distinguit, quod aut tempore celebrati contractus nihil conuenit de hoc, & tunc non cogitur, nisi debitum confiteatur, fallit fauore libertatis, & fauore liberationis, ut ibi per eum, quia tunc indistincte tenetur, facere, & uoluit Bal. in l. plures apocis. C. de fi. Instrum. Aut fuit conuentum, & tunc tenetur, etiam si instrumentorum fuerit amissum, cogitur. Iterum aliud instrumentum facere.

Dictio secundum, non facit conditionem. Ita uoluit Bar. in l pe. C. de insti & sub. Dies termini. an computetur in termino, dic, quod sic, nisi esset apposita dictio a uel ab, quæ separationem denotat, ut si dicitur, a die contesta. litis, habeas decem dies &c. Ita uoluit Alex. i l. Gallus. in prin. col. pen. per illam glo fi ff de lib. & post. de hoc tamen articulo uide per doct. maxime per Bal. in l. 1. ff. si quis caus. & ibi etiam per Alexa. & Ias.

Dissasire, in materia feudali, idem est, quod extra possessionem feudi ponere, seu aliquem possessione. Ita declarat And. de Iser. in c. 1. § Ille tamen, de contro. feu. apud pares &c.

Dictio, sæpius, uerificatur in duabus uicibus, ita no. dixit Ale. in l fi. § & hęc quidem. C. de iure deli. per illum tex. secus in dictione, sæpissime, quæ trinum actum

actum requirit, secũdum eum ibidem. & de prædictis vide Spe. in titu. de In quisi. §. primo. col. 1. & Alex. in l. si Idẽ cum eodem, in priu. ff. de iur. om. iudi. & in l. sæpe, colum. 2 de re iud.

Doctor qui non bene legit, non meretur habere salarium. Ita Bar. in l. 1. C. de anno ciui. lib. 11.

Dos data a matre non imputatur in legitimam filiæ debitam in bonis matris. glos. est not. in l. 3. §. sed utrum. in uers. patrimonium, in fi. ff. de mino.

Debitor constituens se precario nomine tenere aliquam rem, in qua habebat usucapiendi conditionem, an possit illam ulterius usucapere, & uidetur, qđ non, quia per tale constitutum transfertur possessio ciuilis in creditorem, ut no. Bar. & Ale. in l. interdum. ff. de acqui. pos. sine qua non procedit usucapio. l. sine possessione. ff. de usucap. In contrarium est ueritas, quia creditor possidet ciuiliter ad commodum debitoris, quantum ad usucapionem. Ita not. dixit Bar. l. Celsus. col. 4. in uersic. sed pone quod debitor. ff. de usucapi. & uide infra in uersicul. usucapio, an currat, &c. & tex. de hoc expressum in l. qui pignoris. ff. de acqui. poss.

Dictio, protinus, idẽ importat, quod statim, & mox seu incontinenti, ut not. Abb. in c. ad aures, de præscrip. & Ias. in l. 1. in prin. 4. not. de acqui. pos. & in l. 3. §. in amittenda. co. ti. & ibi Alex. & Bal. in l. 2. C. ut lit. pen.

Dictio, alius, denotat similitudinem, glo. est, quæ semper allegatur in l. si fugitiui, in gl. fi. C. de ser. fug. & tex. a paucis ponderatus iuncta glo. in §. si tamẽ. Instit. de rerum diui. & Ale. in cons. 34. col. 2. uol. 1.

Doctor qui dẽt legere per certum tẽpus, si recedet infra tempus, non debet habere salarium, nisi pro rata. Ita dixit Bal. in l. 1. in 2. opp. C. de leg. Quod singulariter limita, nisi recessit cum licentia, quia tunc totum salarium debet habere. Ita dixit Bal. in l. si ea. in fin. C. de condi. infer. quem refert & sequitur Alex. in l. diem functo in fi. col. & ibi etiã Rom. col. 2. ff. de offi. ass. & plenius ibi per Ias. vbi etiam decidit, quod si doctor moriatur infra annum, an debeat habere totum salarium, & ibi pulcra dicit in antep. & pen. col.

Dictio, magis, quando ponitur inter contraria, seu incompassibilia, stat electiue. l. & magis. ff. de solu. si uero ponitur inter compassibilia, stat comparatiue. Ita dixit Ias. in l. iubere. column. 7. referens ibi Bald. ff. de iur. omni. Iudic.

Deponens rem in domo mea me patiente, an uidetur fecisse, ut ego uideor accepisse custodiam illius rei. dic, quod sic, ut not. dixit Bald. in l. inuitus. colum. 2. post Cy. ibi, C. de procur.

Dictum unius uiri fidę digni inducit iustam causam credulitatis. glos. est not. in lege titio fundus, in glo. magna. ff. de cond. & dem. & Ale. in cons. 28. col. 4. uol. 1.

Dictio, perinde, importat omnimodam similitudinem, fallit ratione contrarietatis euitandæ. Ita dixit Bar. in extraua. ad reprime. in uersi. perinde, & Alex. in l. si quis vi, in princ. ff. de acqui ren. poss.

Dilatio data absenti non currit, nisi a die scientiæ, dicit Bartol. & ibi ipsum sequitur Alex. in l. labeo. ff. de iureiurã. & Alex. in l. qui absenti. in princ. ff. de acqui. pos.

Dictio, hinc, denotat extremitatem temporis, dixit Ale. in l. 1. colu. 2. si quis cau. & ibi etiam hoc sentit Bar.

Dictio, a uel ab, denotat separationem, dixit Ale. in l. 1. colu. 2. ff. si quis caut. & uide supra in uersicul. dies termini, &c.

Dies debet apponi in depositione testium, alias non probãt. Ita dixit Bal. in l. si quando 6. q. C. de testi. Item in qualibet scriptura publica requiritur dies. Ita Bal. & Ale. in l. cum tabernam. §. Idem quęsi t. ff. de pig. & glo. in l. generali. C. de tab. lib. 10. & Bar. in prohe. digestorum. col. 1.

Dictio, &, cadit inter copulata uniformiter. tex. est & ibi Bald. in l. quamuis. C. de impub. & al. sub. Item repetit naturam seu qualitatem præcedentis casus. l. Seiæ. §. Gaio. ff. de fund. inst. & gl. in l. 2. in prin. ff. de do. pręleg. & glo. in l. si sic.

l.si sic.ff.quemad.ser.amitt.]& Bar.in l. fi.§.cui dulcia.ff.de ui.tri. & oleo leg. Dicit tamẽ Bal.in c.ii.pe.co. de rescri. quod quando habemus mentem, non debemus recurrere ad interpretationẽ istarum dictionum, quia sæpè impropriantur.

Dictio, circa, in teste operatur, ut nũquam uideatur concludenter deponere. dixit Alex.in consi.149.co.pe.in fi. uol.5.

Dilatio data absenti, non currit', nisi a die intimationis; & ille dies intimationis seu notificationis non computatur in termino, gl.est.in c.quisquis. in uer. ex ea.4.q.5. & Alex.in l.1. in pri. col. ff.si quis cau.& Alex.in l.Labeo. in fi. ff.de iur.iur. & ibi etiam Bart. & Alex. in l.qui absenti.ff.de acqui.poss.& Bal. in l.eos.§.Apostolos.C.de app.& idem Bal.in l.si ea.col.fi.C.qui accu.nõ pos. & Alex.in consi.94.in fi.uol.1.

Dictio, præcisè, idẽ importat, quod absolutè, & sine causæ cognitione, & in statutis habet uim clausulæ derogatoriæ, secũdum Abb.in c.2. de rescrip.

Dictio, tanquam, est nota improprietatis, uide Alex.in consi. 2.uol.1.col.2. & 11.uer.10.probatur.& ibi etiam ponit de dictione, quasi, quę quandoque exprimit ueritatem, secundum Abb. in c.ex parte, de sponsa.& Ale.in consi.15. in 6.col.vol.1.

Dictio, liberum, importat, ut non sit necesse petere licentiam alicuius, quando ponitur in aliqua dispositione. glo. est in Cle.dudum.in uersi.libere, de sepul.& Abb in c.de illis, de sponsa. & in c.oĩs utriusq; sex.col.4.de pæn. & remis.

Dictio, quilibet, attribuit insolidum secundum Bal. in c.1.§.filia. de succes. feu.& Ale.in cons.30.col 3.in fi.uol.1. quod not. pro successionibus.

Dominus ciuitatis non potest ipsam ciuitatem uendere sine consensu ciuiũ illius ciuitatis, nec eis inuitis. Ita tenet Hosti.in c.dilecti. de maio. & obed.& Pau. de Cas.in cons.70.col.3. uol.1.& Fel.in c.ad audientiã.col.2 de prescri.

Donatio potest fieri absenti, debet tamen per donatarium ratificari, alias sibi non acquiritur, & an hæres eius possit ratificare, uide Paul.de Ca.in consil. 195.uol.2.& Decium in consi.suis.

Exceptio dominii an possit opponi ab habente causam a me? Dic, aut ego peto actione reali, ut rei uendicatione, & tunc potest obstare mihi exceptio dominii, & est ratio, quia talis exceptio in totum perimit ius mei agentis, ut no.in l.ita ut si fur.ff.commod. Fallit in uiolento possessore, in odium ipsius.l.si quis emptionis.§. sed hæc super illis.C.de pręscrip.30.an. Aut ago actione personali, & tunc si sumus in contractu, de cuius natura est, quod agens fuerit dominus, & tunc dic, aut excipiens probat, se uel alium esse dominum, & potest opponi; aut non probat, & nõ potest, quia in dubio pręsumitur pecunia mutuantis, ita no. Bar.in l.nam & si fur.ff.si cert.pet. Fallit, quando in mutuo interuenisset stipulatio, quia indistincte, non potest opponi.l.2.C.si cert.pet. Si uero est de natura cõtractus quod agens sit dominus, ut in deposito, & commodato, & similibus, & tunc siquidem mihi opponatur exceptio dominii alieni, illa exceptio non perimit ius meum. lege 1.§.si prædo.ff.depo. & lege 1.§. Idem Pomponius.ff. nau. cau.stab.

Si uero opponatur exceptio dominii proprii ipsius opponentis, & tunc si dominium semper fuit ipsius, anteq̃ causam a me habuisset, & potest opponere: si uero sibi de nouo superuenit, nõ potest.l.plane, & l.qui rem ff. depo. quæ leges loquuntur in contractibus ex parte dantis tantum, nam in aliis est secus, quia quandocunque peruenerit dominium ad possidentem, potest opponere exceptionẽ dominii proprii.l.si rem alienam.la 2.ff de pig. ac. ita loquitur Ale.in l.si alienam.col.3.ff.solu. matr. Fallit in authen. Item si possessor. ubi ratione mendacii creditor non potest opponere exceptionem dominii, quæ authen. est C. qui pot.in pign.ha. Et hæc procedunt, quando agitur ad dominium, secus si agatur ad possessionẽ, quia tunc omnibus prædictis derogat. le. si quis conductionis. C.loca. Nam condictio ex illa lege competit directa

in lo-

in locato, in omnibus autem contractibus competit utilis, præterquam in locato, & si quis agit conditione ex illa l. nulla sibi poterit exceptio opponi, & illa lex habet locum tantum in his, qui alieno nomine possident, non autem in his, qui possident proprio ut in marito possidente res dotales, ut uoluit Ale in d. l. si alienam. col. 3. & est ratio, secundum eum, quia ille, qui alieno nomine possidet, negando, uidetur spoliare eum, a quo habuit causam, sua possessione, quod non cadit in eo, qui proprio nomine possidet.

Exceptio quælibet competens reo principali, cōpetit etiā & fideiussori, ita demum, si est exceptio realis, ut iuris iurandi, transactionis, doli mali, & similiū l. omnes ff. de excepti. & ibi glos. dum modo reus permanserit in eodem statu, nā si fuerit deportatus, & bona eius publicata, licet ipse dicatur absolutus, quia obligatio est translata in fiscū tamen fideiussor remanet obligatus, l. defensiones. C. de excep. secus autem est in exceptione personali, ut est exceptio, ne conueniatur ultra quam facere possit, quia non prodest fideiussori. l. & si fideiussor ff. de re iudi. Fallit tamen in exceptione odiosa, ut est Macedoniani, quæ licet sit personalis, tamen competit fideiussori. l. sed si paterfa. §. non solum. ff. ad Mace. & prædicta faciunt ad id, quod habetur in l. 2 C. de fideiu. mino. ubi beneficium restitutionis ad fideiussorem non transit, quia est personali. Vide infra, in 15. not. & Bar. in le. fi. C. de vsur. rei iudi. not. glo. institut. de replica.

Error communis licet alias faciat ius, l. Barbarius. ff. de off. præto. tamen hoc non habet locum, quando deficeret substantia actus. vnde si tutor, qui non fecit inuētarium, administrauit bona pupilli, & ab omnibus, ut tutor reputatus est, si postea appareat eum non fecisse inuentarium, omnia per eum gesta, irritantur. Ita uoluit Bal. in l. nō omnis. §. 1. ff. si cer. pet. & ratio est, quia in tutore requiritur de substantia, quod faciat inuentarium. l. tutor qui repositorium. ff. de admi tuto.

Expensæ, quædam debentur, seu ueniunt ratione victoriæ, & quædam debentur ratione contumaciæ. Quę præstantur ratione victoriæ, petuntur officio iudicis mercenario, & ueniunt tantū illæ, quę sunt factæ gratia litis, non autem extra litem. Quę præstantur ratione cōtumaciæ, de quibus in l. sancimus. C. de iudi. petuntur actione in factum, & ueniunt tam expensę factæ gratia litis, quam extra litem, ita uoluit Bart. in l. 1. §. hoc iudicium ff. si quis ius di. non ob. & Bar in l. 1. ff de alie. iu. mu causa fact. & probatur in l. omnes. in fi. C. de epi. & cle. Est & alia differentia, quia illę, quę præstantur officio iudicis, debēt poni in eadem sententia cum causa principali; alias lata sententia non possunt amplius peti, cum sit finita actio, cui officium iudicis habet deseruire l. terminato. C. de fruct. & lit exp. Intelligas tamen in eadem sententia, ut procedat ēt post sentētiam, dum modo eadem die, quia tota illa die durat iurisdictio iudicis circa expēsas. ut uoluit Ang. de Are. in §. hæc autem. col. 2. Instit. de pœna teme. liti. Et quòd tales expensæ lata sententia post diem, peti nō possint, est tex. no. in l. 4. C. depo. quia officium iudicis, ex quo nullam pręsupponit obligationem, l. qui per collusionem. § fin. ff de actio. emp. finitur finita actione per sententiam. Illę uero, quę petuntur iure actionis, etiam si post sententiam, & post diem non fuerunt petite, possunt quandocunque peti. glos. est not. in l. non solum. ff. de rei ven. & glo. & Bar. in le. si mulier. § si rem. ff. de leg. 3. Ex quo inoleuit optima notariorum, ut in contractibus pro cautela apponant, q̄d in casu, quo acciderit ratione illius contractus partes in iudicio esse puta ratione euictionis, quod succumbens promittit dare per stipulationem, omnes sumptus in tali lite erogatos, & sic interest uictoris habere expensas per uiā actionis, cum possit illas petere quandocunque. Nec obstat quod uictus semper est condemnatus victori ad expensas. l. properandum §. sin autem alteruTra. C. de iudi & in c. fi de maio & obe. unde nulla videtur utilitas habere actionem,

rem, quia immo utilitas consistit in duobus: Primo, quia iudex ita demũ tenetur cõdemnare uictum ad expensas, si fuerit a parte petitum, licet iudex posset ex se, si uellet, ẽt parte non petente; sed si non fecerit, non tenetur in sindicatu, ut uoluit Barto. in l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infecto. Secundo utilitas consistit in eo, quod superius dixi. Est & alia maxima utilitas, quia qñ debẽtur per officium iudicis, si reus habet iustam causam litigãdi, licet succumbat, non tamen punitur in expensis, ut est gl. no & ibi ẽt Bar. in l. qui solidum. §. ẽt. de leg. 2. secus qñ petuntur iure actionis, ut tenet gl. in d. l. nõ solum, & gl. in d. §. si rem. De prædictis tamẽ uideas plene per Ias. in d. §. fin autem alterutra. & Aug. de Aret in d. §. hæc autem, & Alex. in l. qui Romę. §. duo fra res, co. 2. de uer. ob. & Ias. in d. §. hoc autem iudicium. col. 2. ubi singulariter loquitur in hac materia.

Exceptio contra testem, ꝙ sit criminosus, dẽt taliter formari, ꝙ in ea dẽnt poni oẽs circunstantiæ, puta dies locus, & tempus, & debet crimen specificari, sicut in libello accusatorio. iux. l. libellorum. ff. de acc. Ita singulariter uoluit Bar. in l. testiũ. §. lege ff. de testi. & uide inf. in uer. testis. in 35. no.

Executio an possit fieri in stipẽdiis militum, & in præbendis clericorũ? require inf. in uer. Res empta ex aliena pecunia.

Exceptio non nu. pec. habẽt locũ tantum in contractu mutui, & dotis, in aliis autem contractib. locum non habet. s. ꝙ sit talis, ꝙ transferat onus probandi in creditorem. Ita singulariter uoluit Bald. in l. pecunię. C. de solutio.

Expulsus de possessione de facto, ita demum potest de facto eandem possessionẽ recuperare, si incontinenti hoc faciat. l. 3. §. cũ igitur. ff. de ui & ui ar. quod uerbum, in continenti, exponit ibi glo. ẽt per triduum, si expulsus uoluerit præparare se. Hoc tamen limita non procedere in rege, uel in principe, qui amisit castrum, uel regnum de facto; nam ẽt si per decem an. staret, posset illud recupare, & ui hoc fecisset in cõtinenti, quia magnum tps requiritur ad præparandum exercitum: Vnde quandiu habet animum recuperãdi, semper dr fecisse incõtinenti. Ita Bal. in l. fi. C. de his qui a nõ do. ma. & Bal. in repe. l. 1. col. 8. C. uñ ui. & Bar. in d. l. 3. §. cũ igiť.

Exceptio nõ nu. pec. an habeat locum in confessione de præterito, puta cõfiteor me accepisse 10. quę fuerũt numerata mihi iã elapso mense. Dic ꝙ sic. Nec obstat ꝙ non sub spe futurę numerõnis uideor fecisse, quia tunc confessio de præterito præiudicat huic exceptioni, qñ quis cõfitetur ex alia cã, quã ex cã mutui: puta dico me dẽre decem ex cã emptionis, quæ in mutuũ fuerunt conuersa. Ita no. glo. in l. aduersus. C. de non nu. pe. & Alex. in l. 2. §. appellata. ff. si cer. pet.

Exceptio non nu. pec. licet in qualibet scriptura possit opponi ante bieniũ. l. in contractib. C. de non nu. pec. dũmodo sit confessio de mutuo uel de dote, ut dixi supra in 4. no. ab isto, tñ non hẽt locũ, qñ testator confitetur in testõ se recepisse decẽ ex cã mutui, quia tunc nõ uř fecisse spe futuræ numerõnis, unde exceptio nõ opponiť. Ita est gl. & Bal. in l. 1. C. de fal. cã ad l.

Executio qñ fit a lege, non facit admitti purgationẽ moræ. l. si is cui. ff. de leg. 2. & no. Bar. in l. si quis maior. C. de transf. & idem Bar. in l. si insulã. in 4. q. de uer. obl.

Exceptio dilatoria licet nõ possit opponi post litẽ contest. ut l. exceptionem, & idi gl. C. de prob. tamen non hẽt locũ hęc regula, qñ exceptio superueniret post litẽ cõtest quia tũc põt opponi. Ita singulariter dixit Ale. in l. si mulier, ꝑ illũ tex. ff. so. ma. & ꝑ tex. & gl. ĩ l. 2. C. de cõsor. eius lit.

Exceptio perẽptoria, q̃ non impugnat sñiam, põt opponi post sñiam, ut l. ex diuerso. §. fi. ff. sol. mat. & l. si fideiuss. §. fi. ff. de fideius. & Bar. in l. in fundo, cir. fi. ff. de rei uẽ. & in d. l. ex diuerso. §. fin. ꝑ quẽ hẽs optim ã limitationẽ ad l. peremptorias. C. sen. resci. non poss. Ita no. Alex. in d. §. fi. exemplificando in hærede, qui potest opponere exceptionẽ inuentarii ẽt post sententiam, secundũ quod dicit Bar. ibidem.

Exceptio procuratoria est duplex, quædã falsi procuratoris, ut tu non es procurator, & quædam est inhabilitatis, ut tu non potes esse procurator, quia miles, seu minor &c. Differunt tamen in hoc, quia exceptio inhabilitatis est dilatoria, unde debet opponi antę litem contestat. ut l.

C Ita

Ita demum. C de proc. & l.exceptionē. C.de prob. Bar.in l.inter quos §.alieno. ff.de dam.infect. Exceptio uero talis procuratoris licet sit dilatoria,ut not.gl.in d. l.licet. C.de procu.tamen potest opponi qñcunque,ēt post sententiam, ut est tex. in d.l.licet,& qñcunque opponatur,sem per redd.t iudicium retro nullum, ut ibi habetur.Limita tamen quod dixi de exceptione inhabilitatis,procedere in eo, qui licet non pro alio possit procurare, tamē pro se esse potest,ut miles & mulier & similes personę: ut d.l. ita demum, & l.q stipendia,C.de proc.& l.si iussu.§.ueterani.ff.eo.ti.nam secus in eo,qui nō potest esse procurator,nec pro se, nec pro alio, ut minor,& seruus.l. 1. C.qui.legi.perso. ha.sta.in iud.quia tunc exceptio, talis posset opponi qñcunque,ēt post sentētiam, quia reddit iudicium retro nullum.Ita uoluit Bar.in l.licet.C.de proc. & Alex.in l. exigendi col fi C.eo.ti. & Bar.in l. minor, ff.de proc.& Gemi.in c. quia generaliter, de proc.li.6.& loquor de procuratore ad iuditia,quia ad negotia seruus potest esse procurator.l. seruum quoq; ff de proc.& dixi infra in uer. procurator ad iudicia, non potest.Fallit tamen quod dixi de minore in casu singulari.s. qñ filius minor uellet esse in iuditio ad defendendum patrē absentem,contra quē erat ferenda sententia;quia tunc admittitur,ut est tex.no. singularisq;.in d.l.exigēdi. in fi.& de hac materia.vide plenius Bar in l.de pupillo. § si procurator aūt.ff.de ope.no. nun.

Exceptio,quę poterat opponi per fideiussorē,si non fuit opposita scienter, fideiussor non hēt recursum contra reū principalem,secus si ignoranter,tex. est no.in l. si fideiussor.ff.mand. & hęc addas omnino ad ea,quę dixi sup.ī uer. exceptio q̄libet, & exemplū potest esse in exceptione non nu.pec. quae potest opponi ēt per fideiussorem inf. bienniū.l.tā mariti uxori.& l. 1 pe.C.de non nu.pe. & multa alia exēpla, de quibus sup.in praeallegato loco.

Exceptio declinatoria fori, an possit opponi post li.contest. Dic,aut conuentus sciebat iudicem,coram quo conuenitur, non esse competentem,& passus fuit,aduersarium coram eo litem contestari, & non poterit amplius opponere,ut l.fi. C. de excep.& l. sed & si susceperit.ff. de iudi. Aut ignorabat,& tunc potest opponere, qñcunq; ad eius scientiam peruenerit, ēt post sententiam,ut l.fin. C.si a non compet.iud.fue.iud. & est gl.in d.l. sed si susceperit,& in o. .fi C.de exce.facit tex. in l 2.ff.de iud.iuncta praedicta, ut inf.in uer.exceptio declinatoria.

Exceptio peremptoria dī illa, quae in totū perimit ius agentis,ut inst.de excep. §.appellatur,& potest opponi qñcunque usque ad sententiam.l.peremptorias. C. sen.resci. Quod intelligas usque ad cōclusionem in cā: nam post opponi non pōt, ut c cum dilectus,de fi.inst.& tunc dī conclusum in causa,qñ partes renunciant omnib.excep.producendis,ut est glo.in d.c. cum dilectus,&.Lanfr.in c. quoniam contra.in uer.exceptiones,de prob. circa qđ uide quae dixi sup.in uer. cōditione facta. Fallit tñ praedicta regula in multis casib. quos numerat glo.in l.1.C de iur.& fact. ign.in quib. exceptione peremptoria opponi potest ēt post sententiā, & ibi uide.

Exceptio Macedoniani,licet sit peremptoria,tamen opponi potest ēt post sentētiam ad impediendum executionem.l.tamen si.ff.ad Mac.Idem dicas de exceptione Velleiani,ut no. gl.in d.l.tamen si. & gl.in l.1.C.de iur.& fact.igno.

Emphiteota alienans irrequisito dño, licet amittat emphiteosim,ut l.fi.C.de iure emph.tamen hoc nō habet locum, qñ alienatio esset ipse iure nulla.Ita singulariter Bal.in l.2.post prin.C.de epi.aud.ut si mulier alienaret sine mundualdo, qui dēt interuenire in alienatione mulieris de iure Longobardo secundum Bal. ibidē; quo iure utimur & nos ī casu isto. Quod facit ad id quod dixi contra.in uer. iudex licet alias,& in uer. falsificans monetam, & in uer. Notarius falsificans,& uide Ias. in l.1.§ si col pe.ff.quod quisque iur.

Expendens falsam monetam, siquidē ipse cuderit eam, punitur de falso .l. lege Cornelia.l.1.& ibi Bart.ff.de fals.si uero ipse eam non cudit, punitur extraordinariē.l.sacculatii,& ibi Bar. ff. de extraord. crim.Sed si ipse accepisset eam monetam expensam ab alio,non punitur,si eam expendit eo mōdo quo ipse accepit. Ita tenet Alex.in d.l. lege Cornelia in addi.ad Bar.

Bar.& illa dr falsa moneta, q̃ nõ est facta ab eo, qui hẽt authoritatẽ faciendi a principe, ut per Bar.in l.qui falsam.ff.de fal. Sed siquis expenderet monetam plumbeam indistincte punitur de falso. secundum Bar.in d.l.lege Cornelia.

Exceptio declinatoria fori, licet sit dilatoria, tamen qñ esset talis, quæ redderet processum nullum, potest qñcunq; opponi, ar. eorum quæ habentur in l.licet.C.de procur.ut dicimus in excepta ꝙ causa est usuraria, quia per eam declinatur forum seculare. Ita tenuit singulariter Lãf.in cle. dispendiosam, de iud.in 6.col. & sic limita, quod dixi sup. in uersi.exceptio declinatoria,&c.

Exceptio peremptoria, quæ impedit litis ingressum, coniuncta cum ea, quę non impedit, facit eam similiter impedire ratione coniunctionis.l.creditori.C.de pac. ar.l.qui patri.ff.de acq.hęr.

Ebrius an possit contrahere, & an contractus per eum celebratus possit rescindi. Vide sup.in uersic. Contractus celebratus per ebrium.

Excadentię dicuntur bona solita dari in feudũ per comites, uel barones, & ista tantum bona possunt dari per ipsos aliis in feudum, non aũt noua feuda cõstituere possunt Ita declarat And.de Iser.in c.i. in uer. Regis.de his qui feu.dare pos.nisi essent bona sterilia; nam tunc possunt illa dare in feudum pro certa quantitate fructuum annuatim pręstandorum. Ita dixit idem And.in c.i. §.præterea, in 2.col.dę Capi.Corr.& in c.1.§.fi.in fi.An ille qui interfe. fra.do.

Executores ultimarum uoluntatum, si plures sunt, an possit unus sine altero exequi? Bar.in l.i.§.si plures.ff.de exerci co. 2.tenet ꝙ sic, & idem tenet Bar.in consi. 147.Sed Bal.in l.fi.in prin.2.col.C.cõ. de leg.tenet contrarium.s. ꝙ nõ possit unus sine altero exequi. Sed idem Bar.in l.nulli.co.fi.C.de epi.& cle.uĩ distinguere, aut distributio erat in certa, & non põt unus sine altero, aut certa, & tunc secus; sed de hoc habemus tex.expressum in c.fi. de testa.li.6. ubi ponuntur tres casus, in quib. potest unus sine altero exequi. Primus est si alter est mortuus. Secundus si est longe absens; Tertius si est patris, & nõ uult exequi.ergo aliis casib.uĩ concedere, ꝙ unus sine alio non possit.ar.l.cum pretor.ff de iud.& l.quos prohibet.ff. de postula.& innuit ibi gl. Quid aũt sit in plurib. procuratoribus. Bar.in l.plurib.ff de procu.dist in guit, aut sunt præpositi ad unum uniuersale negotium, & tunc cuilibet censetur esse mandatum in solidum, unde potest unus sine alio administrare: Si uero ad plura negotia, & tunc quilibet censetur datus pro parte. Quid autẽ in plurib. iudicibus? Dic, aut erant ordinarii, & tunc cuilibet censetur permissum insolidum, unde tunc potest unus sine alio iudicare. l. Imperator.ff.ad munici. Aut erant delegati, & tũc non potest unus sine alio, nisi alius esset præsens.& non contradiceret.l.duo ex tribus.ff.de re iud.& no. Barto.in d.§.si plures.In distinctione. Idem dicas in arbitris ꝙ in delegatis.l.si in tres.ff.de arbi. Quid autem in tutorib.uel curatoribus? Dic, ꝙ quilibet potest insolidum administrare, nisi administratio esset diuisa ab ipsis, uel a testatore, uel a iudice. l.si plures.la 2.ff.de adm.tut. & no.glo in d.l.Imperator. Et ex hoc sequitur, ꝙ solus unus põt sine alio authoritatem præstare l.fi. C.de aut. præsta. Quid autem de aliis administratoribus, puta de exercitoribus; uel institoribus? Dic, ꝙ cuilibet censetur permissum insolidũ. Ita dicit Bar.ĩ d.§.si plures.

Exguardum quid significat in materia feudali, uide inf.in uer. Laudamentũ &c.

Error iuris in damno uitando nemini nocet.l.error.ff.de iur.& fa.ign. Quod limita, nisi esset error in iure naturali, ut ibi no.glo. Item limita non procedere pro rigore iuris conseruando, secundum Alex. in l.iuste.col pe.ff.de acq.pos. Vbi ponit exemplum de emphiteota, qui nõ soluit canonem per triennium errore iuris, ut cadat nihilominus a iure suo.

Executio qñ fit alicuius sententiæ, uel instrumẽti, debent seruari statuta, & consuetudines loci, in quo fit executio, non autem in quo fuit lata sententia, uel in quo fuit factum instrumentum. ita dixit Bald.in l.1.quęst.4. C.ne fi.pro pa.facit quod dixit singulariter Bald.in l.1.in fi.uerbis.C.de confes. quem ad hoc refert & sequitur Ias. in l.cum quædã puella. in fi.illius prin.ff. de iuris.om.iudi.&

Alex.in l.a diuo pio.§.1.colu.pen.ff.de re iudi.

Eximens captum de manibus familiæ pro delicto,siquidem erat confessus uel cõdemnatus,tenetur crimine læsę maiestatis, ut no.Car.in l.cuiusque.ff.ad l.Iul. maie.Si uero non erat condẽnatus, nec confessus,adhuc punitur ultimo supplicio,ut no.ibidẽ Bar & Bal.in l.additos. C.de Epi.audi.ubi ponit etiam, quod de occidente eum,qui ad mortem ducebatur,de quo uide Bar.in l.eiusdem.§. trãsfugas.ff.ad l.Corne.de sica. de quibus ẽt uide per Ias.in l.1.§.is uidetur,col.pen. & fi.ff.si quis iusdi.non ob.

Expensarum appellatione nõ ueniũt damna,nec econtra,ita dixit Ias.in l.1.§. fi.col.3.ff.si quis ius di.non ob.per alle. per eum,& maxime per tex.no.in ca.in nostra extra de iniur.sed contrarium tenuit Alc.in cons.34.in fi.uol.3.

Expensę,uel alia accessoria, quando petũtur officio iudicis nobili,possunt peti,etiam post sententiã,ac si iure actionis deberentur,uide infra,in uers.filiusfa.licet regulariter,&c.

Error iuris & mala fides non semper æquiparantur,nã licet utrumque impediat usucapionem,l.nũquam.ff. de usucap.tamen malafides impedit acquisitionem fructuum.l.quæsitum.ff. de acqui. re.domi.Sed error iuris nõ:tex.est no.& ibi glo.in l.de fructibus.ff. de don.inter ui.& ux,& Ale.qui utrũq; dicit in l.Pomponius.§.quæsitum.in fi.& §.sed & legatario.ff.de acq.pos.& est tex.in l.sed si lege.§.scire.ff.de peti.hær.& gl.& Alex.in l.quod uxor.ff.de acq.poss.

Excõicatio non infertur ipso iure per hęc uerba a cõione habeatur alienus,sed mandatur fieri Ita dixit Abb.in c.si diligenti.in pe.no. de for.compe.

Expensę,quando possint probari per iuramentum,& qñ non,uide Abb.in c.dilecti.col.pe.de fo.compe.ubi dicit quod tantum expensæ litis probantur per iuramentum,non autem factæ ante litem.

Excõicatus non agit pro iniuria sibi illata,quia obstat sibi exceptio excommunicationis. ita dixit Abb. in c.ueritatis. col.13.de dolo,& contu.

Exceptio firmat regulam in casib.non exceptuatis.l.nam, quod liquide.§. fin.ff de pen.leg.& §.ut autem.in auth.de non alie. non tamen facit cõprehendi sub regula,id quod de sui natura nõ ueniebat. secundum Bar.in l.generali.§.uxori.ff.de usufr.leg.& Ale.in consi 28.pe.col.uo.1.

Expensæ faciendę sunt secundũ quantitatem facultatum.& redditũum,ne longi temporis uictum breuis hora consumat.gl.in c.conquerente de offi. ord.& tex.& Abb.in c. cum Apost.de censi.

F

Feudum simpliciter concessum alicui pro solito seruitio,non tamen specificato,sed secundum morem,& naturã feudi,intelligitur concessum hoc mõ.s.quia feudatarius tenetur præstare dño unum militem pro singulis xx. unciis annuis, quas percipit ex feudo, & hæc est natura & mos feudi.Ita dixit And.de Iser.in c.1. §.fi.circa prin.in quib.cau.feud.amit. & in c 1.de inue.de re alie.fac.& in d.§.fi. col.fi. Subdit singulariter idẽ And.quod Rex concedens simpliciter alicui rem, uĩ ei libere donare,non aũt in feudum cõcedere, nisi expresse dicat,concedo in feudũ,uel nisi utaĩ uerbis aptis ad concessione feudi, puta,inuestio te de tali castro.

Feudum simpliciter concessum, in dubio,si non apparet,præsumitur concessũ pro se,& hæredibus suis.Ita dixit Iser. in c.1.§.fi.col.2.in qui.cau. feu.amit.& in c.1.qui.mo.feu.consti.potest.& ibi Bal.

Feudum quaternatum, dicitur illud, quod præstatur tantum a Rege alicui barotti, ut Castrũ,& ideo sic dr̃,quia omnia ista feuda sunt descripta in quaternionibus Regis, & cameræ suæ, sed feudum planum,& de tabula,dicitur illud, quod præstatur ab aliquo Barone, & hoc feudum potest consistere in territorio, non in Castro, quia illud solus Rex dat, & istud feudum planum, & de tabula non potest dari,nisi in illis rebus quæ solitæ fuerunt alias in feudum concedi quæ excadentiæ appellantur, ut dixi supra, in uerb.excadentię.Ita declarat Iser.in c.1. in uers.regis. de his q.feu.da.pos.& plenius in c.1.§.fi.de contro.feu.apud pares term.

Feudum

Feudum non potest obligari in præiudicium domini. Ita Bal. in c. 1. §. fin. col. pen. de contro. inuesti.

Feudum concessum alicui, licet non fuerit dictum pro se & filiis suis, tamē si in illo regno est consuetudo, quod transeat ad filios, intelligitur concessum secūdum cōsuetudinem illius regni, ita not. And. de Iser. in c. 1. §. huius generis. qui. ex causa feu. amit. ar. l. semper in stipulationibus, de reg. iur. & l. seruus plurium. §. fi. de leg. 1.

Fideiussor, qui fideiussit pro eo, qui erat tutus exceptione personali, non pōt se tueri eadem exceptione, ut si fideiussit pro eo, qui non potest conueniri, nisi in quantum facere potest, ipse tenebitur in solidum. l. & si fideiussor. ff. de re iudi. & l. uerum. §. 1. ff. pro socio. Datur tamen optima cautela ipsi fideiussori, ut quando conuenitur, denūciet reo, ut suscipiat in se iudicium, & opponat suum interesse, nam postea teneretur, per obliquū ad id, ad quod directo non poterat conueniri, & sic per hanc cautelam fideiussor condemnabitur eatenus, quatenus poterat reus condemnari, ut uoluit Bar. in d. l. & fideiussor, & Ale. in l. quia tale, in fi. ff. sol. ma. & Idem Bar. in d. l. uerū. in prī. per tex. in l. Idēque. §. generaliter. ff. manda. & Are. in Rubr. in sti. de except. col. 9.

Filia renuntians bonis paternis, & maternis, uidetur renuntiare his, quę sibi specialiter debentur, nō autem his, quæ possent sibi obuenire ex iuris dispositione. Ita singulariter consuluit Ludo. Ponta. ī consi. 22. per ea quæ uoluit multum no. Bar. in l. qui Romæ. §. duo fratres, post prin. in uer. & hæc faciunt ad q. duo fratres. Ex quo dicto inferebat Lud. in pal legato cōs. quod licet filia renūtiauerit, tamē si pater trāsit ad secūda uota, & instituit postea uxorem secundā hęredem, filia potest non obstante renuntiatione petere dimidiā illorū bonorū, ī quib. sua nouerca fuit instituta, quia ista obueniūt sibi ex dispōne iuris. s. ex l. hac edictali. C. de secun. nup. unde ad ea renuntiatio non extenditur, & ita fuit quādoque obtentum in sacro consil. Neapol.

Filius quantū ad familiā, & dignitatē sequitur patrē, & non matrem. l. 1. ff. ad munici Sed quantū ad eius statū libertatis uel seruitutis, sequitur matrē, & non patrē. l. partū. C. de rei uend. Et ratio est, quia mater pōt filio proficere trib. temporib. s. tempore conceptionis, & tempore partus, & medio tempore; sufficit enim, ut uno saltim tempore ex istis temporibus mater fuerit libera, ad hoc ut liberum partū pariat. l. & seruorū. §. ingenuum. ff. de sta. ho. pater uero uno tātū tempore posset sibi proficere. s. cōceptionis, unde hoc est inductū in fauorem filii. Mulier autē quo ad dignitatem sequitur maritū. l. mulierem. C. de dignita. lib. 12. & etiā quo ad forum, ut not. glo. in l. hæres absens ff. de iudi.

Filius propter nimiam inobedientiā patris, pōt ab ipso patre tradi iudici castigandū, & etiam carcerandus ad arbitriū patris. l. si filius. C. de pa. po. Si tamē hoc esset propter sæuitiam patris erga filiū, tunc esset secus, nā tunc cogitur ipsum emancipare. l. fi. ff. si a parente quis fue. ma. nec habet bonorū possessionem contra tab. tunc in bonis filii, ut ibi dicitur iuncta glo. Item nec retinet dimidiā partem ususfructus, quam retineret quilibet pr̄ emancipans, ut l. cū oportet. §. cū autem. C. de bo quę lib. ita do. Christop. insti. p quas perso. no. ius acqui. in 3. co. in glo. in uer. usūfructum. per di. l. fi.

Filius furiosi potest hęreditatem sibi delatam siue iussu patris adire, & in ea pro p̄fa. reputatur, unde patri non acquiritur ususfructus, tex. est singularis, in l. cum hæres. ff de acqui hær.

Filiusfa. si fuerit hæres ab aliquo institutus, & sibi uulgariter substitutus, eo uolente adire hæreditatem, pater præfertur substituto, ut est glo. in l fi. §. sancimus, in uer. recusantem. C. de bon. quę lib. & uoluit Bar. in l. 1. col. 4. ff. de uul. & pu. secus autem est in domino, cuius seruus est institutus, quia seruo, nolente adire præfertur substitutus. l. cum proponas. C. de hære. insti. Et ratio est, quia substitutio uulgaris intelligitur, si hæres non erit, uel per se alium hæredem non fecerit. l. si paterfam. ff. de hęre. insti. quod non habet locum in seruo, quia seruus repudiās, nō facit hæredē dn̄m, ut d. l. cum ꝓponas. Sed in filio sic, ut dicto §. sancims. Et rō diuer-

diuersitatis est,quia olim quicquid acqui rebat filius, efficiebatur patris ipso iure quo ad dominiũ,& quo ad usumfructũ, l.placet.ff.de acq.hęr. Hodie auta acqui titursquo ad usumfructum tantum.l.cum oportet. C.de bon.quæ lib.Cum ergo pa ter hodie sit in hoc grauatus, releuatur in aliis, ut etiam inuito filio possit hæreditatem adire.ar. l.eum qui.ff.de iureiuran. sed in seruo nihil est immutatum;ideo secus,ut d.l.cum proponas,& uide Bar. in d.l. 1.col.4.

Fiscus, in illis tantum bonis succedit alicui propter delictum, in quibus quilibet priuatus hæres succederet, unde per publicationem bonorum, illa tantum bona uadunt ad fiscum,quæ irent ad quemlibet iure hęredis,non autem iure filii.l.in insulam,in prin.ff.sol.ma.ubi si pater fuerit deportatus, ad fiscum non trãsit actio, quam pater habet communem cum filia, sed consolidatur in filia. Ratio est, quia illa actio consolidatur iure filiationis; nõ autem iure hęredis,ut probatur in l.1.§. uideamus.C. de rei uxo.ac. ibi,& si fuerit exhæredata.Eodem modo dicimus in emphiteosi, quę transit iure filii, non autem iure hæredis,ut no.Bar.in l.quod dicitur. ff.de uerb.ob.Similiter & in feudo.ita no. Alex.in d.l.in insulam,in prin. Et quid in quarta,& lucro maritali? Videtur idem, quę transit etiam ad filios, dato quod nõ sint hæredes matris,seu patris,ut habetur in materia quartæ.

Fideiussor, licet alias non possit obligari,nisi per stipulationem,ut l.blanditus. C.de fideiuss.& l. 5. §. satis acceptio,de uer.ob.tamen limita, primo hoc non habere locum fauore dotis, nam fideiubens pro dote,tenetur etiam pacto nudo Ita tenet Bal.in l.fi C.ad Velle. & uide quę dixi infra,in uersi lex sciendum &c. & not. Alex. in d.§. satis acceptio. Secundo limita non habere locum in fideiubente ad pias causas. Ita uoluit Ludo. Rom.in auth.similiter. C. ad l.Falc per ea quę uoluit Bal.in d.l.fin.Tertio limita in eo qui intercessit pro republica, ut per eundem Lud.in l.si fideiussor.§.1.ff.qui satis.cog. Quarto limita in fideiussione tacita a lege inducta,ut l.cum ostendimus.§.pe.ff. de fideiuss.tu.& l.2.ff ad mu.

Fideiussori licitũ est soluere creditori de substantia rei principalis propria auctoritate,& sine aliquo mandato, ut est tex.quẽ reputat sing.Bar.in l.si procur.§. si ignorantes.ff.mand.

Falsificans monetam licet puniatur de falso,ut l. 2. C.de fal.mo. tamen non habet locum in eo,qui falsificat talem monetam,quę non expenditur in illo regno. ita tenet Alc.in consi.104.uol.1.per tex. in l.eleganter.§.qui reprobos.ff. de pign. act. ubi dicitur,ꝙ reprobata moneta non dicitur moneta. Eodem modo dicimus in eo,qui tõdet seu resecat monetam, qui licet alias puniatur de falso,ut l. quicunq; ff.de fals.& no.gl.in d.l.2.C.de fal.mo. tamen si quis tondet monetam falsam,& reprobam,non punitur. Ita tenet Dinus,in d.l.quicunque,alias in l.cuiusque. ff ad l. Iul. Maiest.& Alex.in d.§.qui reprobos, & glo.in c.cum canonicis. ext. de censi. & adde quod in simili dixit Ias in l.1.§. fi.col.2.ff.quod quisque iur & uide infra in uer.iudex licet.

Fideiussor an possit accipi in delictis, ut si dico,facias tale delictum, & noli curare de pœna,quia ero tibi obligatus.Vide inf.in uer.Promissio turpis.iuxta fi.

Fiscus habet semper pręsumptionem contra se: unde si reperiuntur duo instrumenta confecta eodem die, unum fisci, & aliud priuati, præsumitur prius factum instrumentum priuati.Ita singulariter Bar. & ibi Alex. in l.non puto.ff.de iure fisci.

Fiscus succedens priuato pro reb.gestis a priuato,utitur iure priuati, pro gestis uero a se,utitur iure suo,dicit Barto.in l. fiscus,la 1.ff.de iure fi.& gl. in l cum quidam.§.fiscus.ff. de usur.In primo casu est ratio,quare utatur iure priuati,ratione cõnexitatis, sicut alias dicimus in l. cum actum.ff.de neg gest.& in l.si communẽ. ff. quemad.ser.ami.& in c.1. de iure pat. li 6.& in l.qui patri.ff.de acq hær.

Fideiussor,qui intercessit pro eo, cuius bona sunt publicata,potest opponere exceptionem excussionis, etiam contra fiscum,ante quam ipse soluat.Ita Alex. in l.si.col.3 ff.si cer.pet.nisi esset certum,ꝙ fiscus exigi nõ posset, puta quia esset magnus tirannus uel rixosus;quia tunc cõuenitur fideiussor, nulla facta excussione contra

contra fiscum, ut no Bar. in d.l. fi. ar. corũ quæ no. gl. & ibi per Doct. in l. 2. in prin. ff. qui satis cog.

Fideiussor promittens quanto minus exigi potent a debitore principali, potest opponere exceptionem excusionis, et si huic beneficio renunciauit, ut auth. præsente. C. de fideiuss. Ita Ale. in l. fi. ff si cer. pe. Ratio est secundum eum, quia uĩ promisisse sub conditione, si principalis non poterit exigi, ante cuius aduentum non cedit dies agendi contra fideiussorem. l. cedere diem, de uerb. sig. Hoc tamen limita singulariter non habere locum in eo, qui promisit quanto minus potest exigi a fisco, uel pro eo alio modo fideiusserit, quia semper põt cõueniri nulla facta excussione, et si nõ renũciauerit beneficio excussionis. Et ratio est, quia fiscus semper præsumitur esse soluẽdo. l. 2. ff. de fun do. Unde sequeretur, quod frustra promisisset, cum nunquam deueniretur ad eum; unde promissio talis debet aliquid operari. ar. l. si quando, de leg. 1. Ita singulariter Bal. in l. 1. col. pe. uer. Item quæro fideiussi pro fisco. C. de cõue. fi. debi. & Ale. in d. l. fi. Quod etiam fallit in campsore, ut in auth. de fideiuss. §. argentariorum.

Fideiussor an possit peti interim a debitore habẽte aliquam dilationem ad soluendum? Dic, quod aut dilatio est sibi concessa ab homine, aut a lege: primo casu, ut quando est data dilatio a creditore, tunc peti non potest satisdatio, nisi hæc conditio fuerit in dilatione apposita, uel nisi cã cognita appareat debitor suspectus. l. si creditores, ff. de priu. credi. l. si omnib. ff. de iud. Quæ cautio dictæ l. in omnib. hẽt locum, non solum in contractibus bonæ fidei, sed et in stricti iuris secundum communem opi. quam ponit Alex. in l. 2. in prin. in 4 col. ff. solut. mat. & Bar. in l. siue apud. col. 3. C. de trans. per tex. in l. in possessionem, in uer. promissa. ff. ex quib. ca. in pos. ca. quicquid dixerit gl. in d. l. 2. Fallit tamen prædicta regula, quñ dilatio daretur ab homine miserationis causa, & hæc uerba apponuntur in datione, quia interim potest peti fideiussor. Ita no. Pau. de Ca & alii do c. in l. si constante. §. quotiens. ff sol. mat. Nisi reus non posset inuenire fideiussorem, quia tunc debebit condemnari, deducto interusurio medii temporis. Ita not. Alex. in d. §. quotiens, per illum tex. Secundo casu, quãdo est concessa a lege, dic, quod indistincte potest peti satisdatio. Idem si concedatur a principe. l. uniuersa. C de præc. Imp. off. quia princeps dicitur lex animata, l. 1. ff. de cõst. prin. Idem si a testatore, l. inter omnes. ff. qui satis. cog. quia eius uoluntas lex dicitur. §. disponat, in auth. de nup. Idem si a iudice. l. si debitori. ff. de iudi.

Fructus percepti ex re pignorata, licet alias excomputentur in sortem, ut l. 1. & 2. C. de pig. act. hoc tamen non habet locum, quando fuisset pignoratum aliquod feudum domino, qui concessit illud habenti directum dominium; quia facit fructus suos, nec eos excomputat in sortem, ut est tex. & ibi gl. in c. contractus. ext. de usur. Ex quo infert ibi multum singulariter Barba. in quadam addi. post Abb. quod idem esset, si emphiteota pignorasset emphiteosim domino, quia ratione directi dominii, faceret fructus suos, nec cõmitteret usuram. Ita allegat tenuisse Rom. in l. diuortio §. ob donationes. ff. solut. matr. Quod est no. ad quod adde text. expressum in c. 1. ext. de feudis.

Falsa causa an uitiet contractum, uel legatum, uel sententiam. Vide inf. in uer. legatum sub causa, & de sententia uide etiã in l. 2. C. quando prou. non est ne. & Bar. in l. ex diuerso. §. fi. ff. solu. mat. & in l. præsens. ff. de re iud.

Filiusfa. minor an admittatur ad procurandum pro patre absente. Vide supra in uer. exceptio procuratoria.

Filiafa. si uult agere contra maritum ad repetitionem dotis, debet habere expressum consensum patris, nec sufficit taciturnitas, ut est glo. in l. si cum dotem. §. 1. ff. sol. mat. & in auth. Quod locum. C. de colla. secus autem est econuerso, si pater uult agere, quia non requiritur expressus consensus filiæ, sed sufficit, quod non contradicat, ut l. 2. §. uoluntate. ff. soluto matrimonio. Quod limita, nisi filia per pudorem taceat: nam tunc causa cognita iudex iudicabit eam cõtradicere, & repellet patrem agẽtem, puta quia est turpis persona, ut d. l. si cum dotem. §. eo autem tempore. Ratio diuersitatis est, quia

filia non potest esse in iudicio sine cōsen su patris.l. fi.§.necessitate.C.de bon. quæ lib.Ideo requiritur expressus consensus eius,cum requiratur pro legimatione personæ,quod secus est in patre.

Filiusfa.an factus patersa. teneatur reddere pecuniam,quam mutuo accepit, dū erat in patria potestate.Dic,ꝙ non;nam adhuc est tutus exceptione Macedoniani,ut probat tex.in l.1. & fi.ff.ad Maced. & in l.qui exceptionem,in prin.ff.de condi.inde. si tamen soluit, tunc si errore iuris,non repetit.& ita loquitur d.l.qui exceptionem,secundum Bar.ibi:si errore facti,tunc repetit, & ita loquitur d l. fin.& prædicta faciunt ad id, ꝙ modo sequitur.

Filiusfa. factus patersa. an teneatur implere uotum,quod fecit dum erat in patri potestate.qđ tunc implere non tenebatur,per tex.in l si quis rem. §. uoto.ff. de polli. Di.,ꝙ non,ita uoluit Abb.in c.scripturæ.ext.de uoto. & Imo.in c.cum contingat,in 49.col.ext.de iureiu.& dixi inf. super recollectis in iure canonico in uer. filiusfa.licet.

Filiusfa.licet non possit esse in iudicio sine consensu patris,ut l.fin.§.necessitate. C.de bo.quæ lib tamen hoc non haberet locum,qñ essemus in filiosa. minore, qui de facto fuisset admissus in iudicio, & habuisset sentētiam pro se: quia si ipse uult acceptare talem sentētiam, procedit iudicium ita factum sine cōsensu patris.Ita uoluit Alex.in consi.59.in 2.uol.per glo.in l.non ideo minus.C.de procu.& in l.1.C. qui legi. perso.ha stan. quod facit ad id, quod dixi inf.in uers pupillus non potest esse in iudicio.

Furtum, plene probari potest per cōiecturas,statim n. ꝙ quis demonstrat ostiū fractum,uel fugam famuli,dr plene probasse furtum ita no. uoluit Bart in l.si qs ex argentariis.§.an uero.ff.de eden.Et est ratio,quia cum tale crimen soleat semper clam, & occulte fieri, non potest ita de facili probari per testes, unde recurritur ad coniecturas, sicut ēt dicimus in adulterio uel stupro probando,ut not. Bar.in l. 2 §. simul.ff.de adul.& Abb. in c. præterea.ext.de testi.

Fideiussor constante matrimonio, nec dari, nec exigi a marito potest pro dote conseruanda,seu restituenda, nē cā perfidię oriatur inter uirum & ux.ut l.1. & 2. & ēt in Rub.C. ne fideiusš dot. den. Nec potest maritus illis legibus renunciare, secundum Bar.& glo.ibi.Fallit aūt,si maritus inciperet uergere ad inopiā, ut concludit Bar.in l.si constante.§.quotiens.ff.so. mat. Item fallit,si ante nuptias contractas accipiatur fideiussor,q a hoc fieri potest. Ita not.Alex in d.§. quotiens.col.3.& ita obseruatur.Item fallit sol.ma.quia potest accipi fideiussor pro dote restituēda inf. annum.ut est tex.in d.§.quotiens.

Fugatus ab aliquo,si fugiendo cecidit, & uulnerauit se,an ille,qui eum fugauit, seu persequitur, teneatur tanquam uulnerans? Dic,ꝙ non:sed tenetur tanquā uulnerari faciēs.Ita tenet Bar.in l.si gemina. ff.arb.fur.cæsar.

Fratris appelletione ēt soror cōtinet. gl.est in l.siquis ita.ff.de test.tute.& l.Mutius.§.quæsitum,& ibi Bar.ff.de leg.3. & tex.in l.tres fratres.ff.de pac.

Furiosus,si ante superuenientiam furoris,commisit aliquod delictum,per qđ debat ad mortem damnari,per talem furorē superuenientem damnari non dēt. Ita uoluit Bald.in l.furiosum.in fi.C.qui test.fa. pos. Ex quo dicebat Ioan. de Imo. in c. Rayn.ext.de test.ꝙ,ēt si post sententiā ille,qui erat condemnatus ad mortem,efficiatur furiosus,per hoc nō dēt mori; licet Theologi contrarium teneant quo ad dānationem aīæ.s. ꝙ si post peccatū mortale aliquis efficiatur furiosus.ꝙ adhuc ibit ad infernū: & qđ dixi in furioso,est secus in prodigos,quia delictū adiunctum delicto non dēt sibi opitulari,ut no.Bal.in d. l.furiosum,& Bar.in l is cuius.ff.de uer ob. Vnde cōsilium est ꝙ postquā quis cōmisit tale delictū, fingat se furiosū. & uide Ale.in d.l.furiosū,referētē plures opi.

Furtū non cōmittit sine contrectatione.l.inficiando.ff.de fur.& l.3. §.si rē ff. de acq.pos Ex quo sequitur, ꝙ sicuis intrat domū alicuius cā furādi,& postea nō furatur aliquo mō impeditus, nō tenetur pœna furti, sed extraordinariē punitur, uel pœna iniuriarum,ut l.saccularii.ff. de extraor. cri.casus est in l.uulgaris.§.q furti.ff.de fur.quē singularem dicit Bal. in l. siquis non dicam rapere.in 3.opp.C. de

epi.

epi.& cle.& licet alias qñ criminaliter agitur, puniatur affectus, ut dicit Bal. in d.l. si quis nõ dicã rapere, tñ in furto nõ hẽt locũ, et si criminaliter agatur, ut ꝓ Bar. i d.§.q furti.

Falsa moneta quæ dicatur. Vide sup. in uer. Expedens falsam monetam &c.

Fugiens a carcere fractis ostiis, uel muros transcendens, punitur eadẽ pęna, qua esset puniendus, si uere cõmisisset illud delictũ, pro quo fuit carceratus, & hẽtur pro confesso. Ita no. Bar. & gl. in l. in eos. ff. de custo. reo. secus si fugeret apertis ostiis, uel si post statim reuersus est, quia hẽtur, ac si non fugisset, ut no. Ale. in d. l. in eos, & Fran. de Cur. in repet. l. admonẽdi. co. 48. & mitius ẽe punitur, si negligentia custodum effugit. l. 1. ff de effract.

Faciens fugere debitorem carceratum a carcere, tenetur satisfacere omnib. creditorib. eius, si ad instantiam eorũ fuit carceratus, tex. est no. in l. quotiẽs. C. de exacto. li. 10. & uide per Fran. de Cur. in d. l. admonendi. col. 49. Eodem modo dicimus in eo, qui lacerat instrumentum alicuius, quia tenetur ei ad interesse. Ita tenet Bald. in debitores. C de fi. inst.

Fideiussor succedẽs reo principali, & faciens inuentariũ, an teneatur creditori ex ꝑsona sua, & ex ꝑsona defuncti, an uero actio fideiussoria sit extincta seu confusa. Vide sup. in uer. creditor si succedat.

Filiusfa. potest esse procurator pro alio in iudicio et sine consensu patris tex. est singularis in c. qui generaliter, de procur. li. 6. Item in causis spiritualib. potest esse in iudicio, etiã sine consensu patris, ut est tex. no. in c. fi. §. fi. de iud. li 6. & uide unã gl. or. in c. ex parte. ext. de rest. spo. ubi numerantur plures casus, in quibus minor habetur pro maiore.

Furiosus semel semper præsumitur furiosus, nisi contrarium probetur. ita not. Ale. in l. furiosum. C. qui te fa. poss. & glo. in c. fi. de suc. ab intest. & Abb. in ca. cum inter canonicos, de elec.

Falcidia detrahitur deducto prius ære alieno, prius. n. debet satisfieri creditorib. hæreditaris in solidum, deinde ex legatis dẽt detineri quarta l. irritum. & l. an imponenda. C ad l. Fal. & no. Alex. in l. in quartam, col. 2. ff eo. ti. An autem de omnibus reb. dẽt detrahi Falcidia, an uero ex una uide Bar. in d. l. in quartam. col. 3. in fi. & doc. in l. filium quem habentem. C. fam. ercis.

Filius an dicatur habere hypothecata omnia bona patris in solidum pro legitima, uide Alex. tenentem quod nõ, in l. in quartam, col. 8. ff. ad l. Fal.

Fama seu rumor excusat quem a dolo prẹsumpto. Ita tenet Bar. in l. fi. ff. de hær. inst. Quomodo autem probetur fama, uide Bar. in l. 3. §. eiusdem. ff. de testi.

Filiusfa. solutionem accipiens, an liberet debitorem soluentem. Vide Bar. & doct. in l. non solum. ff. sol. mat.

Fundi appellatione uenit proprietas, & ususfructus simul. Ita dixit Ale. in l. cum filiofa. col. pe. de leg. 1. per tex. in l. si alii. ff. de usufr. leg.

Filiusfa. potest esse in iudicio sine consensu patris in aduentitiis, in quibus patri non quæritur ususfructus. Ita no. Alex. in l. pe. C qui test. fa. poss.

Filius simpliciter repudians hæreditatẽ patris sibi delatam, uidetur repudiare tam ius succedendi de iure ciuili, quam de iure prætorio. Ita no. Ale. & ibi est communis opi. doct. in l. suum. C. de iure deli. Eodem modo, si simpliciter repudiat expresse bonorum possessionem, uidetur repudiare eam, ex quocunque capite sibi competat. Ita est glo. in l. 1. §. sed uidendum. ff. de suc. edict. quam sequitur Ias. in l. licet, in fi. C. de iure deli. licet si tacite excluderetur tempore, puta per lapsum anni, haberet alium annum tamquam agnatus, & alium tãquam cognatus, ut est tex. in d. § sed uidendum, & no. glo. fi. in l. 1. C. qui admi.

Filiafa. maritata, de iure communi testari non potest, sed de iure Longobardo sic cum cõsensu mariti, quia in totum de illo iure transit in potestatem mariti: ita uoluit Bal. in l. si in uita. C. de nup. & de primo dicto uide Alex. in l. senium, col. 1. C. qui te. fa. poss. & Alex. in consil. 17. uol. 2. & Matthæ. in decis. 260. consi. Neap.

Fur an pręsumatur, ex eo quod reperitur res furtiua penes eum? Distingue, an ille erat malæ conditionis, & famæ, & alias solitus furari. glo. est & ibi per Bald. in l. inciuile. C. de furt.

Silio-

Filiorum appellatione non ueniunt ne potes etiam in fauorabilibus, ut insti. qui da. tu. pos. Fallit in casu difficilis separationis filiorum a nepotibus, ut si lego, fundum cum uillico, & eius filiis, quia tunc ueniunt, & nepotes. l. filii, secūdum glo. & l. liberorum. §. sed & Papinianus, & ibi glo. de uerb. sign. & uide Bar. in l. Gallus. §. Instituens. de lib. & posth.

Filii nati ex prohibito matrimonio ignoranter contracto, sunt legitimi, & sufficit, quod alter coniux fuerit ignorās, licet alter fuerit in mala fide. Ita no. dixit Bald. in l. qui contra. C. de incest. nup. facit glo. in l. miles. §. mulier. ff. de adul. & glos. in c. cum in captiuitate. 34. quæst. 1.

Frater occidens fratrem an possit sibi succedere? Dic, quod sic, sed hæreditas ab eo abdicatur, ut ab indigno, & fisco uendicatur. Ita uoluit Bal. in l. eamque, col. 3. C. de fideicom.

Filius spurius potest institui a patre sub conditione, cum capere poterit. Ita est communis opi. quam reassumpsit Ale. in addi. ad Bald. in l. eam quam. C. de fideicom. col. 9. licet ibi Bald. tenuerit contrarium, & idem Bal. in l. si quis incesti. C. de incep. nup. & male, quia contra eū sentit Bart. in l. 1. circa fi. in uersi. uenio ad sextum. ff. de reg. cato. & Bal. sibi contrarius, in l. seruis. C. de lega. per tex. in le. in tempus. ff. de hære. inst. & Pau. de Ca. in l. Gallus. §. quod si is. ff. de lib. & posth. & Alex. in di. leg. Gallus. §. instituens, in primo no. Posset tamen saluari opi. Bal. in d. l. si quis incesti. ut procedat in filio incestuoso tantum. secundum Ale. in d. §. instituens. Quid autem si spurius esset pure institutus, & postea legitimatus, an ualeat institutio. Dic, quod sic, si est legitimatus patre uiuo, quia legitimatio retrotrahitur, ut not. Bar. in d. l. Gallus. §. & quid si tantum, in fi. col. alias secus, si mortuo patre, ita dixit Alex. in d. §. instituens.

Feriis inductis ad honorem dei, non possunt partes renuntiare, secus si sunt repentinæ, uel inductę alio modo in honorem hominum. tex. est & ibi glo. in cap. fi. extra de feri. & in c. fin. extra de iudici. & Specu. in titulo de fer. §. fin. & Alex. in l. 1. ff. de fer.

Fiscus nihil speciale habet plusquàm priuatus, nisi in priuilegium appareat aliquid sibi concessum. Ita no. glo. & Bart. in l. 1. C. de pe. hær. & tex. & glo. in l. itē ueniunt. §. in priuatorum ff. eo. tit.

Famulus an debeat habere salarium pro tempore suæ infirmitatis? Dic, quod non; & quid si uult præstare tantundem temporis, quando sanatus est, uide de utroque Bar. in l. si uno §. item cum qui dam. ff. loca. in fin. & Bal. in l. fi. in fin. C. de cond. inser. & Ias. in l. diem functo. in fi. ff. de officio asses.

Furtum non uenit appellatione damni. l. si seruus. §. si quis de manu. ff. ad le. aqui. Ex quo infert Ale. in l. 2. ff. de dam. infect. & Bal. in l. ait prætor. in prin. ff. de Iureiur. & Alex. in consi. 311. alias 269. incip. requisitus, & plene Ias. in l. si familia. ff. de iur. omn. iud. quod statutum dictans, quod de damno dato stetur iuramento damnum passi, ut est communiter per totam Italiam, hoc non habebit locum in furto. Quid est not. adde Ale. in consi. 20. vol. 6.

Filia renuntians bonis paternis, & maternis, ut fieri solet, uidetur tacite renunciare si dos sibi soluatur, ita singulariter dixit And. de Isern. in c. 1. col. 6. & 7. de natura suc. feu. ubi dicit, ita seruari de æquitate; quod procederet, etiam si cum iuramento renuntiasset, quia iuramētum habetur annexam conditionem, si ex alia parte fuerit obseruatum id, quod promittitur, ut not. Abb. in cap. sicut, in prima q. de iureiur.

Filiusfa. licet regulariter non possit esse in iudicio sine consensu patris, tamen hoc intelligi debet, quando actionem uult intentare, secus si officium iudicis, & ita limitatur l. fin. §. necessitate. C. de bon. quæ lib. pro hoc est glos. not. & ibi Ale. in l. 1. in glo. 3. C. qui admit. Quod limita procedere, quando officium iudicis extraordinarie intentatur, secus si ordinarie, & in figuram iudicii puta, quia est contradictor, quia tunc, ex quo interueniunt tres personæ, quæ faciunt iudicium ordinarium, ut no. Ale. in rubrica C. de iudi. habet instar actionis. Ita dixit Ias. in d. l. 1. col. 5. & Bal. in l. nē quis

quam.

quam.§.de plano.ff.de officio procos. Sicut alias in simili dicimus, quod expensę, & alia accessoria, quæ debentur officio iudicis, si non sint petita ante sententiam, ulterius peti non possunt.l.e. 4.C.depo.& l.terminato.C. de fru & lit. exp.secus si iure actionis.l.3.§.item, & ibi Bar de leg.3. & not.Ias.in l.1.§.fina. col.2.& 3.ff si quis iusdi.non ob. Tñ illud limitatur non procedere in accessoriis debitis officio iudicis nobili, quod succedit in locum actionis.l. quod si minor.§.fi.ff.de mino unde tunc idem est, quod quando debentur iure actionis. Ita dixit Ale.& Ias.in l.1.col.2.C.de iudi.per tex.singularem,in l.fi.§.Lutius.ff. de condi.inde.& ita etiam limita id,qd dicit Bar.in l.fin.ff. de eo quod cert.lo. super illa quæst.an per receptionem sortis præiudicetur in accessoriis, de qua ui de Ias.in d.l.1.in prima col.C. de iudic. Quid autem in aduentitiis,in quibus patri nō quæritur usufructus, uide Ale.in l.pen C.qui testa.fa.pos.& de his quæ sunt publici iuris,uide Ang.inst.de inut. stip.§.pupillus.

Familia iudicis,quæ uult capere malefactorem,si ille resistat, se defendendo, non tenetur,si ipsum occidat, uel uulneret.Barto.in le.si seruus C.de his qui ad eccl.confu. & Bal.in l.fi.C.de exhi.reis.

Fuga famuli uel serui facit præsumptionem, quod eo ipso quod res aliquæ non inueniuntur,præsumātur ab eo sub tractæ.glos.est singul.in § si uero etiam quidam.in authen.de exhib.reis,in uers. factum.

Filius in successione, succedit in locū patris sui,quando tractatur de successione aui,uel patrui tantum, non aliorum. l.auunculo. C. communia de succes.& Bartol.in authent.post fratres.C,de legi. hæred.

Familiares clericorum gaudent eodē priuilegio,quo gaudent ipsi clerici, & debent conueniri coram iudice ecclesiastico,glo. est not.in c eos.32. distinctione,& in c.iudicatum.89.dist.& in capi. clericum,lo primo 11.q.1.& in c ecclesiarum seruos.12.q.2. Quod tamē limitat Abb in c.2.col.2 de fo.compe. non procedere in istis famulis conductitiis, idest qui seruiunt prætio, & ita dicit tenere, Archi.in d.cap.clericum, & in dic, capitol.ecclesiarum seruos.

G

GAbellæ licitator ultimus, si est pauper,& minus idoneus, non liberat penultimum magis idoneum, immo cōpellitur penultimus illam suscipere expulso ultimo minus idoneo.Ita pulchre tenet Bal.in consi.327.in 2.uol.

H

HAeres suus institutus a patre, & grauatus de restituendo, an possit detrahere duas quartas, scilicet legitimam,& trebellianicam, an unam tantū, & sic trebellianicam excomputet sibi in legitimam:dic, aut est pure grauatus de restituendo,& tunc unam tantum detrahit scilicet trebellianicam,quā sibi ex cōputat in legitimam;aut est grauatus sub conditione, si sine liberis decesserit, & tunc duas habebit. A principio enim habebit legitimam, & postea adueniente conditione habebit trebellianicam. ita tenet glo.in c.raynutius.extra de testa.& Ale.in l.in ratione.§.quod uulgo, in 4. colum.ubi plene examinat.ff. ad l.fal.& Bar.in l. quanquam.C.ad l.falc.& idem Ale.in l.mulier.§. cum proponeretur. in 5.col.ff.ad Trebel.& ista est communis opi.quam refert Fran.de Cur.in d.§.cū proponeretur, in addit.ad Ale. An autē idem in patre,uel in matre, & aliis ascēdentibus, quibus similiter debetur legitima;dic,quod non, sed semper unā quartam detrahent ascendentes,ut tenet Ale. in d.§.quod uulgo.in 7.colum.& And. Barba.In add.ad Abb.in d.c.Raynutius, in penultim.colum.super glo.in uersic. legitimam.

Hæres suus institutus a patre, & grauatus de restituendo, non potest grauari in legitima sibi debita iure naturæ, ut not.Abb.in ca. Raynaldus,in primo no. extra de testa.

Hæres grauatus de restituendo, si decesserit sine liberis,si ingreditur monasterium,non dicitur decedere sine liberis,immo monasterium in hoc casu succedit loco filiorum, per tex.in authent.

nisi

nisi rogati.C. ad treb. & in authenti de san.Epi.§.sed hoc in præsenti,& ibi hoc colligit Bar. & idem Bar.in l.hæredib. §.1.ff.ad Treb.

Hæres grauatus de restituendo hęreditatem post mortem suam, si ingrediatur monasterium,no nest locus restitutioni, nisi naturaliter moriatur, ut uoluit Bart.in l.Statius.§.fi.ff.de iure. fisc.facit l.cum pater.§.hæreditatem,el primo.ff. de leg.2.& l.ex ea.§.insulam.ff.de uerb. obl.nisi sit monasterium fratrum minorum,ut ibi per eum.

Hæres extraneus institutus, & grauatus de restituendo sub conditione,si sine liberis decesserit, si ab eo sunt facta aliqua legata pure, tenetur soluere integra legata,nec de his detrahit falcidiã, & post aduenien:e conditione detrahit trebellianicam tantum de fideicommisso uniuersali,nõ autem de legatis,ut per Bart.in l. Marcellus.§. Idem Pomponius ff.ad Trebel.

Hæres institutus, cui facta erat substitutio uulgaris,si fuerit mortuus infra annum,& sic transmisit ius deliberandi ad hæredem,per l. cum antiquioribus,C.de iure deli. an admittatur hæres hæredis, an uero substitutus;dic,quod hæres hæredis, nam uerba substitutionis uulgaris exponuntur,si hæres etiam noluerit, uel non potuerit,uel alium pro se hęredem non fecerit.l.si pater familias.ff. de hæredi.instit & l.cum proponas.C.de eod. titu.& Bar.in l.1.in quarta colum.ff. de uulga.& pupillar.Sed pone, quod hæres mortuus fuerit,relictis pluribus hæredibus,quorum aliqui adeunt, & aliqui repudiant hęreditatem,an portio repudiata accrescat adeuntibus, an uero uadat ad substitutum.Ita tenet Ale. in d.l.1.in 6.colum. Pro hoc uidetur casus, & ibi Bar.in l.fi.in prin.ff de vul.& pup. Et ratio est, quia ius accrescendi, inductum ex prouisione legis,tollitur ꝑ ius substitutionis inductũ ex prouisione hominis. l.fin.C.de pac.conuen.& l.maritus.C.de procurato.& dixi infra.In uer.Ius substitutionis. Sed cõtra hoc uidetur,quod habetur in l.quamdiu. la prima,ff.de acqu. hære.nam quandiu locus, seu spes est institutioni,cessat substitutio. Sed in hoc loco potest esse locus institutioni per ius accrescendi, ergo cessat substitutio. Rñ.illa regula habet locum,quando hæreditas non fuit repudiata. Sed hic fuit repudiata,ergo,&c.de quo uide Bar. in d.l.fi.de uul.& pup.

Hæreditas non potest dari,nec adimi directo in codicillis, sed per fideicommissum sic,ut inst.de Codi.§.fin.si tamẽ fuerit directo data,trahitur ad fideicommissum,tex.est not.& ibi Bar.in l.Scæuola,ff ad Trebel.& notant doct in le.cum quis decedens.§.sciamus.ff.de lega.3.& dom.Christoph.Por.in d.§.fi. & ibi etiã Angel.

Habens actionem contra aliquem, si ab aliquo conuenitur,potest cedendo illam actionem liberari l. cum quis.§.1. ff.de sol. Quod intelligas uerum, si ideo est obligatus,quia habet illam actionẽ, l.quod debetur.ff de pecu. Secus si esset obligatus ex alio contractu, & haberet aliquam actionem contra alium, quia tunc cedendo illam, non liberatur.l. petenti.ff.de pign.ac.& not.Bart. in l.cum fundus.§ seruum tuum,in fi.ff.si cer.pe. Et ad ꝑdicta est tex.in l.etiã.§.offilius. ff.so.mat.Item limita procedere,quando debitor, qui habebat actionem Contra alium,erat obligatus ad speciem. Secus si ad genus,quia tunc cedendo non liberatur.glo.est not.in l.si quis uxori.§.apud Labeonem. In uers.actionem.ff.de furtis,quam refert Ale.in dicto §.seruum tuum,in fin.col.

Hæres potest opponere exceptionem inuentarii,etiam post sententiam. Ita uoluit Bar.in l.ex diuerso.§.fi.ff.sol.matr.& dixi supra in uers. exceptio peremptoria quæ non impugnat.

Hospes qui incepit facere tabernam, seu diuersorium publicum, non potest expellere aliquem uolentem ibi hospitari; immo eo inuito potest quilibet ibi hospitari. ita uoluit Bar.in l.1.§.primo. ff.de fur.aduer.nau.cau.stab.Quod limita,nisi haberet tot aduenas,quod modo posset plures recipere, quia tunc potest expellere,ut ibidem dicit Bart. Secundo limita non habere locum in hospite, qui

semel

semel tantum hospitatus est, quia nō per hoc inducitur consuetudo, quæ binos actus ad minus desiderat, ut no. glos. in rub. C. quæ sit longa cōsuetudo, & Bar. in l. de quibus. ff. de legi. ita tenuit Bart. in lege mariti. §. primo. ff. de adult.

Tertio limita, non habere locum, quando aduena ille esset inimicus hospitis, quia tunc posset impune expelli, secundum Andream de Iserni. in constitution. quæ suscipit, omnes nostri regiminis, & ad prædicta faciunt quæ dixi supra in uersi. obligatus, ad rem restituendam, & in uersic. meretrix quæ exercet.

Hæres promittens creditori hæreditario dare centum, quæ testator sibi debebat, an potest opponere contra eum exceptionem inuentarii, uide infra uers. maritus promittens.

Hæres institutus in re certa; an possit plus petere, an uero deberet esse ea sola contentus. Sic distingue, quantum potui colligere ex Barto. in l. quoties. §. si duo. ff. De hæred. instit. & Bartol. in lege, fidei commissa. § si quis ita. ff. de lega. 3. & Bartol. In quodam suo consilio 177. incipiente, Mathiolus gratioli. & ex glo. in c. 1. uersic. re certa, de testam. libro 6. Aut fuit institutus filius in re certa aut extraneus, primo casu, si est datus sibi cohærens in reliquum hæreditatis, filius non rumpet testamentū, sed debet petere supplementum legitimæ. l. omnimodo, & l. scimus. §. repletionem, & lege, si quando. §. & generaliter. C. de inof. testam. quia ad hoc, ut filius non rumpat testamentum de iure hodierno, debet aliquid habere iure institutionis, ut i § aliud quoq. capitulū, i au then. ut cū de ap cog. Et not. Alex. iuxta l. in quartam, in sextam colum. ff. ad le. falc. & ibi etiam Barto. in penult. colum. in uersicu. uenio ad quartam, & si illud non sufficit ad legitimam, petat supplementum. Et hoc habet locum. Adde Bal. in l. omnimodo. C. de inof. testa. siue testator dixerit, & uolo quod plus petere non possit, siue non, & ratio est, quia testator non potest prohibere petitionem supplementi legitimæ, ut in §. ceterum, in authent. ut cum de appell. cog. & uoluit Saly. in dicta lege, scimus, in princ. quem refert, & sequitur Ale. in dicto §. si duo, in addi. ad Barto. & ita conclu dit Barto in dicto consilio 177. Si uero non est datus filio cohęres, & tunc, aut testator dixit, quod plus petere non possit, & filius succedet ab intestato, per illam rationem, quia non potest quis decedere pro parte testatus, & pro parte non, lege, ius nostrum. ff. de regu. iur. Aut nihil dixit, & tunc censetur institutus in totum, lege prima §. si ex fundo. ff de hæred. institut. Secundo casu principali, scilicet quando fuit extraneus institutus in re certa, & tunc similiter si est datus sibi cohæres in reliquum, nihil aliud petere potest, siue testator dixerit quod plus non petat, siue non, sed habetur loco legatarii, adeo, quod pro illa re non tenetur creditoribus hæreditariis. Ita singulariter dicit illa glo in d. cap primo de testam. libro sexto per tex. in l. quotiens. C. de hæred. insti. Si uero non est datus sibi cohæres uniuersalis, tunc, aut testator dixit, quod plus petere non possit, & testamentum reducitur ad causam intestati, unde uenientes ab intestato uenient ad successionem, & iste institutus si non est de illis, nihil habebit, secundum Bartol. in dict. §. si duo, & hoc per regulam dictæ legis, ius nostrum, testator. Aut nihil dixit, & tunc erit in totum institutus, per d. §. si ex fundo. Vnum tamen scias, quod si testator dedit cohęredem, quem uiuere credebat, & tamen erat mortuus tempore testamenti, qđ institutus in re certa totum habebit per ius accrescendi, etiam si testator dixerit, quod plus petere non possit. Ita singulariter dixit Barto. in d. §. si duo, de ratione uide ibi per eum.

Eodem modo dicas, si plures sunt instituti in certis rebus, nullo dato cohærede uniuersali, quia omnes erunt pro uirili hęredes in totum. l. si alterius. ff. de hęred. inst. nisi testator instituisset duos, uel plures coniunctim in una re, & unum alium disiunctim in alia; quia illi duo habebunt semissem, & hic unus alium semissem. text est not. in l. Titius. ff. de hære. inst. & not glo. in d. cap. 1. de testa. libro 6.

Hæres

Hæres institutus in re certa, an debeat habere partem in emphiteosi, quã suus pater accepit pro se, & filiis suis hæredibus,& successoribus. Dic, quod non,nam ista uerba debent uerificari, in eo, qui uniuersaliter est hæres institutus.Ita singularit er uoluit Ale.in l.quædam.§.nihil interest.ff.de eden. Secus si non fuissent dicta illa uerba, hæredibus, & successoribus,quia tunc posset habere partem suam,ut uoluit Bar. In consilio 55.& in consil.60.nam tunc etiam si nihil haberet de hæreditate patris,posset retinere emphiteosim, ut not.Bar. in lege quod dicitur.ff.de uerb.obl.& uide Bar. in l.ut iurisiurandi.§.si liberi.ff.de oper. lib.& Ale.remissiue in l.quotiens, in pe. col.C.de hære.insti.

Hæres institutus tenetur dare legatario instrumentum,cui est legatum nomẽ debitoris, sumptibus tamen ipsius legatarii.Ita no.Are. in l.seruum filii.§. cum qui chirographum.ff. de leg.1.& Bar.in l.si sic.§.fi.eo.ti.non autem tenetur hęres exigere nomen debitoris,ut not.Ale. in l.apud Iulianum.§.si Titius.ff.de leg. 1.& Bal.in lege instrumenta. C. de fideicommis.

Hospes,qui funerauit hospitem mortuum in suo hospitio,potest retinere bona illius, donec sibi satis fiat de expensis.Ita dixit Bald.in l. in restituenda. C. de peti.hære.ubi dicit,idem esse in expẽsis factis in infirmitate. Et idem dicit de scholaris,qui fecit expensas pro scholari in funere,uel in infirmitate,ut possit retinere libros. An autem stetur dicto asserentis se fecisse expensas de quantitate, uide ibi per eum,ubi dicit, recurrẽdum fore ad coniecturas, & arbitrium boni uiri.

Hæres,qui uult uenire contra contractum defuncti iuratum, ex aliqua iusta causa,non habet necesse petere absolutionem a iuramneto defuncti, licet defunctus si uiueret, haberet necesse. Ita dicit singulariter Bal.in authen.ad hæc. In secunda col.C.de usur.ratio est secundũ eũ, quia iuramẽtum est extinctum cum persona defuncti.

Honor magis est sedere a dextris, quàm a sinistris, & ideo dignior debet stare a dextris. Ita Bald.in lege decernimus, in secundo not.C. de Sacrosancta Eccles.

I

Instrumentum,in quo ex forma statuti,uel consuetudinis, debet apponi nomen,& cognomen, si in eo fuerit appositum tantum nomen,an uicietur. Dic,qđ si talia requirebantur pro forma,ea omissa uitiant instrumentum. arg.l.primę in prin.ff.de uerb.obl. cum forma det esse rei.l.Iulianus.§.sed si quis.ff.ad exhib.si uero requirebantur pro solemnitate,puta ratione melioris demonstrationis,& tunc, si apponatur nomen tantũ, quod erat singulare in illa ciuitate, ut puta, gallo pręssus,ualet instrumentum, ut est glo.in l.hac consultissima.C. qui testa. fa.pos.cum enim simus certi de nomine, non oportet ponere cognomen.l. certũ. ff.si cert.pet. Nam frustra demonstrantur quæ notoria sunt.l.1.in fi.ff. de dot. prælę.in dubio tamen semper præsumitur nomen requiri pro demonstratione potius,quam pro forma, cum cognomina dicantur reperta gratia demonstrandorum hominum, ut insti. de lega.§.si quis in nomine,de quibus uide Ale.in l. 1.ff.de lib.& posth.

Inuecta, & illata in domum conductam censentur tacite obligata domino pro pensione.l.certi iuris.C.loca. & l.si horreum.ff.in qui.cau.pign. uel hypot. ta.contrahi.& l.fin.C.eod.titul.& l.item quia.ff.de pac.quod intelligas de rebus ipsius conductoris, secus in rebus alienis, ut est glo.in d.l.item quia, nam sicut expresse res aliena non potest obligari.l.aliena res.ff.de pig. ac.ita nec tacite, & dicuntur obligata actione seruiana.

In obligatione omnium bonorum ueniunt nõ tantum præsentia, sed etiam futura.l. fi.C.quæ res pign obli.pos. Secus autem in alienatione omnium bonorum,quia tantum præsentia ueniunt. l.si ita legatum,ff.de aur.& ar.leg.& intelligas alienationẽ omnem contractum per quem dominium transfertur, ut dicit Bar.in d.l.fin.

Ius

Ius accrescendi transmittitur ad heredes, non autem ius substitutionis.le. si ex pluribus.ff.de suis, & legi.& l.qui patri.ff.de acqui.hære.& est ratio, secundum glo.in d.l.si ex pluribus, quia substitutio est secunda institutio, ut no.glo. in rubrica.ff. de uul. & pu. Sed institutio non agnita, non transmittitur.l. emancipata.C.qui admit.ergó minime substitutio, scilicet ius accrescendi, est quodam accessorium, unde ad quem transit una pars hæreditatis, ad eundem transibit alia per ius accrescendi.c. accessorium, de reg.iur.li.6.Item hoc ius accrescendi, est inductum per prouisionem legis scilicet, ne quis decedat pro parte testatus, & pro parte intestatus, quod ius non patitur.l.ius nostrū.ff.de reg.iur. unde propter hanc necessitatem transit ad heredem, ut est glo.in d.l.qui patri. Ex quibus apparet, melius esse uenire per ius accrescendi, quam per ius substitutionis, cum illud trāsmittatur, & hoc no.Ita dicit Bar.in d.l.qui patri.

In alternatiuis, cuius sit electio, distingue, aut sumus in alternatiuis rerum, aut in alternatiuis pœnarum, aut in alternatiuis remediorum. Primo casu, aut uerba executiua sunt directa in creditorem, & eius erit electio, aut in debitorē, & eius erit electio similiter, tam in contractib. quam in ultimis uoluntatibus.l.plane, la prima §.pen.ff.de leg.1.& ibi not.& l. si ita relictum. §.Pegasus.ff.de leg.2. & not.glo.& Bar in l.Lucio.eo.titu.& Aretin.in §.huic autem in pen.col.institut. de act.Si uero sumus in dubio, quia sciri non potest, in cuius persona dicantur directa uerba executiua, & tunc in ultimis uoluntatibus electio, est legatarij, & sic creditoris, ut dicit glo.in d.l.Lucio, in contractibus uero electio est debitoris. l.plerunque. §.fi.ff.de iure dot.l. cum, qui certarum §.fi.ff.de uerb.obl. Quod tamen singulariter limita, non habere locum, quandó creditor stipulatus esset alternatiue propter sui cautelam, ut si dico promistis mihi dare decem, uel fideiussores. nam non potest debitor eligere fideiussores, sed creditor potest præcise facere ipsum condemnari ad decem, quia fideiussoris stipulatio facta in cautelam, & fauorem creditoris, non debet redundare in eius odium.l. quod fauore.C. de legi.& l.4.§.si ex conuentione. ff de re iudi.Ita singulariter uoluit Bar. in l.quamuis.de pig.ac.uide gl.& Bal. in l.quod si minor, in secundā lec.ff. de mino.in casu in quo is, qui non habet in ære, debet luere in corpus, quis eligit lutionem in corpus, debitor, an creditor. Secundo casu, quando sumus in alternatiuis pœnarum, & tunc similiter attendimus uerba executiua, ut si diriguntur in persona iudicis, ut l. uel a principe, iudex eliget.l. si fugi. iui.C. de ser.fugi. Si uero diriguntur in personam rei, ipse eliget.l.quicunque, in prin.& ibi no.C. de ser.fug. & Bal.in d.l.Lucio.in fi.1.& Bar. in l.1.§.1.ff.de eff.acto, si uero sumus in dubio, & tunc Bar in d.§.1.tenet quod electio sit rei.ar.l.pe.ff. de pœnis. Tertio casu, scilicet alternatiuis remediorum tunc semper electio est eius cui competunt.l. quod in hæredem §.eligere.ff.de tribu.& l.1.C.de fur. & not.Bar. in l.ubi pactum, in 2.colum.C.de transact. An autem facta semel electione, admittatur uariatio. Dic, quod in alternatiuis rerum in ultimis uoluntatib.nō admittitur.l.apud Aufidium.ff. de op.leg. & rationem ponit Bar.in l.si quis stipulatus sit stichum.ff de uerb.obli. & glo. in l.huiusmodi.§.stichum.ff. de lega.1. quia ultimæ uoluntates non possunt esse in pendenti.l.fin.ff.com.præd.Item facta electione, dominium transfertur ipso iure in eligentem.d.l.apud Aufidium & l.statu liberum.§.stichum.ff de lega. 2.Si uero sumus in contractibus, & tunc si habet electionem a l.potest uariare, ut probatur in d.l.cum qui certarum.§.fin. quod est in debitore, qui habet electionem a lege in dubio, ut d.l.plerumque. §.fin. An autem post sententiam possit uariare & quæ remedia sunt qui nō possit uariare uide Bart.in d.l.cum qui certarum.§.fi. Si uero habet ab homine, & tunc, aut habet electionem per futurum indicatiui. & potest uariare, aut per futurum subiunctiui, & non potest, ut dicta l.si quis stipulatus sit stichum. Quando uero sumus in alternatiuis remediorum & tunc, aut illa remedia sunt adinuicem

tunt

inter se contraria origine, & exercitio, uel exercitio tantum,& tunc, si competunt ad idem,uno electo,alteri renuntiatur tacite.l.post diem.ff. de lege cōmiss. & d.l.prima, C.de fur.secus si ad diuersa,ut not.Bar.in d.l.prima,& Bar.in le.1. §.unde quæritur.ff.de publica. Aut sunt diuersa,sed non contraria,& tunc,si competunt ad idem,non admittitur uariatio, ut d.§.eligere,& l.cum filius.§.uariis.ff. de leg. 2.si ad diuersa,admittitur.d §.eligere,& l.naturaliter.§.nihil. commune. ff.de acqui.pos.& l.an eandem.§.si.ff.de except.rei iudi.si uero sunt compassibilia inter se,& tunc uno intentato, potest alterum etiam intētari l.1.§. quid ergo. ff.de uen.inspitien.& not.per Bar.in l.1. in princ.ff.si quis iusdi. non obtemp.In pœnis putarem indistincte uariari posse, & ad leuiorem redire. ar.d.l.pen.ff.de pæn Aduerte tamen,quia ubicunque dixi uariari posse,uarians tenetur ad expensas factas ratione primæ uiæ intentatæ. l.edita,& ibi no.glo.in fin.C. de edend. & Bar.in d l.si quis stipulatus sit stichū, in fi.Item ubi dixi uariari non posse,fallit,nisi sit talis persona,quæ in integrum potest restitui.l.& si fine,in prin.ff.de mi not.Item fallit, nisi iusta ignorantia interuenerit, ut dicit Bart.in d.l.prima.C. de furtis,& prædictis uide Ale.& doc.in l.qui duos.ff.de leg. 1. & glo. in l.hæredes.§ si incerto ff.fa.ercisc.

Interdictio facta in bonis alicuius,intelligitur tantum quo ad alienationem, & ad actus prætendentes in præiuditium interdicti,non autem quo ad acquisitionem.Ita singulariter uoluit Ang.in lege, mutum.ff.de acqui.hære.per l.is cui bonis.ff.de uerb.obl.Adde tamen, quod in casu,quo est interdicta alienatio bonorum,si talia bona fuerint de facto alienata bonæ fidei emptori, licet alienatio posset reuocari, quia dominium nondū esset translatuū,tamen,quia possessio est translata, talis bona fides est sufficiens ad fructus acquirendos,ut est tex.& ibi glo in l.1.C.si quis igno.rem mino.sine decre compara.& est tex.in l. de fructibus.ff.de dona.int.ui. & uxo. & l.bonæ fidei ff de acquir.re.do.& glos.in l.ubi lex.ff.de usuc. Nec curatur an emptor fuerit in ignorantia iuris, ita,uel ne,dūmodo bonam fidem habuerit,ut est tex. & ibi glo.in l.sed si lege.§. sed fructus, uersi.scire.ff de pe.hær. & not.Ale.in d. l.is cui bonis.Item nota in hac materia, quod licet ante interdictionem prodigus possit contrahere, ut est communis opi. Bar.in d.l is cui bonis, tamen, si reperitur læsus,potest petere restitutionem in integrūm ex clausula generali,si qua mihi iusta causa esse uidebitur, ut est glos. singularis in l.patri pro filio.in princip. ff. de mino.quam glo.approbat Ang. in consil.310.

Iuramentum suppletorium, quando defertur,requiritur citatio partis aduersę, ita notat, Ange.in l.bonæ fidei.C.de rebus cred.super uerbo,causa cogn ita.

Quod sic probat iuramentum suppletorium defertur causa cognita,ut d.le.in bonæ fidei. Sed ubicunque aliquid fit causa cognita,requiritur citatio partis.l. in causę.§.causa cognita,& ibi Bar.ff.de minoribus,ergo &c.

Iudex potest ex officio, etiam plenā probationem per testes factam,non admittere,si sibi uidetur ex aliqua iusta causa,ita singulariter uoluit Bar.in l.Lutius, in fina.ff. de is qui not.insa.alias enim si admittenda non admittit, uel reiiciendа non reiicit,potest puniri in sindicatu, ut ibidem dicit, quam doctrinam sequitur Fran.de Cur.in l.admonendi.in 29. col.ff.de iureiur.

Instrumentum in quo non apponitur dies,& consul,licet alias uitietur, ut not. Bar in l.si quis ex argentariis.§. si mutuum.ff.de eden.& tex.in authen.ut prępo.nom.imp.in prin.tamen hoc non haberet locum,quando dies esset appositus in prothocollo,quia tunc censetur in instrumento repetitus ita singulariter uoluit Speculator in titulo de instru.edi.§. instrumentum,uers.quid ergo,quem refert, & sequitur Fran.de Cur.in Repe.l. admonendi in 44.col.ff.de iureiurand. Quam regulam limita non habere locū in priuata scriptura, in qua non requiritur de necessitate dies,uel consul.l.cum tabernam.§.idem quæsijt.ff de pigno.& ibi Bar.& idem Franc.de Cur.in d.lege, admonendi, in 36.& 44.colum. quod not.

not.pro his, quæ habentur infra, in uer. scriptura priuata, &c.

Instrumentum nouiter repertum impedit executionem absolutoriæ, quomodocunque lata: saltim per uiam compensationis, per ea quę notat glo. in l. iulianus. ff. de condi. inde. ubi uerus debitor absolutus remanet naturaliter obligatus, unde potest contra eum opponi compensatio l. quod in diem. §. etiam. ff. de compẽsat. & idem si fuisset quis ex falsis allegationibus condemnatus, quia si nondum soluit repertis nouis instrumentis, potest excipiendo impedire executionem. Ita singulariter uoluit Fran. de Cur. in repe. l. admonendi in 7. col. in quarta fal.

Instrumentum, in quo interuenit aliqua cõfessio, respiciẽs fauorem tertii nõ contrahentis, non probat plene pro eo, ut si in contractu diuisionis bonorum inter me, & Titium, dixerim, restituo tibi centum quę mihi mutuauit Sẽpronius, ista confessio non probat pro Sempronio plene, sed tantum semiplene. Ita uoluit Bar. in l. admonendi, in 4. col. ff. de iureiur. Hoc tamen fallit, quando talis confessio respiceret fauore dantis, ut si dico, do tibi centum, quæ dedit mihi uxor mea in dotem, nam talis confessio plene probaret pro ea, ut no. Alc. in d. l. admonendi, in 12. colum. & Bar. in con. si. 123. incipiente; factum sic se habet, Titius, & sciur, &c.

Iuramentum de calumnia dicitur esse ita de substantia processus, qđ nõ potest aliquo modo remitti, etiam a partib. immo ꝓcessus uiciaret. l. 2. §. sed quia ueremur. C. de iura. calu. sicut dicimus in aliis substantialibus iudiciorum, quibus partes non possunt renunciare, ut nor. Bar. in auth. offeratur. in fi C. de litis cõtest. & in l. prolatam. C. de sentẽ. Immo consuetudo dictans quod nõ iuretur de calumnia, est nulla, ut nor. Alc. in lege si quis in iudicio. ff. si quis cau. & text. in cap. cæterũ. extra. de iura. calum. bene tamen potest per rescriptum remitti a principe, dummodo fiat mentio, non obstante tali lege, &c. ut no. Abb. in d. c. cæterũ, in fi. colum. & Alc. in d. l. si quis in iudicio. Prædictis etiam adde, qđ si tale iuramentum deferatur actori, & non uult iurare, debet amittere causam. Ita singulariter uoluit Ang. de Are. insti. de pœn. temere. liti. in prin.

Instantia cœpta cum eo, cuius bona sunt publicata, an transeat in fiscum, sic distingue, aut ille, cui fiscus successit, erat reus, & transit contra fiscum, ne ex hoc actor damnificetur, aut erat actor, & non transit, ita not. Alc. in l. si cõstante. §. fi. ff. sol. ma. Ex hoc sequitur, quod dixi supra in uer. fideiussor qui intercessit, &c.

Interpellatio ad cõstituendum quem in mora, debet fieri de die, non autem de nocte, nam in contractibus tacite uidetur agi, ut soluatur de die. Ita not glo singularis, in l. more romano. ff. de feriis, unde si fieret de nocte, interpellatio non cõstitueret quem in mora, quod nota pro limitatione eorum, quę habentur in l. qui decem, ff. de solu.

Instrumentum guarentigiatum licet habeat executionem paratam, tamẽ hoc debet intelligi, quando est liquidum, nã si non est liquidum, nunquam executioni mandatur, nisi prius liquidetur. Ita uoluit Bar. in l. 2. C. de sen. quæ sine certa quã. prole. Ex quo infert singulariter Bar. in l. creditores, in 3. q. principali. C. de pign. ubi dicit, quod licet alias in instrumento sit appositum præceptum, cum facultate ingrediendi, &c. tamen talis facultas cessat in instrumento non liquido nisi prius liquidetur, instrumentum autẽ nõ liquidum potest esse non solum quia ipse dicit, sed etiam qñ aliquis ex contrahentibus esset mortuus, quia hæres nunquã põt facere assistentiã sine capitulo rigore instrumenti nisi prius probet se hæredẽ. Ita sunt tres ritus magnę curiæ uicariæ, quorũ unus, est sub rubrica, de [illegible], alius sub rubrica, ad liquidandũ instrumentum per hæredem pręsentatum, &c. alius uero sub rubrica, fit interrogatio super [illegible] instrumenti &c.

Interpellatio ad constituẽdum quem in mora, sufficit, quod fiat extra iudicium, ut not. glo. in lege, qui Romæ. §. cohæredes, in uersic. testato. ff. de uerb. ob. & Bart. in l. si ex legati. eod. titu. nisi interpellatio esset facienda in his, quæ ueniunt per officium iudicis, quia tunc debet fieri in iudicio, tex. est no. in l. cũ postulassem.

stulassem.ff.de dam insec. quem Bar. in d.l.si ex legati, allegat pro singulari], ad hoc.

Interpellatio non est necesse, quod fiat uerbis rigorosis, ut dicendo, redde pecuniam meam, sed etiam si fuerit dictum, uide amabò, quia indigeo illa pecunia, talis interpellatio est sufficiēs ad constituendum quem in mora, ut not. Bar. in l.si quis mihi bona. §.pater. ff.de acq. hęre. & Bar. in l.etiam hoc modo. ff.de leg. 1.

Interpellatio cum requiritur ad constituendum quem in mora, non sufficit datio libelli apud iudicem, uel citatio, unde nunquam debitor constituitur in mora, per prædicta, nisi aduenerit litis contestatio. ita singulariter uoluit Bart. in l.denuntiasse. §.quid ergo.ff.de adulteriis, & no. est secundum eum, quia ille qui uocat aliquem in ius, non dicitur petere, sed petere uelle, nisi litem contestetur, quia tunc bene dicitur petere. l. amplius non peti.ff.rem ra.ha. Sed tunc dicitur fieri interpellatio quando petitur, ut supra proxime dixi.

Iuramentum appositum in contractu, habet uim clausulæ, rato manente pacto, unde contrauenieus tenetur ad pœnam appositam ibi, & ultra hoc tenetur seruare contractum. ar. l. qui fidem. ff. de transactio. licet regulariter sit secus, quia pęna semper succedit loco rei. l. si quis a socio. ff. ꝓ socio. & l. apud Celsum. §. labeo. ff. de doli except. ita per Bart. in l. si quis maior. C. de transact. ubi similiter uoluit, quod iuramentum habet uim illius clausulę, ualeat omnimodo quo ualere potest, ar. l. cum pater. §. filius matrem. ff. de lega. 2. unde ualidat transatio nem inualidam. Item iuramētum appositum in testamento obtinet uim clausulæ codicillaris, ut dicunt doct. in d. §. filius matrem, adeo quod facit relicta ab hæredibus scriptis præstari, etiam a uenientibus ab intestato, licet regulariter sit secus, ut lege, si quis testamento. ff. de legat. 2.

Iudicium factum cum pupillo sine autoritate tutoris, an ualeat, si sententia sit lata pro eo, uide infra in uersic. pupillus non potest esse in iudicio, &c.

Iudex, licet parte non petente non teneatur impartire officium suum, ut l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infec. tamen hoc non habet locum in causa dotis, quia cum sit causa pia, ut l. cum is. §. si mulier. ff. de condi. inde. iudex etiā parte non petente, debet suum officium impartire, ut l. si cum dotem. §. eo autem tpe. ff. sol. ma. ibi nec nō, &c. Vbi iudex potest ex officio repellere patrem agentē, si est uilis persona, & dubitatur, ne dotē cōsumat. Ita ēt probatur ex his, quæ uoluit Ale. ī dicto §. hoc autem, & in l. 1. ff. de iur. om. iudi.

Iudicium non debet claudicare ex una parte, sed illud, quod cōceditur actori, debet etiam concedi reo, & e contra, & hoc propter æqualitatem seruandam in iudiciis, ut l. fi. & ibi glo. C. de fruc. & lit. expen. & l. si de meis, in fi. §. de arb. & l. pendente. C. de tempo. in int. resti.

Iudex licet alias quando male iudicat, faciat litem suam, ut insti. de obli. ex qua. delic. in prin. tamen hoc non habet locum, quando eius sententia esset ipso iure nulla, ut est glo. no. in l. fi. ff. de ua. & extraor. cog. Quod facit ad id, quod uoluit Inno. in cl. grā. de rescrip. ubi dixit, quod beneficiatus ducēdo uxorem amittit beneficium. Quod non habet locum, si matrimonium esset nullum. Item facit ad id, quod dixi supra in uers. emphiteuta alienans, & quod dixi infra in uer. notarius falsificans. & adde. Ias in l. 1. §. fin. in 2. col. ff. quod quisque iur.

Iudicio cœpto cum aliquo, potest tertius comparere pro suo interesse, & impedire processum iudicii, ut l. Titia. ff. so. ma. & ibi plene per doct. & l. si suspecta. ff. de inoff. testa. & C. de litig. auth. nunc si hæres. Quod limita procedere, si comapareat ante lit. contesta. nam si post, tūc aut sciuit, & non auditur. aut ignorauit, & tunc auditur, uolens impedire iudiciū quia litis contestatio facta eo ignorante, non potuit sibi præiudicare, ita singulariter no. Bar. in l. si per lusorio, §. 1. ff. de appel. Potest tamen assistere liti, quando sciuit, ne forte fiat collusio, secundū Alex. in d. l. Titia. circa princi. Quid autem si compareat post sententiam, an possit impedire executionem, dic, quod

si com-

si compareret infra terminum appellatorium, idest infra decem dies, potest appellando impedire executionem, ut notat Bar. in d. l. si per lusorio § 1. Si uero cõpareat post terminũ, dic, ut not. Bart. in l. a diuo Pio. § si super rebus. ff. de re iudic. Aduerte tamen, quod ita demum admittitur tertius ad appellãdum, si prætendat suum interesse, & illud probauerit saltim semiplene per unum testem, non autem potest probare illud per suũ iuramentum, ut dicit Bart. in d. §. si super rebus, circa princ. Item non auditur, nisi exprimat in appellatione causam, quare appellauerit, ut lege, a sententia, in princ. & ibi no. Bar. in fine illius prin. ff. de appel. licet secus sit in dicto appellante, quia non tenetur inserere causam ut l. 3. & ibi glos. in fin. ff. de appellat. & Barto in d. l. a sententia. Quid autem si compareat ante sententiam in casũ, quo sibi permittitur, ut supra dictum est, & proponit suum interesse, super quo est prius iudicandum, an super principali & super sedendum super hoc incidenti, an uero super incidenti. Dic, quod si illud incidens erat talis naturę, quod impediebat principale, tunc supersedebitur sup principali, donec iudex interloquatur super incidenti, ut est casus in d. l. Titia. non enim poterat ibi agi actione de dote, & sic principali, nisi prius sciretur, cuius erat filia illa mulier: si uero emergens Nõ impedit principale, & tunc utraque causa potest simul discuti, sed prius diffinietur per sententiam causa principalis, ut l. 1. & ibi. Bar. C. de or. iudi. Quid autem, si aliquis tertius uult assistere liti, & defendere alteram partem pro suo interesse, an possit? Dic, quod sic. de quo uide pulchre Bar. i d. l. si perlusorio. §. 1. ubi notabiliter dicit, quod si uenit post publicatum in causa, & ignorabat acta in iudicio, potest nouos testes producere, non obstante publicatione, & uide decisionem 235.

Iudicio moto alicui super quæstione status, potest interim ille, cui questio est mota, agere contra actorem quacunque actione, & hoc ei permittitur ante lit. contest. alias lite contestata proceditur in causa principali, ut lege, ordinata. ff. de lib. cau. secundum quem text. debet intelligi text. in lege si status. C. de ordi. cognit.

Iudex, qui propter nimiam sęuitiam fecerit aliquem mori in tortura, tenetur lege Cornelia de sicariis. Ita dixit Bald. in l. prima. C. de emen. seruo. & Bartol. in lege, quæstionis. ff. de questio. & idem Bald. in lege, milites. C. eod. titul. de quæstio.

Iudex ecclesiasticus quãdo possit implorare. Vide Laufrancum in cle. dispendiosam, in 3. col. de iudiciis.

Iudæi possunt prohiberi per iudicem sæcularem exercere usuras, & possunt compelli ad acceptas restituendum, ut est tex. in cap. post miserabilem, & ibi plene per Abb. extra de usur. quem tex. declarat Lanfra. in cle. dispendiosam, in 6. colum. de iudi.

Iudex ordinarius si dederit sententiã nullam, potest eandem reuocare, & rursus de ea causa cognoscere ex eisdem actis, ut est tex. in l. si præses. C. quomodo & quando iud. & in l. si accusatorib. C. de accusa. & in l. 1. C. de senten. secus autẽ in iudice delegato, quia quomodocunque semel sentẽtiauerit, non poterit amplius sententiare, l. si ut proponis. C. quo modo, & quando iudex, sed si sententia ualet, tunc si est diffinitiua, uel interlocutoria, habens uim diffinitiuę, reuocari nõ potest, siue ab ordinario, siue a delegato sit lata, Secus si sit interlocutoria, non habens uim diffinitiuæ, ut no. plene Ale. in l. quod iussit. ff. de re iud. & ibi etiã Bar. Infra quantum autem tempus possit reuocari, uide ibidem Bar. & Canonistas in c. cum cessante extra de appell.

Ius accrescendi habet locum non solum in hæreditate, sed etiam in legatis. l. re coniuncti, cum sua materia. ff. de leg. 3. rerum in hoc est differentia, quia in hæreditate accrescit inuito, ut l. cum hæreditate. ff. de acq. hęre. & l. 1. C. qñ non pe. par. Sed in legatis accrescit uolenti. l. unica. §. ubi autem. C. de cadu. tol. Intelligas tamen, quando legatum fieret pluribus coniunctim uerbis tantum, ut l. 1. ff. de usuf. accre nã si re tãtũ, tunc hẽt ius nõ decrescẽdi, ut d. l. unica. § sin aũt a deficiẽtib. Fallit in legato alimẽtorũ, quia

quomodocunque fiat, semper cessat ius accrescendi.tex. est in l.dominus,in fi.ff. de usufr.quem reputat singularem Alex. in l. qui quartam.§.fi.de leg.1.& idem quod dixi in re tantum,dicas in coniunctis re,& uerbis,ut not.Bar.in d.l.reconiuncti,in 6.col.

Inimicus capitalis quis dicatur,& per consequens inimicitię capitales quæ sint uide Bar.& ibi Ale. post eum in l.3.§.fi. ff.de adi.lega.& Abb.in cap.cum oporteat,de accu.

Inimicus nouiter reconciliatus potest repelli a testimonio prætextu inimicitię præcedentis.Ita uoluit Abb.in cap.cum oporteat,in 3.col.extra de accu.per tex. in c.2.3.q.5.

Iudex licet sit incompetens,potest tamen condemnare actorem ad expensas, ut si actor traxerit reum coram iudice incompetenti,& ratione huius uexationis reus fecit aliquas expensas,potest illas repetere coram eodem iudice, si declinat forum. Ita uoluit Abbas in capitulo,quia nonnulli, in 4.colum.de rescrip.& uide infra,in uers. iudex incompetens.

Inducię quomodo debẽt duplicari,qñ petitur debitum ante tẽpus, iuxta §.sed hodie.insti.de excep.Dic,quod non omnes duplicabuntur,sed tantum illæ,quæ super erant a die petitionis,usque ad finem tẽporis.Ita uoluit singulariter Bart. in l.aut damnum. § quisquis.ff. de pœnis,& Abb.in c.1.in pen.colum.de plus petitio.

Iudex admittens non admittenda uel reiiciens admittenda facit litem suam, adeo quod punitur in sindicatu. Ita uoluit Bal.in l.sancimus.C de iudi.& Bal. in l.mancipia.C.de seruis fug.& idem Bal.in l.2.C si contra ius uel u:i pub.& in l.2.C.ut nemo priuatus & uide supra, iudex potest.

Iudex non potest præcise quem compellere ad litem contestandum, sed si non uult litem contestari,debet mittere aduersarium in possessionem ex primo decreto, ita no.glo.& etiam Bar.in aut. qui semel,in fi.col.C. quomodo,& qñ iudex,& Abb.in c.pe.in fi.extra de iura. calum.contrarium tamen tenet Alex.in l.si finita.§.Iulianus, in 10.colum.ff.de dam.infect.

Instrumentum si reperitur cancellatũ, præsumitur debitum esse solutum penes quemcunque reperiatur,ita notat Alex. in l.si unus,in 2.col.C.de test.ubi dicit, hanc esse communem opinionem.

Instrumẽti appellatione uenit et testamentum.gl.est no.in l.1.in prin.ff.quẽadmo.testa.ape.& not.Ale.in l.1.in addit.ff.de fide instru.

Iudices plures an possit unus iudex sine alio iudicare, uide supra in uer. exequutores ultimatum,&c.

Instrumentum amissum, an probetur per solum iuramentum: dic, quod si eramus in eo, quod tenebatur illud exhibere officio iudicis, probat amissionem per solum iuramentum.ita loquitur tex. in l.fi.C.de fide instru.secus si iure actionis,ut notanter dixit Bar.in l.si quis ex argentariis.§.an uero.ff.de eden.de qua materia.s. quando scriptura amissa probetur per solum iuramentum,uide doc. in l.testium.C.de testibus.Bar.& Ale.in l.huiusmodi § si ita.ff.de leg.1.& Old. in cons.147.& Ale.in consi.58.& cons. 138.1.uol.

Iudex opposita exceptione, si procedit ad ulteriora,uidetur exceptionẽ nolle admittere.c.ex parte.3.de ap.& Bar in lege,si autem.§.final.ff.de nego.gest. & Ias.in lege,2.penult.colum.ff.si quis in ius uocat. non ierit, & in fin. colum.

Iudex incompetens condemnat in expensis uocantem in ius coram eo, non subditum suę iurisdictioni, tamquam temere litigantem.Ita not.Barto.in l.eum quem temere,in fi.ff.de iudi.

Iudex appellationis exequitur sententiam per se firmata, & non iudex a quo ita no.Bar.in l.eos,in fi.illius prin.C de app.& in l.præcipimus,eo.tit.& Barto. in l.a diuo Pio,in prin.in 3.colum.ff.de re iudi.

Iudex dicitur affici contumelia, quando litigatores ipsum relinquũt,& uadũt ad alium.l.litigatores,in prin.ff.de albi. & glo.in c placuit.11.q.1.

Iudex substitutus in locum alterius iudicis absentis uel mortui, ad sciẽdũ quã iuris-

iurisdictionem habeat, distingue, aut est institutus a principe uel ab universitate, quæ habebat ius substituendi, tunc omnia potest facere, quæ poterat ille, in cuius locum est substitutus, ita uoluit Bar. in l. 1. §. hi quibus. ff. de leg. 3. unde merum, & mixtum imperium habet, & eãdem immunitatem, quam ille habebat, ut dixit Bart. in l. filius. ff. de legatio. Aut substitutus est ab ipso ordinario absente uel mortuo, & tunc, aut erat absens ex causa necessaria, uel aliter impeditus iuste, & substitutus habet merum & mixtum imperium, non solum cognitione, sed etiam diffinitione, ut not. Alexan. in lege prima super glos. in uerbo, possit. ff. de off. eius, ubi reprehendit illam glos. quæ aliter sentiebat, & cum eo tenent omnes, maxime Speculator. In tit. de iur. om. iud. uersic. ad huius, præter duos casus, scilicet quãdo ueniret pęna mortis, uel abscissionis membri, quia hoc facere nõ potest, ita loquitur tex. qui semper allegatur in §. ad hoc prohibemus. In authent. de collato. colla. 9. & ibi per Bar. nisi essemus in latione insigni, ubi periculum esset in mora, ut not. ibi Alexand. in d. l. 1. & fuit dictũ Barto. in d. l. 1. ff. de offic. eius, in 3. op. Aut substituitur quis ab ordinario sine aliqua iusta uel necessaria causa, & tunc non habet, nisi ea, quæ sunt simplicis iurisdictionis, & sic non habet merum, & mixtum Imperium. Ita dixit Barto. in l. suggerente, quæ est lege secunda C. de off. eius qui uicem alte. ge. & Bald. in authenti. sed nouo iure. in principio. C. de serui. fugiti. & Alex. in dicta lege prima super d. glos. in uerbo, possit. Et ita limitatur id, quod dixit Bartol. in d. l. prima, in penult. q. & Bart. in d. §. hi quibus. Semper tamen iste substitutus dicitur ordinarius, secundum Alex. in rubrica de of. eius, in pen. col. & Bart in l. ne quicq̃. §. ubi decretum, in pen. col. ff. de of. pro con. Ad prædicta facit tex. in c. in archiepistopatu, & quæ ibi habentur, extra de rapto. & hæc addas ad ea, quæ dixi supra in uersic. appellatio quando fit a substituto, &c.

Iuramentum in litem non defertur, quando imploratur officium iudicis, ita dixit Ias. in l. 1. 6. col. ff. de iur. om. iudi. per glo. sing. in l. harum, in fi. ff. si ser. uen. & plures doc. eam sequuntur, & ibidem per eum.

Iuramentum habet conditionem annexam, si ex alia parte fuerit obseruatũ id, cuius causa est iuratum, ita not. Abb. in c. sicut, in 1. q. extra de iureiur.

Iudex deputatus ad sindicandum officialem per consilium ciuitatis, dicitur delegatus, non autem ordinarius, ita singulariter dixit Bar. in l. 1. in fin. uerbis. C. ubi & apud quem, quem sequitur Ias. in l. more, in 10. col. ff. de iur. omn. iud.

Iudex non potest recusari ut suspectus in criminalibus, quando crimen est notoriũ, ita notanter dixit Bar. in l. si quis. §. si quos. ff. de pænis, & Al. i l. magistratibus, in fi. ff. de iur. om. iudi.

Iudex potest recusari ex eo, quod aduocatus partis aduersę est sibi familiaris. tex. est in c. 1. & ibi per Abb. extra de of. iudi. per quem ita dixit Ias. in l. prætor. ff. de iur. om. iudi.

Iudex non potest ferre sententiam per assessorem, sed per se ipsum debet hoc facere. lege secunda. C. de assessor. & not. Alexand. in rubrica. ff. de offi. eius cui mandat. est iuri. in fin. & Ias. in lege prima, in fin. columna, de off. asses.

Iudex apponens in præcepto comminationem magnam, & inconsuetam, præsumitur in dolo, unde non tenetur citatus uigore dicti præcepti coram eo comparere, ita dixit singulariter Ang. in lege fina. C. de cano. largitio. libro decimo. quem refert, & sequitur Ias. in lege prima. § primo, in primo not. ff. si quis iusdic. non obtem. ubi dicit, quod illud dictum alibi in mundo, non inuenitur, quod facit ad id, quod habetur infra in uerbo, notarius apponens, &cæt.

Iuramentum appositum in contractu, potest per partem aduersam remitti, & habetur, ac si non iurasset, ita dixit Bartol. in lege prima. §. & post operis, digestis de oper. nou. nun. & Alexand in lege quotiens. Codice, de iudic. & Barto. in lege, labeo. ff. de iureiuran.

Iudex causæ præparantis debet esse iudex causæ præparatæ, ita dixit Bald. per illum text. in lege, ordinarii. C. de rei uendi. ubi singulariter infert, quod si coram Episcopo sit facta petitio absolutionis a iuramento in contractu simulato, coram eodem debet agi de simulatione contractusque alias spectaret ad iudicē secularem, & illud dictum Bal. sequitur Alex. & Ias. in l. quotiens. C. de iudic. & Ale. in cons. 197. 2. uol. & in cons. 113. 3. uolum.

Inueniens pecuniam tenetur illam domino restituere, & si dominum ignoret debet illam tradere episcopo, ut ipsam distribuat inter pauperes. Ita dixit Alex. in l. rem quæ nobis. pen. col. ff. de acqui. pos. & in l. interdum. §. quod ex naufragio. eo. ti. in 1. col.

Iuris appellatione uenit etiam priuilegium alicui competens. glo. est no. in ca. cumana. in uers. de iure. & ibi Abb. extra de elec. & glo. in c. primo. in uers. de iure, extra, ut lite pen. quas sequitur Ias. in l. 1. quarta colum. ff. si quis in ius uo. non ie. Item uenit etiam consuetudo appellatione iuris, secundum Abb. in rub. extra de consuetu.

Ius superueniens ex causa de præterito operatur, ut etiam si opponatur post lit. conte. sequatur condemnatio, text. est no. in l. si rem. §. fina. ff. de pigno. ac. per quem ita dixit Ale. in l. exitus. ff. de acq. pos. ubi plura allegat.

Iudex quando facit aliquid contra ius potest ei de facto resisti, ita per plura allegata tenuit Ale. in l. sed eximendi. §. itē si quis. ff. ne quis, eum qui, & Alexan. in consil. 145. incipiente, post reditum. 2. uolumi. & Abb. in cap. si quando, de offic. deleg.

Iuditium factum cum procuratore falso, seu non habente mandatum, licet sit nullū in præiudicium domini, tamen ualet in præiuditium ipsius procuratoris, ut teneatur ad interesse, & fiat executio cōtra eum. Ita dixit Alexan. in l. Iulianus. ff. qui sat. cog. in 2. colum. & idem Ale. in lege quarta, in princ. in secundo not. de re iud. per tex. n l. Plautius, & in lege, si procurator meus. ff. de procurator.

Iudex potest exceptionem repellere, si præsumat partem calumniose excipere, ita uoluit Abb. in capit. post electionem, in fina. colu. extra de conces. prab. & Alex. in consil. 65. primo uol. & cons. 41. 2. uol.

In promptu dicitur habere quis probationes, quando infra breues dilationes eas pro ducturum se offert, non enim requiritur, quod eas secum portet, secundum Abb. in c. literas, in 2. colum. de resti spo.

Iudex quando procedit cōtra absentem, potest supplere in facto, perquirēdo probationes in fauorem absentis ex officio pro ueritate, ut no Bar. in authentic. qui semel. C. quo. & quando iudex, & Abb. in cap. causam, in fin. colum. de dolo, & contu.

Ignorantia semper præsumitur, nisi probetur scientia, ita dixit Bal. in l. prima in fin. C. de tempo. ap. & Bal. in lege si tutor. C. de peri. tuto. & Abb. in c. sæpe, in 4. col. de resti. spo. & Bar. in l. si cui. §. iis dem. ff. de accusa.

Iudex debet laborare ad ueritatem indagandam. ca. iudicantem. 30. quæst. quinta, & lege ubicunque. ff. de inter. actio. & Abbas in capitul. licet. 7. not. de proba.

Iudex non potest accipere pecuniam a reo, quem absoluit, eo quia de eius innocentia constitit, secundum Ale in cōs. 11. uers. circa sextum. 1. uol.

Iudex, qui tenetur decidere aliquam causam, uel committere infra certum tempus, semper intelligitur, scilicet si fuerit a partibus requisitus, alias partes sibi præiudicant, secundum Alexa. in consilio 19. secunda, & tertia col. 1. uolum.

Inhibitoria super appellatione friuola non ualet. Spec. in titul de appellat. §. de officio, uers. sed quæritur. Feli. in cap. dilectus, el secundo, colum. penult. de rescript. ubi dicit, quod iudex ante quam inhibeat, debet adhibere cognitionem causę. An appellatio sit interposita ex legitima, item inhibitio parte non citata, non ualet, Alexand. in consilio 91. columna penultima, in secundo uolumi. Fran. de arct. In consilio 20. colum. pen.

Ale.in l. titia, in fi.ff.solut.matrimo.text. & ibi Gemin. in capitulo Romana.§.si uero, & §. si autem, de appella.libro sexto.

L

Legatum libertatis, & ad pias causas æquiparantur, ut habetur per Bar. in l.proximo. §.fi.ff.de his quæ in testa. delen.& ibi uide Ale, in addi.

Legatum mulieri, cum hoc pacto, ut monasterium ingrediatur, acquirit ipsa mulier, etiam si nubat, & conditionem non implet, ut not. Alexan.in auth.cui relictum.in addit.ad Bar.C.de indic.uidu.tol. nam conditio, quæ impedit matrimonium, habetur pro non scripta.l cum tale.§.Meuiæ.ff.de condit.& de.Hoc tamen intelligas procedere in uirgine, nã in uidua esset seruanda talis conditio, quia in ea non habet locum ille titulus, ut est tex.in d.authen.cui relictum, adde Bar.in cons.184.

Legatum factum hęredi a semet ipso ualet, quia non potest esse idem debitor, & creditor, tex. est in l.legatum.§.1.ff.de leg.1.

Lex licet generaliter loquatur, denegãdo alicui omne beneficium, tamen intelligitur de ordinario, non autem de extraordinario, unde nõ compręhendit restitutionem in integrum, ut est glo.no. in l. postquam liti, in uers.nulla ratio. C. de pac.de quo uide Fran.de Cur.in Repe.l.admonendi, in 22.column. de iure iuran.

Legatum factum a marito uxori, donec honeste, & caste uixerit, si uxor transit ad secunda uota, perdit illud, ita nõ ãter dixit Bal.in l.fin.C. de indic.ui.tol. & Ange.& Alex.in l.mulier.§. cum proponeretur.ff.ad Trebel.licet Bar.ibi contrarium tenuerit, & male. Et est ratio secundum Bal.& Alc. in locis prææallegatis. quia anima mariti multum contristatur de muliere transeunte ad secunda uota, unde non uidetur de hoc cogitasse maritus, & sic non dicitur caste uiuere. Idem dicas si legatum fieret mulieri a filio sub eadẽ conditione, ut dicit Ange.& Ale.in d.§.proponeretur. Et ratio est, quia filii primi matrimonii afficiũtur iniuria propter secundum Secus autem est in extraneo, uel in quocunque alio legante mulieri pręter maritum, & filios, quia tunc transeundo ad secũda uota, non amittit legatum, nisi in duobus casibus, scilicet, quando mulier accepisset uirum sibi dispare, propter quod fecerit iniuriam toti cognationi suę, & sic per consequẽs testatori, qui sibi legauit, ut dicit ibidem Ale.referendo Angelum: proprius casus est, quando mulier transiret ad tertia uota, nam tunc non dicitur caste uiuere. Ita singulariter dixit Angel. in §. hoc de eo, in auth.quo.opor.epi.

Legatum factum pro anima dicitur ad pias causas, ita not.gl & Bar.in l.si quis Titio.ff.de le.2.& Bar.in l pater filium. §.Tusculanus.ff de leg.3. & Abb.in ca. relatum, lo primo, & in c.requisisti.extra de testam. & Specu. in titulo de instru. edi.§ nunc uero, in uersic.& scias qđ inter relicta ad pias cãs, & de hoc uide Ba. in l.habeat.C.de Sacrosan.Eccle. in ult. colum.in fin. Quod tamen intelligas uerum, quando relinqueretur pauperi, uel ecclesiæ, nam si diuiti licet fuisset dictum pro anima, non tamen esset ad pias causas, arg.eorum quę uoluit Alc.in l.diuus, & l.hæreditatum.ff.ad leg.falc.ubi dicit quod licet alias relictũ ꝓ al mentis dicatur ad pias causas, ut no.glo.& Bart.in lege, si cui annuum.ff. de an.leg. tamen hoc habet locum, quando fit pauperi. Idem quod supra dixi, tenet Bartol.in authent.Sed in ea.C.ad leg.Falc. & Io. An.in addit.Spec.in d uersi in addit.in uersic.legatur. Sicut dicimus etiam in dote, quæ licet dicatur causa pia, ut lege, cum is.§. si mulier.ff de cõdictio. inde.tamen hoc debet intelligi, quando datur mulieri pauperi, secus diuiti, ita not. Alexand. in d.§.si mulier, & Bald. nouellus in tractatu dotium, in sexta parte.in 49.priuilegio. ubi ita intelligit glo in lege, talis.ff.de iure dotium, quę dicit, quod de legato dotis detrahitur falcidia, quod est contra legata ad pias causas, ut C.ad leg.falcid.authent.similiter, nam illa glos. debet intelligi, de dote mulieris diuitis, & de his omnibus, & pluribus uide plene per Ber-

thachinum in repertorio, sic ad pias causas est text.in cap.licet,in fin.de sepul.li.6.

Legitima nunquam debetur filio, nisi patre mortuo, præmatura enim dicitur quæstio de legitima, uiuente eo, de cuius hæreditate tractatur.l.1.§ si impuberi. ff. de collat.bono.& lege secunda §.interdum.ff. de uulga.& pupil.

Legatum an compensetur cum debito, sic distingue, aut sumus indebito ex necessitate legali, aut ex necessitate hominis. primo casu compensatur cum debito, ut si est statutum, quod marito prædecedente, uxor lucretur tertiam partem bonorum mariti, nam tunc, si maritus aliquid leget uxori, illud legatum compensatur cum illo debito, ut C.unde uir,& ux.authentic.preterea. Eodem modo dicimus in legitima debita iure naturę. Quod sic probatur, legatum compensatur cum dote, lege huiusmodi.§.cum pater.ff. de legatis primo, quæ est debita ex necessitate legali, lege qui liberos.ff. de ritu.nupt.

Sed ipsa dos computatur, in legitima, lege quoniam nouella. C. de inoffi. testam.ergo legatum quoque computatur in legitimam, quod probatur expresse in lege, quoniam in prioribus. C. de inoffic.testam & not.glos.in lege, illud. C. de collatio.licet hoc hodie sit correctum per §.illud quoque capitulum, in authent.ut cum de ap.cogno. qui uult, quod illud tantum imputatur in legitimam, quod relinquitur filio iure institutionis, & ita dicit etiam glos ibi in uer. præterire,& notat glo.& Barto in auth. nouissima.C.de inoffic.testam. non autem iure legati simplicis. Similiter dicimus in quarta trabellianica, cum qua compensatur omne, quod peruenit ad hæredem ex aliquo iudicio testatoris, ut lege, in quartam.ff.ad leg.Falcid. Secus in quarta debita iure hæreditario, ut in falcidia, quia cum ea compensatur tantum quod peruenit ad heredem iure hęreditario, non autem iure legati, ut d. lege, in quartam,& lege, id autem,& lege, quod autem. ff. ad leg.falcid. Item fallit, quando debitum debetur ab alio quam ab eo, a quo est relictum legatum, licet ab eo causam habeat, ut extra de testam.capit.officii, ubi si legatur aliquid ecclesię ex quo episcopus debet habere quartam, ex dispositione legali, si testator legauit tantum episcopo, quantum ualebat illa quarta, non uidetur fecisse animo compensandi, nisi hoc expræsserit. Et est ratio, quia quartam non debebat episcopus consequi a testatore, sed ab ecclesia.

Secūdo casu principali, scilicet quando sumus in debito ex necessitate hominis, & tunc in dubio non compensatur, ut lege, creditorem.ff. de legat. secūdo, siue sit debitum ex causa onerosa, siue ex causa lucratiua, licet sit contra in lege, Mæuius. §. duorum.ff. de legat. secundo, ubi duę causæ lucratiuę non possunt concurrere.

In eadem persona, & in eadem re. Sed legatum est causa lucratiua, ut lege si hæreditatem. ff.manda. ergo &c. Sed dic, quod regula illius §. habet locum in eadem re. Secus in diuersis, ut in summis, nam quando ex diuersis scripturis duæ summę debentur, in dubio præsumuntur diuersę summæ, licet ambæ debeantur ex causa lucratiua, lege, quinquaginta, digestis de probat. & lege plane.§. primo, digestis, de lega. primo, & ibi not.licet secus est in corpore, ut d. dicto.§, primo, & probat text. a contrario sensu, in §. si res aliena. instirut. de legat. Fallit etiam illa regula, quando prius legatarius consequutus est æstimationem, nam tunc potest petere rem, secus e conuerso, si prius rem consecutus est, ut est glos.in dicta lege, plane.§.1.

Item illa regula habet locū directo, secus per obliquum, ut si rem legatam seruus meus consecutus fuerit, potero petere æstimationem, & sic per obliquum consequor, quod directo consequi non possum. Iste est casus in l. si seruus legatus.§.primo.ff.de leg.primo, & de iis uide Bartol. & Alexandr. in lege, si cum dotem.§. si pater. digest. soluto matrimonio.

Legatū sub conditione, ante cōditionis euentum est pleno iure in dn̄io hęredis.

Lge-

l.generaliter.§.1. ff.qui & a quibus,& l. 1.§.serui. ff. ad Silla. & l. post litem, secunda. ff. eo. secus in legato in diem, quia statim efficitur legatarii, etiam ante diem, ut est glo. in l. non quemadmodum. ff. de iud. & oritur actio etiam ante diem. l. cum qui Kalendis. §. fin. ff. de uerbor. obligat. & ibi not. licet non detur executio actionis ante diem. l. cedere diem. ff. de uerb. sign. quia male agit, qui ante diem agit. l. 1. in fin. ff. quando dies ususfr. leg. ce.

Lex, sciendum. ff. de uerb. ob. cum sua materia, habet locum non solum in casu, in quo de necessitate requiritur stipulatio, ad hoc, ut fideiussio teneat, sed etiam si non requiritur, ut in causa dotis; nam fideiussor obligatus pro dote, non est necesse quod obligetur per stipulationem. l. fi. & ibi Bal. C. ad Velle. & no. Alex. in l. 5. §. satis acceptio. ff. de uerb. obl. Vnde si inuenitur aliquem fideiussisse in causa dotis, intelligitur cum stipulatione, licet talis praesumptio nihil uideatur operari; tamen praesumitur, ut actus potentius corroboretur; ita per Angc. in dict. l. sciendum. in repe. in tertia, col.

Libellus ineptus licet possit repelli, puta propter ineptam actionem, ut not. Bar. & Alex. in l. 1. ff. de offi. asse. tamen, si refert se ad instrumentum ualidum per dictionem, prout, non potest repelli. ita singulariter Raf. Cuma. in l. si ita stipulatus. §. Grisogonus. ff. de uerborum obligat.

Lex, in omnib. ff. de iud. an habeat locum non solum in bonae fidei iudiciis, sed etiam in stricti iuris, uide sup. in uer. fideiussor an possit peti &c.

Legans seu promittens aliquid in genere, uidetur promittere neque optimã, neque pessimam rem, sed mediocrem. l. legato generaliter. ff. de leg. primo. & l. si quis argentum. §. primo. C. de dona. facit l. qui lancem. ff. de au. & sar. leg.

Litis contestatio facit actionem annalem perpetuari. Vnde omnes actiones poenales, quae ad haeredem non transeunt, ut l. poenales. ff. ad leg. Falc. & §. poenales. insti. de ac. & l. si non conuitii. C. de in iur. & l. si eum. §. qui in iuriarum. ff. si quis cau. seu quae anno terminantur, ut l. primo. §. fin. ff. si quis iusdic. non obtemp. & praalleg. ll. facta litis contestatione, cum testatore, efficiuntur perpetuae, & ad haeredes transeunt, casus est in l. ordinata. ff. de libe. cau. & in l. iniuriarum. in princip. ff. de iniuriis.

Libellus, in quo est erratum in nomine contractus, de quo ibi facta fuerat mentio, non per hoc uitiatur, sed ut saluetur libellus, uerba impropriantur: unde si in contractu mutui concludatur hoc modo, peto mihi rem meam restitui, non uitiatur libellus. De quo uide Bar. & plene ibi per Ias. in l. sed si possessori. §. item si iurauero. ff. de iureiurando, & Barto. in l. prima. §. insulam. ff. de prae. uer. & Bart. in l. si olei. C. loca. & Alexand. in l. secunda, in princip. ff. si certum petatur, & Barto. in l. fin. C. de usufructu, alias de usu, & habitatione.

Ludens ad par & impar, si tenebat quinque aureos in manu, & ille, qui secum ludebat, dixit, par, uicit, qui par dixit, si in illis quinque aureis erat unus falsus, quia ille falsus aureus habetur pro non aureo, & sic habetur, ac sibi essent quatuor tantum aurei. Ita uoluit Ioan. An. in addi. Spe. in Rubrica, de falsis, & Alexand. in addi. ad Barto. in l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pigno. actio. & Alexan. in consilio 104. primo uolum. Sed si ille, qui tenebat aureos, sciebat ibi esse aureum falsum, sibi non proderit, ut ibidem dicunt praefati docto.

Limitatio ad l. fina. ff. de condict. ob cau. quod ubicunque tu das mihi seruum tuum, & ego dico, do tibi decem nomine pretii, per haec uerba, nomine pretii, esset emptio, non autem contractus innominatus. Ita uoluit Guil. de Cun. in l. secunda, in princip. quem refert ibi Alex. in secunda column. ff. si certum pet.

Libellus, in quo intentatur actio, quę potest se referre ad generalem, & specialem, in dubio uidetur continere specialem. ita notat Bartol. in l. hoc

legatus.

legatus.ff.de leg.3. ubi ponit exemplum in certi conditione.

Libellus continens actionem ciuilem & criminalem si simul intentatam, an, & quando procedat. vide sup. In uer. actio criminalis &c.

Legatum factum sub modo dicitur, quando fit per hanc dictionem, ut, ut lego tibi fundum, ut facias mihi monumentum, ut l. quibus diebus. § Termilius. ff. de condi. & demonst. Et hoc legatum differt a conditionali in duobus, quia illud fit per dictionem, si, secundo, quia legatarius potest petere legatum sub modo præstita cautione de adimplendo modum. Quod secus est in legato sub conditione, ut est glo. in d. §. Termilius. & l. demonstratio. §. quod autem in fi. & ibi glo. eo. tit.

Legatum sub causa est, quando fit per uerbum, quia, & differt a conditionali, uel sub modo in hoc, quia causa apponitur per tempus præsens uel præteritum; sed modus, uel conditio apponitur per futurum, ut, lego tibi fundũ, quia negotia mihi curasti, ut not. Bart. in d. §. quod autem, & hæc causa siue uera siue falsa sit, non impedit legatum; immo statim peti potest, ut d. l. demonstratio, & d. §. quod autem. Eodem modo dicimus de demonstratione, ut si dico, lego fundum, quem a Sempronio emi, nam ualet legatum, etiam si falsa sit demonstratio, ut per Bart. in d. l. demonstratio. An autem falsa causa uitiat contractum, uide Bar. in d. §. quod autem, & docto. in l. si diuortio. ff de uerb. ob. & in l. damus. ff. de cond. inde. An autem falsa causa uitiat sententiam, uide Bart. in l. qui testamento, ff. de excus. tu. & Bart. in l. si is ad quem. ff. de acq. hær. In dubio tamen legatum semper præsumitur sub modo, ut inf. promixo no.

Legatum in dubio, quando non apparet, an sit sub modo, an sub causa, an uero sub conditione, uel demonstratione, semper præsumitur sub modo, ut si diceremus, lego tibi fundum, & uolo, quod des Sempronio decem. Ita uoluit singulariter Bar. in l. cum mota. in princ. C. de transac. Ex quo resultat illa utilitas, de qua dixi supra in uerb. legatum sub modo &c. scilicet, quod potest peti præstita cautione de adimplendo, quæ cautio si postea non sortitur effectum, quia modus non adimpletur, legatum potest reuocari, ut uoluit Bar. in l quibus dieb. §. Termilius. ff de cond. & demon.

Legatum liberationis factę debitori, an extendatur ad dolo administrata: dic, aut testator simpliciter dixit, lego debitori meo liberationem, & tunc non censetur remissus dolus. l. Aurelio. §. fi. ff. de libe. lega. Aut dixit, damno hæredem meum, quod omnem actionem debitori remittat & quod nihil possit ab eo petere, & tunc, si quærimus de dolo præterito, & uidetur remissus, ut l. si quis rationes. ff. de libe. lega. Aut de futuro, & nullo modo uidetur remissus, l. quidam decedens. ff. de admi. tu. in prin. Et ratio est, quia pactum, per quod datur materia delinquendi, non ualet. l. si unus. §. illud. ff. de pact. & l. conuenire. ff. de pact. do. ita not. plene Bart. in dicta l. Aurelio. §. fin.

Libellus an possit concludere præsumptiue; dic, aut in libello narratur factum alienum, & tunc potest, ut l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in frau. cre. ubi sufficit, quod in libello quis dicat, Titium alienasse bona sua, & licet non dicat in fraudem credi orum, tamen ex illa narratione facti hoc præsumitur. ar. l. si ex plagis. §. in cliuo. ff. ad legem Aquiliam. Aut in libello narratur factum proprium, & tunc non sufficit concludere præsumptiue, nisi factum illud probetur. l. si adulterium cum incestu. § idẽ Pollioni. ff. de adul. & unde de his Bart. in l. cum quid. circa fi. ff. si cer. pet.

Libellus debet edi reo ob eam causam, ut reus uisa actione deliberet, an uelit cedere uel contendere, ut l. 1. ff de eden. & ad hanc deliberationem solet dari reo spatium xx. dierum. au. h. offeratur. C. de lit. conte.

Lanio an possit expellere aliquem uolẽtem a se carnes emere, uide in uer. obligatus ad rem restituendam &c.

Limitationem pulchram ad l. qui restituere. ff. de rei uendi. uide infra, ibidem, scilicet in uerb. obligatus ad rerum restituendam &c.

Legato

Legato usufructu a testatore Titio, & Sempronio, ut alternis annis fruantur, quis prius debeat incipere ad fruendum in dubio: dic, quod ille qui prius nominatus est in testamento, scilicet Titius, ut est tex. not. in l. quotiens, ff. de usufructu.

Legatum dotis factum a patre, filiæ impuberi, differtur in tempus, quo erit nubilis ætatis, & sic in tempus matrimonii: Unde statim peti non potest, ita not. Bart. in l. Titio centum. §. Titio genero. in 2. col ff. de cond. & demon.

Lacerans instrumentum alicuius, an teneatur sibi ad interesse. Vide sup. in uer. faciens fugere debitorem &c.

Legatarius occupans legatum propria authoritate, & non capiens illud de manu hæredis, amittit legatum, & sic cadit; a iure suo. tex. est in l. non est dubiũ. C. de lega. Quod intelligas procedere, si cum uitio occupauerit, idest si occupauerit post aditam hæreditatem, secundum Bar. in d. l. non est dubium, & in l. prima in princ. ff. quorum lega. secus si ante aditam hæreditatem, & sic si occupauerit rem uacantem, quia licet teneatur heredi ad restitutionem per interdictum, quorum lega. tamen adhuc habet actionem contra heredem, ut d. l. 1. in prin. & ibi plene per Bar. & de prędictis uide unũ consi. Benedicti Capræ in consi. tertio, in fin. col.

Legatarius moriens ante aditam hæreditatem, transmittit legatum ad heredem... si Titio. §. 1. ibi est optimus tex. ff. quan. di. leg. ce.

Legatum factum ecclesiæ, si non appa ret, cui ecclesiæ, in dubio intelligitur de ecclesia, ĩ qua testator erat parochianus. Ita uoluit Bar. in l. quæ conditio. §. cum ita. ff. de condi. & dem. & ibi uide Alex. referentem Bal. & Imo. in l. si domus, in princ. ff. de leg. 2. qui dicunt quod legatum factum monasterio, non expresso, de quo, in dubio intelligitur de monasterio fœminarum non uirorum, ita tenet Bald. in l. cum multæ. C. de dona. ante nup.

Legato fundo uni, si postea legetur usufructus eiusdem alteri, uterque legatarius concurrit in usufructus, tex. est not. in l. si alii. ff. de usufr. le.

Legatum factum ecclesiis alicuius ciuitatis, intelligitur de ecclesiis cõstructis tempore testamenti: non ergo extenditur ad ecclesias constructas post testamẽtum factum, ita tenet Ale. in l. qui filiab. in prin. ff. de leg. 1. ar. tex. in cle. literas. de rescriptis.

Legato facto de aliquo fundo, si testator usus fuerit his uerbis, & si fundus ualet minus centum aureis, uolo, quod reliquum suppleatur ab hærede legatario, si postea fundus reperitur ualere plus quam centum aureis, an legatarius debet totum habere. Dic, quod sic Ita uoluit Alex. in l. legata inutiliter. ff. de leg. primo, per illum text. scilicet, quia inducta ad augmentum, non debẽt operari diminutionem. l. si mancipia. de fun. instr.

Legato usufructu gregis, si unum corpus deficiat ex grege, extinguitur usufructus. l. fi. ff. qui. mo. usufr. amit. secus si legetur usufructus equorum siue ouium, quia tunc si unum corpus remanet, in eo residet usus fructus. text. est not. in l. quid tamen. §. fi. eo. titu. Item secus in legato proprietatis gregis, quia ualet legatum, etiam in uno animali. l. si grege. ff. de leg. 1.

Legitima seu supplementum ipsius debetur filio ex propria substantia patris, adeo quod dicebat singulariter Bar. in l. suus quoque. in prin. in fi. illius prin. quod si pater instituerit filium in certa pecuniæ quantitate pro sua legitima, quod filius post dicere, nolo pecunia, sed uolo tantum de rebus patris. per l. scimus. §. repletionem. C. de inoff. test.

Legatum sub falsa demonstratione licet regulariter non uitietur, ut l. demonstratio. & l. cum tale. §. fi. ff. de condit. & dem. tamen hoc debet limitari procedere, quando res, seu quantitas legata est expressa, & apparet de qua re testator senserit, ut dict. l. demonstratio. secus est, quando quantitas non exprimitur, ut si lego tibi id, quod Titius mihi debet, nã si Titius nihil mihi debet, non ualet legatum, ut l. si sic. §. 1. ff. de leg. primo, & l. legaui. §. fin. ff. de libe. lega. secus si lego decem, quæ mihi Titius debet, quia tunc ualet, ut dicto §. fin. & hęc adde ad

ea,

ea, quæ dixi supra in uersic.legatum sub causa &c.

Locatio alicuius domus, in dubio præsumitur facta ad eum usum, quo conductor utebatur in arte sua; unde qui locat domũ alicui fabro, præsumitur hoc tacite cõcedere & ad hoc locare.s. ut ibi ille faber habeat exercere artem suam. ita dicit glo. no. in cap. 1. in uerb. ad fœnus. de usur.li.6.

Legitima debetur filio, deducto ære alieno. ita no. Bar. in l. hæreditarium. ff. de bo.aucto.iud.pos. & ratio est, quia legitima appellatur quarta pars bonorum. l.cum quæritur.C. de inoff.test. quæ bona intelliguntur, deducto ære alieno. l. subsignatum.§. bona.ff. de uerb.sign.& l.mulier bona. ff. de iure dot. & uide ad hoc, quæ dixi sup. in uer. cautelam, quomodo pater &c.

Legata domo cum omnibus, quæ ibi sunt, non ueniunt Chirografa, & instrumenta, seu nomina debitorum. l. uxorẽ. §. legauerat.ff.de leg.3. Item non ueniũt res seu merces uenales, ut est not. in l. generali.§.uxori.ff. de usufru.lega. Eodem modo & ista non ueniunt in tacita hypotheca, sicut nec pecunia, quæ semper præsumitur uenalis seu alienabilis, ut dict.§. uxori. & d.§ legauerat. ita plene not. Ias. in §. item seruiana. in 6.colum. insti. de ac.

Legatum fundi ad usum, an intelligatur factum etiam quo ad proprietatem. Dic, quod sic. ita dixit Bar. per illum tex. in l.donationes.§ species.ff. de dona. Et idem si dico, dono ad utendum. ita tenet Bald. in l.1. post princ.C. de fruct.& lit. expen. Idem est, si fuerit factum legatum siue donatio ad alimenta, quia censetur tranlatum dominium. ita no. Barto. in l. cum hi.§. si uni, & ibi plene per Ias.ff. de transac. & Bart. in l 4. ff. de alimentis, & cib.lega. & tale dominium transit etiam ad hæredes, ut est communis opi. doct. maxime Ias. in d.§ si uni Scias tamen, quod si testator legat uxori usumfructũ fundi, quod non possit fundum alienare, uidetur ei legasse proprietatem. ita Bal. in l. proculus.ff. de usufr. & Alex. in l. si constante.ff. sol.mat.

Legatum factum, & dandum ad arbitrium tertii per uerba denotantia arbitrium boni uiri, si non est dictum, cui detur, debet dari in dubio ad pias causas, secus si est positum in liberam uoluntatem alicuius. ita no. Alexan. in l. captatorias. in 3. col. C. de testa. mili. ubi allegat Bar. in l. 1. C. de sacrosan.eccl. & est tex. in c.cum tibi.ext.de testa.

Legatum factũ hoc modo, relinquo illud, quod est scriptum in tali cedula, quam tenet Titius, an ualeat. uide Bart. in l. si ita.ff.de cond & demõ.& Bal. in l. captatorias.C. de mili.testa.

Legatum factum hoc modo, lego Titio id, quod sibi debeo, de quo uolo stare dicto suo, an ualeat. uide Bar. in consi. 168. Incipiente, quidam habens bona communia. Ubi tenet quod non, in fi. ex eo quia legatum esset captatorium, per l. captatoriæ.ff.de lega.1.& l.captatorias. C.de test.mili. Fallit in dote, quãdo dos legatur, ut ipse dicit. & idem Bartol. in l. Theopompus.ff. de dote prælег. de ueritate tamen istorum, uide Alex. plene in consi. 47. prim o uol. Quid autem esset in contractu, uide Bart. in l. fin. ff. de præto. sti. ubi concludit, quod minime contractus huiusmodi, siue promissio ualet, ante quam creditor arbitretur, unde potest ante promissio reuocari: secus autẽ postquam declarauit. An autem in casu, quo ualeret talis actus, ille, qui debet arbitrari, teneatur iurare, uide Bar. in dict. l. Theopompus. & de prædictis uide Imo. in c. cum tibi. in 13. colum. ext. de testa. qui tenet opi. Bar.

Litem contestari, an possit quis compelli, uide Bart. tenentem, quod non, in auth. qui semel. circa fin. C. quo. & quando iud. sed remedium est, ut ipse dicit, quod si reus non uult contestari litem, mittatur actor in possessionem ex primo decreto, & idẽ tenuit Abb. in c. pe. in fi. ext. de iur. calum. contrarium tenet Alex. in l. si finita.§ Iulianus, in 10. colu. ff. de damn. infect.

Liber rationum mercatoris connumeratur inter publicas scripturas, adeo quod facit plenam fidem contra eum, sicut instrumentum; nam censetur semper de uoluntate utriusque partis factus. Ita uoluit Bald. in Rubrica. C. de consti. pecu.

pecu.in 3. col. & uide infra, liber rationum, &c.

Legatum factum sub conditione, si non stat per legatarium, quo minus conditio impleatur, an debetur, distingue ex mente Bar. & doct. in l prima. C. de inst. & sub. quod, aut est conditio casualis, uel potestatiua, uel mixta: primo casu, quomodocunque deficiat conditio, legatum non debetur: ita uoluit Barto. in d. l. prima. per tex. in §. sin autem sub conditione. C. de cadu. tol. Secũdo casu. s. quãdo est potestatiua, & tunc indistinctè, si non stat per eum, semper legatum debetur; puta si casualiter conditio deficit. l. quæ sub conditione §. quotiens. ff. de cõdi. insti. Sed si conditio deficeret per alium: puta quia seruus, quem fuit rogatus quis manumittere causa conditionis implendę, fuit occisus a tertio, tunc, si iuste, legatum debetur, l. Titius. ff. de condi. & dem. Si uero iniuste, tunc, aut occisor est soluendo, & ipse tenetur ad pretium legati. l. inde Neratius. §. idem Iulianus. ff. ad le. Aquil. Si uero non est soluendo, tũc legatum sibi debetur in subsidium. l. fi. ff. de eo, per quem factum erit. Istud tamen, quod dixi, fallit, quando legatarius fuisset in mora: quia tunc, si seruus moritur, amittit legatum. l. pe. ff. de cond. & dem. & no. glo. in d. l. prima. Tertio casu, quando conditio est mixta, tunc, aut est mixta ex parte legatarii, & alterius, aut ex parte legatarii, & fortunæ; primo casu, ut si deberis Sempronio decem, uel si nupseris Titio, tunc si conditio deficit casualiter, legatum non debetur. l. legatum. C. de condi. inser. & l. in testamento. la secunda. ff. de condi. & demon. Idem si deficit facto legatarii, ut dicta l. 1. & l. secunda, eod tit. de insti. & sub. Si uero deficit facto eius, in cuius persona est adimplenda, tunc habetur pro impleta. l. iure ciuili, ff. de condition. & demonstration. & l. Titio centum. §. fin. eo. titu. & d. l. in testamento. & l. tertia. ff. de condi insti. Prædicta tamen non habent locum in modo mixto: nam si modus deficit casu, adhuc debetur legatum. l. si Titio pecunia ff. de legat. primo. & no. Bar. & glo. in dicta l. 1. Secundo casu, puta, quia si iueris in Alexandriam, non poterit esse, quod propter hyemes non possis ire, & tunc indistinctè, si deficit, uiciat legatum. ita dicit Bald. in dicta l. prima. C. de insti. & sub. in secunda columna, ubi æquiparat eam casuali.

Legatum factum in minus sollemni uoluntate potest retineri per legatarium, si illud possidebat, quia ex tali uoluntate oritur obligatio naturalis. ita uoluit Bar. in l. nemo potest. ff. de leg. primo, quem ibi sequitur Alex. in sexta col. per tex. in l. militis codicillis. §. ueteranus ff. de testam. mili. Limitat tamen illud Alexan. ibidem procedere in legato tantum: Secus in hæreditate, facit quod no. gloss. & ibi per Alexan. in l. si ita scriptum. ff. de leg. primo.

Lex generaliter excludens omne remedium, intelligitur de ordinario, quod competit de iure communi, non autem de extraordinario, seu competenti de iure speciali. glo. est no. in l. postquam liti. in glo. fin. C. de pac. & ibi plene per Iaso. & no. Fran. de Cur. in repe. l. admonendi. 22. col. ff. de iureiur.

Legitima an possit tolli per statutum, dic, quod non in totum, bene tamen potest minui. ita no. Bald. in l. maximum uitium. in pen. colu. C. de libe. præ. & idem Bald. in l. sancimus. C. de nup. & examinat plene Alexan. in l. Gallus. §. & quid si tantum. in sexta, & septima columna. ff. de libe. & post. & not. Bart. in l. Titio centum. §. Titio genero. ff. de conditio. & demon.

Laudamentum in materia feudali est quædam sententia, per quam iudicatur, uasallum feudo priuari debere ob aliquam culpam, quod alio uocabulo appellatur, exguardum. ita declarat And. de Iser. in c. primo. §. ille tamen, de contro. feu. apud pares. Et loquitur tex in c. sancimus, quo tempore mil. & ista sententia fertur per pares, id est per alios confeudatarios habẽtes feudum ab eodem domino, ut est tex. & ibi Bal. in cap. primo, in princ. si de inue. inter do. & Vas. lis oriatur.

Legatũ factũ uxori, donec honestè, & in uiduitate uixerit, post mortẽ fuit grauata de restituẽdo illud Titio, an debeat restitui

ea

ea uiua, si transit ad secunda uota; Dic, quod sic.dictum fuit singulare. Ioan. An. in addi. Spe. in Rubrica, de secun. nupt. quem sequitur Alex. in l. Gallus. §. & quid si tantum . in quarta col. de lib. & posth.

Legata facta in codicillis petuntur uti li actione ex testamento, ut est glo. in l. i. in glo. fi. ff. de testa. & glo. in l. secunda. in uer. personales. C. commu. de lega. & no. Alex. in auth. ex causa . in 6. col. de liber. prætè.

Legatum factum uxori per maritum de dote, an debeat probari per uxorem. s. dotem fuisse marito consignatam; dic, quod si maritus expressit quantitatem, puta, quia dixit, lego centum uxori meç, quæ mihi dedit in dotem, & tunc non est necesse, quod probetur, sed uxor potest pe. ere legatum. tex. est in l. si non designata. & l. fin. C. de fal. cau. adie. lega. Idem esset si non expressisset uoce, sed per relationem ad aliquam scripturam, ut lego dotem quæ continetur in tali instrumento, ut d. l. fi. & facit, quod uoluit Bar. in l si ita. ff. de condi. & dem. & no. Ang. de Are. in §. sed si uxori. inst. de lega. Si uero quantitatem non expressit, sed tãtum dixit, lego dotem uxori meæ, tunc legatum non debetur, nisi probetur dotem marito fuisse consignatã, ut d. §. sed si uxori. & d. l. si non designata, & d. l. fi. facit tex. in l si prior. ff. sol. mat. Sed si maritus legat dotem, quç uere non fuit soluta, sed tantum promissa, tunc tantum liberationem legare uidetur, & nihil plus, etiam si quantitatẽ expressit. ita dixit Ang. de Are. in d. §. sed si uxori. in fi. per tex. in l. prima. § sed & si dotem. ff. de dote præle. Et ad prædicta facit tex. in l. si creditori. & in l. si sic. ff. de leg. 1.

Legitima, quç hodie debet relinqui filio institutionis titulo, ut in §. aliud quoque capitulum, in authen. ut cum de app cog. non potest relinqui titulo fideicommissi uniuersalis: Immo etiam tunc diceretur præteritus filius. ita no. Bar. in §. ino ditatum. in auth. de hæred. & fal. & in dicto §. aliud. in fina. uerbis. & Bal. in l. scimus. §. cum autem. C. de inof fic. testam.

Lex generaliter loquens in casu alias iam concesso de iure communi, non recipit restrictionem de habilitate. ita dixit Alex. in l. 1. in antepen. colu. ff. de offic. eius. per tex. in l. 1. §. nunciatio. cum ibi no. ff de ope. no. nun. in uer omnibus diebus. & ita singulariter limitatur regula, quç se habet, quod lex uel statutum generaliter loquens, restringitur de habilitate. l. ut gradatim. §. & si lege. ff. de mu. & ho. & l. qui autem. §. fi. iuncta gl. in uer si. quibuscunque. ff. de const. pecu.

Lex habens plures lecturas non debet allegari, ut ex ea sumatur fundamentum. ita dixit Alex. in l. diem functo. in tertia col. ff. de off. asse. per ea, quæ uoluit Bar. in l. in ambiguo. ff. de reb. dub.

Locatio facta quandiu uult dominus, per mortem reuocatur, quia tunc præsumitur nolle. l. 4. ff. loca. secus, si quandiu duxerit reuocandam. c. si delegatus. de off. del. li. 6. de qua materia uide in l. centesimis. §. si de uerb. ob.

Lex in dubio semper censetur disposita, seu condita pro futuris negotiis, non autem pro præteritis, & idem etiam in statuto. ita dixit Ab. per illum tex. in c. fi. in 3. no. ext. de const.

Liber rationum mercatoris, continens plura capitula, probat contra eum, & non pro eo. ita dixit Barto. in l. admonendi, ff. de iureiur. & in l. nuda ratio. ff. de dona. Ex quo dicebat Bar. in l. Aurelius. § idem quæsiit. ff. de libe. leg. quem sequitur Ab. in c. bonæ, el 2 extra de postu. præla. pe. col. & Abb. in c. 2. 7. colu. extra de fide instru. quod aduersarius potest acceptare illud capitulum, quod facit pro se, & contra scribentem, & repudiare illud, quod facit pro scribente, quando capitula essent separata, secus si connexa. Hoc tamen singulariter limitabat Bal. in l. 1. in tertia col. C. de confes quẽ sequitur Abb. in d. c. bonæ in fi. col. non procedere in modica quantitate, quia tunc statur libro, etiam pro scribente: secus in magna. ita debet intelligi l. rationes & l. exemplo. C. de prob. & l. quæ dam. §. nummularios. ff. de eden. & quæ sit magna, & quæ parua quantitas, relinquit hoc arbitrio iudicis.

Lis habetur pro contestata eo ipso, quod processũ est ad actũ, qui solet fieri

pot

post litem contest. glo. est no. in ca. 1. in uer. absentia. de elect. li. sexto, per quam ita dixit Abb. in cap. preterea. in fin. de dilatio.

M

MVlier sequitur forum uiri quo ad tria, primo, quod tenetur soluere collectas in domicilio uiri, non autem in loco suæ originis. l. fi. §. 2. ff. ad muni. ni si pro possessionibus, quas habet in loco suę originis, ut dicit ibi gl. Secundo, quia debet conueniri in foro uiri. l. cum quædam puella. ff. de iur. omn. iu. Tertio quo ad exactionem dotis, quam debet exigere i foro uiri, quia hoc est speciale in dote, ut ibi uideatur celebratus contractus dotalis, ubi maritus habet domicilium. l. exigere. & ibi per Barto. ff. de iudi. & sic contra regula communem. l. contraxisse. ff. de act. & ob. Fallit tamen secundum Ale. in d. l. exigere in add. ad Bar. quando mulier traheret uirum in domicilium suum, ut uoluit Bald. in rub. C. de priuil. dot.

Mandans satisfieri omnibus creditoribus suis, intelligitur mādasse de debitis efficacibus, non autem de his, pro quib. non competit actio. ita singulariter dixit Bar. in l. si is cui. §. Flauius. per illum tex. ff. de solu. & Alex. in l. si creditori. ff. de leg. primo.

Monacus si fuerit hæres institutus, & ei fuerit uulgariter substitutus Titius, an nolente monaco adire hæreditatem, admittatur monasterium uel substitutus. Videtur, quod admittatur substitutus, nā monacus æquiparatur seruo potius, quā filio: quod probatur, quia quidquid acquirit, acquirit monasterio, nec aliquid penes se retinere potest, sicut seruus, ut no. glo. in l. cum hæredes. §. fin. ff de acq. poss. quod secus est in filio, quia nō omne, quod acquirit, acquiritur patri, in l. cū oportet, per totam l. C. de bo. quæ libe. ergo succedit regula legis cum proponis. C. de hær. insti. ubi seruo nolente adire, admittitur substitutus, non autem dominus. Preterea, si monacus æquiparetur filio, sequeretur unum absurdum, quia quemadmodum patre uolente præstare consensum filio, filius potest per se adire. l. fi. §. sin autem. C. de bo. quæ libe. ita etiam posset monacus, monasterio non uolente consentire, quod est falsum, & contra glo. in d. §. fi. & auth. ingressi. C. de sacrosanct. eccl. In contrarium tamen determinat Bart. quem communiter sequuntur doc. in l. 1. in quarta colu. ff. de uulg. & pup. Nec obst. quod dicit glo. in d. l. cum hæredes. §. fi. quia ibi non dicitur, quod æquiparetur seruo, sed tātum, quod quicquid acquirit monacus, acquirit monasterio: immo uidetur probare contrarium, quia dicit, monacum nō possideri a monasterio, sicut dominus possidet seruum. Præterea patet, quia monacus non potest sicut seruus, unde potius in hoc uidetur æquiparari filio. Pro conclusione tamen huius articuli uide Bald. in l. 1. C. qui admit. quem refert Alex. in d. l. 1. in 7. col. ff. de uul. & pup. qui dicit, quotienscumque est utile monasterio, monacum æquiparari filio, tunc ęquiparabitur filio, ut in hoc casu. Si ue o est utile, quod æquiparetur seruo, æquiparabitur, ut quando monasterium nollet adire, quia tunc nec monacus, sicut seruus, & ita potest responderi ad contrarium proximè formatū. Eodem modo dicit do. Socinus in repe. l. psimæ. in 37. col. ff. de uul. & pup. quod si est utile monasterio, monacum æquiparari infanti, tūc infanti ęquiparabitur, quę utilitas potest esse illa, de qua in l. si infant. C. de iure de li. ut si est institutus infans, & mortuus fuerit ante aditam hæreditatem, pater potest hæreditatē adire, perinde, ac si fuisset uiuus filius eius. Secus autem si esset maior infante, quia tunc non transmitteretur hæreditas patri, quia lex prima. C. de his qui ante aper. tab. habet locum tantum in descendentibus, non autem in ascendentibus, & licet glos. in d. l. prima dicat, quod habet locum etiam in ascendentibus, tamen illud est uerum in suo hęrede, allegat enim text. in l. apud hostes. C. de suis & legi. per quem declaratur optime ista materia, ubi loquitur in suo, nam ex quo mortuo patre dominiū hæreditatis ipso iure continuatur in hęredem suum, l. in suis. ff. de lib. & pos. ideo mortua ibi filia, transmittit hæreditatem, etiam

etiam non aditam,ad matrem. Ad propositum ergo,cum lex , si infanti,sit exorbitans a iure communi, ideo no debet extendi.l.si uero.§. de uiro. ff. sol. mat. Et propterea monacus æquiparatur infanti. quia alias si ei non æquipararetur, non transmitteret, si moreretur ante aditam hæreditatem.

Mixtum an contineatur sub simplici, dic , aut sumus in fauorabilibus, aut in odiosis: primo casu,aut prouisio est facta in utroque simplici, & continetur mixtum.l.si ita ff. de lib.& pos. & l.clemens. ff. de hære. insti. Aut prouisio est facta in uno tantum simplici,& tunc , aut mixtũ adhæret potius illi simplici, cui erat facta prouisio,& cõtinetur mixtum.l. quæritur.ff. de sta.ho. Aut neutri adhæret,sed parem causam habet cum utroque simplici,& non continetur mixtum.l.hoc legatum.ff. de legatis tertio. Aut sumus in odiosis,& tunc non comprehẽditur mixtum.l.tutorem.ff. de his qui ut indig. Vnde si unum statutum facit mentionem de ciuili iudicio , & aliud de criminali, non comprehenditur sub eo iudiciũ mixtum,ut est, quando pœna applicatur pro parte fisco,& pro parte parti,ita no. Alexan.in Rub. C. de iudi. & doc. in l.2. in prin.ff. de uerb. ob. & Ias.in §.omnium. inst. de ac per tex.in l.omnem pactam.§.præscriptione. ff. de adul. Aliquando tamen etiam in casu stricto sub simplici continetur mixtum ,ratione contrarietatis cui tandem,ut d.§. omnium, & d. l. secunda, & ibi per Alex.

Mutus an possit donare inter uiuos; dic, aut est a natura, & non potest , aut per accidens,& potest,ut est tex. & glo. in l.quid quod.§.mutus.ff.de don.

Mutuo pecunia tradita , si est conuentum quod non possit agi, nisi ex præcedenti, uel subsequenti stipulatione, ita demum talis conuentio est seruanda, si stipulatio ualeat,alias uiciata stipulatione uiciabitur etiam illud pactum, scilicet quod non poterat agi ex numeratione , & sic poterit agi ex numeratione, ar.l 3. §.fin ff.de ciut. in prædictam tenet Alexan. referendo Fulgo. in l.certi conditio.§. quoniam . ff. si certum petatur, limitando gloss. ibi per tex. singularem in l. cum qui . §. te & Titium . ff. de uerb.obl.

Mandatum an finiatur morte mandantis, dic regulariter , quod sic,re integra.l.inter causas.in prin. ff manda. & l. mandatum. C. eod.tit. & l. si quidem.C. de ac. & ob. & in sti.de manda. §.1. &c. Fallit in institore, in quo licet sit mortuus instituens, non tamen ex sola morte præsumitur reuocatum mandatum. l. si quis mancipiis.§.1.in fine.ff.de inst. sed requiritur reuocatio expressa ,uel mutatio status ipsius institoris una cum morte instituentis,ut no Bal.in l. eius qui,in prima col.in fi.ff.si cer.pet. Fallit etiam, quando mandatum erat necesse omnino impleri per mandantem,si non fuisset mortuus; quia tunc morte non reuocatur.l. fundi.§.item si amicus. ff de acqu. poss.& no.glo in d.l.eius qui.in uer.nam & si tibi &c. cum pluribus aliis fallentiis, uide Bal. in d.l.mandatum. Quid autem si mandatarius non obstante morte executus est mandatum,an ualet, quod actũ est? Dic,aut erat mandatum de exigendo, aut de soluendo . Primo casu,aut erat bona fides,idest ignorantia mortis ex parte debitoris tantum ,aut ex parte mandatarii tantum : primo casu liberatur soluens ope exceptionis.l.cum quis.§. primo ff.de solu. Secundo casu non liberatur aliquo modo, scilicet si sciendo mortem soluit,ut d l.cum quis.in prin. Si uero bona fides erat ex parte utriusque , tunc liberatur ipso iure l.si quis seruo.ff. de solu. Secundo casu principali,scilicet quando erat mandatum de soluendo, & tunc, aut solutio erat facienda in specie, aut in quantitate: primo casu,siue species fuit tradita procuratori mandantis , siue procuratori eius, cui erat facienda solutio,reuocatum tale mandatum morte , & si fuerit data ei, cui soluenda erat, dominium non transfertur , ex eo quia dominium non erat translatum in ipsum procuratorem. de hoc est tex. in l. 2. §. item si quis. ff. de dona. Secundo casu, quando erat in quantitate,& tunc, aut fuit dictũ, quod solueretur eadem, quæ fuit data mandatario,& idem quod dixi in specie , quia dominium non erat translatum ; aut nihil fuit dictum,& tunc , aut pecunia fuit data

data

data procuratori mandantis, & tunc, ex quo dominium est translatum in ipsum procuratorē, q̄ sicunque soluitur, semper transit dominium in accipientem. l. hoc iure. §. si quis dederit. ff. de dona. Verum est differentia in hoc, quia si procurator scienter soluit, non habet recursum contra hæredes mandantis: si uero ignoranter, habet recursum, ut d. §. si quis dederit. & l. si præcedente. ff. manda. Aut pecunia fuit tradita procuratori eius, cui erat facienda solutio, & tūc, ex quo dominium non erat in ipsum translatū, mandatum reuocatur morte, & ex solutione facta post mortem non transfertur dominium. ita no. Ale. in d. l. eius qui. in 6. co. Item in iudiciis morte non reuocatur. l. nulla dubitatio. C. de procuratoribus.

Mutuum reconciliatur consumptione ita demum, si consumptio est minutatim facta: puta expendendo sigillatim, alias si pecuniam, quam mihi mutuasti, alii mutuo dedi, non dr̄ adhuc consumpta, quandiu est penes illum, ut probat tex. in l. non omnis. §. si pupillus. ff. si cer. pet. & Bar. in l. 2. §. appellata. eo. ti. & ita debent intelligi omnes ll. loquentes, ꝙ mutuum reconciliatur consumptione.

Mutuās pecuniā in refectione domus, habet illam domum tacitè obligatam, & præfertur ēt anteriorib. creditorib. l. creditor. ff. si cer. pet. & l. 1. ff. in qui. cau. pign. uel hypo. ta. contrahi. & l. si uentri. §. diuus. ff. de priui. cre. ita eodem modo ille, qui mutuauit pecuniā pro emenda domo, ita uoluit Pa. de Cast. in d. l. creditor, non tamen præfertur mulieri anteriori, ut in auth. de æqua. do. § his consequēs. nisi mulier sit posterior, ut est glo. & ibi Bar. in d. §. his consequens.

Mulier ita demum potest renunciare Velleiano, si de hoc fuerit certiorata, ut est gl. in l. fin. §. pe. ff. ad Velleia. alias nō ualet renunciatio, ut no. Alex. post Bar. in d. §. pen. nisi renunciasset cum iuramē to, nam tunc etiam sine certioratione ualet renunciatio. ita tenet Bart. in l. sciendum. in 3. col. & ibi etiam Alex. ff. de uerbo. ob. & idem Alex in Rub. eo. ti. in 2. col. Et hoc dicitur esse de consuetudine potius quā de iure cōi, quod mulier certiorata possit renūciare, nam de iure non ualet talis renunciatio, quia tale beneficium est inductum propter fragilitatem sexus, & lex præsumit, ꝙ eadem facultate, qua mulier inducitur ad promittendū, inducatur ēt ad renunciandum. ita tenet Bar. in d. l. fi. §. pen. & Bar. o. in l. doli. in prin. ff. de noua. sicut dicimus in minore, qui non potest renunciare beneficio restitutionis, quod est sibi cōcessum propter fragilitatem ætatis, & lex præsumit idem, quod dixi de muliere. l. si iudex, & ibi glo. ff. de mino. & d. l. doli, circa fi. nisi cum iuramento, ut in auth. sacramēta. C. si aduer. uen. Tamen in muliere cōmunis obseruantia est, quod possit renunciare modo prædicto, ut no. Ale. in d. l. doli. in prin. & Bar in l. 2 circa fi. ff. de fideiuss. s. cum certioratione, alias ad ignorata non extenderetur renunciatio. l. mater. ff. de inoff. test. & Bar. in d. l. sciendum. in 2. colū. iux. hoc ponit unum singulare dictum Ale. in d. §. pen. s. quod si in instrumento reperiatur, ꝙ talis mulier certiorata renunciauit Velleiano, ꝙ potest fieri interrogatorium notario, quid est Velleianum, ꝙ si nesciat, mulier potest opponere Velleianum. per gl. in l. generali. C. de tabula. lib. 10. quæ uult, ꝙ notarius tenetur scire leges, quod an sit uerum, uide plene Ale. in d. l. sciendum. in 8. col. vbi bene disputat hoc.

Mulier generaliter renuncians omnib. beneficiis sibi competentib. non ur̄ renūciare velleiano, quia ei renunciare non posset, nisi certioretur, ita tenet Ale. in l. sciendum. ff. de uer. ob. ubi allegat. Ang. in l. qui iure militari. ff. de test. mil. ubi uoluit. ꝙ licet sit regula, quod ad hoc, ut qs possit in specie renunciare, sufficit. quod in genere cogitauerit de eo, cui uult renunciare, ut d. l. qui iure militari, tamen hoc fallit in muliere generaliter renunciante omnib suis beneficiis, per rationem prædictam. Ex quo apparet male dixisse Bart. in l. si quis sub conditione, in 5 colu. ff. de test. tute. qui contrarium tenuit. Item licet renunciet velleiano, habet beneficium nouæ constitutionis, ꝑ quod ipso iure seruatur illæsa. s. per auth. si qua mulier. C. ad velleia. ita dicit glo. & ibi clarius Bald. in l. 1. C. ne uxor pro mari.

Mala electio est in culpa. l. utique. §. fi. ff. de rei uen. & l. fin. §. seruorum. ff. nau. cau. sta. Hoc tamen debet intelligi respectu tertii, ut si elegi malum medicum, qui interficit seruum, quem emeram, si postea uolo seruum redhibere, uenditor potest mihi opponere, tu fuisti in culpa in eligendo malum medicum. l. quod si nolit. § culpa. ff. de ædi. edict. secus autem respectu ipsius electi, quia bene possum agere contra eum, nec potest mihi opponere, non debuisti me eligere, quia quilibet uidetur fateri se peritum in arte sua, ut no. in l. 2. ff. quod quisque iuris, & in §. præterea. insti. ad leg. Aquil. & l. illicitae. §. sicuti. ff. de offi. præsi. ita notat Alex. in l. cum quid in fine. ff. si cert. pet. & de materia prędicta uide Abb. in c. 1. ext. de rest. spo.

Mulier, quæ propter reuerentiam mariti seu uerecundiam aliquid consentit, seu confitetur in sui præiudicium, potest illud per officium iudicis rescindere actione, quod metus causa, quod intelligas ita demum procedere, si præcesserint minæ mariti, uel uerbera, quia alias sola reuerentia mariti non inducit iustum metum. ita no. Bar. in l. interpositas. C. de transactionibus. & Barto. in l. ad inuidiam. C. quod met. cau. idem uoluit Abb. in cap. cum dilectus. in secunda col. extra, quod met. cau. & Bar. in l. prima. §. quæ onerandę. per illum tex. ff. quar. ac. non da. Vbi ponit idem esse etiam in clerico, timore sui episcopi, Prædicta tamen limita, ut singulariter per Alexand. in l. transactionem. C. de transac.

Mulier deprehensa in adulterio ipso iure est infamis, secus in masculo. ita no. Alex. in l. palam §. quę in adulterio. per illum tex. in addi. ad Barto. ff. de ri. nupt. & glo. in l. & si crimine. C. de adult.

Mulier inhoneste admittens duos uiros, dicitur meretrix. ita uoluit Abb. in c. inter opera in fi. extra de sponsa. per tex. in l. palam. ff. de ri nup. & quomodo probatur meretrix, uide Barb in add. ad Ab. in c præterea. de testibus.

Meretrix, quæ exercet artem publicā meretricij, non potest iuuenes expellere uolentes rem habere cum ea. Immo ea inuita possunt domum eius ingredi causa libidinis, ut l. uerū. ff de fur & hoc est de iure communi, de iure autem constitutionum regni est secus, nam punitur pœna capitis uiolator meretricis, sicut & honestatis mulierum, ut in consti. omnes nostri regiminis &c.

Minor an per uiam restitutionis possit producere testes post publicatum in causa, dic, quod sic. ita uoluit Bar. in l. ubi exigitur. ff. de eden. & Bart. in l. minor xxv. an. omissam. ff. de mino. & plene Bart. in l. 1. §. nunciatio. in pe. col. ff. de ope. no. nun. Nec obstat, quod minor non restituitur aduersus dolum præsumptum in futurū, ut l. 1. C. si aduer. deli. quia quando damnum pateretur de præsenti, tunc bene restituitur, ut in hoc casu, ubi dolus præsumitur in futurum, scilicet subornatio. Ita singulariter dixit Bar. in d. §. nunciatio. in fina. col.

Mulier an per uiam restitutionis possit producere testes post publicatum in causa, dic, quod nō: ita tenuit Bar. in d. l. 1. §. nunciatio. in fina. col. ff. de ope. no. nun. nisi non potuisset cōsulere peritiores, secundum Sal. in l. 2. C. de iur. & fac. igno. & uide plene per doc. in l. ubi exigitur. ff de edendo.

Mulier habens maritum inutilem, dr̄ uidua, sicut pater habens filium inutilē, dr̄ carere filio. ut est glo. in l. fi. C. ad leg. Fal. de plag. & dixi infra in uersi. pœna mutilationis &c.

Mulier ēt si sequatur maritum suum rebellem, cuius bona puplicantur, nō tñ per hoc dos sua debebit publicari. ita uoluit An. de Iser. in const. q̄ incipit, plena.

Maritus putatiuus non habet priuilegia maritorū, nec dr̄ uere maritus, unde si fecerit pactum de dote lucranda, tale pactum non ualet: immo statim pōt dos repeti per condictionem ob causam, ut no. gl. in l. si cum dote. §. fi. ff. sol. mat nō .n. reperitur per actionem de dote, cum nulla dos fuerit, unde dotem non lucratur. ut l. pe §. fi. ff. quod cum fal. tu. aucto. Nec habet priuilegium, ne conueniatur, nisi inquantum facere potest, ut no. Ale. in l. maritum. ff. sol. mat. Quod limita, nisi dolo fuisset inductus ad contrahēdum matrimonium, nam tunc, si fecit pactum de

de lucrãdo dotẽ, est tutus exceptione doli. ut d.l.pen. §.fi. alias omnia priuilegia marito concessa, sunt ei prohibita, unde nec dilationẽ habet, de qua in §.exactio. C. de rei ux.ac.ut no. Alex.in d.l.si cum dotem.§.fi. secus autem est ex parte uxoris, quia omnia priuilegia retinet l.si sponsa.ff.de iure dot.& l.2.§.fi.& ibi gl.ff.de priui.cre.& Alex.in d.§.fi.

Maritus conuentus, constante matrimonio, puta, quia uergit ad inopiam, an debeat conueniri in solidum, an uero in quantum facere potest, & quid si res dotales extent, & sic conuenitur actione reali, uide infra in uer. uxor quę conuenit &c.

Maritus promittens dotem alteri restituere in casu soluti matrimonii, de consensu mulieris, an teneatur insolidum, an uero inquantum facere potest? Dic, ꝙ si dixit, promitto tibi, quę uxori meæ debeo, non expressa quantitate, tenetur in quantum facere potest: si uero dixit, promitto tibi centũ, quæ uxori meæ debeo, tenetur insolidum. ita est gl.& ibi ẽt Bar. in l.si prior ff.sol.ma. per quam gl. inferrebat multum singulariter Bal. Nouel. in l.quæ dotis.ff.so.mat. ꝙ si hæres ante cõfectionem inuentarii dicat creditori hæreditario, promitto tibi centum, quę testator meus tibi debebat, licet postea conficiat inuentarium, non tamen poterit opponere exceptionem inuentarii, sed insolidum tenetur, licet hæreditas non sit soluendo, secus si dixisset, promitto tibi, ꝙ testator tibi debebat.

Mulier, quæ se animali bruto iũgit, ut habeat rem cum eo, dẽt interfici, & una cum ea ẽt animal illud interfici dẽt, licet rõne careat, ut in ca. mulier. 15.q.1. & no. Bal. in l.data opera. in 3. uel 4. col. C. qui ac. non pos. unde nota casum singularem, in quo punitur animal brutum a lege, & hoc ad perpetuam memoriam.

Mulier si ex forma statuti non põt testari sine consensu mariti, an possit maritum instituere hæredem cum suo cõsensu, dic, ꝙ non, quia nemo potest auctorari in cã propria, l.1.ff.de auct.tut. & ibi hoc tenuit Ale. in add. Bar. in addi. magna. in fin. ubi singulariter dicit, ꝙ si mulier non potest contrahere sine consensu duorum propinquorum, si contraheret cum uno propinquo cũ consensu suo & alterius propinqui, nõ ualeret cõtractus de qua q. uide Abb. idem tenentem in c. cum in ueteri, in 3. col. ext. de elect.

Missus in possessionẽ ex primo decreto non possidet, sed detinet tantum, & ideo non facit fructus suos, sed tenetur restituere. l.prætor, §.his uerbis. ff.de bo. auct.iud.poss. ibi no. di. ꝙ creditor potest repetere impensas factas pro colligendis fructib. & tamẽ si fecisset fructus suos, nõ repeteret expensas, quia compensarentur cum fructib. l.diuortio.§.impendia.ff.so.ma. & ibi est glo. in uer. non repetuntur. Quãque tñ ꝑ nimiã cõtumaciã rei possessor ex primo decreto bene faceret fructus suos. l.Fulcinius.§.fi.ff.ex qui.cau.in pos.ea. Missus tñ ex secundo decreto bene facit fructus suos, quia ille uere possidet. l.si finita.§.Iulia.& ibi habetur. ff.de dam.infec.

Mendax non præsumitur esse in dolo, nisi mendacium redũdet in utilitatẽ suã. ita tenet Ale. in l.dolum. C.de dolo. Item mendax æquiparatur furi. secundũ Bal. in l.cessante. C.quo. & quando iudex.

Maritus mittens seu tradens aliqua localia uxori, uel sponsę, an in dubio uideatur illa donare, adeo ꝙ soluto matrimonio non possint repeti. vide Bald. in auth. ex testã. in 4. & 5. col. ubi distinguit, ꝙ si erant modici ualoris, pręsumuntur donata, secus si magni, quæ præsumuntur reuocata per pignorationem. Bal. in l.si maritus. la 2. C. de do. inter. uir. & uxor.

Minor, eo ipso ꝙ accipit pecuniã mutuo, præsumitur læsus, unde põt petere in integrũ, absq. eo ꝙ probet se læsum, tex. est, & ibi glo. in l.1. C.si aduer.cre. & no. Ale. in l.singularia. in 6. col. ff si cer. pe. licet in aliis casib. non pręsumatur læsus, nisi probet. unde dixit singulariter Bal. in l.fi. C.de in inte. rest. min. ꝙ minor qñ petit restitutionem, dẽt concludere, quia sui facilitate est læsus, uel dolo aduersarii, alias nõ sufficeret allegare se læsum, nisi probaret alterutrum pędictorũ. Et ibidẽ subdit Bald. ꝙ minor non restituitur in actu necessario, ut si ex forma statuti causæ dẽant compromitti, minor nõ restitueretur aduersus tale compromissum. Similiter nec aduersus consuetudinem.

Monacus de ordine minorum, qui nihil proprium potest habere, si per Pōtificē sit creatus episcopus, an recuperet ius succedēdi in bonis patris? Dic, ꝙ si uiuo patrē fit factus episcopus, recuperat. Secus si mortuo. Ita dixit Bart. in tractatu minoricarum, in ult. co. Ratio est, qa post mortem patris ius reperitur alteri quęsitum, vnde ad illud non restituitur. ar. eorum quæ uoluit Bar. in l. Gallus. §. & qd si tātum. in pe. col. ff. de li. & posth. & An. de Iser. in c. 1. de Vas. decr. ęta. & idē An. in c. 1. §. pterea si Vasal. quæ sit prima cā bene amitten. in 4 col. vbi dicit notabiliter, ꝙ si filius p p delictum amisit ius primogenituræ, & deinde sit per principem restitutus, recuperat illam, si uiuo patre sit restitutus, secus si mortuo. facit etiam quod uoluit Bal. in c. domino guerram. in 4. col. hic finitur lex.

Mulier dr̄ esse in capillo, qñ nondū est nupta, & stat in domo patris. & istud dr̄ esse uocabulū Longobardū, ex eo, quia mulieres innuptæ solent ire Bononiæ capite discoperto. ita declarat An. de Iser. ī c. 1. §. rursus, quæ sit pri. cā benef. amit.

Mulier pro cā ciuili non pōt capi nec incarcerari. l. 1. cū auth. Sed hodie. C. de offi. diuer. iud. & auth. hodie nouo iure. C. de custo. reo. ubi idē in criminali non grauissima; secus si sit grauissima, qa tūc pōt capi, sed dēt mitti in monasteriū. uel in domū honestæ mulieris, & ut ibi hētur, quæ oīa procedunt in muliere honesta; secus in meretrice, ut no. Bar. in §. necessarium. in auth. ut nulli iud. & Bal. in l. consentaneū. in fi. col. C. quo. & qñ iudex. Quod limitat Io. An. in add. in ru. de iniur. non procedere in meretrice nupta. cuius dictum refert, & sequitur Ale. in l. plerunque. in fin. col. & ibi ēt Ias. ff. de in ius uoca. Item prędicta limitātur nō procedere, qñ mulier renunciasset prædictis ll. uel generaliter omni legum auxilio, qa pōt tūc capi. ita dixit Bar. in auth. mri & auiæ. pe. col. C. qñ mul. tu. off. fung.

Mandatum principis licet alias nō ualeat, nisi mōstretur in scriptis, tñ hoc nō hēt locum qñ princeps erat in illo loco, in quo est factum mandatum. ita dixit Spe. in ti. de proba. §. uidendum. Versi. au ditoribus quem refert & sequitur Ias. in l. a. prima. colu. ff. si quis in ius uo. non ie. & ꝙ mandatum debeat monstrari in scriptis, est tex. in l. 1. C. de materia. prin. & Bar. in l. 1. C. de super in dicto, lib. 10.

Minima qñ sunt in consideratione, & qñ non, uide oīno Bar. in l. si proprietarius. ff. de dam. infec. & Bar. in l. Scio. ff. de in inte. rest. ubi notabiliter dist inguit, aut sumus in iure cōi, & tūc de minimis curatur & ita loquitur tex. in d. l. si proprietarius. Aut sumus in iure speciali, & tunc non curatur. ita loqui ut tex. in d. l. Scio. multos tamen casus, in quib. de minimis non curatur, uide per Ias. in l. sciendum. in prin. 4. col. ff. qui sat. cog.

Medicus nouus dr̄ homicida parentū: Ideo non est confidendum de eo; secundū Ang. in l. 1. §. pueritiā. ff. de postulan.

Mors ciuilis & naturalis quando ęquiparantur, uide Alex. in consi. 2. in 9. col. 1. uol.

Media uia in tantum est eligenda, ꝙ si iudex habet aliquem processum ita dubium, ut nesciat, in quā partē inclinet, potest unicuique partium per suam sententiam assignare dimidiam. & nō peccat. Immo est iuris. ita tenet Pet. de Anch. in consi. 210. incip. inter contraria & uaria. & Phil. Dec in consi. 176. inc. viso themate. col. 5 in fi. & 6. Quod no. pro his, quæ dicit Bar. in l. Nesennius. ff. de neg. gest. scilicet, quod rustici diuidunt quæstionem per medium. &c.

N

Nuptiæ nefariæ dicuntur, quę fiunt inter ascendentes & descendētes: incestæ uero, quæ fiūt inter collaterales. ita no. glo. in l. incestæ. ff. de ritu nup. & gl. in Rub. C. de ince. nup.

Nūcians nouum opus frustratorie alicui, tenetur ei actione de dolo uel actione in factum ad interesse, si ille p p talem nunciationem, destitit ab opere suo. ita Bar. in l. de pupillo. in prin. ff. de ope. no. nun. motus per l. item quādā. ff. de dolo.

Notarius scribens instrumentū, uel testamentum si non legit illud corā testib. dr̄ ipso iure nullum, adeo ꝙ nec iure codicilli ualebit tale testamentum, ut est gl. in l. fideicomm. §. 1. & ibi Bart. de leg. 3. & Bal. in l. si. C. fa. er. & Idem Bal. in authen. quod sine. C. de testi. licet inter liberos

beros ualeret, secundum Barto. in l. si is qui. ff. de testa. & legata ad pias causas deberētur, ut dicit Imo. in d. l. si is qui, quem refert Ale. in ad. ad Bar. in d. §. 1. licet Bal. ibi teneat contrarium, & de pdictis uide Fra. Cur. in Rep. l. admonendi. col. 43. de iure iur. & quod testamentū non lectum ualeat ad pias causas, tenet Bar. in l. in testamento. ff. de fideicō. lib.

Notarius qualiter debat se habere in scribendo instrumentum mutui, uide Bart. in l. mutus. ī prin. de leg. 3. & Ang. in l. ex facto, in prin. de uul. & pu. & in l. mutus, in prin. ff. de procu. & Bal. in l. discretis. C. qui te sa. pos.

Notarius condēnatus de falso nō pōt amplius instrumenta conficere, nisi hoc fuerit sibi reseruatum in sentētia, ita not. Ale. in l. si quis ex argentariis. §. cogētur, in fi. ff. de eden. Item intelligas facta, con demnatione, quia pendente processū potest instrumenta conficere, cū ad huc sit in possessione notariatus, ut dicit Ale. in d. §. cogentur, & Bar. in l. eadē. ff. ad l. Iul. repe. & Idē Bar. in repe. l. barbarius. col. 6. ff. de officio præto. ubi ēt ponit ꝙ pōt publicare instr̄a confecta ante condēnatione, quod est notandū. pdicta tn̄ intelligas uera, qn̄ fuit condemnatus ex falsitate alicuius instrumenti, secus si ex alia cā, quia tunc instr̄a per eum facta tenent, licet efficeretur infamis, ut habetur per Ale. in d. §. cogentur.

Notarius apponēs aliquas clausulas nō consuetas apponi in instr̄o, præsumitur suspectus, & pōt argui de falso. Ita sentit Abb. in c. causam, col. 1. de testi. & ibi per Barb. in add. ad Abb. cui adde Ias. in l. 1. §. 1. in primo not. ff. si quis ius di. nō obtē. & supra in uer. iudex apponēs. &c.

Notarius an possit denegare alicui artē conficiendi instr̄m, & an possit cōpelli si denegat, uide infra in uer. obligatus ad rem restituendam, &c.

Notarius falsificās in str̄m licet alias puniatur de falso, tn̄ hoc non hēt locū, qn̄ falsificauit instr̄m, qđ erat ipso iure nullū ut uoluit Bal. ī l. 1. C. de sepul. uio. & Bar. in l. si quis legatū. ff. de fals. qđ facit ad id, quod uoluit Bar. ī l. fi. §. pe. C. cōia, de lega. ubi dixit, ꝙ si statutū dicat, ꝙ p qualibet alienatione soluatur certa gabella, alias alienans perdat rē, ꝙ hoc nō hēbit locū, qn̄ alienatio esset ipso iure nulla. Itē facit ad id ꝙ dixi su. ī uer. falsificās monetam, & sup. in uer. Emphiteota alienans, & supra in uer. iudex licet alias &c.

Nauta qui promisit uehere res alicui in aliquā regionem, sub certa pœna, excusatur a pœna si fuit per principē uel p alium potestatem eius nauis impedita. Ita uoluit Ang. in cons. 112. per tex. in l. si uehenda. §. pe. ff. ad le. rho. de iactu. & hoc hēt locū ēt si nauta iurasset, quia difficultas excusat eū a mora, & a periurio ut in c. breui, extra de iureiur. & glo. in c. beatus 22. q. 2. Intelligas tamen, ꝙ quælibet difficultas excusat a periurio, ut dicit Ab. in d. c. breui, non tamen qualibet excusat a pœna, & a mora, pro quo uide Bart. in l. quod te. in pe. col. ff. si cer. pet. & Bar. in l. cōtinuus. §. illud. ff. de uer. ob.

Nomē periculū nō importat casū fortuitū, unde si fiat pactū ꝙ talis res sit in periculo tuo, non per hoc teneris de casu fortuito, ut est glo. in l. opus quod aduersione. ff. loca. & Ale. in l. si quis nec cām. ff. si cer. pe. & tex. in l. 1. §. sæpe. ff. de po.

Notarius debet uti semp uno sigillo in instr̄is, alias si in uno apponeret unū sigillū & in alio apponeret aliud sigillū, puniretur de falso. Ita tenuit Bal. in prohe. C. de col. 2. quem refert Barb. in addi. ad Abb. in c. 1. col. 4. de fi. instr.

Notarius, qui cācellauit instr̄m, deinde scripsit in instrumento, qualiter illa cācellatio fuit errore facta, & nō data opera, an faciat tale instr̄m fidē plenā per illa uerba: dic, quod sic. Ita uoluit Bar. in l. in fraudē. §. 1. ff. de mili. testa. & Bal. ī l. Imperator. ff. de sta. ho. qđ uerū est si in corpore scripsit, secus si in margine, quia nō facit fidē, ita no. Ale. ī l. si unus. C. de tes.

Notarius an possit in publicā formā redigere instr̄m confectū per aliū notariū: dic, ꝙ nō regulariter, nisi ille notari⁹ eēt mortuus uel absens, & partes haberēt necesse præsentare instr̄m, ita dixit Abb. in c. cum tabellio. col. 2. de fi. instru. & Bar. in l. quædā. §. nihil interest. ff. de ede. & tūc debet sibi committi per iudicē, alias nullo mō pōt, nisi esset hæres, uel legatarius uel donatarius, ut dicit ibidem Abbas.

Notarius qui aliquid omittit in instr̄o, præsumi-

psumitur potius illud errore omisisse, q dolose, ita not. Bar. in l. quotiēs. §. 1. ff. de hær. inst. & Ale. in l. iube. col. 2. de test. C. fallit tamen hoc in testamento in scriptis, ubi dolus præsumitur, secundum Ale. in d. l. iubemus.

Nuncius publicus nō potest aliquem capere personaliter, nisi habeat de hoc speciale mandatum a iudice, & constet per scripturam. ita singulariter dixit Bal. in l. consentaneam. col. 2. C. quomodo & quando iud. quem sequitur Barb. in add. ad Abb. in c. cum parati de appel.

Notarius rogatus a partibus ad conficiendum aliquem contractum, censetur rogatus etiam, quod in eo apponat omnes clausulas consuetas ita Bald. in l. fin. per illum tex. C. de fideiuss. & Alex. in l. Gallus. §. idem credendum. col. pe. ff. de lib. & posth. & Ale. in consi. 169. uol. 2. & Ias. in l. 1. §. si procurator. in fin. col. ff. si quis iusdi. non ob. ubi refert in simili etiam Bald. & Ang in l bene a Zenone. C. de quadri. præscrip. qui dicunt, quod notarius censetur etiam rogatus ut ponat pœnam in instrumento consuetam apponi. vide omnino Alex. in consi. 28. col. 2. uol. 2. & consi. 27. eo. vol.

Notarius potest stipulari pro absente, & si ille ratificat, acquirit actionem sine cessione. Pau. de Cast. in consi. 195. col. 3. uol. 2.

O

OBligatio, in qua in est dies tacita, uel expressa, adueniente die constituit debitorem in mora, etiam sine interpellatione. l. traiectitiæ. §. de illo. ff. de ac. & ob. & l. magnam. C. de contra & com. stip. & l. si cum dies. §. fi. ff. de arb. & l. 2. C. de iure emph. dies enim interpellat pro homine, ut d. ll. & not. glo. in l. si mora. ff. sol. mat. Sed si debitor uult purgare moram, & constituere creditorem in mora post diem, debet realiter offerre pecuniam. l. acceptam. & l. si parte. C. de usur. Nec sufficit uerbis offerre. Alex. in d. l. si mora, tunc enim quando realiter offert, liberat se a casu & leuissima culpa, & tenetur tantum de dolo & lata, de leui autem minime tenetur, ut d. l. si mora. Vnde transfert periculum in creditorem. l. qui decem. ff. de solu. Adde etiam quod per proceptionem fructuum constituitur debitor in mora, & tenetur ad usuras. l. Iulia. §. ex uendito. ff. de ac. emp. & l. curabit. C. eo. tit.

Obligatio, in qua est apposita conditio, per aduentum conditionis non constituit debitorem in mora. ita est communis opi. Bar. & Alex. in l. quotiens in dies. ff. de uer. ob. & Bar. in l. ita stipulatus. in 3. q. eo. tit. Et ratio est secundum eum, quia euentus conditionis nō potest duos effectus operari scilicet inducere obligationem, & constituere in mora, & in hoc differt ab obligatione, in qua est dies apposita.

Obligatio nunquam tollitur per acceptilationem, nisi præcedente Aquiliana stipulatione, ut insti. quib. mo. tol. ob. §. item per acceptilationem. Et ratio est. quia acceptilatio est actus ciuilis. l. actus legitimi. ff. de reg. iur. sed per actum ciuilem non tollitur naturalis. §. fin. insti. de leg. Aquilia. & l. has obligationes. ff. de capi. di. ut est obligatio. l. ex hoc iure. ff. de insti. & iur. unde est necesse, quod prima obligatio transfundatur per nouationem in stipulationem aquilianam, & postea per acceptilationem tollatur, & sic unum ius ciuile tollit aliud acceptilatio enim quæ uerbis fit, obligationem uerborum tantum tollere potest. Sed circa hoc posset dubitari, cum stipulatio Aquiliana sit ciuilis, quomodo potest trāsfundere obligationem in se, quæ est de iure naturali, seu gentium? Dic, quod ratio est, quia in habentibus simbolum facilis est transitus l. in rem §. item quæcunque. ff. de rei. uen. unde una obligatio facilius in aliam transfunditur quam in liberationem, cum sit diuersi generis, & ideo requiritur uerborum obligatio, s. Aquiliana. ita no. Alex. in l. actione. colum. 1. C. de trans.

Obligatus ad factum licet non possit præcise compelli ad factum, sed soluendo interesse liberatur. l. 1. ff. de actio. em pt. & l. stipulationes non diuiduntur. ff. de uerbor. oblig. tamen quando testator grauasset heredem aliquid facere, posset heres præcise compelli ad factum, ut est tex. in l. fideic. §. si ff. de leg 3. & Ale. in l. si ita stipulatus esse abs te, de uer. ob.

Obli-

Obligatus ad aliquam rem ratione obligationis, quam habet contra aliquẽ cedendo illam actionem liberatur ab eo, a quo potest conueniri.tex. est & ibi no. in l.etiam.§.fin.ff.sol.matrim. & l.quod debetur.ff. de pecu. Et ratio est,quia du bius est litis euentus. ut d.l.quod debetur. & ibi no.

Obligatus ad aliquam rem, an illa re perempta liberetur,distingue,aut sumus in debitore generis, aut quantitatis, aut speciei:primo casu, aut erat debitor gene ris generalissimi,ut hominis in genere,& tunc indistincte semper tenetur, quia ge nus nunquam perit. l. incendium. C. si cert.pet. Aut generis,subalterni,ut in de bitore in certi ex certis; & tunc,aut ex il lo genere sunt perempta aliqua corpora,& aliqua non,& adhuc tenetur.l.in ratione.§.in certæ.ff.ad le. Falc. Aut totum illud genus sub alternum, & liberatur, ut d.§. in certæ. nisi fuisset peremptum post moram.ar.l.si ex legati.ff.de uerbo. obl. Secundo casu,quando sumus in debitore quantitatis, dic, aut est debitor quãtitatis ratione certæ speciei, & perempta specie liberatur a quantitate.l.quidã. §.si tibi.de leg. 1.& l. Titiæ, ut textores. §.fi.eo.tit. & l.is qui.de actio. & ob. & l.filiusfa.§.fi.de leg.1. & l quæsitum. in prin.ff.de pecu. & hoc si res fuerit perempta ante moram; nam secus si post moram, ut probant prædicta iura a contrario sensu, uel si culpa debitoris intercessit,etiam ante moram.l.si seruũ.in prin. & l. cum filiusfam. & d.l.si ex legati. de uer.obl. & l.quod te.& ibi per Bart. ff.si cer.pet. Item prædicta intelligas procedere,quando sumus in tali specie,quam debitor soluendo posset liberari a quantitate, ut l.miles.§.1.ff.de re iudi. & l.si fundum per fideicom.de leg.1. & l.si uero.§.fin.ff.sol.matr.alias secus,sicut dicimus in emptore qui tenetur ad pretium ratione illius speciei emptæ, qua perempta ad huc tenetur ad pretium post tradi tionem l.id quod.& l.necessario.in prin. ff.de peri.& co. rei uen. quia dando illã speciem non poterat liberari inuito uenditore, sicut in casibus & iuribus præal legatis. Ita dicit Bald. in d.l.quod te. & ibi etiam Alex.in 2.col.allegant, l.hominem, ff.mand. Aut erat debitor quan titatis seu certe monetæ, tũc si illa mone ta est perempta quoad formam,quia nõ expenditur amplius, dic,ꝙ debitor non liberatur, nisi dederit æstimationẽ ipsius monetæ in aliam formam, ut extra. de censi.c.cum canonicis, & ibi.no. uel nisi soluerit illam monetam reprobatã saltim in materia,quia materia attrahit ad se formam,qñ sumus in his quę possunt reduci ad pristinam materiam, secus si non pos sunt reduci.l. quæsitum. §.illud fortasse. ff.de leg.3.de qua materia uideas ꝑ Bar. in l. Paulus. ff. de solu. Aut erat debitor quantitatis in genere, & tunc semper tenetur.per d.l.incẽdium, nisi obtulerit pecuniam creditori, & ipse uoluerit accipe re,quia tunc perempta pecunia casu liberatur debitor ope excep.l. qui decem, in prin.ff.de solu. Tertio casu principali dic, aut species est perempta ante morã; & tunc, aut facto debitoris & iusto, & liberatur.l.qui seruum.de uerb.obl.& l.quid ergo.§.si hæres hominem.de leg.1.aut in iusto,& tenetur,ut d.l.si seruum. in prin. & d.l.si ex legati, aut facto creditoris, & liberatur debitor.ut l.arbitrio.§.fin.ff.de dolo. aut facto tertij,& tunc, aut in odiũ debitoris, & tenetur, aut in odium creditoris,& liberatur. quia damnum cẽsetur factum ab eo,cuius contemplatione dici tur esse patratum.l.si merces. §. culpæ. ff.loca.& l.pe.ff sol.mat. Aut casu fortuito,& liberatur,ut d.l. quod te. & l. quæ fortuitis C.de pig.act.& uide plene Bar. in l.si sticchus certo. ff. de uerbo. obl. Si uero est perempta post moram, & tunc, aut sumus in conuento actione reali, & tunc, si semper fuit in bona fide uel iustam causam habuit litigandi, liberatur. Si uero fuit in bona fide,& postea superuenit mala,tunc debet fieri distinctio, an res esset eodem modo peritura penes actorem,uel nõ l. item si uerberatum. §. fin. & ibi est glo.ff. de rei uen. Si uero su mus in conuento actione personali, & tunc indistincte non liberatur. l. merito. ff.de ui & ui.ar.& d.l.si seruum. §.fin. Fal lit in casu l.si cum exceptione.§. quod si homo.ff quod met.causa.& uide Bar. in d.l. quod te. Quid aut si res pereat infra tempus purgationis moræ? Videtur, quod

quod debitor sit liberatus, quia paria uidentur ista tempora, scilicet ante moram, & infra tempus purgationis, cum utroque casu soluendo debitor liberetur, nec ad aliquod interesse teneatur. l. si seruũ. §. sequitur. & l. si insulam, de uerb. obl. In contrarium est ueritas per tex. in l. sancimus. §. fin. C. de fideiussor. ubi fideiussori de iudicio sisti datur semestre tẽpus ad præsentandum reum, post quod tempus datur sibi aliud semestre ad moram purgandum, infra quod ultimum semestre, si reus moriatur, non liberatur fideiussor, secus si infra primum semestre: infra quantum autem tempus mora purgatur, uide plene Bar. in d. l. si insulam. adde Alex. in d. l. si ex legati.

Obligatus naturaliter tantum, soluendo non habet repetitionem. l. Iulianus. & l. interdum. & l. si non sortem. §. libertus. ff. de condic. inde. & l. fideiussor. §. fideiussori. ff. de fideiuss. & l. si eius. in prin. ff. ad Treb. & l. quod in diem §. etiam. ff. de compens.

Obligatus ad rem restituendam, si non uult restituere, iuratur contra eum in litem iuramento affectionis. l. qui resti tuere. ff. de rei uen. Quod tamen limita non procedere, ubicunque dominus illius rei haberet illam rem uenalem, quia tunc non permittitur ei iurare in litem, sed possessor debet condemnari ad iustum & uerum pretium. glo. est singularis, in l. non enim. ff. rerum amo. Ex quo infert ad id, quod uoluit glo. & Bar. in l. 1. §. cura carnis. ff. de offi. præf. urb. scilicet, quod quilibet potest accedere ad lanionem, & emere carnes, et eo inuito, quia cum habeat illas uenales, non potest quem prohibere iusto pretio emere uolentem. Secundo infertur ad id, quod uoluit Bar. in l. 1. §. 1. ff. fur. aduer. nau cau. st. quod notarius, qui incepit exercere publicè officium notariatus, non potest alicui denegare confectionem instrumenti, immo potest compelli præstito salario. ut l. placuit. C. de col fund. patrimo. in fi. Immo plus dicit Alex. in d. §. 1. quod si notarius denegat artem conficiendi instrumentum alicui, potest priuari officio notariatus. allegat Bald. in l. prouidendum. C. de postu. Quod limita, nisi esset impeditus propter maximã copiam petentium ab eo confectiones instrumentorum, quia tunc potest denegare. ut dicit Bar. in d. § 1. Item limita, nisi ille, qui petiit instrumentum, esset inimicus notarii, ut no. And. de Iser. in con stit. quæ incipit, omnes nostri regiminis. Et prædicta faciunt ad ea, quæ dixi supra in uer. hospes qui incepit. & supra. in uer. meretrix quę exercet. & ad prędicta uide Afflict. in tracta. de iure prothomis. colum. 2.

Officialis licet de iure non possit conueniri regulariter de excessibus cõmissis in officio, nisi in tempore sindicatus, in patria tamen sua poterit quandocunque etiam perpetuo conueniri. Ita tenet Bar. in l. 1. in fi. ff. ad leg. Iul. repe. & Ab. in c. aduersus. col. 3. de immu. ecc. & ibi uide per Barba. in addi. multas fall. in quibus officialis potest conueniri durante officio.

Occidens eum, qui ad mortem damnatus erat, licet uideatur excusari posse, quia ille erat cito moriturus, tamen punitur de homicidio, & sic pœna capitali. Ita no. Bald. in l. addictos. C. de episc. audi.

Obligati plures ex delicto non dicuntur duo, plures ue rei, immo solutione unius, alii non liberantur. l. item Mela. §. si plures. ff. ad leg. Aquil. Ex quasi uero delicto non dicuntur duo rei, sed quasi duo rei, cum teneantur ex quadam necessitate legali. ita dicit Bar. in l. fin. ff. de du. reis. Solutione tamen unius alii liberantur. l. 1. §. fin. cum ll. seq. ff. de his qui de. uel eff. An autem conuentio seu pactum unius ex delinquentibus liberet alios, uide Bart. in l. semper. §. si in sepulcro. ff. quod ui aut clam. & ad materiam uide Ias. in § pęnales. col. 3. & 4. inst. de act. & Bar. in auth. hoc ita. in 14. q. 1. partis. C. de duo. reis. & in 15. q. & glo. in l. pe. §. si ff. ne quis eum qui in ius uo.

Opponens exceptionem solutionis, non per hoc uidetur fateri debitum, ita Bar. in l. Iulianus. col. 4. ff. de cond. inde. & Alex. in l. non utique. ff. de excep.

Opinio communis est seruanda, nec ab ea recedendum propter aliquam singularem fantasiam. ita dixit Bal. in l. fin. col.

col. 1. C. de insti. & sub. & ibi etiam Paul. de Cast. & Alex. in consi. 95. uol. 2. quos refert & sequitur Ias. in l. sciendum. §. si col. pen. ff. qui satis. cog. in tantum, quod dicebat Alex. in prællegato consi. quod iudex facit litem suam, qui relicta communi opi. adhæret opi. singularis docto. Dicebat tamen Abb. in c. tua nos. col. fi. de usur. & in c. prudentiam. de offi. dele. & idem Abb. in c. cum sint. col. 2. de deci. & in c. nouimus, primo no. de uerbor. sign. quod quando opi. communis nullo iure probatur, licitum est eam relinquere, & in contrarium iudicare, de quo uide etiam plene per Alex. in l. cum proratis. col. fi. ff. de re iud. & in consi. 7. uol. 4. & in consi. 51. & consi. 147. uolu. 5. & Abb. in c. ex literis, el primo, de sponsa. & quod communis opi. in iudicando sit sequenda, tenet Alex. in consi. 27. col. 2. uer. pro hoc, uol. 1.

Opinio communis est, quæ plurium authoritate fulcitur. l. 1. uersi. & sane crebrior. & ibi Bal. ff. de offi. quæsto. & Alex. in consi. 7. uol. 4.

P

PRæscribens, seu possidens sine titulo, licet præsumatur in mala fide, ut l. fi. C. unde ui, & sic nullo tempore præscribit de iure canonico, ut c. fi. ext. de præscrip. tamen si possedit rem per xxx. an. præsumitur in bona fide, & præscribit, etiam de iure canonico, quia retro a tempore, quo clam incepit possidere, præsumitur fuisse in bona fide. ita singulariter uoluit Barto. in d. l. fin. C. unde ui. in fin. uerbis.

Procurator ad iudicia debet esse maior xxv. ann. alias repelli potest, ad negotia autem sufficit, quod sit maior xviii. an. ut no. Bar. & Alexand. in l. exigendi. C. de procu. & est tex. in c. qui generaliter. de procu. libro sexto. Fallit tamen in filiosa. minore, qui potest procurare pro patre, etiam ad iudicia, ut d. l. exigendi. & ibi uide multas alias fallentias; inter quas ponit etiam, quando minor iurasset non petere restitutionem aduersus iudicium. per authent. sacramenta. C. si aduer. uen.

Procurator ad iudicia non potest substituere alium procuratorem, nisi lite cōtest. l. quod quis. & ibi glo. & l. neque tutores. in fi. C. de proc. sed procurator ante litem contest. potest substitui a procuratore ad negocia. l. si procuratorem. §. 1. ff. manda. adde in hac materia, quod seruus etiam possit esse procurator ad negocia. l. seruum quoque. ff. de procur.

Priuilegium alicui concessum, intelligitur, & limitatur secundum præfationes ipsius, ita singulariter consuluit Alc. in consi. 123. uolum. 5. per l. singularem a Barto. reputatam, in l. fin. ff. de hæredi. insti. Et hoc est menti tenendum, quia quotidie illud consi. allegatur in practica, & uide glos. in cap. aligant. 23. quæstio. 7.

Possessor conuentus rei uendi. si negat se possidere, & postea conuincitur de mendatio, priuatur sua possessione, & applicatur actori, etiam si non probauerit de dominio, tex. est not. in l. fin. ff. de rei. uend. & est optima limitatio ad. l. fi. C. eod. ut quæ dicit, quod possessio nunquam restituitur, nisi actore probante de dominio. Idem dicas, si possessor dixit se possidere nomine alterius, & postea repertus est possidere nomine suo, ut tenuit Ias. in §. omnium. col. 14. instit. de act. & hoc habet locū, etiam si possessor offerat se probaturum de dñio, nam non auditur propter suū mēdaciū, ut no. Bar. in d. l. fin. in fi. q. Intelligas tñ, si reus negauit se possidere, secus autem si negasset narrata prout narrantur, quia tunc non uidetur negare se possidere, sed tantum substantialia libelli, unde non priuatur possessione, ita singulariter uoluit Barto. in l. si dubitetur. §. ita demum. ff. de fideius. quem refert & sequitur Ias. in d. §. omnium. col. 15.

Pater consentiendo filio in aliquo actu, an obligetur pro eo; Dic, aut sumus in casu, quo pater cogitur filio consentire, & tunc, aut cogitur consentire propter legitimationem personæ; ut in iudicio, & tunc non obligatur consentiēdo. l. fin. §. necessitate. C. de bono. quæ lib. & not. Bar. in l. si cum dotem. §. transgrediamur. ff. solu. mat. Aut cogitur consentire propter dotis securitatem, & tunc

con-

consentiendo obligatur, ut qñ filius duxit uxorem sibi condignam.l.quiliberos ff. de ritu nup.& Bar.in d.§. transgrediamur. si uero duxisset uxorẽ sibi indignã, tunc pater non cogitur consentire, nec cõsentiendo se obligat, quæ autem dicatur uxor indigna, habes glos. & clarius Bart.in l.3.C.de nup.ubi dicit, si filius duxisset famulam uel filiam famuli patris sui. Aut sumus in casu, quo pater non cogitur consentire filio,& tunc, aut est actus publicus principaliter authoritate,& utilitate, & pater consentiendo se obligat insolidum, ut est quando filius creatur decurio, uel magistratus.l.2.ff.ad muni.& l.honores.§.fi.ff. de decur. Aut est actus principaliter priuatus utilitate. sed publica secũdario,& sic autohritate ut tutela, ut inst.de exc.tu.in prin.& ff de excu.tuto.l.athletæ.§.1.& ibi gl. & tũc in testamentario tutore consentiendo. non se obligat, nisi de peculio.l.Lutius Gayum.ff.de admi.tu.in datiuo uero obligatur in solidum.l. si filiusfamil.ff.de tute.& est glos.insti. de qui testamento tut.in prin. sed in consideratione est habenda ratio iuxta tex.in l.in condemnatione.ff.de reg.iur.

Promitto tibi quicquid uolueris, an uicar obligatus: Dic, quod si hoc dico animo deliberato, & animo donandi, sum obligatus, ut extra de homi.ca.cum iuramento nisi a me peteres aliquod illicitum, ut ibi dicitur, si uero hoc dico nõ animo deliberato, sed adulatorie, non teneor, ut puta, hæc res, & omnia quæ habeo, seu quę uolueris sunt ad tui libitum ut extra de insti.cap.cum uenissent, & uide Ale.in l.ita stipulatus, colum.1.ff.de uerb.ob. Sed si dico, quicquid uoluere, tunc in distincte non ualet promissio; quia dando muscam liberaretur, ut not. gl.in l.legata generaliter.de leg.2. faciũt quæ not Bartol.in l.centesimis.§.fin.de uerb.obl.

Prouisio hominis an,& quando tollat prouisionem legis, sic distingue, aut lex inducit aliquod beneficium speciale, uel generale,& extraordinarium, & tunc prouisio hominis tollit prouisionẽ legis.l.maritus.C.de procu.& l.fi.C. de pact.conu. Aut lex inducit aliquid de iure cõi,& ex prouisione generalis, & ordinaria,& tunc prouisio hominis non tollit prouisionem legis.l.creditor, ff. si cer.pet. ubi si creditor accipit minorem summam debito, uel pignus, quod non ascendit ad summam debiti, non uidetur renunciasse alteri parti, quin possit reliquum petere, ita per Alex.in l.si cum dotem, in princ.col.1.ff.sol.mat. & not. glo.in l.2.C.de iure emph. & not. Bart. in l.4.§.si ex conuentione.ff. de re iudic. Adde etiam quod prouisio hominis inutilis non excludit prouisionem competentem de iure communi, ita Abbas in capitol. examinata. columna penulti. de iudic.

Promittens factum alienum, licet nõ obligetur, ut l. stipulatio ista, in princip. de uerb. obl. tamen hoc non habet locũ in prætoriis stipulationibus, quia in his quis uidetur promittero factum propriũ scilicet securaturus & facturum.l.quotiẽs quis, eod.titulo. Item non habet locum quando interuenisset iuramentum. cap. ex literis, el 2.cum ibi no.extra de sponsa. Item non habet locum, quando quis promitteret factum alienum ad conseruationem eius, ad quod ipse est obligatus, ut si promitto Titium pro me fideiussurum, nam sum obligatus.l.qui autem.§.1.& ibi Bart.dicit illum tex.menti tenẽdum.ff.de consti.pecu.de his, & plurib. aliis fallentiis uide Alex. in d.lege Stipulatio ista.

Procurator an acquirat stipulationẽ domino, sic distingue, aut procurator stipulatur rem domini restitui ipsi domino,& tunc quomodocunque concipiat uerba stipulationis, acquiritur domino. l.pen. C.ad exhib.& Bar. in l.certi conditio.§.si nummos, in prima opp. ff. si cert. pet. Aut stipulatus aliquid quod est ex re domini; ut fructus, & tunc idem lege, quod procurator ex re. ff. de procu. Idem dicas in pretio, quod uenit propter rem domini, ut si procurator uendit rem domini,& stipulatur pretium dari domino.l.Iulianus.§.si procurator.ff. de ac.excep.& Bar.in l.stipulatio ista.§.alteri.in uerba fallentde ver.ob.licet Alex.uoluerit ibi tenere contrarium, nam prætium non uenit ex re, sed propter rẽ

ut

ut l.uenditor ex hæreditate.ff. de hęred. uel ac.uen. Sed ea, quæ sunt propter rē, non acquiritur per procuratorem, ut infra dicam, ergo,&c. Tamē contra hanc opin. Alex. multum obstat tex. in d. §.si procurator, per quē additur uerior opi. Bar. & ad mptiuum Ale. dic, ut per Bar. in l. solutum. §. per liberam. ff. de pign. ac. & Barto. in d.l. quod procurator ex re, qui dicit, quod licet prætium non dicatur ex re, tamen succedit loco rei. l. si rē & prætium. ff. de peti. hære. & Barto. in l. qui a debitore. ff. quæ infra. etc. unde, quod acquitur in re propria domini, idē statui debet in prætio. Aut stipulatur ꝓpter rem domini, ut usuram, & euictionē & tunc domino non acquiritur actio, nisi cedatur sibi a procuratore, ut d. §. per liberam. & l. possessio. §. fi. ff de acq. pos. Aut stipulatur super re penitus excepta a domini potestate, & tunc, aut concipit uerba executiua, & promissiua, in persona sua, & ualet stipulatio, & ipsi procuratori acquiritur actio, quam tenetur domino cedere. l. eum qui. §. Iulianus. ff. de consti. pen. Aut concipit uerba promissiua in persona sua, & executiua in persona domini, ut promisi mihi quod dabis domino decem, & tunc non ualet stipulatio, nisi sua intersit, ut est glo. in d. §. si stipuler, quæ communiter approbatur, reprobata opin. Bar. & Ale. in d. §. si stipuler, q tenebāt acquiri actionē domino ex tali stipulatione, per d. l. pe. C. ad exhi. Aut concipit uerba executiua & promissa in persona domini, & tunc indistincte non ualet stipulatio, per glo. in d. §. si stipuler. Si tamen procurator, uel quilibet alius stipulatur hoc modo, promittit dare mihi nomine domini, ualet indistincte stipulatio, per tex. & ibi glo. in l. huiusmodi. in princ. ff. de leg. 1. & Bar. in d. l. stipulatio ista. §. alteri, in prin. Sed si procurator, uel alius stipuletur mihi super re sua, dic, aut illa res durat sua, & acquiritur mihi stipulatio, l. Publia. in princi. ff. depo. & Barto. in d. §. si stipuler. circa fi. Aut super re, quę nō est sua, sed de proximo efficietur sua, & idem, ut si stipulor emphiteosim pro me & filio meo emancipato, ut not. Bart. in l. quod dicitur in fi. de ver. obl. & Alex. in d. §. si stipuler. col. pen. Aut super re, quæ non durat sua, & tunc non acquiritur mihi, ut l. pactum. C. de pact. conuen. Fallit in donatione. l. quotiens. C. de dona. quæ sub modo. Item fallit in casu l. si cum uenderet. ff. de pigno. actio. ubi est speciale ea datione, quia debitor grauatur in uno, quia res sua uenditur a creditore eo inuito, ideo releuatur in alio, ut pactum creditoris sibi acquiratur. ar. l. eum qui. ff. de iure iur. Ita ad illam l. respondet Ale. in d. §. si stipuler. col. 3. in fi. Et pdicta procedunt, in his, quæ ciuiliter nobis acquiritur, quæ non possunt acquiri per procuratorem, nisi ut dictum est. l. ea quę ciuiliter. ff. de acqui. re. dom. secus in his quæ naturaliter acquiruntur, ut possessio quę acquiritur per procuratorē, ut d. l. ea quæ ciuiliter, & d. l. possessio. §. fin. Et hæc procedunt in procuratorem, ut d. l. ea quę ciuiliter, & d. l. possessio. §. fi. Et hæc procedunt in procuratore, & in quolibet extraneo, tutor tamen, & curator, & actor ciuitatis, siue sindicus possunt quomodocunque uerba stipulationis, concipere, & semper acquiritur utilis actio pupillo adulto, uel ciuitatis, ut d. l. eum qui. §. si actori. ff de consti. pe. & glo. in d. §. si stipuler. Sed not. potest cuilibet stipulari, dummodo tanquam persona publica stipuletur, puta quia rogatus, alias non ualet stipulatio per eum facta, ut no Bal. in l. 1. C. p quas perso. & ang. in consi. 74. Debet tamen notarius uerba promissiua in sua persona concipere, ad hoc ut ualeat stipulatio, ut no. Bal. in d. l. 1. Et ita debent intelligi omnia iura dicentia, quod per notarium acquiritur cuicunque stipulatio Et quod dixi de tutore, curatore actore, & sindico, dic, quod ita demum ualet stipulatio, quando uerba promissiua, & executiua sunt prolata in pupillum, adultum, uel ciuitatem, si eorum interest, ut no. Bar. in d. §. si stipuler. Circa pdicta tamē aduerte, quia tex. in l. Iulia. §. si procurator. ff. de actio. emp. uidetur esse contrarius. text. in l. 1. C. per quas personam in d. l. 1. pactum factum a procuratore non acquiritur domino, & uidetur esse idem c sus. Sed dic quod in d. leg. 1. erat pactum l. commissoriæ, per quod habetur

ocitur fides de prætio, & sic statim dominium transfertur, unde sumus in re, quæ non datur mea, in alio §. secus.

Prorogatio proprie tunc dicitur fieri, quando ante finitam primam dilationē petitur noua dilatio. l. Sed si manente. ff. de præ. Tamē aliquādo impropriatur, ex quo potest saluari dictum alicuius notarii ignorantis, qui scriberet in actis, qualiter fuit prorogatus terminus, & tamen secunda dilatio fuit data, finita prima; unde licet uideretur dicendum huiusmodi actū non ualere, tamen hoc dictum impropriatur, & exponitur prorogatus. i. de nouo constitutus. Ita uoluit Bald. in l. 1. C. de temp. app. & Alc. in l. 4. in prin. ff. de dam. infec. & Imo. & Bal. in l. Titio centum. de leg. 2.

Promissio turpis, an pariat actionem, & an impediat soluti repetitionem? distingue, aut est turpis causa ex parte eius cui promittitur, & tunc, aut causa est expræssa in stipulatione, & est nulla ipso iure, unde actio non datur. l. iurisgentiū. §. si ob maleficium. ff. de pac. & solutum repeti potest, nam repetitio tunc impeditur, quando competebat actio exceptione elisa, ut l. fideiussor. §. fideiussor. ff. de fideiuss. & l. si eius, in pri. ff. ad Tre. & l. si non sortem. §. libertus, & l. Iulianus. ff. de condi. inde. Sed hic nulla actio competebat, ergo &c Aut non est causa expræssa, & datur actio, sed obstat exceptio, ut l. si ob turpem. ff. de condi. ob tur. causam. Secundum quod illum tex. intelligit Lud. Ro. & Bart. in l. generaliter. ff. de uerb. obli. unde solutum repeti non potest, ut d. l. si ob turpem causam. Aut est turpis causa ex parte promittentis tantum, & tunc talis promissio ualet, & datur actio, nulla exceptione obstāte, ut si scholaris promittit aliquid meretrici, nam licet meretrix turpiter faciat officium suum, non tamen turpiter accipit, unde ex parte scholaris tantum promittentis consistit turpitudo, ut not. Bart. in l. affectionis. ff. de dona. & Alc. in d. l. generaliter, & glo. in d. ca. qui uenatoribus. 86. distin. reprobata glo. in l. ea quæ. C. de dona. ante nup. quę contrarium tenebat. Hoc tamen limitatur, nisi esset miles uel clericus, uel minor qui promitteret meretrici, quia tunc non datur actio meretrici, ut nor. glo. & Bar. in d. l. affectionis, secus autem esset, si meretrix promitteret aliquid scholari, ut haberet rem cū ea, quia tunc non datur actio scholari, quia ipse turpiter peteret, unde succederet regula dictæ l. si ob turpem. Ita est tex. in l. fi. §. fi. ff. de act. & ob. Et ꝙ meretrix turpiter non accipiat, est tex. in l. 4. §. sed quod meretrici. ff. de conditio. ob tur. ca. Aut est turpis causa ex parte utriusque scilicet dantis, & accipientis; ut si promitto tibi decem, ut hominem occidas, & tunc non ualet ipso iure, & nulla actio datur. l. si plagii, & l. ueluti, de uer. obl. Sed quia turpis causa est ex parte utriusque, ideo solutum repeti non potest, quia in pari causa melior est conditio possidentis. l. 2. C. de condi. ob tur. causā, & d. l. si ob turpem. & l. in pari. ff. de reg. iur. Si tamen ille, qui accepit, accipiendo committeret aliquod delictum, per quod ueniebat applicanda pœna fisco, priuatur eo, quod accepit, & fisco applicatur, unde non reuertitur ad dantem, ut no. glo. in l. 1. C. ad l. Iul. repe. Et pro istis talibus delictis, seu turpibus causis fideiussor accipi non potest, & si fuerit acceptus, talis obligatio est nulla ipso iure. l. si a reo. §. fi. ff. de fideius. Ex quo §. infert ibi singulariter Bar. quod si dixero tibi, facias tale delictum, & noli curare de pœna, quia ego ero tibi obligatus, talis obligatio non tenet, & ego non potero conueniri. Qđ est ualde no. qa quotidie accidit. Prædictis tamen adde, ꝙ si quis daret aliquid alicui mulieri nō meretrici, ut haberet rem cū ea, & illa noluerit postea consentire, non habet repetitionem, tanquam causa non secuta, ut est tex. in d. l. 2. C. de condi. ob tur. ca. secus si erat meretrix, ut innuit glo. in d. l. 2. in glo. 1. licet contra illam glos. uideatur tex. in d. §. sed quod meretrici, ubi indistincte dicitur, quod datum meretrici nō repetitur, unde cogita, an illa glo. posset saluari. Ex prædictis, inferri potest ad quemlibet accipiētem, ut delictum committat, quia licet delictum non faciat, nihilominus cessat repetitio.

Promittens non petere sub certa pœna, si postea contrauenit, potest pars aduersa,

uersa, uel pœnam petere, & tunc debet pati se conueniri, uel exceptionem opponere, & pœnam non petere, utrumq; autem habere nō potest. lege, apud Cęlsum. §. labeo. el primo. ff. de doli except. Et idem dicas in hæredibus promisso ris contrauenientibus, ut not. Alexand. in lege quarta. §. Cato. columna prima, in fin. de uerbo. obst. facit lex, cum proponas, la prima. C. de transact. nisi fuerit apposita clausula, rato manente pacto. ut lege, qui fidem, digestis, de transactio. uel iuramentum ut lege, si quis maior. C. eod. tit.

Publicatione facta in causa, non est licitum amplius testes producere, siue examinare, timore subornationis. authen. at qui semel. C. de probatio. & cap. fraternitatis, extra de testi. Quod limita non habere locum, quando quis producit aliquam scripturam, & ad assertionē eius producit testes, quia potest hoc facere etiam post publicationem, ita not. Alexan. in lege, certi condictio. §. quoniam. ff. si cert. pet. per tex. in cap. series, & ibi per Ant. de but. extra de testi. & Bald. in le. ampliorem C. de app.

Secundo limita non habere locum, quando testes producerentur ad corroborationem aliorum testium publicatorum, istud est singulare dictum Innoc. in cap. cum clamor, de testi. cuius meminit Abb. in cap. ex tenore. in fin eod. tit.

Tertio limita non habere locum in iudice uolente ex officio examinare post publicationem, quia in iudice cessat timor subornationis, ut d. ca. cum clamor, & not. Barto. in le. 2. §. si publico. ff. de adult.

Quarto limita multum singulariter non habere locum, si pars uolens testes producere, non didicit testificata, licet fuerit facta publicatio, nam tunc cessat timor subornationis. Ita tenet glo. in ca. constitutus, extra de testi. & Ale. in cons. 84. in 4. uol. licet Abb. in d. c. cōstitutus, & in d. c. fraternitatis, tenuerit contrariū. Tamē opi. gl. & Ale. est æquior, & communior.

Quinto limita non habere locum in instrumentis, uel scripturis, quæ possunt produci post publicationem, quia in his non cadit timor subornationis. capitu, cum dilectus, de fide instr.

Sexto limita non habere locum in causis criminalibus, in quibus non solum post publicationem, sed etiam post conclusionem possunt testes, & instrumenta produci. Ita uoluit Barto. in lege, diui fratres. ff. de pœnis. & Barto. in lege 1. §. fin. ff. de quæstio. Plura autem de conclusione in causa uide sup. in uer. conclusione in causa facta, &c.

Præsumptio, quædam dicitur esse iuris, & quædam iuris, & de iure præsumptio iuris dicitur, quando ius. Præsumit aliquid super eo, quod erat dubium, ut not. glo. in l. uni. §. accedit. C. de rei uxo. act. & contra hanc præsumptionem admittitur quęlibet probatio in contrariū, ut est tex. & ibi glo. in lege, non est ueri simile. ff. quod met. causa. Præsumptio iuris & de iure, est, quando ius præsumit .i. fingit contra ueritatem, & uult ita esse etiam si contrarium probetur, ut d. l. uni. in prin. unde contra talem præsumptionem nō admittitur probatio in cōtrariū, ut no. gl. in d. l. non est uerisimile, nisi per confessionem, ut no. Bar. in l siue possidetis. C. de prob. & Ale. in l. qui iurasse. §. si pater. ff de iureiur. & gl. in l. in contractibus, in uer. nullo modo. C. de non nu. pe. & Bal. in l. quicunque, in fi. C. de apo. pub. li. 10. & doc. in auth. sed iā necesse. C. de dona. ante nup. & plene per Abb. in c. is qui. de sponsa. & uide unam optimā apostillā Fran. de Cur. in add. ad Ale in l. cū te. C. de transf. & Bar. in l. Iul. col. 1. ff. de condi. inde & Ale. in l. a diuo pio. §. si pignora. col. 1. ff. de re iudi.

Procurator ante litem contestatam potest mutari, l. ante litem. ff. de procu. post uero litem contesta. ex quo est effectus dominus litis, reuocari non pōt, nisi iusta cā interueniente, in tantum, ꝙ etiā morte domini non reuocatur mandatū, ut est text. in lege, nulla, & ibi Barto. Bal. & communiter doct. C. de procurato. Sunt autem multę causę, de quibus in l. post litem, cū ll. seq. ff. de procura. Nec requiritur libellus in tali reuocatione, ut l. in causæ. §. 1. & ibi glo. in uersic. prætoris. ff. de procurat. Sed quid si aliquis reuocauerit post litē, nulla cā apparente, sed

sed tantum, quia procurator consentit tali reuocationi, an ualeat talis reuocatio. Bar. in l. 1. colum. fin. C. de satisda. uidetur uelle, quod sic, ubi dicit, quod satis iusta causa est, si reuocatus fuit eo cõsentiente. Tamen illam doct. Bart. limita procedere ita demum, si aduersarius cõsenserit tali reuocationi, alias non ualet, ut not. Abb. in cap. auditis, de procur. & Pet. de Ancha. in cap. fin. de procur. lib. 6. & Felin. in capit. ex parte, de rescriptis.

Pactum ad hoc ut uestiatur cohærentia contractus, est necesse, quod statim apponatur iuxta contractum in ingressu uel egressu ipsius. l. in bonæ fi. & ibi glo. C. de pact. & l. si apud. C. de ædili. actio. Item debet esse de appenditiis contractus, scilicet quia debet inesse contractui, idest rei deductæ in contractum, ut uendo tibi librum, & in uenditione promitto tibi ipsum mineare, uel ligare, ut probatur in l. iurisgentium §. quinimmo. ff. de pact. ibi, ea enim pacta insunt, quæ legem contractui dant: si tamen dicerem, uendo tibi librum, & promitto ire pro te Romam, tale pactum nõ uestiretur cohærentia contractus, quia nihil habet commune cum contractu, sed quando uestitur cohærentia contractus, tunc ueterem actionem informat, & nouam paris scilicet actionem præscripti, uerbis, ut d. § quin immo, & probatur in l. 2. C. de pact. inter empt. & uen. & ista actio oritur ex ipso pacto, non autem ex contractu innominato, qui resultat habita relatione pacti ad contractum, ut quidam dicunt, ita probatur in d. §. quin immo. ibi, ne ex pacto actio oriatur. Nam dictio, ex, denotat causam proximam, & immediatam, ut not. Bart. in l. 1. §. ex incendio. ff. de incen. rui nau. & dixi, supra in uers. dictio, ex. Item ad hoc, ut uestiatur cohærentia contractus, est necesse, q sit contra tradentem Ita uoluit Bar. in l. petens, declarando primam quæst. glo. C. de pact. Item est necesse, quod pactum contineat quid diuersum a contractu, alias si idem contineat, non uestitur, nec agitur præscript. uerbis. d. l. petens, secundum primam lect. & ibi Alexan. colum 2.

Pactum uestitum cohærentia contractus, non semper dicitur informare ueterem actionem, nam quando actio uetus continet certum, & pactum continet incertum, puta factum, tunc non informatur uetus actio, sed bene informatur contractus, quia ex eo prius oriebatur una actio, & modo oriuntur duæ: unde si uendo tibi librum, cum pacto de mineando, tunc informatur uetus actio, quia utrumque est factum, & sic incertũ: sed si promitto tibi stipulanti librum cum pacto similiter de mineando, tunc non informatur actio, sed contractus, nam dare librum continet certum, & oritur certi condictio, sed mineare continet incertum, & oritur actio ex stipulato. l. ubi autem nõ apparet. §. qui id qđ. de uerb. obl. unde non potest uetus actio informari, quia certi condictio datur ad certum, & incertum, quod est cõtra legem certi condictio. ff. si cert. peta. Ita singulariter uoluit Bartol. in lege, lecta. Iuxta finem. ff. si cert. pet. & Alexan. in lege, in bonæ fid. colum. 2. C. de pact.

Pactum ad hoc ut uestiatur rei interuentu, debet esse in fauorem tradentis, & nõ contra eum, alias non uestitur, ut d. l. si tibi. C locat. & l. si certis annis. C. de pact. Et illud proprie dicitur uestiri rei interuentu, quando habita relatione pacti ad contractum, resultat contractus innominatus, uel quando sumus in ipsis cõtractibus innominatis, ut not. Bart. in l. in traditionibus ff. de pact. Et actio præscrip. uerbis quæ oritur ex tali pacto, oritur ex contractu innominato, qui resultat, non autem ex pacto. Ita uoluit Ale. in d. l. in bonæ fi C. de pact. Tamen quandoque istud pactum, ex quo resultat cõtractus innominatus, uestitur cohærentia contractus, ut est quando esset pars pretii, quia tunc inesset ipsi contractui, ut si uendo tibi librum pro decem, ut uadas pro me Romam, nam si ideo minoris pretii liber uendatur, quia uis ire pro me Romam, tale pactum est de substantia contractus, scilicet quia est pars pretii, ut l. fundi partem. ff. de contrahen. emptio. ita uoluit Ale. in d. l. in bonæ fi. C. de pac. colum. 2. Quandoque uestitur

pactum

pactum cohærentia traditionis, ut quando iuxta traditionẽ ponitur aliquod pactum in fauorem tradentis, ut d.l. in traditionibus, & l. rebus. C. de re. permu. & l. 1. §. si conueniatur. ff. depo. quod quo modo procedat, uide glo. in d.l in traditionibus, & istud pactum etiam largo modo dicitur uestitum rei interuentu, ut tenet Ale in l. legem. C. de pact. & glo. & Bart. i d.l. in traditionibus. ex eo quia habita relatione pacti ad contractum, non resultat contractus innominatus, & actio oriens ex eo, est præscrip. uerbis, ut d.l. rebus.

Permutatio differt a contractu innominato, do ut des, in hoc, quia tunc dicitur permutatio, quando permutatur species cum specie, & nemo tenetur dominium transferre. l. 1. ff. de re. permut. Sed contractus innominatus est, quando permutatur genus cum genere, uel species cum genere, uel genus cum quantitate, uel species cum quantitate, dũ modo quando permutatur species cum quãtitate, ex utraque parte ueniat dare, alias esset contractus emptionis. l. fi. ff. de condi. ob causam. Resultat tamen magna utilitas ex hac differentia, quia actio præscripti. uerbis, quæ datur ex permutatione, est bonæ fi. ut insti. de actio. §. actionum, sed illa quę oritur ex, do ut des, est stricti iuris, quia ibi non numeratur, & uide de his Barto. in l. 2. in princi. ff. si cert. pet.

Publicatione facta possunt interrogatoria produci. Ita uoluit Spe. in titul. de teste. §. nunc de interrogatoriis, &c.

Procurator, qui pro alio defendit siue agit, debet ipse in sententia condemnari, uel absolui, non autem dominus, alias sententia est ipso iure nulla, ut l. 1. C. de sent. Licet uerba executoria debẽt proferri in personam domini, ut uoluit Bart. in d.l. 1. & glos. in l. liberto. § fin. ff. de neg. gest. Sed condemnatoria tantum in personam procuratoris. Hoc tamen limita procedere in causis, in quibus uenit irroganda pęna pecuniaria, secus ubi ueniret irroganda pœna corporalis, quia tunc dominus damnatur, non procurator. l. fi. C. de iniur. & not. in l. nihil. C. de procu. & Bar. in l. pen. §. ad crimen. col. 1. ff. de pub. iudi. Et hoc procedit in casibus, in quibus admitti potest procurator in criminalibus, ut quando est irrogãda pœna a relegatione infra, ut est communis opi Bar. in d. §. ad crimen, & text. & gloss. in l. 1. ff. an per ali ca app. Item potest procedere in persona illustri, quę in causa iniuriarum potest comparere per procuratorem, & est speciale in ea. ut d.l. fi. C. de iniur.

Princeps quando concedit moratoriã alicui, tenetur ille, cui est concessa, satisdare de soluendo, adueniente tempore, ut l. uniuersa. C. de prędi imp. off. Quod limita multum singulariter non procedere, quando concederet causa paupertatis unde consilium datur impetranti, ut semper faciat imponi in rescripto clausulam, paupertatis causa, quia per talia uerba non tenetur pręstare fideiussorẽ, ita singulariter uoluit Bal. nouel. in tracta. dotium, in 8 parte, in 12. priuilegio, ar. eorum, quæ uoluit glo. in l. 1. §. cum autem, in uersicu. cautione. C. de rei ux. acti. quod etiam uoluit Bald. in l. diuortio. §. interdum. ff. solut. matri. & hoc infertur ex his quę dixi supra, in uerbo, cautio differt, &c. in fi.

Princeps concedens alicui priuilegiũ pro se, & hæredo suo in singulari numero, uidetur concedere tantum primo hęredi, non autem hæredi hæredis. Ita tenet Bar. in l. 1. ff. de consti. prin. & uide unam addi. Barb. ad Abb. incip. not. bonam in capit. in præsentia. colum. 8. de proba.

Procurator quando admittatur in causa criminali, uide supra in uersiculo, procurator qui pro alio defendit, &cæt.

Probatio semper incumbit ei, qui dicit. l. 2. ff. de probat. & instit. de lega. §. quod autem, non autem ei q negat. lege actor. C. de proba. Fallit tamen prima regula, quando ille, qui dicit, haberet præsumptionem pro se, quia non tenetur probare, ut est in uxore, quæ præsumitur acquirere de bonis mariti ut l. quintus. ff de dona. inter ui & uxo. & l. etiã. C. eod. titulo. Fallit regula in negãte ius, quia probare debet, nam habet tunc præsumptionem contra se, quia in iure

omnia

omnia prçsumũtur permissa,nisi reperiatur prohibita.l.nec non.§.quod eis.ff.ex quibus cau. ma. unde illa regula d.l.actor,habet locum in negante factum, ut dicit ibi glo.& plenius Bald.& glo.in d. le.2.

Particeps criminis an admittatur ad accusandum,uel ad testificandum contra alium participem,uide infra in uers. Testis particeps,&c.

Procurator producens instrumentum an uideatur probasse de mandato? dic, aut producit scripturam, in qua apparet de mandato, & sic portat mandatum in scriptis,& tunc creditur ei,& plene probat de mãdato, nec põt aduersarius dicere,tu non es illa persona, de qua fit mentio in hac scriptura.Ita uoluit Bald.in l. si qua per calumniam,in fi uerbis.C. de epi.& cle. Aut producit instrumentum causç,& tunc semiplene probat de mandato,quia posset esse penes eum depositum,ita not.Bar.in l.1.C.de procu. & sic per consequens res efficitur dubia, unde exigitur cautio de rato. ut d.l 1. Idem scilicet quod non admittatur sine cautione de rato,tenuit Bar.in l. uulgo. in fi.ff.de admi.tuto. & Barto.in l.3.§. causç.ff ad carbo.& Bald.in d.l.1.col fi. C.de procu.& glo.in c.coram.de off.de leg.in glo.prima,& in c.1.de procurato. Quod singulariter limitat Imo.in d.cap. coram. vbi esset talis persona, quç erat solita exercere officium procuratoriũ, alias non admitteretur etiam cum cautione de rato. Idem uoluit Alc.in d.le. uulgo.& Alc.in d.l.1.colum.2.ar.tex.in l.plenum.§.equitii.ff. de usu,& ha.nisi constaret traditionem esse factam a dño illius instrumenti, quia tunc non requireretur cautio de rato,ut Alc. in locis præalle. Fallit tamen hoc in marito, qui possessionem instrumenti præsumitur habere mandatum in rebus parafrenalibus,nec tenetur cauere de rato. ut l. fin. & ibi Bald.C. de pac.conu. & uide Bal. & Pau. de Castr. in l.Mæuia.solut. matrimo.

Procurator habens mandatum de emendo nomine domini,si emerit nomine proprio, acquirit similiter domino perinde,ac si eius nomine contraxisset, & hoc propter potentiam mandati.l.pignori.§.fi.ff.de usuca.

Procurator actoris si constat de mandato,licet non teneatur satisdare de rato,tamen tenetur satisdare de defendendo scilicet in casu,quo fuerit reconuentus,ut l.1.in fin.iuncta glo.C.de satisdat. & no.glo. in cap.1.de procu. in glo.1. in fin.Item procurator rei tenetur satisdare de iudicato soluendo,etiã si habeat mandatum,ut d.l.1.in fi.& l.2.& ibi gl. C.de procu.

Procurator,qui non satisdedit in causa principali, an possit compelli ad satisdandum in causa appellationis? dic, quod non,nam satisdatio debet peti ante litem contest.ut l. Ita demum.C.de procu. uel incontinenti post.ar.l. quotiens.ff.solut.ma.ex interuallo autẽ post peti non potest,cum procurator sit effectus dominus litis.l.post litem.ff de procura.Cum ergo non fuerit petita ante litem contest.in causa principali,sequitur, quod minime potest peti in causa appellationis.ratio est,quia appellatio rescindit iudicatum, & ponit causam in eo termino,qui erat post litem contest. unde omnia quç fieri poterant post lit. contest.in causa principali,possunt fieri in causa appellationis, ut uoluit Bart.in d.l.ita demum.Et hoc limita procedere, quando non est petita in causa principali:si autem est petita,& præstita in causa principali,potest peti etiam in causa appellationis, quia lata sententia in principali,est finita, unde rursus peti debet. Ita uoluit Bar.in l.2.in fi.C. de procur. per tex.in l.cum apud Sempronium. ff. iudi.sol.

Pupillus non potest esse in iudicio sine tutoris authoritate,adeo quod si cõpareat sine auth. tutoris, sententia lata in tali iudicio, & omnia acta reduntur ipso iure nulla l.clarum.C de auth.præst. & l.1.C.qui legi.perso.ha.sta.in iudic. Quod multum singulariter limita procedere,quando sententia esset lata contra pupillum, secus autho. si pro eo, quia tunc ualet, etiam sine tutore,ut est tex.in l non ideo minus C.de procur. & not. glo.in d.l.1.

Pupillus non potest confiteri nec negare

gare aliquid in iudicio sine tutoris authoritatē, l. clarum. C. de aut. pr̨stā. etiā in causa criminali, ut l. certum. §. pen. ff. de confess. uel saltim sine curatore ad litem, ut no. Bal. in l. 1. C. si aduer. deli. alias autem talis confess. esset ipso iure nulla, ut no. Bald. in l. vni col. 12. C. de confess. & Bald. in d. l. clarum. vnde apparet quod non potest esse contumax, quia etiam si compareret sine tutore, nihil operaretur talis comparitio, ut no. glo. in l. minor etiam. ff. de mino. Et prædicta procedunt, etiam si pupillus haberet patrem, ut no. Bar. in l. si infanti, col. 2. C. de iure delib.

Publicatio bonorum quando fit ipso iure, an requiratur sententia declaratoria. vide sup. in ver. Dictio mox. in fi.

Partis seu portionis appellatione in dubio intelligitur de dimidia. si non fuerit adiecta quota l. nomen filiarum. §. portionis. ff. de verb. sig & no. gl. in l. 3. § siquis ita stipulatus. ff. de eo quod cer. loc. & Matthe. in decis. 44. consi. Neap. col. fi. Quod limita non procedere, quando hoc nomen proferretur per numerum pluralem cum adiectiuo numerali, vt duas partes, quia in dubio intelligitur duas partes de duodecim. Ita voluit Bar. in l. interdum. ff. de hære. insti. ex quo dat ibi consilium uolenti petere duas partes de tribus, ut exprimat hoc in libello, quia alias intelligeretur de 12. Item limita, quando diceretur aliqua pars, ut not. Alex. in auth. ex causa, col. 10. C. de lib. præte.

Præsumitur quilibet scire id, quod est sibi denuntiatum in domo. Ita voluit Ias. in §. fed iste. colum. 18. inst. de actio. per gl. sing. in l. si tutor. C. de priu. tut. in ver. ostendens.

Procurator simpliciter datus, intelligitur datus ad agendum, & conueniendum. Ita voluit Bar. in l. quod dicitur, in fi. ff. de tute.

Procurator potest repetere à domino quicquid licite impendit in bonis eius, unde potest repetere etiam illud, quod soluit pro conducendo equo, ut iret ad possessiones ipsius domini. l. Idemque §. idem labeo, ff. mandati. Quod limita, nisi procurator esset persona rustica, quæ nunquam consueuerat ire equester; nam tunc non uidetur licite impendisse, vnde non repetit, cum sua consuet. sit attendenda, ut est gl. in d. §. Idem labeo.

Pœna mutilationis alicuius membri, a l. uel à statuto inducta pro aliquo crimine, debet uerificari in membro utiliori. Ita uoluit And. de Iser. in constit. quæ incipit, siquis cum armis. ubi dicebat, quod si pro vulnere illato debeat amputari manus, in dubio, intelligitur de dextera, & si ille erat mancinus, debet sibi amputari sinistra, quia cum illa censetur vulnus fecisse. Idem voluit Bald. in l. conuenticulam. C. de epi. & cler. ubi dicebat, quod si pro aliquo crimine debeat erui oculus, & reus illius criminis habeat unum oculum, debet sibi euelli ille oculus bonus. Idem dicebat Bal. in authen. sed nouo iure. C. de ser. fug. de eo qui hēbet unā manū claudam, quia debet sibi amputari manus bona. Ille. n. qui hēt oculū uel manum inutilem, non dicitur oculum uel manum habere arg. eorū quæ voluit gl. in l. fi. C. ad leg. Flau de plag. quæ dicebat, ꝙ pater habens filium inutilem, dicitur carere filio, & uxor habens maritum inutilem, dicitur uidua.

Pactum, ꝙ quis teneatur de periculo, an includat, ꝙ teneatur de casu fortuito, vide sup. in ver. nomen periculum.

Pater & filius si ambo in instrumento dotali fuerint confessi dotem accepisse, quilibet tenetur pro dimidia. Ita uoluit Alex. in l. si cum dotem. § transgrediamur. col. 2. ff. sol mat. per l. reos, §. cum in tabulis, de duo. reis.

Pater, & filius si simul mortui reperiantur, siue morte naturali, siue uiolenta, præsumitur prius mortuus pater, & deinde filius, & hoc est uerum, si filius erat pubes, ut l. qui duos. §. cum in bello. ff. de reb. dub. Idem etiam præsumitur de matre, ut l. cum pubere. eo tit. Si autem filius erat impubes, præsumitur prius mortuus filius, ratione debilioris ætatis, siue simus in patre, siue in matre, ut l. inter socerum, in prin. & ibi est glo. or. ff. de pact. dota. & d. l. qui duos. §. fina. & l. si mulier, ff.

eod.ti.de reb. dub. Et hoc quando sumus in dubio, nam si contrarium probetur, stamus certo.ar.l.continuus.§. cum ita. de uer.ob.

Procuratorem an teneatur mittere ægrotus, uide Bar.in l.si quis instituatur. §.fi.ff.de hęred.insti. Et quando quis teneatur mittere procuratorem, uide plene Bar.in l.1.ff.de diuer.& temp.pręscr. & Barto.in l.fin.ff. de in integ.restitu.& doct.in c.querelam de procur. maxime per Abb.ibi.

Periurus infamis est, ut 6.q.1. cap.infames, nec potest admitti amplius in testimonium, ut in c paruuli.22.q.5. & c. quicunque, 6. q.1. etiam si fecerit pœnitentiam, ut c.testimonium, & ibi glo.in uers.periuri, de testi. Et ratio est, quia semel periurus, semper præsumitur periurus in futurum.c. semel malus, de regu. iur.lib.6.& l.non omnes.§.a barbaris.ff. de re mili. & not.glo.in d.c.paruulus. Nec obstat, quod dicitur in l.2.C.de rebus cre.quod periurus solum deum habet ultorem, quia illud posset procedere, quando iuramentum non esset in præiudicium alicuius tertii, uel dic aliter, ut dicit gl.in d. c.quicunque, & uide gl. in c.quærelam.in uers. periurii, extra de iureiur. Item periurus perdit probationem per iuramentum de quo uide Ias.in l.1.pe.col.ff. qui satis.cog.

Possessio operatur hunc optimum effectum, quia ubicunque aliquis teneretur aliquid probare, releuatur ab onere probandi, & transfundit illud in aduersariũ, si est in possessione, ita no.uoluit Bart.in l.1.§.nõ autem.ff.de bo. pos. secundum tab.& Bar.in l.is potest.col.4.ff.de acq. hær.& est tex.in c.si a se. de præben.lib. 6.& uide quæ dixi supra in uersi.tẽpus quando est fundamentum,&c.

Pauper uidua, & ceteræ miserabiles personæ, possunt trahere laicum coram iudice ecclesiastico ita uoluit Abb.in cap. licet ex suscepto.col.2.de fo.compete. Quod limita, quando uidua esset diues, & similiter pupillus, quia tunc non dicuntur personæ miserabiles, secundum Abb.& ibi per Barba. in c.significantib. de offic. deleg. Sicut dicimus etiam in dote, quæ non est causa pia, quando datur mulieri diuiti, ut dixi supra in uersic. legatum factum pro anima, & hæc non pro limitatione eorum, quæ uoluit Alex. in l.4.§. hoc autem iudicium.col.2.ff. de dam.infec.

Producens instrumentum, uel aliquã scripturam, uidetur approbare omnia in instrumento contenta, seu in illa scriptura, ita uoluit Abb.in c.cum super, de of. dele.ubi refert Innocen.in c.cum olim. de censi.& in capitul. cum uenerabilis. de excep.& hoc facit ad id, quod dixi infra, in uers.scriptura reperta.

Pactum, quod quis possit ubicunque conueniri, nõ ualet, unde admittitur postea pœnitentia.l.si conuenerit.ff. de iuris.om.iud.ex quo dat cautelam Bar. in l.si quis in conscribẽdo.C.de pact. quod ad ualidandum tale pactum, debet quis dicere, quod pecunia possit ubique solui, nam tunc ratione destinatę solutionis quis sortitur forum ubique, nam ubique uidetur contraxisse.l contraxisse. ff.de act.& obl.unde ratione cõtractus, ubique potest conueniri.l.3.ff. de bon. aut.iu.pos.

Percutiens aliquem dormiendo, an puniatur, uide Bar.in l.pe.ff.ad le.põp. de pari.ubi distinguit, aut ille erat solitus pati hæc in somnis, & est in culpa, si non pręuidit, aut non erat solitus pati, & tunc secus.

Percutiens Titium credens se percutere Sempronium, an teneatur, uide Bar. tenentẽ, quod sic, in l.respiciendum.§. delinquunt.ff. de pœnis.in fin.uerbis. Et ratio potest esse secundum eum, quia dabat operam illicitæ rei, secus esset si licitę, unde infert ipse per illum tex.quod si uolui percutere feram, & percussi hominem, non teneor. Ex quo sequitur unum no.dictum, quod si uoluissem percutere hominem in casu licito, puta bannitum, uel hostem, & percussi alium, quod non teneor, quia dabam operam rei licitæ, & de delicto casu commisso, uide Bald. in lege, data opera. colum.4.C. qui accus. non poss & Ias.in lege 3.§. quod prætor, digestis, ne quis eum qui in ius uoca.

Promittens aliquid dare in tribus uicib.seu in tribus terminis, si aliud nõ ap

paret,

pareat, in dubio intelligitur de tribus annis, ita singulariter uoluit Bart. in l. 3. ff. de ann. leg.

Pactum nudum appositum in instrumento guarentigiato, producit actionē efficacem & habet execu-tionem paratā. ita uoluit Bal. in l. 2. in fi. C. de execu. rei iud. & idem Bal. in l. ex placito. in fi. C. de re. permu. quem refert Alc. in l. si ita stipulatus. §. Grisogonus. columna 8. de uerb. obl.

Propinquus an dicatur uir uxori, & e contra: dic, quod non, nec etiam affines ex utroque latere dicuntur propinqui. ita no. Bar & Alex. & communiter doct. in l. 1. C. unde uir & ux. & Barto. in l. fi. per illum tex. C de uerbo. sign. quod est no. pro statutis reqrentibus consensum propinquiorum. An autem appellatione coniunctorum ueniat uir & uxor, uide ibidem Ale. tenentem quod sic, sed non appellatione proximorum, per l. cū alienam. C. de lega.

Pauper qui sine sui dedecore exire non potest, habetur pro carcerato, & habet iustam causam petendi restitutionē in integrum, puta quia erat nudus. glo. est iuncto tex. in l. in eadem causa. in fin. ff. ex quib. cau. ma. & glo. no. in c. si quis testium. de testib.

Probatio in dubio quando lex de ea facit mentionem, præsumitur de uera. s. per instrumentum uel per testes, non autem de ficta. tex. est no. in l. Lucius. ff. de cond. & de mon. & per iuramētū, & uide plenē de hoc per Fel. in rub. extra de probat. & per Ale. & Ias. in lege 1. C. de testa. milita.

Pater simpliciter tradens rē filio suo, in dubio uidetur ei concedere in peculium, non autem donare l. si donatione. C. de colla. & ibi per doct. & no. Bald in auth. ex testamento. col. 3. C. eo. ti.

Pauper non tenetur soluere collectas reales, secundum Bal. in auth. defuncto. circa fin. C. ad Tertu. & in l. etiam. C. de execu. rei iudi. Immo plus dixit singulariter Abb. in c. peruenit. col. pe. extra de immu. ecc. quod officialis deputatus ad exigendum collectas, potest illas remittere ratione paupertatis in præiudicium principis per glos. singularem, in l. omnes. C. de anno. & tribut. lib. 10.

Pater an possit grauare filiam in dotē per fideicommissum: dic, quod non, nisi tantum sibi legauerit, quod ascendat ad summam legitimæ. ita intelligitur tex. in l. fi. §. filiæ. alias incipit, fidei. ff. de leg. 2. secundum Bar. ubi ita etiam intelligit illum tex. Alexā. in l. a filia, ubi est tex. de hoc. ff. ad Tre & Pau. de Ca. in l. Lucius. §. maritus. ff. ad Tre. ubi dicit hanc esse communem opi. & ibi Bar. similiter expresse hoc firmat. Idem etiam uoluit Bal. in l. quoniam nouella. col. fin. C. de inoff. test. & Bal. in auth. res quæ. col. 2. C. com de leg. Fortificatur hoc ratione, nam cum dos succedat in locum legitimę, ut d. l. quoniam nouella, ideo sicut legitima debet haberi sine aliquo grauamine, l. quoniam in prioribus. C. de inof. testa. & no. Abb. in c. Rainaldus, in 1. no. de testa. & Bal. in l. ex tribus, C de inoff. testa. ita etiam & dos. Dicit tamen Bart. in l. Lucius. §. maritus, & in d. §. filiæ. quod in eo, quod excedit legitimam, potest filia grauari in dotem. Quod limitat multum singulariter Bal. in d. l. quoniam nouella, quem sequitur Pau. de Cas. in d. §. maritus, non procedere, ubicunque filia ex forma statuti dotata non succederet, quia tunc nec in eo, quod excedit legitimam, potest grauari in dotem. Scias ēt, quod ubi uiget tale statutum, dos succedit in locū legitimæ. ita no. Bal. in l. sancimus. C. de nupti. sed quod tunc possit grauari, tenuit Pau. de Ca. in consi. 197. & cons. 118. & 111.

Peculium si de nouo augeatur, postquam est semel actum, si non est insolidum satisfactum creditori, poterit creditor de nouo agere actione pristina cum adiectione de peculio pro residuo. tex. est in l. qsitū. §. is qui semel, & in l. quotiēs. §. si semel, & ibi gl. ff. de pecu.

Præsens quis dicatur, & quis absens, uide tex. in l. fi. C de præscrip. long. temp. & Abb. in c. 2. col. 3. extra de fideius.

Patris appellatione uenit etiam auus. tex. est in l. iusta interpraetatione. ff. de uer. sig & no. gl. in l. appellatione parētis, eo. ti. Quod intelligas procedere in fauorabilib. secus in odiosis, ita no. Bar. in l. patri ff. de adult. Idem dicas ēt appella-

tione parentis.l.si infanti.in prin.C de iure delib.uide tamen omnino Bar.in l.liberorum, in fin.uerbis ff de uerborum signifi.

Pater potest reuocare consensum datum filio ad donationem causa mortis uiuo filio,ita no.Bal in l.senium. C. qui testa.fa.pos.

Procuratores si sunt plures, an possit unus sine altero administrare, uide sup. in uers.executores,&c.

Pater instituens filiam in eo quod de iure sibi contingit,an uideatur se referre ad ius commune,an uero ad ius statuti, ubi esset statutum,quod filia dotata extātibus masculis nō succedat. Bal.in l.quicunque.col.3.tenet,quod intelligitur instituta secundum ius cōe. s. ut habeat uirilem,tamen communis opi. est in cōtrarium,& contrarium tenuit ipse Bald. in l.maximum uitium.col.pe.C. de lib. præt.& Ale.in l.Gallus,§.quidam recte, in fi.uerbis.ff. de lib.& posth. ubi dicit, quod tale statutum dicitur ius commune illius municipii,in quo uiget,& idem Ale.in l hęredes mei.§.cum ita.col.4. & 5.ff.ad Treb.& Bal.in l.constitutionis, in fi. C.de bo.quæ lib.

Princeps,qui tēpore guerræ concessit alicui bona rebellium, tenetur facta pace restituere omnia ea primis dominis, adeo quod talis concessio in totum annullatur,tex.est not.& ibi Bald.in c.1.in uer.Priuilegia,de pace constantiæ, & ibi est casus specialis,per quem in restitutione ueniunt bona in alium alienata, licet regulariter contra, nam quamuis hoc uerbum,restituere,habeat amplum significatum,lege.prima,C.de sen.pas.tamen non facit uenire bona alteri concessa,seu alienata,ut dicit Ale.in d.lege,prima, & plene And.de Iser.in c.1.colum.pen.de uas. decre.ætat. ubi etiam ponit de uerbo,reddere,adeo quod,etiam si bona illa alienata reuertantur ad fiscum post restitutionem,non tamen restitui debent, ut ibidem dicit And.in fin.uerbis, & de hoc uerbo, restituo, uide glo.in §.cum autem.instit.quibus mo ius.pa.po. sol. in uers statum,& tex.in l.uideamus.§.in fauiana ff de usur. & de prædictis uide Bar.in l.Gallus.§. & quid si tantum, & ibi Ale.in antepe.col.ff de lib. & posth. ubi uide per Ale.aliquas pulcras limita. ad prędicta.

Præsumitur in regno Siciliæ quęlibet ciuitas uiuere iure longobardo,nisi probetur,quod uiuat iure Romano. Ita tenet And.de Iser.in prologo feudorum, in uer.3.quæritur,& idem And.in ca.1. §.sed quia uidimus, de his qui feud.da. pos.& in cap.1.In uersic.bona uacantia, quæ sint rega.per consti.puritatem, contrarium tenet Bal.in auth dos data.C.de dona.ante nup.

Princeps restituens primogenitū, qui propter delictum amiserat ius primogeniturae,an faciat illam recuperare, uide supra in uers.Monacus,&c.

Princeps quando utitur clausula, non obstante, uidetur uti plenitudine suę potestatis,ita no. Ale.in l.ex facto,col.5.ff. de uul.& pup.& And de Iser.in c. naturales,si de feu.fue.contro.

Pecunia in dubio præsumitur esse soluētis.ita uoluit Bal.in l.2.C.pro socio.

Possessio aliquando ponitur pro ipso fundo,ut si dico,lego tibi possessionē meam,intelligitur de fundo meo.tex.est in l.interdum.ff.de uer.sig.& in l.2.C de proba.& in l.locorum,& ibi no.C. de oī ag.dese.li.11.& Ale.in l.1.in prin.colu. 4.ff.de acq.pos Et ex hoc infert Bart.in l.uxorem.§.legauerat.ff.de leg.3. quem sequitur Ias.in d,l.1.in prin.col.9.quod si lego tibi omnes possessiones meas,intelligitur tantum de immobilibus, unde mobilia non ueniunt,quia ex communi usu loquendi ita hoc nomē intelligitur. ar.l.liberorum.§.quod tamē Cassius.ff. de leg 3.& l.labeo.ff. de sup.leg. quamuis referant ultramontanos determinasse in contrarium,& male, ut dicit etiam Ale.in d.l.1.col 7.ff.de acq.pos.

Pater relinquens filium sub potestate matris,uidetur facere matrem tutricem. tex.est in cap.ex parte M,& ibi Bal.in fi. de app.per quem ita dixit Ias in l.1.col. 4.ff de iur.om.iu.

Possessio quamuis dici soleat, ꝙ metu amittitur,ut l sed si nolit,& l.si id quod. §.fi.ff. de acq.pos.tamen illud debet intelligi,quādo quis timet accedere ad possessionem, ne inde deiiciatur, secus si ti-

si timet propter suam personam domũ suam egredi, quia non per hoc amittit possessionem aliorũ fundorum.l.licet C. de acquiren. pos. & not. Alexand. in lege, tertia.§.in amittenda. ff.eodem titulo.

Potentius est ius, quod quis habet iure proprio, quam iure alieno.l.si filius. §.erit, & ibi glo. ff.de fideicom.lib. & le. quod principi. cum l.seq.ff.de leg.2.& ex hoc dicit no.gl. in l.si quid in bello. ff.de capti.quod unusquisque debet gloriari de eo, quod quisque acquisiuit, non autem de successione antiquorũ suorũ. Idem dixit Ang.in l.isti quidem. § si ff. quod met.causa, quod plus diligimus illud, quod proprio sudore acquirimus, quam alieno.idem etiam dixit Ias.in le. more maiorum.col.3.ff.de iuris. om.iu. & Bald.in lege, nemini.C. de aduo. di. iudic.

Pretium in dubio, quando fit de commentio, intelligitur de contractu emptionis, & uẽditionis, ita demum, si pretium sit æquiualens rei. Ita dixit Bal.in l.ex conuentione.C.de pact. & l.ex conuentione.C.de pact. conuen.

Prorogatio iurisdictionis iudicis incõpetentis, debet fieri de tali causa, de qua poterat ille iudex iudicare inter suos subditos, alias non ualet, ita no.Ias. per plura allegata.in l.si per errorem.in prin.ff. de iur.om.iud.

Priuilegium in dubio censetur cõcessum ad partis postulationem, non autem motu proprio.ita no.Ale.in l.3.in prin. ff.quod quisquis iur.nisi in priuilegio reperiatur clausula, motu proprio, quæ alias probari non potest, nisi ibi reperiatur scripta, ut est tex.in cap.si motu proprio, in fin.de præbend.libro 6.primum tamen dictum limita, ut per Alexand.in d.l.3.

Princeps confirmans priuilegia alicuius ciuitatis, non uidetur confirmare ea, quę sunt contra ius, nisi expræsse de hoc fecerit mentionem, ita sentit Bal.in c.1. col.2.per quos fiat inuest. & expræssius Ias.in l.fi.in fi.ff.quod quisque iur.

Procurator non tenetur appellare a sententia contra se lata, nisi contineat euidentem iniustitiam, & indubio si non appellat, pręsumitur hoc fecisse, quia sententia erat iusta.ita Bal. in l.inuitus.col. 2.C.de proc.quem sequitur Ias.in l.1. §.si procurator. colum.6.si quis ius. di. non ob.

Promissio facta in iudicio habet executionem paratam, ita not.Ale.in l.cum pro quo.ff.de in ius.uo.

Promittens soluere non liberatur dando fideiussores.ita est tex.in l.promissor. §.fi.ff.de const.pecu.& l.item liberatur, §.1.ff.quib.mo.pig.uel hip. solu. Quid autem in promittente satisfacere, uide Alex.& Barto.in l.1. & ibi plene Ias.ff. qui satis.cog.

Possessio an & quando per traditionem uel per expulsionem seu per ingressionem alterius perdatur, Ad hoc sciẽdũ, facias hanc conclusionem seu distinctionem. Aut quis possidet per se, aut per alium, puta per seruum, filium, uel colonum. Primo casu, si tradit rem simpliciter, & tunc si animo transferendi dominium, puta si præcessit titulus habilis, & tunc transfertur dominium & possessio. §.per traditionem.insti.de rerum diui.& l.traditionibus.C.de pact. Si uero tradit possessionem, tunc utramque perdit, & in alium transfert.s.ciuilem & naturalẽ. l.1.§.per procuratorem, & §.iussérim. ff. de acqu.pos.nisi appareret ex animo suo, quod uoluerit tantũ naturalẽ transferre, ut q̃n pręcedit contractus, de cuius natura hoc uenit, sicut dicimus ĩ pcario. l.& hẽt § eũ qui.ff.de præca.uel solã detentationẽ, ut si locat.l.si quis ante. ff.de acq.pos.& l.officiũ.ff.de rei uend.uel si cõmodat uel deponit, ut d.l.officium. Transfert ẽt naturalẽ tantum, si concedit rẽ in usumfructũ.l.naturali ter. ff.de acq.pos.uel si concedit in en phiteu sim, ut no.gl in l.3.§.ex cõtrario.ff.eo.ti.uel si locat ad longũ tps, ut not. gl.in d.le.si quis ante.& ibi Ale.col.4.& no.gl.in l.si ut certo.§.si duob uehiculũ.ff.cõmo.Si uero expellitur, tunc indistincte utrãque perdit, probatur in l.1.§.nõ alii aũt.ff.de ui, & ui ar.& in l.1 §.& cõsequẽter.ff.uti poss. Quod intelligas procedere, si non hẽt aĩum recuperãdi icõtinẽti, alias secus, qa solã naturalẽ pderet.gl. est singularis i l.3.§.eũ igitur.ff.de ui.& ui ar. qa alius

perpenditur, si facit præparamenta, ut in d. glo. habetur, & hoc de re immobili. Rei autem immobilis indistincte amittitur possessio, quando alicui est subtracta, uel per uim ablata. l. rem quæ nobis. ff. de acq. poss. Idē si eius restitutio est denegata, per commodatariū forte, uel depositarium, ut est cōis opi. Ale. in l. 3. §. si rem, & in l. si quis rem ff. de acq. pos. & probatur in l. si rem mobilem, eo. ti. Idē est, quando possessor timet se posse repelli ab aliquo, quia tunc etiā ciuilē perdit. l. sed si nolit. ff. de acq. pos. Quod intelligas sane procedere, quando quis timet super re, secus si timet de sua persona, ne offendatur, quia tunc non perdit ciuilem, etiam si ad possessionem nō accedat, ita dixit Ale. in l. 3. §. in amittenda. ff. eod. tit. per tex. in l. licet. C. de acq. pos. Si uero alius est ingressus & tunc, si inuenit naturalem uacantem, acquirit naturalem & dominus non perdit ciuilem. l. clam possidere. § qui ad nundinas. ff. eo. ti. nisi timeat se posse repelli, ut dicta l. sed si nolit. Si uero naturalis non erat uacans, tunc ingrediens nullam acquirit, & possessor nullam perdit, casus, est in l. quod meo. §. fin. ff. de acqui. poss. & ibi per Ale. nisi suspicatur se posse repelli, ut ibi no. glo. & tex. in l. si id quod. §. fin. eo. ti. Et hæc est optima limitatio ad d. §. qui ad nundinas, quem ita limitauit Ale. in l. si colonus. in fi. ff. eod. tit. Et quod supra dixi de traditione, dicas hoc procedere, siue sit uera, siue ficta, ut per aspectum si ficta dici potest, ut d. §. si iusserim. & d. l. quod meo. §. si uenditorem, uel per constitutum, ut d. l. quod meo. in prin. & l. interdum, in prin. & §. si eo. ti. uel per conductionem, ut le. qui bona fide, & l. si aliquam. ff. eo. ti. Amittitur etiam possessio per solum animum nolendi possidere, quando quis per se possidet, & tunc utraque possessio perditur d. l. 3. §. in amittenda. & ibi Bar. & expressius Ale. in 2. no. & l. si quis ui. §. differentia. eo. ti. Amittitur etiam possessio per obliuionem, quę præsumitur ex cursu decennii, si aliquis per tantum tempus nō accedit ad possessionem suā. l. fauum. §. fundi. ff. de usuca. & no. Ale. in l. 1. in prin. in fin. uerbis, & in l. 3. §. ex contractio. col. 3. & Bar. in l. si de eo §. si forte, & ibi plenius Ale. ff. de acq. poss. Secundo casu principali s. quando quis possidet per alium, & tunc, quia per se retinet ciuilē, & per alium naturalem, puta per colonum, si ipse dn̄s tradit uoluntarie, perdit possessionem. Idem si solo animo non uult possidere, quia perdit eā etiam stante colono in fundo ita dixit Ale. in l. 3. §. in amittenda. ff. de acq. pos. & Bar. in l. quod meo. in prin. & ibi etiā Ale. col. 5. ubi ita intelligunt gl. in l. peregre. §. quibus, eo. ti. quæ uolebat, ꝙ solo animo domini tunc non perditur possessio, qa illud procedit in uolūtate coacta, & necessaria, sed nō spōtanea. Et hoc ꝓcedat etiā in ficta traditione, ut per Bar. in d. l. quod meo. & ad prædicta allegant glo. sing. in l. 1. §. non alii autem, in uers. retineo. ff. de ui, & ui ar. Si autē dominus sit expulsus manēte colono, & tūc possessionē nō perdit casus est in l. 1. §. si quis me ui. ff. de ui, & ui ar. & istud reassumpsit no. Bal. in l. fi. in fi. uerbis. C. de acqu. pos. Si autē ipse colonus uult priuare dominū pos. & tūc. aut ipse egrediatur aīo deserendi possessionem, & dominus perdit naturalē, non aūt ciuilem. casus est a contrario sensu, in l. si colonus, ubi gl. & Bar. ff. de acquiren. pos. & hoc de iure ff. sed de iure. C. nullam perdit, per l. fi. C. eo. ti. ut uoluit Ale. in d. l. si colonus, in prin. & in fi. secus esset, si egrederetur nō aīo deserendi, quia tunc etiā de iure. ff. dominus nullā perdit, ut d. l. si colonus. & ibi gl. & no. Bar. & Ale. in d. l. si de eo. §. si forte. eo. ti. Aut ipse colonus perdit possessionem. i. quia egreditur hoc aīo, ut alius ingrediatur, & tunc minime dominus perdit poss. ut est gl. in d. l. fin. & ibi hoc declarat Bald. Aut ipse colonus deiicitur, & tunc dominus perdit omnē possessionē tex. est in d. l. peregre. §. quibus, & ibi Ale. in 1. no. & hoc procedit, qn̄ ciuilis cohæret naturali, quæ per aliū retinetur, ut diximus in colono, quia in hoc non corrigit illa lex. fi. ut expræsse dicit Ale. in d. §. quib. in 1. no. secus si ciuilis non cohæret naturali, ut in ea quā habet usufructuarius, quia si usufructuarius deiiciatur, dominus non perdit suā ciuilem, ita dixit Ale. in d. §. quib. in 10. casu.

Aut

Aut colonus moritur, & tunc dominus statim amittit naturalem. Ciuilem autē non perdit, nisi fuerit negligens in recuperando naturalem, tex. est in d. l. si de eo. §. si forte. ubi per omnes doc. Aut colonus tradit poss. alteri & tunc, aut uere tradit, & priuat dominum utraque poss. tex. est in l. 3. §. quod si seruus. ff. de acq. pos. & gl. in d. l. fi. C. eo ti. quæ in hoc minime corrigit: quod intelligas uerum; si alienando tradit, puta ex tit. ex quo dominium transferri solet, ut est tex. in l. nō solum. §. pignori. ff. de usuca. secus si non alienando, ut est glo. not. & ibi Ale. in l. qui uniuersas. §. fi. ff. de acq. pos. & prædicta procedunt etiam in colono pupilli tradente. ita no. dixit Ale. in l. possessione, circa fi. ff. eo. tit. Aut colonus tradit ficte, puta per constitutum, uel per conductionem, & tunc dominum possess. nō priuat. tex. est in l. quamuis §. 1. ff. eo. ti. Qđ singulariter limita procedere in tradente ficte, qui nullam possessionē habebat; secus se habebat naturalem, super qua requiescebat ciuilis, ut in possidente præcario, quia per fictam traditionē non solū ipse perdit naturalem, sed etiam priuat dominum ciuili, sicut quando ipse dominus tradit, iux. l. quędam mulier. ff. de rei uen. Ita dixit gl. singularis, quā plene ibi sequitur Ale. in l. interdum. §. fi. ff. de acqui pos. ubi Ale. hoc limitat non procedere, quando ciuilis non requiescit super naturali, ut in ea, quā habet proprietarius respectu usufructuarii, ut sup. fuit dictum, allegando Ale. in d. §. quib. Aut conductor uult tradere poss. per aspectū & priuat domin. possess. Ita dixit Ang. in l. quarundam. ff. de acq. pos. quem sequitur Ale. in l. quamuis. §. si conductor, eo. ti. Aut colonus non tradit alteri, pos. sed denegat soluere pensionem domino & tunc priuat eum possess. Ita dixit Ale. in d. §. si conductor, & idem Ale. in l. 3 §. si rem eo. ti. Aut colonus perdit possess. auctoritate iudicis, puta quia conuentus ab aliquo nō nominauit dominum in iuditio, iuxta formam l. 2 C ubi in rem actio, & tunc dominus non perdit possess. secundum magis cōem opi. Bar in d. l. 2. & Bar. in l. officio. ff. de rei uendi. & Ale. in d. §. quib. unum tamē scias in hac materia, & adde ad ea, quę dixi supra in 1° membro principali, quod inter rē mobilem, & immobilem est hæc differentia, quia ciuilem possess. rei mobilis perdo et ignoranter statim, quod meam custodiā euasit taliter, quod facta diligenti inquisitione non posset inueniri. l. 3. §. Nerua filius, & l. si rem mobilem, & ibi not. ff. de acq. pos. Sed rei immobilis, quam per me similiter possideo, nūquam perdo ciuilem ignoranter, etiam si alius eam occupauerit, nisi sciam & suspicer me repelli. l. quamuis, la 2. ff eo. ti.

Præsumitur in dubio creditor approbasse fideiussorem tanquam idoneum, nisi contrarium probet. ita Ale. in l. si ab arbitrio. ff. qui sat. cog. per tex. in l. 3. ff. de fideius. licet hoc sub dubio ponat per l. fi. §. ius hoc C. de sponsa.

Papa non potest sine causa dare piātem principi seculari, ut possit iudicare inter clericos, ita dixit Abb. in c. proposuit. in 3. col. in fi. de concess præben.

Pœna priuationis iuris nunquam irrogatur, nisi in iure hoc reperiatur expræssum. §. cū igitur, in auth. de non elig. se. nub. & Ale. in l. etiam §. 1. ff. sol. mat. & Ias. plene in l. diuortio. § si fundum, eo. tit Abba. in c. fi. de iure pat.

Protestatio non requirit de necessitate scripturam, nisi in casibus in iure expræssis, ita dixit Bal. in auth presbiteros. C. de epi. & cler.

Parasceue dicitur dies ueneris sancti, & dicitur ab apparatu escarum, quia Iudæi in illa die solent parare escas, seu cibos pro die sabati. Ita dixit Abb. in cap. quia super. de Iudæis.

Priuilegium generaliter sublatum a statuto non intelligitur de clauso in corpore iuris, sed de speciali, uide infra, in uer. statutum. uer. 72.

Possessionis commodum magnū est, quia dat facultatem possidenti resistere di de facto; & super hoc potest implorare officium iudicis, ut eum defendat. Flor. in l. quemadmodum. §. si protectum. ff. ad le. Aquili. pro hoc est tex. singularis, & ibi Bal. in l si seruus. C. quod cum eo.

Pauper, qui non potest domum suā reficere propter impotentiam, potest permittere illam ruere, nec potest com-

pelli ad reficiendum secundum Pau. de Cast. per illum tex. in l. sed an ultro. §. 1. in fi. ff. de neg. gest.

Q

QVando in lege reperitur ratio scripta, etiam si sit correctoria, extenditur de casu ad casum ex identitate rationis, ut est glo. no. in cle. 1. in uer. eligatur, de elect. quam ad hoc allegat Ale. in l. stipulatio hoc modo. col. 3. de uer. ob. Et hoc habet locum in casu fauorabili: nam secus esset in odiosis, ut no. Ale in l. properandum, in prin. C. de iud. faciunt quæ no. Barto. in l. Marcellus, in fi. illius prin. ff. ad Treb. & idē Bar. in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de li. & posth. & doct. in l. si uero. §. de uiro. ff. sol. mat. & Ias. in §. omnium col. 7. insti. de acti.

Qui habet plura remedia, siquidē sunt ad inuicem contraria, uno intentato, uł alteri renuntiare. l. 1. C. de fur. & l. post diem. ff. de leg. commis. & l. quod in hæredem. §. eligere. ff. de tribu. Si uero sunt adinuicem compassibilia, & tūc uno intentato alteri non renuntiatur. l. propter litem. §. 1. ff. de excu. tut. & l. nemo. ff. de excep. & l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acq. pos.

Qui eximit marmora uel columnas a domo sua causa uendendi seu negotiādi, punitur in hoc, quia talis contractus uenditionis est irritus, & uenditor amittit p̄tium, & emptor tenetur ad duplum, quæ pena fisco applicatur l. senatus. ff. de cōtra. emp. & si talia sint legata, illud legatum redditur ipso iure nullum. l. cætera, in prin. & §. 1. ff. de leg. 1. & ratio potest esse, quam ponit iurisconsultus in l. 2. §. si quis nemine. ff. ne quid in lo. pub. sine ciuitas ædibus deformetur.

Qñ electa est industria personæ, non pōt quis seruire per substitutū. l. nemo est qui nesciat. ff. de duo. re. & l. inter artifices. ff. de solu. Ex quo datur limitatio ad l. stipulatio ista. § si quis insulā. ff. de uer. ob. ubi dicitur, quod si locaui tibi opus faciendū, tu potes alii locare, ut non procedat, quando esset electa industria personæ, per prædicta.

Qui tractat de damno uitando, semper præfertur tractanti de lucro captando. ita not. Bartol. in l. maritum. ff. solu. ma. & doc. in l. cum mulier. eo. tit. quod singulariter limita, nisi ille, qui tracta de damno, incidisset in illud damnū culpa sui, uel suo facto, quia tunc non præfertur. ita singulariter uoluit Bal. per illū tex. in l. 2. C. de cond. ob tur. causam.

Qui literas, quas portabat alii deferendas, aperuit, & alteri ostendit, punitur pœna falsi. idem est, si illas literas aliquo modo deleuerit, uel non restituit ei, cui dare rogatus erat. Bart. in l. Titio. in 2. q. ff. ad munici. per tex. in l. 1. §. is qui deposita. ff. de fals. & l. si quis aliquid. §. instrumenta. ff. de pœnis. Sed si ipse solus legit, nec alii ostēdit, punitur crimine stellionatus secundum Bar. in l. 2. ff. de fals.

Quilibet præsumitur uiuere per centannos, nisi contrarium probetur. l. fi. C. de sacros. eccl. & no. Abb. in c. in præsentia. ext. de sponsa. ubi ponit materiā auth. hodie. C. de repu. s. ꝙ mulier nūquam pōt secundo nubere, nisi habeat certum nuntium de marito, qualiter est mortuꝰ, ex quo semper præsumitur uiuere per d. l. fin. secus autem est in sponsalib. de uerbo de futuro, si non sit secuta copula carnalis, ut ibidem per Abb. & habetur in c. de illis. ext. eo. ti. Adde tamen, quod ista præsumptio tollitur per unum testem deponentem de morte. glo. est sing. quam ibi sequitur Bar. in l. 2. §. si dubitetur. ff. quemad. testa. ape.

Qui facit actum a lege prohibitū, semper præsumitur in mala fide. ita est no. doctr. Bar. in l. quemadmodū. C. de agri. & cens. lib. 11. & Abb. in c. in præsentia. in fi. ext. de sponsa. & idem Ab. in c. consultationib. ext. de iure pat.

Qui negat id, quod est causa sui beneficii, amittit illud beneficium. tex. est & ibi Bar. in l. si dubitetur. §. ita demum. ff. de fideicōm. & l. si unus. §. fi. ff. pro socio. & l. sed hoc ita. in fi. ff. de re iud. & Bar. in l. etiam. §. licet. ff. sol. mat. quod intelligas, qñ conuincitur de mendacio. Limita tamen hoc, nisi eum pœniteret ante litem contest. quia tunc recuperat illud beneficium. ita per Ang. & Ale. in d. §. ita demū. & plene per Ias. in §. item si quis in fraudem. 15. col. in fin. inst. de act. & unde plura per Ias. in l. fi. col. 2. C. de fideic.

Qui

Qui allegat aliquem casū spālem, seu fallentiam a regula iuris communis, debet illam probare. c. c. ad decimas. de test. spo. lib. 6. de quo uide plene Ias. in l. 2. col. 7. ff. si quis in ius uo. non ierit.

Qui dicit se esse talem, debet probare se talem esse. l. non ignorat. C. qui accu. non poss. quod sane intelligas, secundū Bal. ibi, si opponatur, uel negetur se esse talem.

Qui facit actum a iure prohibitum, presumitur calumniari. ita dixit Bal. quē sequitur ibi Alex. in l. si idem. §. quod si mutuæ. ff. de iur. om. iu. sicut etiam accusans criminaliter si non probat, præsumitur calumniator. ita dixit Bal. in l. crimine. C. qui acc. non pos.

R

Res aliena licet uendi possit, l. rē alienam. ff. de contra. emp. & ēt legari, l. Gaius. ff. de pig. act. & hoc testatore sciē te, alias legatum non dētur. l. si res obligata. ff. de le. 1. & inst. de leg. §. non solū. tamen non pōt pignorari, inuito uel inscio dño. l. aliena res. ff. de pig. act. & l. q prædium. C. si res alie. pig. da. sit. Et ratio est, quia debitor pignorando ēst necesse, q transferat ius in re, quod nō potest facere in re aliena, cum ipse non habeat, ut no. glo. in l. rem alienam. & glo. in l. sideiussor. §. pater. ff. de pign.

Relicta ab instituto censentur relicta ēt a substituto. l. licet. de leg. 1. Fallit, qñ testator legasset ab instituto expresso proprio nomine, quia tale legatum non censetur repetitum a substituto, ut not. Bar. in d. l. licet, per l. si plures. de leg. 3. Intelligas tamen prædicta de substituto uulgariter, nam si pupillariter, non cēsentur ab eo repetita. Verum tenetur prestare ea, tanquam hæres impuberis, & sic tanquam æs alienū. l. in ratione. §. quod uulgo. ff. ad l. Falc. & Bar. in d. l. licet.

Regula, ubi cæptum fuit iudicium, ibi debet terminari, limitatur, nisi esset preiudicium alterius iurisdictionis. ita no. Bal. in c. Imperialem. §. preterea. col. 1. de prohi. feu. alie. per Frede. & Imo. in l. ubi cæptum. de iud. Item limita ut per Bar. in l. quamuis. de dam. infec.

Redibitoria actio est duplex, quædā durat per sex menses, & de ista loquitur tex. in l. sciendum. §. fi. & l. si tamen. ff. de ædi. edic. quæ competit, quando animal uenditum, est repertum morbosum; quædam uero datur inf. duos menses, & ista datur, quando uenditor nō uult præstare cautionem emptori de uitiis rei uenditæ, nam tunc emptor potest redhibere rem inf. duos menses, ēt si non sit morbosa, de qua loquitur tex. in l. si uenditor. & ibi glo. ff. de ædi. edict. Elapsis autem sex mensib. in prima actione datur actio quanti minoris, quæ durat p alios sex menses, ut d. l. sciendum. §. fi. & ista quanti minoris, est duplex, prætoria, & ciuilis: prætoria datur tantum pro rebus a pretore inductis, s. pro seruis, ut l. 1. in prin. ff. de ædi. edicto, & pro reb. pretiosis uenditis, ut l. emptori. ff. de euic. Item durat per annum tantum, sicut aliæ actiones pretoriæ, ut inst. de perpe. & tem po. actio. §. 1. Item datur quanti minoris esset de iure communi, seu de cōmuni æstimatione. Ciuilis uero datur perpetuo, & pro omnibus aliis rebus præter seruum, & rem pretiosam, & datur quāti minoris empturus essem, & sic respicit affectionem, ut no. glo. & plenius Bar. in l. Iulian. in p in. ff. de actio. emp. Ex quibus resultat alia differentia, quod stipulatio duplæ, quæ interponitur pro euictione rerum a pretore inductarū, est pretoria, & datur de necessitate: immo ēt si nō fuerit præstita, est præsumptio iuris & de iure, q sit prestita. l. q si nolit. §. qui assidua. ff. de ædi. edict. stipulatio uero, quæ datur pro euictione aliarū rerū, est ciuilis & uoluntarie promittitur de dupla, nā nisi dupla apponatur, uenit tātū simplū. l. pe. C. de euic. & d. l. emptori. & no. Bar. in l. 4. §. Cato. col. 7. de uer. ob.

Restitutio in integrū hodie datur inf. quadriennium continuum. l. fi. C. de tēp. in integ. rest. licet olim dabatur inf. annū utilē, ut ibi dr, & hoc habet locum tā in minorib. quam in maiorib. Intellige tñ, q inf. istud quadriennium dēt non solū restitutio peti, sed ēt causa finiri, ut d. l. fi. in uer. finiendam litē, &c. & ibi no. Bal.

Restitutio in integrum competēs minori, seu mulieri, trāsit ad hæredes. l. non

solum

solum,& ibi gl.& Bar.ff. de in integ.rest. & l. Pantonius. in prin.ff.de acq.hæred. Quod limita procedere,si talis restitutio incepit competere minori, uel mulieri ante mortem suam, nam tunc transit ad heredem,etiam maiorem,seu talem,qui non poterat in integrum restitui,secus si non incepit in persona defuncti. ut not. Bar.in l.quia tale.ff.sol.mat.& Dy. in c. priuilegium.de reg.iur.li.6. Fallit tamen in casu dictę .Pantonius. vbi de ęquitate datur restitutio hæredi, quæ nondum inceperat in persona defuncti, de quo uide Barto.in d.l.non solum.Hæc tamen regula fallit in casu singulari, quem po nunt glo & Bar.in l.paterfa. ff. de priui. credi.vbi substitutus succedens pupillo, non potest per beneficium in integ.rest. se abstinere ab hæreditate, licet pupillus potuisset,& ratio est, quia adeundo uidetur approbasse uoluntatem defuncti. s. patris pupilli,ut ibi dicitur.

Res existens in aliqua ciuitate, licet ex uigore alicuius statuti non possit alienari in forensem, tamen si testator grauat hæredem suum, quod uendat fundũ suum forensi,ualebit uenditio, nec talis casus mixtus comprehendetur sub simplici,cum simus in odiosis.l. uim palsã. §.præscriptione.ff. de adul. & dixi sup. in uer. mixtum.ita uoluit Alex. in l.si ti bi.ff.si cer.pe. Ex quo infertur,quod res minoris, licet alias non possit alienari sine decreto,l.lex quæ tutores.C.de admi. tu.& l.magis puto.ff.de re.eo.& toto ti. C. de prædi. min. tamen hoc non habet locum, quando testator grauasset hæredem suum minorem uendere, quia tunc ualet uenditio, etiam sine decreto.l. 1. & l.pen.C. quando decre.opus non est. & de eo quod dixi in præcedenti no. vide Alex.in l.senatus.ff.de leg.1. qui melius & plene loquitur.

Res empta ex pecunia aliena non potest a domino pecuniæ uendicari tanquam sua .l. si ex ea pecunia. C.de rei uen. quia fieret compensatio de quantitate ad speciem, quod nõ est permissum in iure.l si conuenerit.la 2.ff.de pig.act. Fallit tamen in milite qui potest rem em ptam ex sua pecunia uendicare.l.si ut pro ponis.C. de rei uen.Fallit secundo in ecclesia,ut no. Barto.in d.l.si ut proponis. Fallit tertio,in minore, & hoc, quando res esset empta a tutore uel curatore de pecunia minoris. l.2.ff. quando ex fact. tu.alias secus,si ab alio,ut per Bar.in d.l. si ut proponis.Fallit quarto in clerico. ut per Abb.in consi.94.uol.2.col.2. & probatur ex his quæ no.gloss.in l. miles.in prin. ff.de re iud. ubi æquiparat militem clerico,quia quemadmodum miles non potest conueniri,nisi in quantum facere potest; ita etiam & clericus,qui est miles cælestis militiæ.Idem probat glo.in l.sti pendia.C.de exe.rei iud.quæ dicit,quod sicut in stipendiis militum non potest fieri executio, quando sunt condemnati: ita etiam in præbendis clericorum, nisi in subsidium in utroque casu. Idem probat Bar.in l.affectionis,ff. de dona. ubi dicit, quod sicut donatio facta meretrici a milite non ualet, ita etiam illa quæ fit a clerico. An autem res empta ex pecunia dotali efficiatur dotalis, & sic possit a muliere uendicari glo.in l.ex pecunia. C. de iure dot. tenet quod non, nisi in subsidium. Tu autem uideas plene Alex. in l.si cum dotem.§.si.ff.sol.mat.

Res, quæ prohibetur alienari, prohibetur etiam obligari,seu dari in emphiteo sim.casus est no.in l.fi.C.de reb.alie.Ex quo infertur, quod tutor, qui prohibetur alienare rem pupilli sine decreto, prohibetur etiam dare in emphiteosim. Secundo infertur ad id, quod uoluit Alex. in l si filiosam. §.si uir in quinquennium. ff sol.mat. quod maritus,qui non potest alienare rem dotalem, nimirum e poterit eam in emphiteosim dare seu locare per decem annos, quia talis locatio hēt uim alienationis, ut ipse dicit, cum per eam transferatur dominium utile.l. 1. §. qui in perpetuum.ff.si ag. uect.uide Barr.in l.in quorum ff de pign.

Res minoris licet uendi non possit, tamen si fuerit de facto uendita, & minor factus maior talem alienationem ratam habuerit,confirmatur alienatio,nisi esset deceptus ultra dimidiam iusti pretii l.1. C.si ma.fac.alie.ra.ha. Item limita, nisi minor steterit per quinquennium in maiori ætate, & non reprobauit alienationem, quia tacite uidetur alienationem

ratam

ratam habere. ita est text. quem reputat ibi singularem Bar. in l. fi. C. 20. ti.

Regula, aliud pro alio inuito creditori solui non potest, ut l. 2. §. 1. ff. si certum pet. Fallit in casu singulari l. 2. §. pen. ff. de relig. ubi ille, qui debebat seruitutem per unum locum potest inuito creditori dare per alium locum, si ille locus uolebat fieri religiosus.

Res debita si pereat post moram, infra tamen tempus purgationis moræ, an pereat periculo debitoris. uide sup. in uer. obligatus ad aliquã rem &c. iux. fin.

Rei appellatione an ueniat spes: Dic, quod sic, per tex. in l. nomina. ff. de hær. uel act. uen. uoluit Fran. de Cur. in addi. ad Ale. in l. 1. col. 3. ff. si cer. pet. unde qui uendit omnes res suas, uidetur uendere etiam & spem. An autem appellatione rei ueniant serui, & nomina debitorum, uide Ang. tenentem quod sic in l. 1. ff. de sta. ho. & late per Arch. in c. ante. 40. dist. & an sit differentia inter res & bona. Vide gl. & Bar. in l. fi. de usufr. leg. & in l. si constante, col. 1. so. mat.

Rei uendicatio datur contra possidentem. l. 1. C. de alie. iu. mu. ca. fact. l. in re. ff. de rei uen. Item contra dolo desinentem possidere. l. parem, & l. qui dolo. ff. de reg. iur. & l. sin autem. §. sed & is. ff. de rei uen. ita demum si possessor desiit possidere post lit. contest. secus si ante, quia tunc competit actio in factum ex titulo, de alie. iu. mu. ca. fa. ita no. Abb. in c. 1. in fi. ext. de alien. iu. mu. ca. fa quem refert Ias. in §. omnium. col. 13. instit. de actio. Datur etiã rei uendicatio contra desinentem possidere lata culpa, uel etiam leui post lit. contest. ita Bal. in d. l. 1. colu. fin. C. de alie. iu. mu. ca. fa. Datur etiam contra naturaliter tantum possidentem. l. officium. ff. de rei uen. & etiam contra ciuiliter tantum, ut l. cuiuscunque. §. si fundus. ff. de usufr. & contra quemlibet detẽtatorem, & habentem facultatem restituẽdi, ut dicta l. officium. in fi. Requiritur tamen in rei uendicatione, quod possessor saltim tẽpore rei iudicatæ, possideat, licet tempore lit. contest. non possederit, ut d. l. sin autem. §. possidere. nam si tempore lit. contest. possidebat, tempore uero rei iudicatæ desiit possidere, non dolo uel culpa, non potest condemnari rei uẽdicatione, ut d. §. possidere. Quid autem si reus conuentus dicat se possidere, cũ non possideat: dic, aut actor ignorat, quia putat eum possidere, & tunc, si reus durauit in eadem uoluntate post lit. contest. non potest amplius eum pœnitere, sed condemnatur. Si uero ante litem cõtest. discessit a lite, non condemnatur. l. is qui se obtulit. & ibi glo. ff. de rei uend. Aut actor scit eũ non possidere, & tunc quandocunque potest reum pœnitere, & sibi imputet actor, qui a se ipso decipitur. l. qui sciens. ff. de pe. hær. & l. nam & si. ff. de rei uen. An autem si lata sit sententia contra dolo desinentem possidere, possit contra eundem fieri executio, dic, quod sic ut no. Bar. in l. 1. §. necessario. in fi. ff. si uentris no. mul. &c. & Bald. in d. l. 1. C. de alie. iu. mu. ca. fa. & Barto. in l. si quis missum. §. iudex. ff. de dam. infect. & licet non habeat quid restituat, tamen cõdemnabitur ad interesse, ut est tex. in dic. §. iudex. Executio autem contra eum, in quẽ alienatio facta est, non potest fieri ex eadem instantia, sed ex alia sic, ut d. §. necessario. Quid autem, si actor tempore lit. contest. non erat dominus, sed tempore rei iud. superuenit sibi dominium, an possit fieri executio ex eadem instantia, dic, aut actor intentauit rei uendicationem generaliter, non expressa causa, puta, quia dixit, dico talem rem ad me spectare iure dominii, & tunc quandocunque superueniat dominium, potest fieri cõdemnatio ex eadem instantia. Aut intentauit specialiter, & expressa causa ut quia dixit, talem rem ad me spectare ex causa emptionis, & tunc, aut dominium superuenit ex causa de præterito, & sequitur condemnatio ex eadem instantia, aut ex causa de præsenti, & tunc secus, quia requiritur alia instantia & in hoc differt actor a reo, quia sufficit reum possidere tempore rei iudicatæ, non autem sufficit actorem esse dominum tempore rei iudicatæ. ita singulariter uoluit Bart. in l. & an eandem. § actiones. in fi. ff. de excep. rei iud. & Ang. de Aret. in §. omnium. in 10. & 11. col. instit. de actio. & ibi plura. vide

vide etiam per Iaso. in 13. col. qui pulcra dicit.

Rescriptum principis, quod in totum absorbet ius alienum, non ualet tanquã contra legem. l. quotiens. C. de præcr. Impe. offi. & l. Causas. C. de transf. nisi in eo sit apposita clausula, tali lege non obstante &c. ut l. siquis in princ. testamenti de leg. 3. uel etiam in genere. f. non obstante quacunque lege in contrarium disponente; Secus si diceret, non obstante transactione, quia nihil operatur: nec per hoc derogatur legi, debet enim facere mentionem de lege disponente, non autem de transactione. Ita voluit Pau. de Cast. in d. l. causas, & vide Bart. in l. fin. C. si contra ius vel uti. publ.

Regula, semel malus &c. limitatur multum singulariter non procedere, vbi quis per tres annos retro fuisset continuo bonus, quia tunc cessat præsumptio, quod malus reputetur in eodem genere mali. Ita singulariter voluit Ang. in authen. de monachis. §. 1. col. 1 & Ias. in l. si fideiussor. §. fi. col. pen. ff. qui satis. cog. & ibi etiam Alex.

Ratihabitio retrotrahitur ad tempus gesti negotij. l. fin. C. ad Macedo. & cap. cum quis, de sen. exeõ. lib. 6. Quod singulariter limita non habere locum, quãdo actus ratificatur ab eo, cuius nomine gestus non est, quia tunc non retrotrahitur, ut uoluit Bar. in l. si uxor. §. siquis uxorem, per illum tex. ff. de adult. & Alex. in l. cum fundus. §. seruum tuũ, col. 5. ff. si cer. pet. Item limita, nisi interueniat actus impertinens in medio. secundum Bar. in l. si in debitum. §. fi. ff. rem rat. ha. & Ias. in l. Pomponius. §. quæsitum. ff. de acquirenda poss. & Bal. in d. l. fin.

Regula, dolo facis petere quod restituturus es, ad sciendum, quando habeat locum. distingue sic de mente Bar. in l. si socer. §. Lucius. ff. sol. mat. Aut quis petit ab eo, cui est restituturus: aut petit ab uno, & alij est restituturus. Primo casu, aut debitum non est liquidum, & non obstat illa regula, l. 1. §. rediguntur. ff. quorum lega. Aut debitum est liquidum, & tunc, aut restitutio debet fieri incontinenti, & obstat. ut l. dolo. ff. de doli excep. & c. dolo. de reg. iur. lib. 6. & l. in condemnatione. §. fi. ff. de reg. iur. Aut ex interuallo, & tunc, aut erat dilatio, quæ respiciebat ipsam obligationem, & non obstat, ut l. fi. §. 1. ff. ut leg. nom. cauea. Aut erat dilatio præstita miserationis causa, de qua in l. si cum militi. §. 1. ff. de compensa. & tunc, aut sumus in petente: puta in eo, qui petit id, quod nunquam dedit, & obstat, ut d. §. Lucius, in fi. Aut sumus in repetente, & tunc non obstat, ut l. 1. C. si dos consta. mat. Secundo casu principali s. quando restitutio erat facienda alteri; dic, aut ille qui petit, debet restituere tertio, qui tertius tenetur restituere idem ei, à quo petitur, & obstat, ut l. si donaturus, in fi. ff. de condi. ob causã. Aut tertius non tenetur restituere ei, à quo petitur, & tunc cessat prædicta regula. Ita est casus in d. §. Lucius.

Regula, dolo facis &c. an habeat locum in possessorio, distingue de mente Dini in c. dolo de reg. iur. lib. 6. quod, Aut sumus in possessorio adipiscendæ vel retinendæ, & habet locum, ut l. fin. ibi, si autem &c. C. de edicto di. Adri. tol. ubi siquis petit se hæredem, & alius similiter petit se hæredem in solidum, qui primo petebat, potest repelli, quia dolo facit, petere id, quod est restituturus in casu succumbentię. Aut in possessorio recuperandę, & non habet locum, vt l. siquis ad se fundum. C. ad l. Iul. de vi. & l. siquis conductionis. C. loca. quia ante omnia spoliatus debet restitui, nulla obstante excep. c. 1. extra de restit. spo. & l. si coloni. C. de agri. & censi. Quod limita, quando opponens statim vellet docere de iure suo. secundũ Bar. in l. 1. ff. quorum lega. sed in possessorio recuperandæ indistincte non procederet, secundum Bald. in d. l. siquis conductionis, & Dyn. in d. c. dolo, & c. qui ad agendum.

Reus alicuius criminis, si accepit corpus Christi in una die, non potest ea die ad mortem damnari, immo debet expectari per tres dies post. Ita tenuit. Hostie.

Hostie. in summa de immu.ecc. §. in quantum. quem sequitur Barba. in addi. ad Abb. in c. sane. extra de cele. miss.

Regula Cathoniana habet locum tātùm in legatis puris, quæ cedunt à morte testatoris, secus in his, quæ cedunt ab adita hæreditate, ut in legato vsufructus l. Cathoniana. ff. de reg. catho. & no gl. in l quod in rerum. §. 1. de leg 1. Idem est in legato facto seruo manumisso, uel legato, ut l. hæredis §. fi. & l. cum legato. ff. quando di. leg. ce. Ex quo sequitur, quod minime habet locum in legatis sub conditione, ut l. cætera. §. 1. de leg. 1.

Repulsa testium, quæ non fuit opposita in causa principali, an possit opponi in causa appellationis: dic, quod sic, dummodo opponens non faciat animo calumniandi, ita tenent communiter doct. in c. præsen ium, de testi. & Aret. in c. ex parte. eo. tit. & tenet expresse gl. & Abb. in c. 1. de excep. vbi Abb. allegat rationem, nam appellatio rescindit sententiam, & ducit causam in eo statu, in quo erat tempore litis contest. in causa principali, secundum doct. in l. ita demum. C. de procu. vnde cum ista repulsa poterat tunc opponi, non mirum, si nunc opponi potest, ut ibi per eum. vide tamen Iser. in constit. iurisperitorum, vbi limitat illud procedere in repulsa falsi tantum.

Rex quilibet dicitur habere fiscum. Ita Iser. in c. 1. §. similiter, circa princ. de Capi. Corradi.

Releuium est certa pecuniç quantitas, quæ prçstatur in materia feudali ab hærede feudatarij domino, pro noua inuestitura, & ista quantitas debet ascendere ad medietatem ualoris fructuum, & tale releuium solum præstatur ab hærede, non autem ab emptore, uel donatario, hæc omnia declarat Iser. in c. 1. §. sed si plures, per quos fiat inuestitura, & in c. 1. §. similiter, de Capi Corradi. Sed in emphiteota est quinquagesima fructuum, vt l. fi. C. de iure emphi. quæ prçstatur ab eo, qui emit à primo emphiteota de consensu domini. & præstatur ipsi domino, ut est gl. in d. l. fi. in versic. accipere, & in hoc differt a feudatario, quia secundus emphiteota, dato quod sit emptor, præstat tamen releuium, ut dicit etiam Iser. in d. § similiter, ubi similiter dicit in 2. colu. quod releuium debet præstari, quando hæres iurat fidelitatem domino: & propterea dicit ipse multum singulariter, quod minor non tenetur soluere releuium, quia non iurat, nisi quando est effectus maior, dato quod sit hæres, ut dixit idem Iser. in c. 1. §. si minori, si de feu. fue. contro. vnde tunc soluet releuium. Scias tñ, quod ista noua inuestitura debet tunc peti infra unum annum, & vnum diem, vt declarat Iser. in d. §. si minori, & in cap. sancimus, quo tempore miles, & plenius in capit. 1. in princ. de Capi. Corradi.

Regula reperitur quandoque, quæ nullam patitur exceptionem, ita not. Abb. in c. licet. 7. not. de regulari. quamuis gloss. in c. 1. de reg. iur. in 6. dicat nullam esse regulam, quæ non patiatur exceptionem.

Res prohibita alienari potest in dotem dari, ita tenet Bar. in l. filiusfa. §. diui. colum. 3. de leg. 1. Quod limitat ibi Alex. colum. 3. procedere, quando prohibitio est facta in testamento, & descendentibus, secus si in contractu vel extraneis.

Repræsaliæ possunt concedi non solum ob iustitiam denegatam, sed etiam, quando iudex est in mora exequendi iustitiam, seu princeps, uel dominus, ita Bald. in c. 1. col. 1. de mili. vas. qui contu. est.

Regula, qui prior in tempore, potior est in iure, de qua in l. si fundum. C qui po. in pi. ha. & in l. 2. eo. tit. & in l. potior. & l. qui balneum. ff. eod. tit. habet locum in creditoribus agentibus actione reali tantum, puta hypotecaria, non autem in personali: nam in personali creditores concurrunt absque prærogatiua temporis. gloss. est not. in l. fin. §. in computatione. in ver. seruanda. C. de iure deli. & gloss. in l. 1. C. de priui. dotis. & gloss. & Bart. in l. priuilegia. ff. de priui. credi. & Bald. in Margarita sua in versic. regula, qui prior & Dy. in regula, qui prior. de reg. iur.

iur.lib.6.& Alex.in l.sunt qui.colu.2.ff. de re iud.

Regula, quæ se habet, quod facilius datur retentio, quam actio. l. iurisgentium. §. igitur. ff. de pact. & l. i. §. is autem. ff. de superfi. limitatur, ut procedat, quando id, de cuius retentione tractatur, erat aliquo iure debitum, saltim naturaliter, secus si nullo iure, quia tunc a pari procedunt, & ualet tunc arg. cui nō cōpetit actio, minime exceptio, & ecōtra cui competit exceptio, competit & actio ut est tex. iuncta glo. in l. legatus. la 2. §. 1. ff. de leg. & l. 1. §. diuus. & ibi gl. & Barto. ff. de ua. & extraor. cogn. Hanc limit. tradit singulariter Ale. in l. diem functo. col. 4. ff. de offi. ass.

Renuncians generaliter omni remedio sibi competenti seu exceptioni, non uidetur renunciare remedio extraordinario, sed tantum ordinario, & competenti de iure communi, unde nunquam intelligitur renunciatum officio iudicis competenti de iure speciali. gloss. est not. in l. postquam liti. in glo. fin. C. de pact. per quam ita singulariter dixit ibi Ias. ubi inducit illam glo. ad quinque & ibi omnino uide per eum. Idem etiam dixit Ias. in l. 1. col. 8. ff. de iur. om. iud. ubi plura dicta allegat, in quibus competit officium iudicis, quamuis non competat exceptio.

Regula, quæ se habet, quod semel dominus, non potest amplius effici dominus, de qua in l. sequitur § lana. ff. de usuc. & in l. proprias. C. de lega. & in l. & an eandem. §. actiones. ff. de excep. rei iudi. & in §. sic itaque, instit. de actio. & §. sed si rem, instit. de leg. limitatur, ut non procedat, quando quis uellet desinere esse dominus ex prima causa, quia tūc potest ex noua causa effici dominus. ita dixit Alex. in l. 3. §. ex contrario. col. 2. ff. de acq. poss. Item limitatur, ut non procedat, quando quis esset dominus de iure speciali, & reuocabiliter, quia tunc potest effici dominus de iure communi, & irreuocabiliter. l. in bello. §. si quis seruum. ff. de capti. & l. ex sextante. §. Latinus ff. de ex. te.

Rescriptum seu moratoria uel saluus conductus concessus alicui debitori non extenditur ad debitum iuratum, nisi de iuramento sit facta mentio. ita plene Alexan. in consi. 38. col. 4. uolu. 3. quem sequitur Ias. in l. quotiens. C. de præci. impe. offe. Sed quando fit mentio de iuramento, tunc rescriptum deberet concedi a Papa, qui potest iuramentum remittere, ut no. Abb. in c. constitutus. col. 2. de rescrip. ubi dicit, quod nunquam Papa intelligitur remittere iuramentum, nisi de eo faciat mentionem in rescripto. Immo plus dixit Alex. in consi. 38. præallegato, quod tunc rescriptum præsumitur subreptitium, quādo in eo non fit mentio de iuramento. Item scias etiam, quod quamuis princeps utatur clausula, non obstante, seu qualibet alia derogatoria, tamen nunquam censetur tollere actum iuratum, nisi sit rescriptum Papæ, & faciat mentionem de iuramento. ita dixit Abb. in cap. 1. in 6. no. de his quæ fiunt a ma. par. cap. per glo. sing. in ca. cum non deceat. in glo. fi. de elect. lib. 6. & Alex. in consi. 27. in fi. col. uol. 1. & consi 125 uolu. 1. & consi. 102. col. 2. uol. 4. & Rom. consi. 435. & Ias. in d. l. quotiens. quæ ꝑpetuo notanda sunt. Et quod actus iuratus non possit tolli per principem secularem, uide unam optimam additionem Fran. Cur. ad Alex. in l. cum hæredes. in prin. ff. de acqu. poss. & de prędictis uide etiam Ant. Corse. in Rub. de iurei. in 22. priuilegio. & Ias. in l. fin. ff. qui satis. cog. ubi plene examinat.

Reconuentio, quę statim liquidari nō potest, non admittitur contra debitum liquidum. ita dixit Bald. in l. neque. C. de compensa. Item in causa summaria, quæ celeriter uel executiue expediri debet, non admittitur reconuentio de alia causa, quæ maiores dilationes requirit. cap. cum dilectus. de ord. cog. & ibi per Ioā. And. & Spe. in ti. de reconuen. §. nunc dicamus uersi sed nec habet locum & glo. & ibi Card. in cle. sæpe. §. non sic tamen. de uer. sign. Et ratio utriusque dicti est, quia causa reconuentionis debet una & eadem sententia terminari cum conuentione. ut no. Bar. in auth & consequēter. C. de sent. & Abb. in cap. 1. de mut. pet. quod tunc fieri non posset. Et ex hoc infertur, quod cū causa depositi habeat executionem paratam, & sit summaria, l. pe. & ibi

& ibi Bar. C. depo. & Alex. in l. ait prætor. §. si iudex. ff. de re iud. contra eã non admittitur recõuentio. & hoc in propriis terminis uoluit Bar. in d. authen. & consequenter. in uersi. quæro utrum liceat actori. &c.

S

SVbstitutione pupillari facta pluribus filiis, si unus moriatur, non admittitur substitutus, sed alii succedunt ex præsumpta mente testatoris. Vnde nisi ultimus moriatur in pupillari ætate, cessat substitutio. ut est gl. in l. si pater impuberes. ff. de uul. & pup. per tex. in l. pe. C. de impu. & uide plene de hoc articulo Alexan. in l. hæredes mei. §. cum ita. in 8. & 15. col. ff. ad Treb. secus esset si substitutio esset facta extraneis, quia uno moriẽte admittitur substitutus, ut habetur per Alex. in d. l. si pater. & in d. l. pe. per tex. in l. Lucius. §. Gaio. ff. ad Treb.

Sententia dicitur habere præsumptionem pro se, ut semper præsumatur uere, & iuste lata, ut l. res iudicata. ff. de reg. iu. & in c. in præsentia. ext. de renun. & no. gloss. in l. non uidetur. §. qui iussu. ff. de reg. iur. Hoc tamen intelligas uerum, nisi fuerit ab ea appellatum, quia tunc non præsumitur pro ea, ut in §. illud quoque. in auth. de his qui ingre. ad ap. & no. Ab. in d. c. in præsentia. in 3. col. & Alex. in l. qui Romæ. §. duo fratres. col. 7. de uerb. ob. & idem Abb. plene. in c. quoniã contra. col. 10. super glo. fi. de prob. & idem dicas in laudo, a quo reclamatur ad arbitrium boni uiri, ut non pręsumatur pro eo, ut dicit Alex. ibidem in d. §. duo fratres. colum. 7. & pro præsumptione sententiæ uide tex. in l. Herennius. §. Gaia. ff. de euict. & c. cum inter. de re iud.

Substitutio pupillaris facit substitutũ succedere principaliter ipsi pupillo, adeo quod ueniunt in tali substitutione nõ solum bona testatoris, sed etiam bona pupilli aliunde quæsita. l. sed si plures. §. ad substitutos. ff. de uulg. & pup. quia dicitur esse testamentum pupilli. l. secunda in prin. cod. tit. Sed per substitutionem fideicomm. succeditur tantum testatori. & non ueniunt bona instituti. l. cohæredi. §. cum filię. in fi. eo. ti. & no. Alexã. in d. §. ad substitutos. Idem dicas semper, quãdo aliqua substitutio compẽdiosa ualeret, siue iure directo, siue per fideicomm. ultra pubertatem, quia succeditur testatori, & ueniunt tantum eius bona, non autem instituti. l. centurio. in fi. eo. tit.

Sententia lata ex consilio doctoris, seu periti in arte, nunquam transit in rem iudicatam. Idem si lata esset ex præsumptione iuris. ut est tex. no. in l. si qui adulteri. C. de adul. Idem in sententia lata ex falsis attestationibus, ut l. diuus. ff. de re iud. & uide Alex. in l si ab hostibus ff. so. mat. Et licet Abb. tenuerit contrarium, in c. proposuisti. de proba. tamen reprehenditur per Ale. in pręalle. l. & per doct. in l. admonendi. ff. de iureiur. & facit totus titulus ff. si ex fals. instr. Idem dicas de sẽtentia lata ex testibus deponentibus de credulitate, quia nunquam transit in rem iudi. ita dixit Barba. in c. quotiens. in addi. ad Abb. de testi. ubi allegat Anton. de But. qui hoc dicit in d. cap. proposuisti.

Socius, etiam in casu, quo esset cõuẽtum, quod non possit a societate discedere, potest discedere, si alter socius est sibi ita iniuriosus, quod nullo modo possit eum pati; nec tenebitur pro socio in tali casu. l. si conuenerit. §. 1. ff. pro socio.

Statutum prohibens mulierem contrahere sine consensu duorũ propinquorum, uidetur prohibere etiam quasi contrahere, & sic per consequens adire hæreditatem, iuxta tex. in l. 3. §. si ff. ex quib. cau. in pos. ea. ita tenet Bar. in l. mutum. §. 1 ff. de acq. hæred. quem sequutur plenius Ias. in §. omnium, col. 7. inst. de act. & hoc propterea, quia quando una ratio tantum est in statuto, extenditur ad casum improprium ex identitate rationis. ut est glo. in cle. 1. in uers. eleganter. de elect. & uide Abb. in ca. qua fronte. de appe. Tamen communis opin. est in contrarium, ut tenet Alex. in d. l. mutum. §. 1. & ibi etiam Fran. de Are. qui respondet ad contraria.

Senatus consultum Macedo. ita demũ habet locum, si id, quod filiusfam. accepit mutuo, non erat de suo expensurus, alias diceretur factus locupletior: sufficit

enim quod ex pecunia non sit effectus pauperior, ut teneatur. l. in pupillo. ff. de solu. sicut etiam dicimus in filiosa. accipiente pecuniam mutuo causa studii. l. Macedoniani. C. ad Maced.

Statutum faciens mentionem de hærede, an extendatur ad bonorum possessorem, uidetur, quod non, nam statutum debet intelligi stricte in proprio significatu, non autem in fisco. l. 3. §. hæc uerba. ff. de neg. ge. Sed certum est, quod bonorum possessor non est proprie hæres. insti. de bon. poss. §. quos autem. ubi dicitur, quod est loco hæredis, & hæc dictio, loco, denotatum proprietatem. Et est glo. in l. mercis appellatione. ff. de uerb. sign. & l. hæreditatis & l. hæredis. eod. tit. & l. seruos. §. cum qui. de leg. 3. Tamen in contrarium est communis opin. ut refert Bart. in l. 1. §. bonorum. ff. ad Treb. Et ratio est, quam ponit ibi Alex. nam statutum loquens in uno casu, extenditur etiam ad alium casum, qui sub lata significatione uocabuli largo modo comprehenderetur in casu expresso. tex. est in l. filium habeo. ff. ad Macedon. sed sublato hoc nomine hæredis remanet bonorum poss. ergo &c. Idem etiam tenent Bal. & Alex. in l. 1. C. unde lib. & doct. communiter in l. in conditionibus primum locum, §. si Patronus. ff. de cond. & de

Substitutio pupillaris si fuerit facta per hæc uerba, si hæres erit, & in pupillare ætate decesserit, talis mihi hæres esto, nõ uitiatur, ut est glo. & ibi etiam per doct. in l. 1. in prin. ff. de uulg. & pup. Et ratio dubitandi erat, ex quo n. per substitutionẽ pupillarem succeditur pupillo, & non testatori, testator ponendo illam dictionẽ, mihi, uidetur uoluisse alterare naturam substitutionis pupillaris. Tamen respondetur duabus rationibus, quia licet substitutus sit hæres pupillo, hoc tamen est immediate, sed mediate testatoris, quia hæres hæredis &c. l. fi. C. de hære. inst. Secunda ratio est, quia illa dictio, mihi, remouetur de medio, & habetur, ac si non fuisset apposita. l. si ita scriptum. §. qui filio. ff. de bon. poss. secundum tab. Ex quo infertur, idem esse in uulgari substitutione, si testator dixerit, si hæres non erit, talis mihi hæres esto, quia per uulgarem succeditur testatori, unde dictio illa, sibi, remouetur de medio. Sed cum hodie soleant notarii conficere testamenta in tertia persona, ut Titius fecit testamentum, & sibi instituit talem, & si hæres non erit, talis sibi esto hæres, semper illa dictio, sibi, intelligitur, scilicet testatori in dubio. ita singulariter decidit Bartol. in l. cum in testamento. ff. de auro, & argento leg. ubi plures notabiles quæstiones ponit.

Substitutio pupillaris facta in dimidiam uel in partem bonorum, non dato alio cohærede substituto, extenditur ad totam hæreditatem. l. cohæredi. §. fin. ff. de uulg. & pupil. Et ratio est, ne pupillus decedat pro parte testatus, & pro parte non, quod ius non patitur in pagano. l. ius nostrum. ff. de reg. iur. secus autem, si testator dixit, si hæres erit, & in pupillari ætate decesserit, Gaius hæres esto in dimidiam, & nolo quod plus petere possit quia tunc substitutio uitiabitur, nam testator uidetur uelle fieri contra d. l. ius nostrum, quod sibi non permittitur. l. nemo potest. de leg. 1. ita uoluit Bart. in l. quotiens. §. si duo. ff. de hæred. instit. Similiter dicimus in institutione, ut si testator instituit Titium in fundo tantum, nullo dato cohærede, quia hæres efficietur in totam hæreditatem, ratione prædicta. l. prima. §. si ex fundo. ff. de hæred. insti. Nisi testator prohibuisset, cum plus petere, quia tunc institutio uitiatur, ut uoluit Bart. in dic. §. si duo, & in suo consilio 177. incip. Matheolo Gratioli. Si uero esset datus cohæres, ualeret institutio in illa parte tantum. l. quotiens. C. de hær. inst.

Substitutio pupillaris facta per hæc uerba, si hæres erit, & in pupillari ætate decesserit, bona mea perueniant ad Titium, an habeat locum tantum in bonis testatoris, an etiam in bonis pupilli aliunde quæsitis. Et circa hoc Bart. in l. si ita scriptum. §. qui filio. ff. de bon. poss. secundum tab. stricte uult, quod illa uerba, bona mea &c. habeantur, ac si nõ fuissent adiecta, & substitutus admittatur etiam ad bona pupilli: tamen Bart. reprobatur, ut tenet Ale. in l. 1. col. 2. ff. de uul. & pup. & uera opi. est secundum eum, ut di-

distinguamus, aut testator usus est uerbis directis, ut si filius impubes mortuus fuerit, Titius hæres esto in bonis meis, uel bona mea capiat, & tunc habet locum, quod dicit Bartol. in d. §. qui filio. Aut usus est uerbis obliquis, ut Titio bona mea restituantur; & tunc substitutus admittetur tantum ad bona testatoris. Et ratio est, quia hæc substitutio dicitur fideicommissaria, per quam non succeditur in bonis pupilli. l. cohæredi. §. cum filię. ff. de uulgar. & pupillar. vnde uidetur rogatus ueniens ab intestato, ut restituat detracta Trebellianica. Aut usus est uerbis communibus, ut, bona mea perueniant ad Titium, uel Titium in bonis meis substituo, quæ uerba possunt trahi ad directam & fideicomm. & tunc trahuntur ad eam partem in quā sonant uerba testatoris. ar. cap. si pater. de testa. libro sexto. Cum ergo ista uerba possunt trahi potius ad fideicomm. quam ad directam, patet, quia testator dicendo, bona mea, uidetur uoluisse substitutum admitti ad bona sua tantum, sicut fit per fideicommissariā, ut supra dixi, ideo succedet substitutus tantum ad bona testatoris. ita dicit ibi Alexan. & uide aliqua per Bal. in l. precibus. col. 8. C. de impub.

Substitutio pupillaris si fiat per hæc uerba, si filius meus in pupillari ætate moriatur, uolo, quod omnia bona mea Titio restituantur, nam, ex quo uidentur rogati uenientes ab intestato de restituendo, l. cohęredi. §. cum filiæ. ff. de uulgar. & pupillar, & dixi sup. proximo not. an debeant, seu possint detrahere Trebell. dic, quod non, nam qui omne dicit, nihil excludit. l. Iulianus. de legat. tertio. Vnde cum testator uoluerit omnia bona sua restitui, uidetur prohibuisse Trebellianicā detrahi, quia si detraheretur, non omnia restituerentur, quam Trebellianicā potest testator prohibere, ut no. Barto. in l. Marcellus. ff. ad Trebellian. & Abb. in cap. Rainaldus. de testa. ad exemplum falcidię, ut C. ad l. Falcid. authen. sed cum testator ualidum enim est arg. de Falcidia ad Trebellian. l. pater filiam. & l. Titia. in fin. ff. ad leg. Falcid. & de prædictis uide Bartol. in l. centurio. columna septima. ff. de uulgar. & pupill.

Substitutio pupillaris continet in se tacitam uulgarem, & econtra. l. nam hoc iure. ff. de uulg. & pup. Quod tñ limita non habere locum, quando testator utramque expressit, ut si dixit, instituo filium meum hæredem, & si in pupillari ętate decesserit, substituo Gaium, & si hæres non erit, substituo sibi Mæuium, nam tunc existente uulgari, admittitur tantum uulgaris substitutus: existente uero pupillari, admittitur tantum pupillariter substitutus, ut est tex. sing. in l. cum ex filio. §. filio. de uulg. & pupill. & est ratio, quia expressa prouisio hominis tollit tacitam prouisionem legis. l. ex facto §. Item quęro. ff. eod. titulo. Ex quo inferebat Bar. in l. prima. in prin. in fin. uerbis. & in l. secunda. in 2. col. eod. tit. quod testator si facit substitutionem pupillarem ei, cui fieri non poterat, puta maiori xiiij. annis, uel extraneo, quod talis substitutio ualebit in uim uulgaris. Quod tamen limitat ibi Alex. & in l. uerbis. eod. titulo procedere, si testator non fecit mentionem de pupillari ætate, puta, quia dixit, Semproni Plocii hęres esto, ut l. fin. C. de hęred. insti. secus si dixisset, si in pupillari ætate decesserit, quia tunc uitiatur substitutio.

Substitutio pupillaris est talis naturæ, quod per eam succeditur pupillo. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. ff. de inoffic. testam. & tam bona pupilli aliunde quęsita, quam bona testatoris spectant ad substitutum. l. sed si plures. §. ad substitutos. ff. de uulgar. & pupillar. Quod limita non procedere in milite, qui potest facere, quod ad substitutum pertineant tantum bona a se profecta. Et ratio est, quia quemadmodum ipse potest decedere pro parte testatus, & pro parte non. l. si miles unum ex fundo. ff. de mili. testam. & not. in l. ius nostrum. ff. de regul. iur. ita etiam potest facere, quod filius eius decedat pro parte testatus, & pro parte non, ut notat glossa in dicto §. ad substitutos.

Substitutio fideicommissaria, est talis naturæ, quod in ea tantum bona testatoris ueniunt. l. cohæredi. §. cum filiæ. in fi. ff. de vulg. & pupill. Ex quo sequitur not. illatio, quod quando paganus facit substitutionem compendiosam per uerbū, substituo, alicui pupillo, ex quo infra pupillarem ætatem ualet iure directo, post uero trahitur ad fideicommissum, ut no. glo. in l. centurio. de vulg. & pupil. infra pupillarem ueniunt omnia bona tam pupilli quam testatoris; Vltra uero tantum bona testatoris, detracta Trebellianica, ut d. §. cum filiæ.

Substitutio fideicommissaria non continet sub se tacitam uulgarem regulariter, ut si institutus fuerit rogatus restituere hæreditatem, & moritur antequam adeat, non admittitur substitutus ex tacita uulgari directa, sed applicatur uenientibus ab intestato. l. cum quam C. de fideicom. & ibi est glo. fin. & tex. in l. ille a quo. §. 1. in fi. ff. ad Treb. & l. si eius. §. si quis rogatus. eod. ti. Fallit tamen hęc regula, si institutus fuerit mortuus post aditam hæreditatem antequam restitueret, quia tunc non applicatur uenięntibus ab intestato, sed hæres eius cogitur adire, & restituere; Si uero nullus sit hæres, tunc fideicommissarius potest per se adire. & ita loquitur tex. in l. pen. §. cum autem. C. ad Treb. & l. non iustam. eod. titulo, secundum quod intelligit gloss. in dicta l. ille a quo. §. primo, quæ dicit etiam, quod si institutus fuit coactus adire, & ipse fraude distulit adire, & ante mortuus est, quod hæres cogitur adire, & restituere, uel si nullus est hæres, ipse fideicommissarius potest per se adire, per dictā l. non iustam. sed quando institutus non uult adire, tunc non est locus substitutioni directæ uulgari tacitæ, sed hæres compellitur adire, nec detrahit Trebellianicam. l. quia poterat. ff. ad Trebellian. & l. nam quod. §. qui compulsus. eodem titulo. Fallit etiam prædicta regula in milite, cuius substitutio fideicommissaria trahitur ad directam uulgarem. l. neque enim. §. fin. ff. de milit. testa. Fallit etiam fauore libertatis, ut si quis rogauerit restituere hæreditatem seruo cum libertate, & mortuus est ante aditam hæreditatem, quia tunc distinguitur, aut testator statim decessit post mortem instituti, & tunc admittitur seruus, quia ex quo testator poterat sibi prouidere de hærede, & non prouidit, uidetur mutasse uoluntatem. Casus est est in l. tractabatur. ff. de milit. testam. & hanc distin. ponit Bart. in l. prima, columna sexta. ff. de vulgar. & pupillar. Tamen communiter reprobatur, & ueritas secundum omnes, ut distinguatur totum econtra, quia quando testator potuit prouidere & non prouidit de hærede, uidetur uoluisse illum remanere hæredem, quem primo instituerat.

Substitutione uulgari facta filio impuberi, si primo repudiat hęreditatem, quo casu succedit substitutus in bonis testatoris, an si postea moriatur in pupillari ętate, substitutus similiter admittatur ad bona pupilli ex tacita pupillari? Dic, quod sic, ut uoluit Bart. in l. prima. in 6. colum. in fin. ff. de uulgar. & pupill. nisi mater pupilli esset in medio, quia tunc non admittitur ex tacita pupillari. l. precibus. C. de impu. & al. sub. Si autem testator faceret pupillarem expressam, & pupillus repudiat, tunc substitutus admittitur ex tacita vulgari. l. nam hoc iure. de uulgar. & pupilla. & succedit testatori etiam si mater sit in medio, quia cum per uulgarem succedatur testatori, mater semper excluditur: secus si mater testatoris esset in medio, quia quemadmodum per pupillarem tacitam mater pupilli non excluditur, quia per eam succeditur pupillo, ita per uulgarem tacitam non excluditur mater testatoris, cum per eam succedatur testatori: moriente uero filio in pupillari ętate, admittitur substitutus ad bona pupilli ex expressa pupillari, unde cum sit expressa; mater excluditur. Hęc omnia uoluit Barto. in dicta l. prima, colum. 7. ff. de uulga. & pupil.

Sed contra prædicta facit; quod habetur in l. quandiu. ff. de acquir. hæred. ubi donec est locus successioni ex testamento, cessat ab intestato: sed in casu prædicto mater testatoris succedit ab intesta-

to

to, & nihilominus excludit, substitutum uenientem ex tacita pupillari, & sic ex testamento, ergo &c. Respondeo, quod substitutus succedens ex tacita pupillari non uenit ex expressa uoluntate testatoris, sed ex coniecturata, & præsumpta, quia ius præsumit testatorem uoluisse admitti ex tacita eum, quem ex expressa substituit. Eodem modo & ius præsumit testatorem potius uoluisse matrem admitti ad luctuosam hæreditatem filii, quam substitutum ex tacita pupillari. l. fi. C. de insti. & sub. & dicta l. precibus. sed una præsumptio tollit aliam, l. si qui adulterii. C. de adul. vnde in hoc casu una præsumptio tolletur per aliam & fortiorem.

Substitutione pupillari facta, si pupillus repudiat, quo casu est locus tacitæ uulgari, an per eam succedatur pupillo. Videtur, quod sic, nam idem iuris est de contento, quod est de continente. l. prima. §. illud. ff. de ui & ui ar. vbi licet illud interdictum non detur pro rebus mobilibus, tamen si aliquis fuit deiectus de possessione, in qua erant res mobiles, habebit interdictum tam pro possessione recuperanda, quam pro rebus mobilibus, & sic tam pro continente, quam pro contento: vnde cum substitutio pupillaris contineat tacitam uulgarem, l. nam hoc iure. ff. de uulgar. & pupilla. & per pupillarem succedatur pupillo, ergo etiam per tacitam uulgarem. in contrarium est ueritas, ut uoluit Bartol. in dicta l. prima. colum. sexta. de uulgar. & pupill. Nec obstat dictus § illud, quia illud est ratio, ne iudicium diuidatur, & sic esset contra l. nulli. C. de iudi. & Barto. in l. quidam. ff. si certum per. unde cum ibi sit diuersa ratio, ergo diuersum ius. ar. l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. pat.

Substitutio uulgaris facta filio tollit suitatem, l. si filius hæres. de lib. & post. Hoc tamen est uerum, quando est facta in casu uoluntatis, nam in casu impotentiæ tunc secus, licet etiam tunc tacite intelligatur casus uoluntatis, ut dicit Bartolo. in l. prima. colum. secunda, de uulg. & pupillar. Hoc est, quod uoluit Barto. in l. Gallus. §. & quid si tantum. de liber. & post. & Bald. in l. cum proponas. C. de hæred. insti. & Bald. in l. apud hostes. C. de suis & leg. Eodem modo per dationem cohæredis extranei tollitur suitas. l. apud Iulianum. §. idem Iulia. ff. ad Trebellian. & Bart. in dicta l. prima. col. septima, non tamen in totum tollitur effectus suitatis, quia quo ad transmissionem hæreditatis etiam non aditæ ad hæredes non tollitur suitas. ut not. in l. si fratris. C. de iure delib. & uoluit Bartol. in l. si filius qui patri. de uulgar. & pupill.

Stipulatio seu legatum incertum licet alias non ualeat, ut l. cum post. §. gener. ff. de iure dot. & ibi glo. tamen fallit, primo in causa pia, nam relictum ad pias causas ualet etiam incertum, & æstimabitur arbitrio boni uiri. ut no. glo. in cap. nos quidem. ext. de testa. Fallit secundo in causa alimentorum, quæ æstimabuntur secundum qualitatem personę, & facultates promittentis l. si cui annuum. ff. de annu. leg. & ibi gl. Fallit tertio in causa dotis, ut dict. §. gener. nam cum dos sit causa pia, l. cum his. §. si mulier. ff. de condi. inde. idem iudicatur de ea, quod de aliis causis pijs. Fallit quarto in promissione ad refectionem uię, ut l. quidã. ff de leg. secundo. Fallit quinto in legato causa studiorum. l. Sticcus. ff. de leg. 3. & no. Alex. in addi. ad Bar. in l. cum qui. ff. de an. lega. & Bald. in l prima. in fin. ff. solut. matrim. & uide Bar. in l. ità stipulatus, col. secunda, & ibi plenius per Alexan. col. 6. ff. de uerb. obl. Fallit ultimo de iure canonico, de quo iure ualet quęlibet promissio incerta, ut no. Abb. in ca. 1. ex. de dec. & Fel in c. cum iuramento, extra de homi. & in cap. 1. colum. tertia, de pactis.

Soluens pecuniam cito perdituro, an liberetur, uel obliget alium sibi credendo. Dic, quod si mutuo pecuniam perdituro in certum malum, & determinatum usum, & hoc scio, puta daturo scorto, & tunc non repeto. l. si quis cum sciret. & ibi per Bartol. ff. pro empt. si uero ignoro

determinatum usum, tunc obligatur accipiens, ut ibi habetur. Sed si soluo debitum cito perdituro, tunc indistincte liberor, & rō est, quia primus actus est uoluntarius, secundus uero necessarius, ita not Alexan. in l. si cum dotem. §. primo. ff. solut. matrim. Sed si mutuo pecuniam in ludo, ex quo incertum est, an uincatur, an uero amittatur, non dicor mutuasse cito perdituro: unde si debitor uincit, repetam: si uero amittit, non repetam ita dicit Alexan. in d. dicto § primo, quibus adde, quod etiam si res uendita in ludo, fuerit euicta, non tenetur uenditor de euictione. l. fin. § 1. ff. qua. re. ac. non da.

Sequestratio regulariter est prohibita de iure, debet enim reus condemnari, nō autem bona eius sequestrari. l. unica, C de prohi. seq. pecu. Fallit tamen in casibus, de quibus per gloss. in dicta l. unica. scilicet si essemus in re mobili, & reus esset suspectus, ne fugiat cum illa re. ut l. si fideiussor §. fi. ff. qui satis. cogā. Fit etiam sequestratio, quando essemus in re mobili uel immobili, & debitor esset suspectus de dissipando rem uel fructus. l. si cum dotem. § fin autem in sæuissimo. ff. soluto matrimonio, & l. Imperatores. ff. de appell. Item in istis casibus est necesse, quod præcedat causæ cognitio de tali suspicione. Item requiritur, quod constet de debito saltem per semiplenam informationem, seu probationem, ut dicunt Alexan. & Ias. in d. §. fin. colum. 3. alias sequestratio non tenet, licet Bar. in l. litibus. C. de agri. & cens. lib. 11. tenuerit, quod debitum probari debeat per instrumentum, qui communiter reprobatur per præfatos doct. & per Abb. in ca. 2. in fi. ext. de seque. poss. & fruct. An autem in tali sequestratione requiratur partis citatio, dic, aut periculum est in mora, & non requiritur. ita uoluit Bald. in d. l. unica. Aut periculum non est in mora, & tunc requiritur. ar. l. de unoquoque. ff. de re iudi. ita loquitur Car. in clemen. prima. in 22. & 25. quest. de seq. poss. & fruct. ita concordat Alexan. in dicto §. fin. Ad primum dictum facit, quia, quando periculum est in mora, multa conceduntur contra ius commune. l. ait prætor. §. si debitorem. & ibi Barto. ff. quæ infra. cre. nam tunc procedi potest etiā die feriata ad honorem dei in tali sequestratione. ut not. Ias. in §. primo, instit. de ac. super gl. in uerbo, in iudicio. & in dicto §. fin. Adde alium casum, in quo admittitur sequestratio, quem ponit Spec. in titulo. de seq. poss. in fin. scilicet quando sumus in uenditore nolente tradere, nisi prius dato sibi pretio, & emptor nollet pretium dare, nisi prius re sibi tradita, nam res debet sequestrari. Aduerte tamen, quod per satisdationem idoneam impeditur sequestratio etiam in casu præmisso. ut dicto §. fin. & gloss. & Barto. in dicta l. litibus. Immo etiam per dationem fideiussoris reuocatur sequestrum, ut dicit Alexand. in dicto §. fin. qui fideiussor debet prestari de iudicio sisti, & de re non barratanda. ut dicit gloss. in dicto §. fin. Et hoc uerum, quando sequestrum esset factum pro lite agitanda, secus si esset factum pro debito soluendo, quia datio fideiussoris tunc non reuocat sequestrum, l. si pecuniæ §. fin. ut in possess. lega. Item non reuocatur sequestrum per satisdationem, quando essemus inter personas, in quibus non cadit satisdatio, ut inter patrem & filium. l. Imperator. ff. ad Trebellian. ita dicit Bald. in dicta l. unica. item non reuocatur sequestrum per satisdationem, quando fuisset factum propter scandalum: puta, quia partes deueniebant ad arma, & rixas, ut not. Abb. in dicto capitulo secundo, in fin. An autem iudex possit quem cogere, ut accipiat sequestrum [illegible]

Dic, quod non, ut not. Bartol. in dicta l. litibus. & Alexand. & Ias. in dicto §. fin. Conclude ergo, quod talis satisdatio, per quam euitatur sequestrum, seu reuocatur, debeat esse de re restituenda in casu uictoriæ sine ulla procrastinatione. Item de iudicio sisti & de re non dissipanda, alias talis satisdatio, quæ ista non contineret, non impediret sequestrum. ita dicit Alexand. in d. §.

d.§.fi. & ibi uide plene de hac materia. uide etiam Io. And in regula, locupletari. de reg. iur. in sexto, in mercuria. & Ab. in d. cap. 2. & adde, quod contra contumacem potest fieri sequestrum de re petita. ut no. Abb. in c. ex literis. colu. pen. de dol. & contu.

Scriptura reperta in libro mercatoris præsumitur scripta de uoluntate eius, nisi ipse probet contrarium. ita uoluit Alex. in l. nuda ratio. in fi. post Bar. ff. de don. Ad quod facit, quod in simili uoluit Barto. in l. cum tabernam. §. 1. ff. de pigno. ubi dicit, quod ex eo, quod quis retinet apud se aliquam scripturam, præsumitur illam acceptasse, & probat plene contra ipsum. idem uoluit Abb. in c. 2. colu. 6. ext. de fide instr. & ibi uide unam optimam apostillam post eum, quæ est Barba. idem uoluit Bald. in Rub. C. de fi. instr. & plene per Bar. & doct. in l. admonēdi. ff. de iureiur. Ex quibus posset resultare magna utilitas, quod si forte aliquis mercator nesciret scribere, & retineret librum suarum rationum sigillatim scriptum manu alterius, quod non poterit postea dicere, ego nesciebam, quæ erant scripta in libro, quia ex eo quod retinet illum, præsumitur approbasse omne, quod in eo continetur, quia pręsumitur etiam approbasse personam scribentis. ar. eorum quæ uoluit gloss. quam reputat ibi sing. Alexand in l. inuiti. ff. de testi. quæ dicebat, quod licet alias infames & inhabiles possunt reprobari a testimonio, tamen hoc non haberet locum, quando tales testes essent adhibiti in aliquo instrumento de consensu partium, quia tunc faciunt plenam fidem, nec possunt reprobari, quia pręsumuntur a partibus approbari, quod est notandum. & uide omnino Ias. in § si minus. colum. 2. instit. de actio.

Succumbens in causa principali & cōdemnatus ad expensas, an si postea obtineat in causa appellationis, teneatur ad expensas, in quibus fuit condemnatus in causa principali. Dic, aut sentētia in cā appellationis est lata ex eisdem actis, & tūc recuperat etiam expensas, in quibus fuit condemnatus in causa appellationis. ita loquitur gl. in l. fi. ff. de re iud. quicquid dixerit Inn. in c. sępe. ext. de rest. spo. Aut fuit lata ex diuersis actis, & tenetur ad illas expensas. ita uoluit Ang. de Aret. in §. hęc autem. colu. 4 insti. de pe. te. litig. Quis autem iudex condemnat ad expensas, uide Abb. in capit. reprehensibilis, de appel.

Sententia lata præsumitur in dubio lata, seruata iuris solemnitate seu ordine; ut litis contestationem præcessisse, & alia, de quibus per Bart. in l. prolatam. C. de sent. quod uerum, nisi ab ea fuerit appellatum, quia tunc non pręsumitur pro sententia, pendente appellatione, ut uoluit Alex. in l. sciendum. in quinta col. de uer. ob. licet alias pro sententia præsumatur. c. in pręsentia. ext de renunc. & uide de hoc quod dixi plene supra in uer. sententia dicitur.

Solemnitas extrinseca, quæ nūquam in actu præsumitur, l. quæcunque. §. fi. ff. de publica. & not Bar. in l. sciendum. ff. de uerb. obl. præsumitur per diuturnitatem temporis, idest per decem annos. ita uoluit Alexan. in d. l. sciendum. col. 4. per glo. not. in l. si filiusfam. C. de peti. hęre. Ex qua gl. habes perpetuo notare, quod ubicunque in aliquo actu requiritur consensus alicuius, licet non appareat de consensu, tamen si fuerit lapsum tempus decem ann. ille consensus præsumitur, nisi tractaremus de pręiudicio tertii, quia tunc xxx. anni requiruntur. ut dicit Alexan. in d l. sciendum, colum. quarta. per text. in capit. peruenit. de empt. & uendi.

Stipulatio facta sub conditione, adiuncto die, an cessante conditione, & remanente die, pariat actionem cum effectu ante diem: Distingue, aut stipulatio incipit a præcedente conditione, aut a præcedente conuentione. primo casu, ut si dixero, si intra Klendas martii non dederis mihi Sticcum, promittis mihi dare decem, subdistingue, aut conditio est implenda ex facto ipsius promittentis, ut in casu proposito. & tunc si Sticcus mortuus est ante K'endas, & sic, conditio defecerit ante diem, illa decem non possunt peti ante diem. cum effectu, quia obstat exceptio. Et est ratio, quia ex quo illa pœna

promissa succedit in locum ipsius conditionis, idem debet iudicari de pœna, qđ de ipsa conditione. ar. l. si eum. § qui iuriarum. ff. si quis cau. quæ conditio non erat necesse impleri, nisi usque ad diem, ergo eodem modo & pœna non potest peti, nisi adueniente die. & ita loquitur tex. in l. in illa. primo Resp. de uer. ob. secundum qđ dicunt ibi doct. & glo. in l. hoc iure. eo. ti. Aut conditio erat implenda ex facto tertii uel ex casu fortuito, ut si Titius inf. mensem consul factus non fuerit, dabis decem, & tunc. Si conditio ante mensem defecerit, puta per mortem Titii. dic, quod statim potest agi ante diem, etiam cum effectu. ita loquitur tex. in d. l. hoc iure. secundum ueram intelligẽtiam. Et ratio diuersitatis est, quia in casu præcedenti utrumque, tam conditio, quam pœna, erat implendam per factum eiusdem: & ideo transfunditur pœna in locum conditionis, ut dixi, quia in habentibus simbolum facilis est transitus. l. in rem. § Item quæcunque. ff. de re. vend. In secundo casu est secus, cũ sit diuersa conditio a pœna, quia erat implenda ex facto tertii, propterea pęna nõ trans funditur in conditione, & ideo statim peti potest. Secundo casu principali. s. quando stipulatio incæpit a præcedenti conuentione, ut promittis mihi Stichum, & si eum non dederis inf. mensem, dabis decem, tunc si Sticcus moritur ante diem, uel si tempore stipulationis erat mortuus, in totum perimitur stipulatio pœnalis, nec post, nec ante diem agi poterit l. si homo mortuus. ff. de uer. ob. & Bar. in d. l. in illa est autem ratio diuersitatis, quia quando incipit a conditione, illud quod est in conditione, non est obligatione. l. ita stipulatus & l. in executione. § pen. de uerb. oblig. & l. siquis sub conditione. ff. siquis omis causa testam. & l. 1. § item si ita. ff. ad leg. Falcid. Vnde deficiente conditione, in cuius defecta committenda erat pœnalis stipulatio committitur ipsa pœna, secus quando stipulatio incipit a conuentione, quia utrumque est in obligatione, & unum succedit loco alterius, ut dixi, & probatur in l. siquis a socio. ff. pro socio. & l. prædia. ff de actio. empt. Et illam regulam, quę ponitur in d. l. in illa. in princ. limita non procedere, quando tempore stipulationis conditio erat purificata, quia Sticcus erat mortuus, quia tunc statim potest peti pœna, ut no. glo. fin. in d. l. hoc iure, uel si conditio fuerat concepta impossibilis, ut si cælum digito non tetigeris infra mensem, dabis decem, quia ex quo ab initio talis conditio est purificata, non expectatur dies, ut d. l. in illa. in fin. Item omnia, quæ ibi dicuntur, limita non habere locum in pœna legali; nam siue stipulatio incipiat a conditione, siue a conuentione, nunquã agitur, nisi adueniente die. cap. licet canon. & c. commissa, de electio. lib. 6. Item limita non procedere, quando nulla pæna esset apposita, ut si stipulatus fueris insulam mihi fieri infra mensem, quia tunc uenit interesse, quod non potest peti, nisi finito mense. l. cum stipulatus sim mihi a proculo. de uerb. obl. & hoc ipso iure peti non potest, sed quando est pœna apposita, potest peti, tamẽ obstat exceptio, ut no. Alex. in d. l. in illa. Quod est utile scire: nã qñ competit exceptio, si fuisset actum, & non fuisset opposita, iudicium procederet. ut dixi supra in uersi. debitor in diem. secus quando non competeret actio, quia si tunc iudex uellet opponere, iudicium non procederet, ut est glo. & ibi Doct. in l ubi pactum. C. de tran. probatur. l. insulam infra biennium. de uerbor. oblig. & habetur in l cum putarem. ff. fa. erci. Item regulam dictæ l. hoc iure limita non habere locũ. quando in stipulatione fuisset apposita hęc dictio, tunc, ut si dico, si Titius consul infra mensem factus non fuerit, tunc dabis decem, quia pœna non potest peti, nisi adueniente die, & ratio est, quia dictio, tunc, denotat extremitatem temporis. l. 4. § fin. ff. de condit. & demon. & l. uxori usufructus uillæ. ff. de usufruct. legat. & uide quæ dixi supra in uersi dictio tunc. &c. ita dicit Bar. in dict. l. in illa. Secundo limita d. l. hoc iure, non procedere, quando dies apponeretur dispositioni, & non conditioni, quia tunc expectatur dies, ut promittis mihi decẽ Kl. endis martii, si cœlum digito non tetigeris, ut l. cum tale. § Mæuiæ. & ibi Bartol.

tol.ff. de condit.& demonst. & Alex. in d.l.in illa.& hæc no.prouidentia dicta l. in illa.

Stipulatio seruitutis quędam fit per uerbum, ut promittis mihi ire agere, quædam per nomen, ut promittis mihi iter & actum, & istæ stipulationes ita differunt, quia prima continet merum factum, ut instit.de stipul.seru. §. sed cum factum. Secunda uero continet ius. ut l. stipulatio ista.§.hi qui.ff.de uerb. oblig. & l.prima.ff.de serui. ru. prædi. Ex quo resultat, quod stipulatio facta per uerbũ non transit ad hæredes, nec ad singularẽ successorem. ut no.Bar.in d.l.stipulatio ista.§.siquis ita.& in l.ueteris. C.de contra.& commit.stip. nam cohæret tãtum personæ stipulatoris, nisi in stipulatione fiat mentio de hęrede.ut d.§. siquis ita. Sed quando fit per nomen, tunc, ex quo continet ius, transit ad quemcunque. l. cum hæredes ff.de acqu.poss.& l.2 §. 1. & secundo ff.de uerb.oblig. Prædicta tamẽ singulariter limita non habere locum, quando seruitus constitueretur ratione affectionis, quia licet per nomen constituatur, non tamen transit ad hæredem. iste est casus no. in l.paterfiliæ. in fi.ff. de ser. lega. vbi si pater legat filiæ suæ ius eundi, non transit ad hæredem.

Stipulatio alternatiua summarum si in ea fuerit responsum in minori quantitate non uitiatur, sed ualet in illa minori. l.inter stipulantem.§.si stipulante.ff. de uerb.ob.quod tamen non habet locum, quando stipulator reseruaret sibi electionem, ut si diceret, promittis mihi dare x. aut xx. ad mei electionem, & promissor dicat, promitto tibi decem, nam tunc non ualet stipulatio, quemadmodum in alternatiuis specierum.ut d.§. si stipulante. Istud fuit singulare dictum Bart. in l.si duo rei.ff de uer. ob. cuius facit mentionem Alex in l. 1.§.si stipulanti.in fi.uerbis.eo.tit.

Stipulatio facta a partibus animo stipulandi, si non ualet ut stipulatio, puta, quia deficit in forma, minime ualet ut pactum mundum. ita loquitur text in l. prima.§.siquis ita.ff. de uerbor.oblig.& gl. in l.iurisgentium.§.igitur.ff. de pac. & Bald. in suo tracta. de constituto, in uersic. sequitur de forma &c. ubi dicit, quod si promitto tibi x. per stipulationem, talis promissio non ualebit iure stipulationis nec pacti, secus si non fuisset dictum per stipulationem, quia ualeret ut pactum nudum.facit l.an inutilis.ff.de acceptila.

Stipulatio an possit confici per scripturam, ut si scribo, promittis mihi dare decem, & tu rescribis, ꝓmitto, dic, quod non. per l. 1. in princ. ff.de uerb.obl.vbi requiritur utrumque loqui debere. Præterea si hoc esset, sequeretur, quod mutus per accidens posset stipulari, si sciret scribere, sicut potest testari. ut l.discretis. C. qui testa.fa.poss.quod tamen expresse negatur in dicta l.prima. Nec obstat tex. in l.non figura.ff. de actio. & obli.vbi dicitur, quia tantum operatur scriptura, quantum uerba; ideo scripturis obligamur idest non caracteribus illis, sed uerbis, quę scripturæ sonant, nam illa lex habet locum in casibus, in quibus pro substantia non requiruntur uerba, ut dicitur in stipulatione. Sed quid si in scriptura erant scripta decem, & ego dixi, promittis mihi quod continetur in hac scriptura, an ualeat talis stipulatio, dic, quod nõ; quia non solum uerba requiruntur; sed etiam debet ex primi res, quę promittitur. l. 5. §.stipulatio.de uerb.ob.ubi dicitur, quod est necesse ex primi, quod quis est facturus uel daturus.

Stipulatio facta sine causa an ualeat, dic, quod sic, si causa probari potest, alias reus absoluitur, ut est gloss.in l. generaliter.C.de non nu.pec. Si tamen est facta a sciente, ualet, etiam sine probatione causæ, in uim donationis. l. Campanus. ff.de ope.lib.& Barto.in l.nuda ratio.ff. de dona. Quod autem in donatione, dic, quod non ualet sine causa, ut dicta l.nuda. Quid in confessione? Dic, quod extra iudicium non ualet sine causa, & hoc quo ad plenam probationem, inducit tamen semiplenam, ut no. gloss.in l. tertia.§.eiusdem. in uersic.speciem.ff.de testi.& Alexan.in dicta l.nuda ratio. Nisi fuerit geminata confessio, quia tunc ua-

let etiam sine causa, ut no. Bar. in l. cum scimus. C de agri. & censi. libro decimo, & Alexan. in d. l. nuda ratio. facit l. Balista. ff. ad Trebell. Si uero est facta cum causa, inducit condemnationem. cap. ex parte. extra. de confess. Quid autem de cautione? Dic idem, quod non ualet sine causa, ut est gloss. in dicta l. generaliter. Omnia autem prædicta facta in iudicio etiam sine causa, uestiuntur calore iudicii Ad quod sciendum, uide Alexand. in Rubrica, de uerb. oblig & doct. in d. l. nuda. & Alexan in l. cum ostendimus. ff. de fideiuss. tut. & Bal. in repe l. tale pactum. §. qui prouocauit ff. de pac. & Alexan. in consi. 4 primo uol.

Statutum puniens loquentem cum bannito, an extendatur ad mittentem epistolam, uel nuncium, uidetur, quod non: nam statutum debet stricte intelligi l. tertia. §. hæc uerba. ff. de neg. gest. & l. fi. C. de his qui ue. æta. impetra. Sed aliud est loqui, & aliud mittere epistolam. Præterea in pœnalibus non fit extensio. l. interpretatione. ff. de pœnis. Hanc q. mouet Alexan. in l. prima, in princip. ff. de uerborum obligation. Tenet tamen contrarium referendo Lu do. Roma. ibi scilicet, quod mittens epistolam comprehendatur in statuto. Nec obstant prędicta, quia uerum est, quod non fit extensio in statuto sine in pœnalibus, nisi, non faciendo extensionem, de facili posset eludi dispositio pœnalis, nam statutum ideo uetat loqui cum bannito, ut euitentur fortasse seditiones, & crimina læsæ maiestatis, quæ ita possunt euenire per locutionem, sicut per epistolam, & nuncium. ita est gloss. not. in capit. quamquam. de usur. libro sexto, ad prædicta facit tex. in cap. clerici. 81. distinct vbi statutum puniens clericum loquentem cum monialibus, punit etiam ipsum mittentem epistolam. facit etiam text. & ibi glo. in cap. constitutionem. de sent. ex. com. in 6. ubi statutum puniens loquentem cum excommunicato, punit etiam mittentem epistolam.

Scriptura priuata si est conuentum, quod faciat fidem, an habeat uim publici instrumenti? Dic, quod si est dictum, quod fidem faciat, & ei plene stetur, & tunc ualet, ut priuata scriptura, & plene probat, non autem ut publicum instrumentum.

Si autem est dictū quod habeat uim publici instrumenti, tunc non erit instrumentum, quia aliàs partes possent creare Tabelliones, quod non permittitur, nisi principi, ut no. Barto. in l. nec ei. §. eorum ff. de adop. sed bene habebit uim, & fidem instrumenti. ut not. Innocen. in capito. cum P. Tabellio. extra. de fide instrumen. & omnes clausulæ consuetæ apponi in instrumento, censentur appositæ in tali scriptura, per illa uerba. Vnde etiam & hypotheca censetur apposita. ita fuit determinatum in Sacro Consilio Neapolitano per ea, quæ uoluit Bald. in l. prima columna septima, ff. soluto matrimonio, qui dicebat, quod in omni instrumento, censentur appositę omnes clausulæ requisitæ. Vnde etiam & hypotheca. Sed partes uoluerunt illam scripturam habere uim publici instrumenti; ergo censentur uoluisse, quod censeantur appositę omnes clausulæ, apponi in quolibet instrumento consuetę, sicut partes possunt similiter facere, quod dicto unius testis stetur, ut not. Alexand. in l. prima. §. fin. ff. de uerborum obligationibus, qui testis facit fidem etiam sine iuramento, cum sit a partibus approbatus. ita singulariter uoluit Bartol. in l. Lucius. ff. de fideiuss.

Statutum imponens pœnam referendo se ad aliud statutum, facit fidem, etiam si aliud statutum non appareat, dummodo in hoc statuto fuerit pœna expressa, & ratio est, quia ille, qui facit statutum, eo tempore quo fecit secundum, poterat illud facere ex sua potestate, & etiam illud de quo fecit mentionem, unde licet primum non inueniatur, statur secundo. Eodem modo dicimus in qualibet alia dispositione principis, referente se ad aliam. ita uoluit Bart. in l. admonendi. ff. de iureiur. super glo. in uersic. constitutionibus. per illam gloss. & hæc no. pro limitatione authen. si quis in aliquo. C. de eden. ad quod facit

cit lex, eum qui, §. Iulianus. el primo. ff. de const. pe.

Statutum faciens mentionem de alienatione, non comprehendit contractum emphiteoticum.

Nec obst. lex, finalis. Codice de rebus aliena. non alien. quia largo modo appellatione alienationis uenit emphiteosis, sed statutum debet intelligi stricte, lege, tertia. §. hæc uerba. digestis, de negot. gest. Ita not. glos. in lege, prima, C. de iure emphite. in uer. alienationis.

Statutum faciens mentionem de creditore, an habeat locum in creditore ex delicto, uide supra in uers. creditor proprie dicitur, &c.

Subrogatum an sapiat naturam sui subrogati: dic, aut summus in his, quæ principaliter sunt de natura actionis pristinæ, & subrogata actio sapit tunc naturam eius. lege si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio. & lege, prima §. si quis sub conditione. ff. ut leg. nom. cau. & lege, si serui legati nomine. ff. de leg. primo. Aut in his, quæ ex post facto eueniunt, ut usuræ, quæ ueniunt ex tempore moræ, & non sapit naturam actionis pristinæ. lege, nouatione, & ibi glo. ff. de nouatio. & not. glos. & Bartol. in lege, certi condictio, in princi. in uersiculo, ex omni causa. ff. si cert. pet. & plene Bald. in dic. §. qui iniuriarum. Fallit, quando accessorie una actio cumulatur alteri, quia tunc quo ad omnia tam principaliter, quam ex post facto emergentia, sapit naturam principalis actionis. lege, prima §. bellissime. ff. ut lega. no. cau & not. Alexand. in d. lege, certi condictio. colum. 3. Et plene Barto. in lege; prima. §. hæc actio. ff. si quis testamento liber esse ius. fue. Hæc autem, quæ dixi, debent intelligi, quando principaliter una actio subrogatur alteri &c.

Stipulatio facta per creditorem a debitore constituto in mora, facit debitorem purgare moram, uide supra in uers. debitor constitutus &c.

Satisdatio, & cautio quomodo differant, uide supra in uersiculo cautio differt, &cæt.

Stipulatio simpliciter facta siue impersonaliter, in dubio acquiritur stipulanti, lege, si ita stipulatus. §. Grisogonus. ff. de uerbo. ob.

Quod limita, nisi præcessisset contractus, de cuius natura est, quod sibi, & alteri acquiratur, quia tunc stipulatio regulatur secundum naturam præcedentis contractus, ut si pater stipulatus est simpliciter dotem reddi sol. mat. talis stipulatio acquiritur sibi, & filiæ. ita uoluit Bar. in l. post dotem. in 3. lectu. ff. solut. matrimo. quia de natura talis contractus est, quod sibi, & filiæ quæratur actio de dote, ut le. 2. §. quod si in patris. ff. solut. matrim. & quod stipulatio intelligatur secundum subiectam materiã, & secũdũ naturã præcedẽtis cõtractus, probat tex. in l. si stipulatus. ff. de usu. & l. inter stipulantem, in prin. de uer. obl. & l. damni infecti quidam. ff. de dã. infect. & lege, si legati serui. de legat. 1. & lege, 1. §. si quis sub conditione. ff. ut leg. no. cau. & l. stipulatio ista. § hæc quoque, ff. de uer. ob. & l. si uno, in prin. ff. locati.

Substantialia iudicii non possunt per partes remitti siue renuntiari. Bartol. in authen. offeratur, in penul. quæst. C. de lit. contest. sunt autem substantialia; de quibus loquitur tex. in l. prolatam. C. de sent.

Spurius quomodo possit hæres instituі, & quæ cautela datur ad ualidandum talem hæredis institutionem, uide Bar. in l. si is qui duos. in fin. ff. de lib. leg & Bartol. in lege, fina. ff. de his qui. ut indign.

Statutum recipit extensionem, ubi est identitas rationis, ut not. glos. in lege, si constante. in princi. in uer. mariti. ff. solut. matrimo. etiam in odiosis, ut lege, secunda §. exercitum, & ibi glo. ff. de infam. & uide Alex. in l. properandum, in prin. C. de iudi.

Sententia tam in criminalibus quam in ciuilibus, potest & sufficit, ꝗ feratur sup facto: de criminalib. ꝓbat tex. in l. 1. §. 1. ff. ad Turpil. ubi iudex concludens in sententia aliquem calumniatum esse, uide-

ui dicitur ipsum de calumnia condemnasse. De ciuilibus autem ex crimine descẽdentibus, probat tex. & ibi Bar. in le. uiro atque uxore. ff. sol. mat de ciuilibus mere no. Alc. in d. l. uiro. per tex. in le ex diuerso. §. 1. ff. de rei uen. ubi iudex declarando fundum petitum esse meum, uidetur possessorem mihi condemnasse cum fructibus ad restitutionem. Ex quo inferebat Lud. Ro. in d. l. uiro, idem esse in libello, per l. ut fundus. ff. communi diui. & l. si prætor, in prin. ff. de iudic. de qua materia uide quę dixi supra in uer. libellus an possit concludere, &c.

Scholaris an dicatur habere domiciliũ in loco studii? dic, quod si apparet, eum non habere animũ reuertendi amplius, inde, statim ibi contrahit domicilium, si uero apparet eum habere animum reuertendi, ad domum suam, & tunc etiam si per mille annos ibi moraretur, nunquam diceretur ibi habere domicilium, si uero sumus in dubio, & tũc si stat in loco studii per decimo annos dicitur ibi contraxisse domicilium, ita uoluit Bartol. in lege lex Cornelia. §. si tamen. ff. de iniuriis.

Sententia, quæ absoluit reum ab obseruatione iudicii, est interlocutoria, ita dicit gl. in l. & harum. ff. si ser. uen. & Bar. in l. Titia. ff. de accu.

Statutum dictas, quod pro contractu emptionis & uenditionis soluatur certa gabella, intelligitur in dubio uelle emptorẽ teneri ad soluendum gabellam, ut probatur in l. debet in fi. ff. de ędi. edic. per quem tex. ita dixit Bal. in rub. C. de reb. cre. & in l. si prædium. C. de ædi. acti. secus autem esset, si statutum diceret, quod pro pretio rei uenditæ soluatur gabella, quia tunc uenditor tenetur, secundum Bart. in l. sed si hoc. §. cuidam; de cond & de.

Sententia continens plura capitula, facit, quod quot sunt capitula, tot dicãtur esse sententiæ, ita est glo. in l. etiam. §. 1. ff. de mino. Ex quo sequitur intellectus ad l. in hoc iudicio ff. fam. erci. ut dicit ibi glo. nam licet ibi dicatur, quod sententia non potest ualere pro parte, hoc debet intelligi, quando unicum capitulum continet, secus si plura ita dicit Bar. in l. Carmelia. & ibi glo. ff. de iure pat. & glo. & Abb. in c. placet, de conuer. coniug. & Bar in l. 5. §. fi. de uer. ob. Ex quo sequitur unum singulare dictum, quod dicebat Alc. in l qui Romę. §. duo fratres. colum. 8. de uerb. obl. qui tunc potest ab uno capitulo sententiæ appellari. & ab alio non, & ita dicit ipse, quod faciunt periti aduocati, quia si appellaretur a tota sententia, posset iudex ad quem, confirmare sententiam pro parte, & pro illa parte reus teneretur ad expensas, & uide de prædictis aliqua per Bar. & Ale. in l. si constante. §. fi ff. sol. matri. & hæc sunt utilia, pro his quæ dicam inf. in proximo no. in fi.

Sententia licet regulariter non ualeat pro parte, ut l. in hoc iudicio. ff. fa. ercis. quod intellige. ut dixi supra in proximo no. tamen restringitur ad petita, si fuerit in plus lata quam erat petitum, ut si petii decem, & iudex condemnauit ad 20. restringitur sententia ad decem, quia in maiori summa minor inest. Ita dixit Ale. in l. Paulus, la 2. ff. de re iudi. Ex quo habens limitationem ad regulam, quæ se habet, quod sententia debet sequi formã libelli, ut l. ut fundus. ff. communi diui. & l fi. C. de fideicomm. lib. licet contra Ale. uideatur facere tex. in l. fi. ff. de iurisom. iud. tamen potes ibi respondere, quia iudex ibi non habebat facultatem iudicandi ultra certum summam, unde si iudicauit, sententia est nulla, nec utile per inutile uitiabitur, cum simus in inseparabilibus, ut d. l. in hoc iudicio. ar. l. Pedibus & quæ ibi no. ff. de arbi. Ex eo tamen, quod dixi supra proximo. no. sequitur unum ualde singulare, quod posuit Abb. in c. 1. colum. 3. extra de sent. & re iudi. quod licet sententia continens expressum iuris errorem, sit ipso iure nulla, ut l. 2. C. quando prouo. non est ne, tamen quando continet plura capitula, & error respicit unum tãntum, uitiabitur quo ad illud tãtũ, non quo ad alia, quod est not.

Subscribens se in aliqua scriptura, tanquam principalis, approbando eam, uidetur totam scripturam propria manu scripsisse,

scripsisse, unde ex illa scriptura potest conueniri tanquam ex scripta manu propria ita tenet Ang. in l.si ita stipulatus §.Grisogonus, quem sequitur ibi Alex.colum.2.ff.de uerb.obl.quod tamen est uerum si sciuerit tenorem scripturæ, alias non censetur eam approbare, præsumitur tamen scire, nisi contrarium probet, ut dicit Ale.in d.§ Grisogonus, in 3 colum.& Batt.in l.1.§ fi.ff quemad. test.ape.

Statutum loquens, quod de ciuitate non extrahatur frumentum sub certa pęna, non extenditur ad eum, qui extrahit pro suo usu, ita tenet Alc in l.cætera. §. sed si quis.de leg. 1.ubi similiter tenet, quod ad sciendum, an quis portet pro suo usu, statur iuramento extrahentis. per glo.in clem.prima in uers. negotiandi, decessi. Adde tamē in hac materia, qđ pœna statuti non ligat iuste ignorantes, ita no. Bar.in l. fin.ff.de decre.ab.or fa. & And de Iser.in rub. quæ sint regul. in fin.colum.& de prædictis uide Bald. in lege cum proponas.colum.fina.C. de naut.fæn.

Statutum, quod inter affines causę cōpromittantur, an habebit locum inter uirum, & uxorem, uide Bal.tenētes, quod sic, in l.affinitatis.C.cō.de succ. ubi uult etiam quod soluta affinitate per dissolutionem matrimonii, cessat tale statutum, per glos. in lege sed hoc ita, de re iud ff.

Sententia interlocutoria quando nō affert graue præiudicium parti absenti, potest ferri parte non citata, alias secus. ita no.Bar.in l.ne quicquam § ubi decretum.ff.de offi.procons.& Abb. in ca. auditis.col.2.de procu.

Sententia non est necesse, quod pro sui ualiditate contineat causam in se expressam, ita nō.Abb.in c.sicut colum.2. de sent.& re iud. & Bar.in l.quod ait.§. ignominiæ.& in le.quid ergo.§.pœna grauior.ff.de his qui no.infa. Fallit tamē in casibus tactis per Abb.in d.c.sicut.Sed quantum ad grauamen partis distinguitur, aut causa apparebat ex actis, & non est necesse, aut non apparebat, & tenetur in sindicatu, si non apposuit iudex. Ita dicit Battol. in dic.§ ignominiæ, & in dict.§. pœna grauior.

Substitutus datus alicui, qui est cohęres eiusdem, ita demum admittitur ad substitutionem, si partem suam hæreditatis acceptet, alias secus. tex est in l.qui plures, la 1.ff.de uulg.& pup.& no.Ale.in l. 1.C.de impub. facit l.quidam eulogio. C.de iure delib.

Substitutio facta per hæc uerba, Titium instituo, & seium sibi substituo, continet tantum uulgarem, non autem fideicomm. sed si est talis persona in qua potest cedere pupillaris continet etiam pupillarem Ita no dixit Ale.in l.Gallus. §.quidam recte.colum.2.de lib. & post. per tex.in l. nam hoc iure. post princ.ibi in uulgarem tātum modo casum.de uul. & pupi. & ponit Batt.in d.§.quidam recte circa finem.

Scholaris, qui funerauit alium scolarē socium suum, uel fecit sibi expensas in infirmitate, an possit retinere libros, donec sibi satisfiat, uide sup. in uers.hospes qui funerauit &c.

Statutum puniens producentem falsos testes, uendicat sibi locum etiam in producente unum falsum testem. Ita uoluit Bartol.in lege 3.§.negotia. per illū text.ff de negot gest.& Alex.in l.Gallus. §.quod fijs.

Substitutio facta duobus in simul institutis, si decesserint, uel si hæredes non erunt, an uno moriēte, fac at admitti substitutum, an uero cohærede.dic, quod regulariter substitutus admittitur, text est in l. Lutius.§.Gaio.ff.ad treb. & in l fin. §.filium, de leg.2.& notat Ale.in l.Gallus.§.etiam si parentem in fi.col.de libr. & posth.nisi cohæres esset persona, quæ uerisimiliter ex tacita uoluntate defuncti esset preferenda substituto, ut l.pen. C.de impu.& ali sub & le.hæredes mei. §. cum ita, & ibi per Alexand. ff. ad Trebel.

Substitutio breuiloqua non continet substitutionem fideicommissoriam, ita dixit Bartol.in l.2.C.de impub. & ibi etiam Alexand. per text.in l.nam hoc iure.§.1.in uersic.tantummodo.ff.de uul. & pup. unde si est facta personis imparibus continet tantum uulgarem, licet fideicom.potuisset equaliter fieri omnib.

ita etiam Alex.in l.precibus. col.1.C.de impub.

Substitutio pupillaris facta personæ, cui fieri nō potest, resoluitur in uulgarē tantum, ita no.dixit Bar.in l.si per illum tex.C.de hęr.insti.

Statutum, quod filia dotata non succedat extantibus masculis, uidetur uelle dotem compensari cum legitima, & nō excludere filiam a legitima, ut no.Bald. in l.sancimus.C.de nup. Vnde quamuis filia sit infans, tamen potest petere dotē, ut legitimam, ante nubilem ætatem, & moriēs trāsmittit illam ad hęredes suos. ita dixit Ale.in consi.55.colum fin.uol. 2.licet Bar.uideatur sentire contrarium in l.Titio cētū §.titio genero.ff.de cōd. & dem.unde etiam tunc pater non pōt filiā grauare in dotem ut ibi dicit Ale.& hæc adde his quæ dixi sup.in uer.pater an possit grauare.

Sententia lata non expectata relatione nuntii, qui partem citauit ad sententiam audiendam, est nulla, secundū Bar. in l.hæc autem.§.1.ff.ex quibus caus.in pos.ea.quem refert & sequitur Ias.in l.ne quicquam.§.ubi decretū.col.5.ff.de offic.procon.

Statutum semper debet intelligi, ut aliquid addat iuri communi, ita not. Barto.in l.4.§ prætor ait.colum.2.ff.de dano.infect. & Bartol.in lege,2.ff.de usucap.

Sententia lata parte non citata, non ualet, non solum lata contra absentem, sed etiam pro absente, ut no.Barto.in l ea quę.C.quomodo,& quādo iud.quod limita non procedere in interlocutoria, quæ semper ualet, quando fertur pro absente non citato, secundum Aug. in l.1. C. qui non ob. lon.tem.præscr. quem sequitur.Ias.in l nequicquam §. ubi decretum.colum.11.in 19.fallen.ff.de off. procon.

Sententia, quæ continet errorem, qui apparet ex actis, est ipso iure nulla. ita Bartol.in l.1.ff que sen si.app.resci.

Statutum factum a duce, comite, uel barone, uel episcopo, uel magistratu, dicitur ius prætorium, ita no. Bart.in l.5.in prin.ff.de uer.ob.& ibi Ale.idem Bar.in l.fi.ff.de pœnis.& Ale.in l more.col.3. ff.de iuris.om.iu.& Rom.in consil.36. & hoc potest esse utile ad id, quod not. Ale.in l.si quis id quod. colum. fin.ubi refert, quod quando pœna debetur ex edicto prætoris, in dubio debet applicari parti.

Statutum faciens mentionem de damno dato, puta, quod stetur iuramento dānum passi, non extenditur ad furtum, de quo uide supra in uersiculo, furtum non uenit.

Sententia producit actionem in factū. l.actori.C.de reb.cre. & l.miles.§.fin. & ibi glo.ff.de re iudi.& uide glo.in clem. fin.in glo.1 de appe.quæ etiam sentit, quod ex interlocutoria non oritur actio in factum. sed tantum exceptio, quod qualiter procedat, uide Ale.in l.1 §.fi.ff. si quis ius di.non ob.colum.1. & glo.in l.nam & postea.§ fin.ff.de iureiura.sed quando iudicatur super reali, competit etiam actio in rem utilis ex sententia, ita tenuit Ale.in l.1.colum.fi C.de iudi.per tex.in l.ne in arbitris.uer.1.& in his omnibus.C de arbi.& in l.si duo.§.Iulianus. ff.de iureiur.& uide Bar.in l.miles §.fin. & ibi Ale.ff.de re iudi.

Scholaris tenetur defendere opi.magistri sui, ita dixit Bar.in l.dicere.ff.de arb. & Abb.in c.1.colum.6. de postu.pręla. ubi plus dicit, quod scolaris, qui sequitur opi. magistri sui, non incidit in aliquam pęnam, nec tenetur ad aliquas expensas, quamuis erronea esset opin.Ita etiam dicit Ias.in l.generaliter. in fin.ff. de in ius uoc.

Statutum tollens omne priuilegium, non intelligitur de clauso in corpore iuris, sed de priuilegio speciali, quod in iure non reperitur.Ita dixit Ale.in l.miles, in fi.prin.ff.de re iudic. & Bar.in l.hæres absens, in prin.ff.de iudi.

Sententia arbitri, quę est expresse contra leges uel sacras constitutiones, est ipso iure nulla, sicut sententia iudicis. glos. est no.in l.diem proferre.§.stari, quam ibi sequitur Ble.ff.de arbi.

Stilus curiæ facit ius, & potest allegari in decisionibus causarum, ubi non reperitur ius commune in contrarium. Ita dixit Abb.in cap.ex litteris, in 3.col. de constit.

Sta-

Statutum quando uenit expresse ad derogationem iuris communis, non interpretatur secundum ius commune, secundum Alexan. in consi. 20. colum. fin. uolum. 1.

Statutum seu lex ciuilis disponens super prohibitione alicuius actus, nūquam uidetur disponere super actu iurato, secū dum Alexan. not. in consi. 27. colū. pen. & fin. uolum. 1. & uide supra, in uersi. rescriptum.

Sententia, quæ transiuit in rem iudicatam, inducit notorium, secundum Alex. consi. 33. in fi. uol. 2.

Statutum debet intelligi ut lædat ius commune minus quam potest, l. 2. C. de noxa. & Ale. in consi. 40. col. fin. uer. & hoc. uol. 1. & consi. 50. colu. pen. uer. 2. uol. 1.

Substitutus pupillaris si moritur non adita hæreditate pupilli, succedit mater pupilli. Corne. in consi. 28. uol. 4.

T

Tutor datus in testamento filiis, intelligitur datus etiam posthumis. l. si quis filiabus. ff. de testa. tu. secus autem in legato, ut l. qui quartam. §. fi. & l. qui filiabus, iuncta glo. ff. de leg. i. Et ratio diuersitatis est, quia legata fiunt propter affectionem, quam testator non ita potuit habere in nascituris, sicut in iam natis. sed tutor datur ratione filiationis, sed ita est filius posthumus, sicut natus, ergo intelligitur etiam de posthumo, & hanc rationem diuersitatis ponit glo. in d. l. qui filiabus.

Testes, qui non fuerunt producti in causa principali, an possint produci in cā appellationis super eisdem capitalis. Bar. in l. per hanc circa. fi. C. de tēp. app. tenet, quod non, sed super diuersis sic. Idem tenet Abb. in c. fraternitatis ext. de testi. quia subest timor subornationis. Iuxta auth. at qui semel. C. de prob. Tñ in contrarium tenuit Bald. in l. eos. §. si quid autem. C. de app. & in d. l. per hanc, & ibi etiam Ang. Idem etiam tenet Ang. in cons. 153. Et hæc est communis opin. contra Bar. quā etiā tenet Fran. de Cur. in repe. l. admonēdi. ff. de iureiur. in 12. col. ubi dicit hanc communiter obseruari in practica, & qui nesciret, deluderetur. Nec ob. quod dicit Abb. in d. c. fraternitatis, quia illa opi. uendicat sibi locū in foro canonico, secus autem in foro ciuili. Ad rationem de timore subornationis. unde Bal. in d. §. siquid autem, ubi respondet, quod no. quia est multū quotidiana, & quilibet solet errare, & opini. Bar. seruatur, in practica, & est communis opi. contra Bal.

Testes an possint pduci post publicationem, si pars non didicerit testificata. gl. in c. constitutus, extra de testi. tenet φ sic. Tamen Abb. ibi eam reprehendit, & tenet cōtrariū, & in c. fraternitatis. eo. ti. ubi plene examinat hunc articulū, & finaliter concludit, φ non possunt produci. Et rō est, quia pars uř tacite renunciasse productioni, consentiendo publicationi. & quia ius præsumit ipsam didicisse statim, quod facta est publicatio, nisi publicatio fuisset nulla, puta facta parte inuita, uel non citata, uel die feriata, quia tunc habetur ac si nō fuisset facta, nisi pars didicerit testificata, quia tūc nō posset testes producere, et si publicatio fuisset nulla, ita tenet Bar. in auth at qui semel. C. de probatio. col. 3. uide tñ multas limita. quando testes post publicationem possunt produci. per And. sicu. in d. c. fraternitatis, in add. ad Abb. adde ad prędicta Ancha. consi. 123.

Testator si dicat legatario, esto cōtentus tali fundo, an fundus uideatur sibi legatus, & an alia legata uideantur sibi adempta per hæc uerba. Dic, φ fundus est legatus, sed per hæc uerba, alia legata nō uidentur sibi adēpta, nisi dixerit, φ plus petere non possit, uel apposuerit dictionē, tantum, uel duntaxat. ita singulariter dixit Bar. in l. fideicōmissa §. si quis ita. ff. de leg. 3. uel nisi dixisset. pro omnib. rebus, quæ tibi legaui, sis cōtētus tali fundo. l. Paulo Calimacco §. 1. de leg. 3.

Testes in casu, in quo nō tenētur reddere causā dicti sui, sine interrogatione, iuxtā ea q̄ no. in l. solā. C. de test. & in c. cū causā, & ibi per Abb. ext. de proba si spōte reddiderūt causam, faciūt maiorē fidē, q̄ illi, q deponūt sine cā, et sine interrogat. ita singulariter tȝ Bal. in l. pbiteri.

C. de

C. de Ep. & Cle. col. fi. ubi dicit, q si unus haberet duos testes, qui reddiderũt causam, & aduersarius alios duos, qui non reddiderunt causam, præferuntur illi, qui reddiderunt causam, etiam sponte, quod dictum est multũ singulare, quod refert & sequitur And. Barb. in d. c. cum causam, in add. ad Abb. col. 4. & ibi uide pulcram addi. in hac materia.

Testis deponens super adulterio, non probat, nisi reddat causam dicti sui, etiã non interrogatus, & est ratio, quia talis probatio consistit in intellectu, quo casu si testis non reddit causam non probat. Ita no. Bal. in l. solam. C. de test. & And. Barba. in c. cum causam, in addi. ad Abb. extra de testi. & in cap. præterea. in add. eod. tit.

Testator faciens institutionem uidetur magis diligere institutum primo gradu quam substitutum, & magis substitutum in secundo gradu, quam in tertio. l. publius. §. fin. ff. de condi. & demonst. & magis uidetur diligere filium, natum quam nasciturum, glo. est in l. qui fil iab. ff. de leg. 1. adde Ale. in consi. 1. colum. 6. uol. 1.

Testes seniores licet dicantur magis idonei, quam iuuenes, ut no. glo. & Bar. in l. cum quid. ff. si cer. pet. facit l. fi. ff. de fi. instru. tamen si probatum fuerit, quod iuuenes sint perspicatiores, maior fides adhibetur iuuenibus & facilius admittentur ad dignitates, ut authen. de mona. §. fi. Ista tamen excellentia debet probari saltem per x v. testes. Ita uoluit Roma in l. si uero. §. de uiro. in senta fallen. ff. sol. ma. per tex. in l. unicuique & ibi glo. C. de proxi. sac. scri. in l. cet alias glo. in l. Gallus, in prin. in uer. s. si filius. de li. & post. dicat, quod quanto iuniores, tanto perspicatiores.

Testis unus quandoque facit maiorẽ probationem, quam plures, ut si aliquis habet unum testem singularem, potest petere sibi deferri iuramentum suppletorium, & sic habebit plenam probationem. iux. l. admonendi. ff. de iureiur. Sed si haberet plures testes singulares, etiam si mille essent, tunc ex quo dictum unius diminuit dictum alterius, non potest dari iuramentum suppletorium, ita singulariter uoluit Bald. in l. de quibus. colum. 26. ff. de legi. Quod limita procedere ita demum, si erat singularitas talis, per quã dictum unius infringebat dictum alterius, ut si unus testis dicat, mutuum fuisse factum in uno loco, & alius in alio loco, secus si esset singularitas adminiculatiue, ut si unus dicat, uidi mutuum fuisse factum, & alius uidi confessionem de mutuo, nam tunc posset deferri iuramentum suppletorium. Ita no. Ale in consi. 2 1. uolum. 3. quod est not. & de hac singularitate adminiculatiua loquitur Bal. in l. 1. col. 4. in fi. C. de testa. & idem Bal. in l. pecuniæ. C. de solu. & de prædictis omnibus uide plene per Lanfran. in repe. l. admonendi. colum. 5. ff. de iureiur. & per eundem Lanfr. in clem. dispẽdiosam, colum. 3. de iudi. & Ale. in cons. 11. uol. 4.

Testis deponens Titium cultiuasse, seminasse, & pensiones exegisse, uidetur probasse de dominio ita no. Bar. in l. Titia. per illum text. ff. de solu. Quomodo autem probetur possessio, uide Barto. in l. stipulatio ista. §. hęc quoq; de uerb. obl. & ibi per Ale. & uide omnino Lanfran. in repeti. l. admonendi. colum. 1 5. ff. de iureiuran. & Barto. in l. celsus. ff. de usuca.

Testis interrogatus, quis erat præsens in tali loco, si prius dicat, Titius & Sempronius, deinde rursus interrogatus dicat, nullus, non dicitur uarius, nec potest puniri de falso, quia secunda responsio debet intelligi secundum primam, scilicet nullus præter illos duos Ita not. uoluit Albe. de rosa. in l. non erit. §. dato. ff de iureiur. & Ale. in l. stipulatio ista. §. hęc quoq; de uer ob. licet in contrariũ faciat, quod quando testis diuersa dicit, in dubio accipitur pro uero illud quod facit contra ipsum, ut not. Bart. in l. eos. ff. de fals. ergo potius debet attendi secunda responsio, quod non obstat, quia testis postquam semel est interrogatus, non debet iterum interrogari, ut uoluit Bar. in l. 1. colum. 2. ff. si cert. pet. Cum ergo non tenebatur respondere, ideo secũda responsio sibi non præiudicat. l. ornamentorum. ff. de aur. & ar. leg. quod facit ad illud quod habetur, in §. serui uerbo,

ba, iuncta glo. Insti. de liberti. ubi probatur, quod ubicunque aliquis actus potest fieri sine interuentu alicuius personæ, licet postea interueniat, non uitiat, facit quod no. Ale in Lainum, in fi. si cer. pe. uide ad primum dictum Bald. in l. data, opera. colum. 11. uer. sed hic quæro. C. qui accus. non poss. & Ale. consi. 180. in fin. uol. 5.

Testis debet deponere per alterum ex quinque sensibus corporis. Ita not. Bar. in l. 1. co. i ff. si cer. pe. Ale. in consi. 132. colum. pen. uolum. 5. uere, uel præsumptiue, ut si interrogetur, quomodo sciat Titium esse diuitē, scio, quia sum uicinus, non per hoc ius præsumit ipsum scire suas diuitias, ac etiam eas uidisse, quia præsumitur scire facta uicini. l. si ita. §. fin. & ibi Bar. ff. de fundo. instr. & l. si uicinis. C. de nup. & l. filium. ff. de his qui sunt sui uel alien. iur. & sic præsumptiue deponit de sensu corporeo. Sic etiam dicimus in consanguineo, qui præsumitur scire facta consanguinei; ut l. octaui. ff. unde cog. & l. de tutela. C. de in integ. restitui. Et hanc regulam, quod uicinus præsumatur scire facta uicini, limita procedere in actis successiuis, nam secus in momentaneis, quia non præsumitur scire, unde si dicat testis, scio Titium contraxisse, quia sum uicinus, non probat, quia contractus unico momēto fieri potest. Ita no. Ale. in d. l. 1. colum. 4. & 5. ff. si cer. pet. idem uoluit multum no. Bald. in l. 1. in fi. C. de collu. dete. ubi dicit, quod si testis dicat, scio Titium commisisse stuprū, quia sum uicinus, non probat. & Ale. cons. 71. col. 3. uol. 1. & cons. 50. circa fi. col. uol. 5.

Testis deponens de auditu auditus, non probat, ut si dicat, scio, quia audiui dictū a Sempronio, quia debet deponere de audito proprio. Fallit tamē in l. e. si arbiter. ff. de proba. ubi ad probandum tempus, cuius memoria non existit, sufficit probare per auditum alienum, idem probatur in l. 2. §. idem Labeo. el 2. ff. de aqua plu. ar. & ibi est glo. Alias autem deponens de auditu alieno nullam fidē facit, ut est glo. in l. testium. in uers. præsto. C. de testi. Et ex hac l. si arbiter, habes, quomodo articulandum sit ad probandā memoriam, uel non memoriam, quia debes articulare, quod communiter hominum memoria in contrarium non reperitur, sicut etiam in probando ualorem alicuius rei, debes articulare, quod ex communi hominum æstimatione res tanti solet æstimari, ut habetur in l. pretia rerum. ff. ad l. fal. & ibi per doct. Limita tamē, multum singulariter hāc materiam, quod licet testis deponens de auditu alieno non probet, tamen facit aliqualem præsumptionem, per quam trāsfertur onus probandi in aduersarium. dictum fuit singulare Archid. in c. nō uī. 22. q. 5. cuius meminit Rom. in singulari incip. testimonium de auditu, &c. & Fran. de Cur. in repe. l. admonendi, col. 40. ff. de iureiur. & Fel. in c. tam literis, col. pen. in fi. de testi.

Testis deponens extra articulum, non probat. cap. de testibus. extra de testi. & ibi no. & Bar. in l. si duo patroni. §. idē Iul. ff. de iureiur. & tunc dicitur deponere extra articulum, quando id, quod dicit, nihil facit ad articulum: alias si attingit aliquantulum articulum, bene probat. Ita singulariter uoluit Ang. in l. iam dubitari, super glo. in uer. non ab re. ff. de he. insti. quem refert Ale. in l. 1. col. 3. ff. si cer. pet.

Testis deponens per uisum illud, qd̄ debebat deponere per auditum, an probet, uidetur, quod non, per l. 1. post prin. ff. de his quæ in test. dele. ubi non sufficit percipere sensu illud, ad quod uisus requirebatur & ita tenet Pau. de Cast. in l. 1. ff. de uer. obl. adde Bal. in l. solam, in 7. q. & in l. testium. in 2. q. C. de test. Tñ in contrarium uoluit Bartol in l. fina. C. de peri. nominatorum, lib. undecimo. ubi dicit, quod testis deponens per tactum illud, quod debebat deponere per uisum, bene probat, & idem sequitur Bald. in l. non omnium. ff. de leg. quē refert Ale. in d. l. 1. in prin. in fi. uer. bis. ff. de uerb. obligat. & uide Alexan. in lege, quod meo. §. si uenditorem. ff. de acqu. possess. & Abb. in cap. cum causam. col. 6. de testi.

Transactio facta per pupillum cum eo tutore, qui debebat prius conueniri ratione ordinis, de quo in l. 1. §. nunc tractemus.

clemus. ff. de tut. & ra. distr. prodest aliis contutoribus, ut no. glo. in l. 1. C. de trã sact. nam agenti pupillo contra alios, ob stabit exceptio, non autem exceptio tran sactionis, sed exceptio cedẽdarum, quia possunt dicere, cedas nobis actiones, quas habes contra illum, quam cedere non potest, cum nullam habet, quia trã sactione est sublata: unde per indirectũ illa transactio proderit aliis, quia nunquam soluere tenetur, nisi prius actione sibi cessa. Ex quo resultat utilitas, quia cum hæc exceptio cedendarum sit dilatoria, non potest opponi post lit. contest. ut l. exceptionem. C. de proba. secus esset in exceptione transactionis, quæ est peremptoria. l. eleganter. §. si quis post. ff. de condi. inde. unde posset opponi usque ad sententiam. l. peremptorias. C. sen. resc. non pos. ita uoluit Ant. de Ale. in d. l. 1. C. de transact.

Testis particeps delicti non admittitur ad testificandum contra participem eiusdem delicti. l. quoniã, & ibi per Docto. C. de testi. & Bar. in l. 1. § si seruus. ff. de quęstio. Similiter nec unus ad accusandum alium admittitur. l. si filium. C. de lib. causa. quod limita, ut singulariter habetur per Abb. in cap. fi. in 2. no. ext. de testi. cog.

Transactio generalis facta super petitione speciali non extenditur ultra rem petitam. l. si decerta. C. de transact. si uero fuerit petitio generalis, & transactio specialis, similiter non præiudicat, nisi super quo transactum est, l. age cum. C. eo. tit. si uero fuerit transactio generalis, & petitio generalis, & prosecutio tantũ specialis, tunc similiter non præiudicat, nisi quatenus est facta prosecutio. l. licet, quę est lex 2. C. de iudi. Sed si tam petitio, quam transactio, quam etiam prosecutio fuit generalis, tunc præiudicat in omni eo, quod poterat in illa generalitate includi, siue fuerit de eo cogitatum, siue non. l. sub prætextu specierum. C. de trãs. Quod limita nõ habere locum, quando aliquid fuisset dolo occultatum, per partem, quia in generali transactione illud non continetur. l. tres fratres. ff. de pact. & l. si quis rationes, & l. non solum. §. si heres, & l. Aurelio. §. Gaius. ff. de lib. leg. Item non continẽtur ea, quæ poterant per transigentẽ uendicari. l. fi. §. Titia. ff. de lib. leg.

Terminus datus alicui ad agendum, uel ad defendendum operatur; quod si infra illud tempus pars ipsa non compareat, uidetur liti renunciasse, & non auditur amplius. l. si ea. C. qui accu. non pos. & l. Titia. ff. de accus. & glo. & Bart. in l. postquam liti C. de pactis. & l. diffamari. C. de inge. & ma.

Transactio an possit fieri super alimẽtis uide supra in uerbo, alimẽta quædam debentur, &c.

Testator relinquẽs uxorem suam massariam, usufructuariam, & patronam, cũ pacto, quod non possit alienare aliquid, per hæc uerba uidetur sibi reliquisse nõ solum usumfructum, sed etiam proprietatem, ad hoc ut uerba testatoris aliquid operentur. Iuxta l. si quando. de lega. 1. ita no. Ale. in l. si constante, in prin. solu. mat. & Bald. in l. proculus. ff. de usufr. per illum tex. ubi grauamen iniunctum usufructuario, quod altius ędes tollere non possit, operatur, ut sibi uideatur data proprietas, nam clarum erat quod etiam sine illis uerbis non poterat altius tollere, sicut etiam sine illa prohibitione alienationis uxor non poterat alienare.

Testator ubicunque in testamento suo exprimit uerba uulgaria, ut notarius scribens testamentum redigit illa in latinũ, talia uerba debent accipi secundum iura. Ita singulariter uoluit Bar. in l. si quis filiabus. ff. de testa. tu. ubi dat cautelam, quando aliquis deponit ut testis, faciat iudex uerba illius scribi uulgaria, prout emanant ex ore ipsius, & non faciat redigi ea in latinum, & hæc no. pro testamẽtis rusticorum, quæ melius esset, si uulgaria scriberentur, quia plerumque imperiti notarii solent redigendo ea in latinum apponere aliqua uerba, quę possẽt esse contra uoluntatem testatoris, & nihilominus statur semper uerbis testamẽti, & uide Abb. in cap. ex litteris. de spõsa. & Alexand. in consil. 2. column. 10. uolum. 1.

Tertius comparens pro suo interesse

in iudicio, an impediat processum iudicii, & an impediat executionem sententiæ, & an possit producere nouos testes, etiam post publicationem, uide supra, in uers. iudicio cœpto cum aliquo, &c.

Tēpus qñ est fundamētū intētionis alicuius, debet oĩno ab eo ꝓbari, alias succumbit. gl. in l. cū actū. in fi. quā ibi multum laudat Bar. ff. de neg. ge. & Bar. in l. non solū. §. sed ut probari ff. de ope. no. nunc. Bald. in l. si non singuli, in fin. C. si plures una sen. & l. matre. C. de proba. ut si testator facit duo testā, in quorum uno instituit Titiū, in alio uero Semproniū, si Titius dicit posterius esse testamētū, in quo ipse fuit institutus, cū nō appareret, ꝙ esset prius, nec quod posterius, ipse debet hoc probare, scd̄m Bar. in l. 1. §. non aūt. ff. de bo. pos. scd̄m tab. Fallit tñ, qñ ille qui dicit testamentū esse posterius, esset in possessione bonorū, quia præsumitur pro eo, & contrariū tenetur probare aduersarius, ita singulariter dixit Bar. in d. §. non aūt, quem sequitur Ias. in rub. C. qui admitti. col. 3. Ex quo sequit, ꝙ si statutū dicat, ꝙ infra mensem liceat hæredi adire hæreditatem, & non ultra, si reperitur hæres in posses. & ultra mensem, est præscriptio pro eo, & cōtrarium debet probare aduersarius. Fallit ēt, qñ nō præsumēdo pro eo induceretur delictū, quia adhoc ut euitetur suspicio delicti, pro eo p̄sumitur. ita dicit Bar. in d. §. sed ut probari, & plene Abb. ĩ cā præsentia. col. 3. ext. de proba. ut si statutum dicit, ꝙ a medietate mēsis Maii liceat ire ad pasculādū, alias cōtrafaciēs puniatur ĩ centū, si mō accusat Titius, ꝙ iuit ad pasculādū, ipse opponēdo dicit qualiter accessit de mēse Maii, nō tamē a medietate inf. p̄sumitur ꝓ eo, ut delictū euitetur, & ista est optima limitatio ad regulā, quæ se hēt, ꝙ dubia probatio nō releuat ꝓbātē, q̄ est in l. neq; natales. C. de proba. & in l. non hoc. C. unde cogn a. secundum Abb. in d. c. in præsentia. col. 3.

Testes singulares plene probant in cā usurarū, ita singulariter uoluit Bal. in l. 1. col. 4. C. de test. & Lāfr. in cle. dispēdiosā. col. antep. de iud. & est optima limitatio ad regulasi iuris cōis. itē testes singulares plene probāt de hæretica prauitate. scd̄m Bal. ĩ l. 1. C. quinum. tute. & And. Sicul. in add. ad Abb. in c. licet ex quadā, de testi. & Bal. in l. actor. C. de proba. Itē testes singulares admittuntur, ubicūque hēnt probare unū totū, nā licet dicāt diuersa, tñ si dicta eorū tendūt ad illud totū, plene probant. Ita tenet Abb. in d. c. licet ex quadā, & Lanfr. in d. cle. dispendiosā, ubi exēplificat de probāda posses. si unus testis dicat, uidi eū arare & seminare, alius dicat, uidi colligere fruct⁹, plene probāt, secundū ꝙ dicit Bar. in l. Titia. ff. de sol. & idē Bar. in l. Cęsus. ff. de usucā. & hæc ēt nō militat in usuris, scd̄m Lanfr. in d. cle. & plura de singularitate testiū, uide Bald. in l. testiū. C. de testi. & And. sicu. in loco præallegato, contra tñ prædictā uide omnino Ale. in cons. 177. quod incipit, inspecto col. 3. uol. 2.

Testator in testō faciēs mentionē de hærede, in dubio intelligitur de eo, qui est hæres ex testamento, non aūt ab intestato. l. si in testō, & ibi est optima glo. ff. si quis omissā cā test. & no. Ale. ĩ l. 3. de le. 1.

Testator legās fundū plurib. & prohibēs quemlibet partē suam alienare, intelligitur prohibere alienationes in extraneos, & ita uerificatur illa dictio, aliis, unde potest quilibet partem suam in collegatariū alienare, tex. est optimus, & ibi Bar. in l. pater filium §. quindecim. de leg. 3.

Testator legās & prohibēs alienare, ut supra dictū est proxime, s. partē suam, uř prohibere alienare ēt eam, quę obuenit alicui ex legatariis per ius accrescēdi. ita singulariter uoluit Ale. in l. si mihi & tibi, in prin. de leg. 1. secus si iure emptionis obuenit, ut d. §. quindecim.

Testes in dubio p̄sumūtur cōtestes, & de eodē actu deponere. ita uoluit Bal. ĩ l. de quib. antepe. col. ff. de legi. quē sequitur Ale. in l. 2. in fi. uerbis. C. de bo. pos. secūdū tab. ꝙ no. quia ex hoc habēs, ꝙ testis in dubio nō p̄sumitur singularis adde Soc. cōs. 171. col. 3. & Al. cōs. 156. co. 4. ĩ fi. 10. 5.

Testis deponēs d̄ auditu uerborū facit plenā fidē, ēt si paries uel cortina erat in medio & ēt si nō uiderit loquētes, dūm̄ habuerit notā uocē loquentis ita uoluit Abb. in c. ex literis. col. 1. de consuetu. quod intellige in oib. casib. præterquā in testō, & ita uerificatur gl. ĩ l. 2. §. itē Labeo,

beo, secundum Bart. ibi si de aqua plur. ar. Sed in testaméto oportet, quod testes uideãt testatorem, quia propter infirmitatem solet uariari uox. l. si non speciali. C. de testa. licet secus sit in codicillis, & donatione causa mortis, secundum Mat. thesi. in no. suis. 123. quem sequitur Alex. in d. l. si non speciali. Ex quo infert ibi Ias. singulariter, quod ex quo hodie cõmuniter in testamento apponitur clausula codicillaris, quod testamentum posset seruari, etiam si testes non uidissent testatorem saltem iure codicillorum; quod facit ad id, quod uoluit Abb. in c. præterea, de testi. vbi plene tradit regulã, quomodo probatur adulterium, & dicit quod similiter testes probant plene, etiam si paries erat in medio, & ipsi unus post alium per rimulam uiderunt solum cum sola &c.

Testis deponens de uno uidetur probare de reliquo, quod frequentius solebat esse connexum cum illo, de quo deposuit, licet raro fuerit sine eo. Ita dicit glo. in l. neque natales. C. de probat. quã reputat ad hoc singularem Alex. in l. non hoc. C. unde cog. & in l. 1. colum. 5. ff. si cer. pet.

Testis deponens de negatiua, quam non coarctat loco, & tempore, redditur suspectus de falso. Ita uoluit Inno. in ca. cum ecclesia, circa mediũ, de causa pos. & proprie. quem sequitur Alex. in l. si ita stipulatus. §. Grisogonus. co. 11. de uer. ob. & Alex. in l. 2. ff. quod quisque iur. & in l. 1. in prin. ff. si quis ius di. non ob. adde Alex. in cons. 105. in fi. uol. 3.

Testamẽtum eorum, qui dabant, seu uendunt res ad credentiam, ut carius uẽdãt, & sic ante tempus uendunt, non ualet ipso iure. Ita singulariter uoluit Abb. in c. ad nostram, de empti. & uendi. quia tales censentur usurarii. c. nauiganti. ext. de usu. & c. quamquam, de usur. lib. 6.

Testis deponens unum cum iuramento, si postea in articulo mortis deponit contrarium, & dicit se falsum dixisse, nõ præiudicat primę depositioni, unde statur primo dicto. Ita uoluit Bald. in auth. si dicatur. C. de testi. & Bar. in l. si quis in graui. §. 1. ff. ad silla. & Bal. in l. generaliter, in ult. no. C. de non nu. pe.

Testis quando repulsatur ut criminosus, debet examinari, & specificari crimẽ per repulsantem, alias repulsa non procedit, ita uoluit Bar. in l. 1. in fi. C. de testa. & Bald. in authen. si dicatur. in fin. C. de testi. & Barto. in l. testium. §. l. Iulia. ff. de testi. & text. in cap. præsentium. §. testes, de testi. in 6.

Testes possunt examinari etiam die feriato ad honorem Dei. gl. est no. in cl. 1. de offi. del. in gl. 1. & Spe. in ti. de ferijs. §. 2. uer. quid si tunc testis, &c. & est titus qui incipit, Item quid si detur terminus, &c.

Transmissio hæreditatis, quæ fit ex potentia suitatis, habet locũ non solũ, quando filius succedit patri, iuxta tex. in l. apud hostes, C. de su. & legi. & l. si fratris. C. de iure deli. sed etiam quando frater est pupillariter substitutus fratri suo impuberi, quia mortuo pupillo si moritur frater ante aditã hereditatẽ, ex substitutione trãsmittit ad quemcunque hæredem suũ illã successionẽ fratris sui. Ita singulariter dixit Alex. in d. l. si fratris, & l. quoniã sororẽ. C. de iure deli. per l. qui duos. ff. de reb. dub. Scias tamen, quod emãcipatus etiã hodie non transmittit ex potentia suitatis: ita Bal. in auth. in successione. C. de suis, & leg. & Alex. in l. si emancipati. C. de col. la. & idem Alex. in d. l. si fratris, & Ias. in l. emancipata. col. 2. C. qui admitt. quãuis Bar. uoluerit decidere, in l. uẽtre. col. pe. ff. de acq. her. item licet datio cohæredis extranei tollat effectũ suitatis, l. e. si filius qui patri, de uul. & pup. & l. apud Iul. §. idem Iul. ff. ad treb. tamen hoc nõ habet locum, quãtum ad transmissionẽ, ita no. Bar. & Alex. in d. l. si fratris, & Alex. in l. fi. C. de inst. & sub. item datio substituti uulgaris tollit effectum suitatis, etiam quantum ad transmissionẽ. l. si filius hæres. & ibi per doct. ff. de lib. & post. Quod limitat singulariter Bal. in l. cum proponas. col. 2. C. de hær. inst. quem sequitur Alex. in d. l. fi. procedere, quando substitutio fuit facta per uerba, si hæres non erit, secus si per uerba, si hęres esse non potuerit. An aũt datio substituti uulgaris impediat alias transmissiones, scilicet illam per quam transmittitur ius deliberandi per l. e. cum antiquioribus. C. de iure deli. & illam, de

qua loquitur titulus, de his qui ante a-per. tab. dic, quod non, secundum Bald. in d. §. cum proponas, ubi dicit ide esse in iure accrescendi, scilicet quia non impedit transmissione, & hoc procedit fortissima ratione, nam substitutus non excludit transmissionem, & tamen excludit ius accrescendi. l. 2. §. si duo. ff. de bon. pos. secundum tab & l. pe. ff. de inlu. rup. ergo militat regula, si uinco uincentem te, &c. Est & alia transmissio, quae fit per restitutionem in integrum ratione minoris aetatis, uel ex clausula generali, de qua loquitur Bar. in l. si infanti. in fin. C. de iure deli. & in l. qu duos A. de quod ex potentia suitatis transmittitur etiam portio obueniens filio iure statuti excludentis filias a successione secundum Ale. plene in consi. 20. uol. 1.

Tutores si sunt plures an possit unus sine alio administrare, & quid in curatoribus, uide supra in uersicu. executores, & caet.

Testator legans pecuniam ecclesie, ut ex ea emat sibi fundum, uidetur tacite prohibere alienationem illius fundi, unde ecclesia nullo modo poterit fundum illum alienare, ita no. dixit Bal. in l. si C. de pact. int. emp. & uen. quem sequitur Ale. in l. filiusfa. § diui. col. 2. de lega. 1. per tex. in l. Titio centum, in princ. ff. de cond. & demon. Nec obstat quod dato, quod testator uideatur prohibuisse, remanet tamen nudum praeceptum, quod non impedit alienationem, ut d. § diui, quia quando res est prohibita alienari, de iure communi, nisi in casibus specialibus, testator potest apponere nudu praeceptum, quod operabitur prohibitione in illis casibus specialibus. ita dixit Ale. in d. §. diui colum. 1 per tex. in §. sanctissimas, in authen. de alien. & emphi. Ad praedicta dicit no. Franc. de Aret. in cos. 22. que refert, & sequitur Fran. de Curt. in addi. ad Alexand in d §. diui. colum. 1. quod testator relinquens pecuniam in patrimonio suo, & mandas, quod de ea ematur fundus, uidetur prohibuisse alienationem illius fundi. Illud autem, quod dixi allegando §. sanctissimas, uidetur esse de mente Barto. in d. §. diui. in tertia opposi. quam facit de lege 2. C. de usucap. pro emp.

Testamentum inter liberos semper censetur habere clausulam codicillarem, etiam si non reperiatur in eo scripta. Ita uoluit Alexan. in lege, hac consultissima. §. ex imperfecto, in fin. C. de testa. Idem etiam in testamento ad pias causas, secundum Bald. in l. si iure. C. de testa. manu. quem sequitur Ias. in l. non dubiu, C. de testa. ubi ita ampliat l. in testamento. ff. de fideicom. lib.

Testis familiaris, & domesticus admittitur ad probandum ea, quae domi in secreto uel in nauta aguntur. l. consensu §. super plagiis. C. de repu. per quem tex. ita dixit Barto. in lege, quoties. C. de naufra. libro 11. & habetur in capit. 1. de testi. & in quibus casibus admittatur, uide plene Ias. in lege, sed si quis, in princ. ff. si quis caut. Limita tamen hoc procedere, quando deponit de actu, qui uerisimiliter solet fieri in domo, alias secus; quia non probat, etiam si in domo fiat, ita not. uoluit Alex. in consi. 151. colum. 1. uolum. 5. & uide plene per Socci. in consi. 17. uolum. 1. & Alex. in consi. 64. uer. testa, vol. 1.

Testis de auditu facit fidem ad probandam consanguinitatem. glo. est in c. de parentela, 35. quest. 6. & plene Alex. in consil. 82. uolum. 1. Item ad probandum consanguinitatem sufficit, quod quis fuerit habitus, & reputatus communiter ut consanguineus, ita Bar. in le. non nudis. C. de proba.

Testes, quorum unus deponit de uisu uel numeratione, & alius de confessione, non iunguntur, unde non faciunt plenam probationem. Ita not. Abb. in cap. cum causam, de probat. & Alexand. in consi. 13. uolum. 1. colum. fin. Est ergo necesse, quod duo testes probent confessionem, ad hoc ut iungantur, ut not. plene Abb. in cap. si. ext. de suc. ab intest. & Bar. in l. admonendi, circa pen. col. ff. de iureiur. ubi dicunt de confessione facta parte absente, extraiudicium, quae probata per duos testes facit semiplena probationem, ut no. Bal. in l. cum falsa, C. de iuris & fa. igno. in criminalib. autem cosessio extra iudicium probata per duos testes facit indiciu ad torturam, ut no. gl. in l.

capite quinto.& ibi Bar.ff.de adult.adde omnino Ale.consi.36.uol.5. ubi si unus testis deponit de una confessione, & alius de alia, non iunguntur, & Ale.in cōs. 21.uolum.4.& Ias.in repe.l.admonēdi. colum.14.

Taxatio expēsarum potest fieri parte non citata.ita per Bar.in l.terminato. C.de fruct.& lit.expē.& Ias.in l.ne quicquam.§.ubi decretum.col.10 in 17. fallen.ff.de offi.proconsu.

Tutor constituens actorem cum consensu pupilli, seu procuratorem, an solus sine pupillo possit ipsum reuocare: dic, quod sic, ex quo poterat ipsum cōstituere, etiam sine pupillo. ita dixit Bar. in l. neque tutores, circa fi.C.de procu.& hic fallit regula, contrariorum eadem est disciplina &c.

Tutor, procurator, & curator generalis non possunt transferre possessionem rei per constitutum tutorio nomine, uel procuratorio ita tenuit Ale.in l.1.in pri. in fi.col.& ibi expressius Ias.col.fi.ff.de acq.pos.& est optima limitatio ad l.quod meo & l.interdum,eo.ti.

Testis non iuratus quamuis falsum dicat, non tamen punitur de falso, ita uoluit Bal.in l.iurisiurandi, in fi.C.de testi. & Bald.in cap.1 col.2.si de inuest. inter do.& uas.lis oriatur.

Testis suspectus censetur etiā amicus inimici mei, ita dixit Bar in l.ferendum. ff.de legatio. quem sequitur Alexand.in l.qui iurisdictionis.in fi.ff.de iuris.om. iudic.

Testis consanguineus admittitur, quādo litigantes sunt in pari gradu consanguinitatis, puta, si duo fratres litigant, nā tunc propter equalitatem affectionis, cessat suspicio. ita dixit Bar.in l.qui testamento.§.quicunque.in fi.ff.de testa.& Bart. in l.qui iurisdictioni. in prin.ff.de iuris. om.iu.per tex.no.in l.non solum.§.1 ff. de rit.nup.adde Alex.in consi.156.colū. 3 uol.5.

Testis citatus si non uult comparere, iudex potest sibi apponere comminationem, ut compareat sub poena confiscationis bonorum, ita dixit Bal.in ca.2.de testi.cog. quem refert & sequitur Ias. in d.l.in prin.col.pen.ff.si quis iusdi. non obtem.& in §.is uidetur.col.pen.ea.l.

Testes, quorum unus deponit de uno actu facto uno tēpore, & alius de alio simili, facto tamen diuerso tempore, sūt singulares, & non coniunguntur, ut si unus dicit, quod uidit Titium commisisse adulteriū tali die, & alius uidit alio die, nam simul & eodem tempore debent esse praesentes.tex.est & ibi glo.in c.nihilominus.3 q.9.ubi gl.limitat, nisi essemus in actu successiuo, & unus uidit uno tēpore, alius alio, quia tunc coniunguntur, ut si uiderit adulterium per foramē uel rimam, & de praedictis uide pulcre per Alexan.in consil.36.colum.2. uolum.5.ubi idem dicit in confessione probanda.

Tutor non potest administrare, nisi prius faciat illa solemnia quae enumerat Barto. in l.legitimos.ff. de legi.tut. si tamē aliquis actus est factus in utilitatem pupilli, ualet, etiam sine solemnibus. ita no.dixit Bar.in d.l.legitimos.in fin.uerbis, quod facit ad id, quod habetur, in l.non eo minus C.de procu.

Testis productus, qui alias fuit domesticus, sed fuit expulsus de domo, ad hoc ut produci possit, nō probat, ex quo fuit ad hoc procuratus, & talis cautela nihil prodest, ut uoluit Barto in lege prima, §.si seruus.lo 2 ff.de quaestio.ubi ponit generalem, & not.regulam, quod ubicūque quis facit mutare conditionem testi ut dicatur idoneus, nihil agit. idem etiā dixit Ias.in l.si uero, in princ.colum.fi. ff.qui satis cog. ubi plura similia inducit, ex quibus apparet, non esse ueram cautelam, quam ponit Bald. in l.distantibus.C.de testa. qui dicebat, quod quando quis uult producere procuratorem in testem, reuocet mādatum, & ualebit eius depositio.

Testis domesticus, & alias suspectus admittitur in criminalibus ad probandū innocentiam, & defensionē rei. ita per plura tenet Ias in l.non solū.§.sciēdū.ff. de ope.no.nun.& Ale.in cōs.5.col 3 uol.1.

Tempus ad appellandum, s.dierum x. habet hoc priuilegium, ut idem iudicetur de eo, quod de tēpore pēdētis appel. ut nil possit in utroque tēpore innouari, & oē attentatū interim reuocatur, et appel.

pendente,

pendente, casus est in ca. non solum, de app. lib. 6. & not. Alex. in l. 3. §. si seruus. colum. penul. ff. de acquiren. posse. quod procedit in causa appellationis, secus in attentato pendente causa nullitatis, quia non reuocatur, nisi causa cognita, & fini ta, ita dixit Alexan. in lege, 4. §. condem natum, columna quarta, ff. de re iudicata.

Testis, qui non uult testificari, tenetur parti ad interesse. Ita dixit Specu. in titu. de teste. §. sequitur, in fin. quem sequitur Barba. in add. ad Abb. in c. dilecto rum ext. de testi. cog.

Terminus assignatus alicui ad compa rendum, non currit, nisi a die scientiæ, ita dixit Ale. per plura, in l. 1. colum. 1. ff. si quis cau.

Testibus duobus deponētibus de metu plus creditur, quam mille deponentibus de spontanea uoluntate, ita dixit Ias. in lege, sed si quis. §. quæsitum, colum. 3. ff. si quis cau. ubi plures allegat maxi me inno. in cap. super hoc, de renun. adde Alexan. in consil. 156. colum. 1. uolum. 5.

Testis accipiens pecuniam, ut testificetur, committit falsum, etiam si uerum dicat gloss. est in lege, 1. in princ in uers. Item qui aduocationem. ff. de fals. quam sequitur Barto. in l. diuus. ff. de re iudica.

Tutor sine pupillo non potest cedere actionem, nisi pupillus sit absens, uel fari non possit. Ita Specu in titulo de procurato §. sequitur, uersiculo. Item tutor.

Testis, ut inimicus, repellitur non so lum, quando constat de inimicitia, sed etiam ubi est suspicio de odio, & hoc in criminalibus, ita dixit Ale. in consi. [illegible] uol. 1. allegans Inno. ita tenere, in c. cum Pe. de accu.

Testis si dicit, ego non dixi, ut scrip sit notarius, cui credatur, uide Alex. in consilio 70. & 74. colum. penult. uolum. 1. & Abb. in cap. cum causam, in fi. de testi. & Abb. in cap. ad audientiam, colum. 2. de prescrip. & Alexā. consi. 65. col. fi. uol. 2.

Testis, qui non fuit interrogatus super interrogatoriis partis aduersæ facto iudicis, potest peti, ut repetatur, etiam post publicationem, ita Alex. in consil. 41. colum. fi. uol. 4. & consi. 174. colum. pen. uol. 2.

Testes ultro, & sponte se offerentes ad testimonium, præsumūtur suspecti. Ale. in consi. 68. col 2. & 6. uol. 2. & Bar. in l. post legatum. §. his uero. ff. de his qui. ut indi.

Testis omni exceptione maior dicitur is, contra quem nulla potest opponi exceptio, & idem dicitur idoneus. Alex. in consi. 70. col. 4. in fin. & seq. uol. 2. & in consi. 18. col. 3. uol. 1. & Abb. in ca. at si clerici. col. 12. de iudi.

Testis, qui nimis animose uenit ad deponēdum, præsumitur suspectus. Ale. in cōs. 154. col. fi. uol. 5. & qui se ingerit. l. uxori. §. 1. de fal. ff. & Ale. in consi. 14. uolum 3.

Testes, quorum unus deponit, de tempore, alius dicit non recordari, sunt con testes, quando tempus non est de substā tia. Ale. in cons. 156. col. 4. uol. 5. & Abb. in c. cum omnes. col. 9. de fi. instr.

Testis deponens non uerisimile est suspectus de falso Alexan. in consi. 153. colum. 4. uolum 5. & consil. 120 colu. 3. eo. uol.

Testis quando deponit, attenditur eius dictum, non autem dictum: unde quā ratio non est sufficiens, infringit dictum testis. Ale. in cons. 120 col. 3. uol. 5.

Testis, qui iurauit dicere ueritatē super omnib. si falsum dixit in uno articulo, non creditur sibi etiam in aliis. ita Bald. in rubri. de contro. inuest. colum. 2. & in l. fi. 4. opo. C. de edi. di. adri. tol & Ale. consi. 44. col 3. in fi. uolum 2. & in consi. 93. colum. pen. uolum. 5. ubi simpliciter dicit, quod testi periuro in uno non cre ditur in aliis. uide Ale. consi. 88. colum. 4. in fin. uol. 5. & consi. 27. uolum. 2. col. fin. & in consi. 99. col. 6 uer. & sic uidetur. uol 5.

Testis falsus, qui deponit de homici dio contra innocentem, punitur ut homicida. Ita Bal. in c. 1. §. iniuria, in fi. uer bis. de pa. iur. fir.

Testes an possint recipi sine publica tione sui nominis, uide Abb. tenentē se gulariter, quod non, in c. praeterea, de spōsa.

Testibus duobus affirmantibus magis creditur quam mille negantibus, nisi cohartarent negatiuam, ut per Abb. in c. in nostra, in fi. de testi. & Bal. in l. data opera colum. 12. C. qui acc. non. pos. & Abb. in cap. cum in tua, in tertio not. de testib.

Testis unus facit plenam probationem in causis breuioribus, & in iudiciis possessoriis. Idem in fama, secundum matres, in 2 not. quem sequitur Ias. in l. repe. l. admonendi. col. 95. ff. de iureiur.

Testis deponens ita esse iudicio suo, non probat, secundum Alec. in cons. 74. col. 3. in prin. uol. 1 & habetur in decis. 331. consi Neap. in 2. dubio, uide Ias. in Rub. ff. de iureiur. col. 2 & Alec. in cons. 10. col. fi. uol. 2.

Testibus deponentibus in specie magis creditur quam deponentibus in genere, secundum Alec. in cons 88. col. 2. & cons. 50. col. 6. uol. 5.

Testes licet alias probent, etiam si nõ recordentur de tempore, tamen quando in una causa essent examinati plures testes, & omnes unanimiter dicerent, non recordari de tempore, non probant. Ita no. dicit Alec. in l. 2. § idem labeo. ff. de aqua plu. ar.

Testi deponenti de tempore dubitatiue magis creditur, quam si certitudinarie deponat propter uerisimilitudinem obliuionis temporis. Ita Alec. in cons. 65. col. pen. in prin. 2. uol.

Transmissio non fit de hæreditate patris per filium habentem auum paternum ex potentia suitatis ad matrẽ. Pau. de Ca. in cons. 408 uol. 1.

Transmissio hæreditatis filii non aditæ non fit per patrem ad hæredes ipsius patris, Pau. de Cast. in consi. 359. col fi. uol. 2.

Transmissio ex potentia suitatis, quę fit per filium ad filiam suam, non operatur, ut illa filia excludat amitam a successiue patris, stante statuto, quod soror excluditur a successione patris propter masculos, & licet frater adiens potuisset excludere, non tamen eius filia excludit. Ita pulchre tenet Socci. in cons. 116. col. 7. in fi. uer. Tertio. uol. 2. & Ia. de Are. & Salic. in l. 1. C. de adult.

Testibus uerisimiliora deponentibus magis creditur Fel. in cap. in nostra. col. 2. de testi. & l. ob carmen. §. fi. & l. 3. §. item diuus. ff. de testi. cap. in nostra. cum ibi no. eo. ti. & Alec. in consil. 65. colum. 3. uol. 2.

V

VEnditio facienda a creditoribus in bonis debitoris, debet tali ordine fieri, quia primo uenduntur mobilia, & se mouentia, secundo immobilia, tertio nomina debitorum l. a diuo pio. §. in uẽditione. ff. de re iudi. Sed an ipsi creditores debent eligere meliora: dic, aut uolũt uendere ipsa bona, seu ponere ea sub hasta, & tunc debet incipere a minus damnosis, non enim est æquum, ut pro modico debito uendantur bona meliora, & magni pretii, ut tenẽt Bart. in d. §. in uẽditione. Aut accipiunt ea in solutum, puta, quia debitor non est soluendo, & non reperitur emptor, & tunc in rebus priuati possunt eligere meliores, ut in auth. de fideius. §. quod autem, & C. de solut. auth. hoc nisi. Et rõ est, quia grauantur in uno, quia accipiunt inuiti aliud pro alio, cõtra l. 2. §. mutui. ff. si cer. pet. ergo dẽnt releuari in alio, ut meliores eligant. l. cũ qui. ff. de iureiur. Hoc tamen non habet locum in minimo debito, ut dicit Bal. in auth. hoc nisi. In rebus uero ecclesiæ debent non meliores, sed mediocres eligere. ut C. de sacros. Ecc. authen. hoc ius porrectum. faciunt ad prædicta quę no. Bar. in d. §. mutui, & in d. §. quod autem.

Vulnerans prius, si postea alius occiderit, an teneatur de uulnerato, uel de occiso: dic. aut certũ erat, uulneratum ex illo uulnere moriturum, aut dubium, si erat certum, tenetur uterque de occiso. l. ita uulneratus. ff. ad l. aquil. si uero erat dubium, primus de uulnerato tenetur, & sic relegatur l. lege. §. 1. ff de sica. nisi fecerit animo occidendi, quia tũc tenetur de occiso. l. 1. §. 1. ff de sica. Secũdus uero uulnerans & occidens tenetur de occiso. l. item Mala. §. Celsus. ff. ad leg. aqui. & l. huic scripturæ. §. 1. co. ti. Si tamen aliquis non mortaliter uulnerauerit,

rit, sed eius negligentia in adhibẽdo medicum, uulneratus est mortuus, non tenetur de occiso. l. qui occiderit. §. fi. ff. ad l. aqui. An autem letaliter uulnerans possit condemnari ante mortem uulnerati, q̃n certum esset eum ex uulnere moriturũ. dic, quod sic, si fecerit animo occidẽdi, & hoc secundum ius commune, lege, is qui cum telo, C. de sica. secus autem de iure statuti dicentis, quod occidens puniatur, quia tunc debet subsequi mors. Ita uoluit Bartol. in lege damni. §. sabini. ff. de dam. infect. Quomodo autem cognoscetur, an sit uulnus mortale, dic, quod iudex stabit peritis in arte, scilicet medicis, ut dixit Bartol. in lege, fin. in fin. ff. de sica. per text. in lege, semel. C. de re mili. lib. 12. & uide Abb. in c. proposuisti, & ibi per Canon. extra de proba.

Vsusfructus, quem quis habet in seruo, prodest ad hoc scilicet, quod quicquid acquirit seruus ex re usufructuarii, uel ex operibus suis, acquiritur usufructuario: reliquum uero proprietario acquiritur, lege si serui. ff. de usufruct. Sed in usurario secus, nam quicquid acquirit ex re usurarii, tantum acquiritur usurario, lege per seruum. ff. de usu, & ha. uel etiam ex operis serui adhibitis in re usuarii tantum, non autem in re aliena. text. est not. in l. plenum. § fi. ia. ff de usu, & habit. Idem dicas in operis serui legatis, quia non differunt ab usu. lege, penul. ff. de oper. ser. licet uideatur contra text. in lege, prima §. sed operis, ff. ad legẽ Falcid. Tamen dic, ut ibi habetur, & dictum est in usufructuario. idem dicas in bonæfid. possessore. lege, qui scit. §. fina. digestis, de usur. & lege, 1. C. de rei uend.

Vsucapio cæpta per defunctum potest per hæreditatem iacentem compleri. lege, cæptam. ff. de usucap. secus autem si non erat cæpta. l. fin §. fin. eod. titul. de usuc. & not. gloss. in d. lege, cæptam.

Vxor quicquid acquirit constante matrimonio, in dubio præsumitur acquirere de bonis mariti, & hoc ratione euitandæ suspicionis turpis quæstus. lege, etiam, C. de donatio. intui. & ux. & lege, quintus. ff. eod. titul. secus autem est in tutore, quia non præsumitur acquirere de bonis pupilli le. si desunctus. C. arbit. tut. nam in eo non cadit suspicio turpis quæstus, in filiofamil. uero distinguitur, ut not. gloss. in lege, cum oportet, circa princip. in. uersic. ex eius. C. de bonis quæ lib. & gloss. in §. 1. insti. per quas perso. no. acqu. In omnibus autem istis casibus potes ita distinguere, aut præsumendo, quod illud, de quo quærimus, esset acquisitum de bonis propriis, non euitatur coniectura delicti, & tunc non præsumitur acquisitum de bonis propriis, aut euitatur coniectura delicti, & præsumitur acquisitum de bonis propriis. ita distinxit Christopho. insti. per quas perso. no. ius acqui. in addi. quæ incipit, an sit dare casum, &c.

Venditor non potest esse testis pro emptore, quando de euictione ageretur, quia testificaretur in causa propria. lege, 1. §. in propria ff. quando ap. sit, & sic contra legem, omnibus. C. de testi. & legem, nullus. ff. eo. titulo. Sed quando non tractaretur de euictione, bene posset esse testis, lege, eos, & ibi gloss. ff. fin. regun. & gloss. in d. lege, nullus.

Verbum, instituo, dicitur esse directũ, pertinens tantum ad institutos in primo gradu, non autem extenditur ad substitutos, nisi expresse appareat de uoluntate testatoris. l. 1. in princ. & ibi doct. ff. de uul. & pu. Sed contra hoc uidetur, quod ex propria significatione uocabuli substitutio dicatur institutio, per text. in le. mulier. §. fin. ff. de condi. insti. ubi si ego instituo te hęredem sub conditione, si me hæredem instituisses, & tu non in primo gradu sed in secundo me substituisti, erit adimpleta conditio, sed conditio debet impleri in forma speci fica. l. qui hæredi, & l. Mæuius. ff. de conditi. & de. ergo substituendo me habetur ac si uerè me instituisses. Præterea institutio est genus ad substitutionem, patet, quia ponitur in diffinitione tanquam

genus,ut not.glo.in rub. de vulg.& pup. ubi dicitur,quod substitutio est secunda institutio ,ergo substitutio est proprie institutio,sicut dicimus in homine, qui diffinitur per animal,ut genus, & est uere, & proprie animal, & sic per prædictā uerbum,instituo , proprie denotat idem quod substituo , licet in dubio intelligeretur de institutione in primo gradu;sicut dicimus de dominio quod proprie pertinet tam ad utile quam ad directū : & tamen in dubio intelligitur de directo.l.i.§.qui in perpetuū.ff.si ager.uecti. Tollendo primum motiuum , arguitur contra ipsum a consequenti destructo, si esset uerum,quod institutio esset substitutio,sequeretur, quod omnis institutio esset conditionalis:patet , quia qualibet substitutio fit sub conditione , quod tamen est absurdum,quia omnis institutio est pura, nisi insit in ea conditio tacite , uel expresse l.i.in fi.ff.de condit.& demon.ad l.mulier §.fi.respondetur,quod ibi loquitur de conditione de præterito, quæ non dicitur proprie conditio , sed statim infirmat uel confirmat actum. Vt instit.de uer.ob §.conditiones, proprie enim conditio dicitur de futuro, ut not. Bar.in d.l.i.col.i.ff.de condi.& de. cum ergo illa non sit proprie conditio , non curatur quod non sit impleta forma specifica .

Vsusfructus mihi competens si fuerit a me tibi concessus , an finiatur morte mea , uel tua:Dic,aut ille usussfructus inceperat in persona mea , quia iam erat mihi acquisitus, & tunc morte mea finitur.l.necessario.§.fin ff. de peri.& co. rei uen.& ita intelligitur §.finitur.instit. de usufr.Aut non adhuc inceperat in persona mea,sed tamē habebam actionem & illam tibi cessi , uel debitorem ususfructus delegaui.& tunc morte tua finitur.tex.est no.& ibi gl.in l.si ususfructus. ff de nouatio.

Vendito equo,intelligitur uendita et & sella cum omnibus ornamentis, quæ fuerunt super equo per duos dies ante uenditionem.Ita no. Ias.in l.de quibus. colum.26 .ff.de legi.ubi dicit, quod potest agi redhibitoria infra duos menses, si sella non tradatur, sicut dicimus in uacca uel equa uendita,quia intelligitur etiam uenditus uitulus ut no Bar. in le.si ut certo.§.usque adeo ff commo.& præ dicta tenet et Bar.in l.cū qui.§. non solum.ff.de furt.& Ale.in addi.Bar.in l.limes.ff.de acti.emp.

Verbum,promisit, inuentum in aliqua scriptura siue publica siue priuata , semper intelligitur per stipulationem,ut insti.de inuti.sti.§.si scriptum,& Barto. in l.sciendum.ff.de uerbo.obl. secus in uerbo , conuenit , quia intelligitur per pactum nudum ; ut le. lecta , & ibi hoc no.Bart.colum.2.ff.si cer.peta. & ibi etiam per Ale.& doct.& quod dixi.de uerbo,promisit,intelligas , si est prolatum a notario , uel a parte , secus si profertur a testibus, quia intelligitur per pactum nudum .l.i .C.de usur.secundum quod illum text intelligit Barto.in d.l. sciendum,& Franc.de Cur.in d.l.lecta.in addi.ad Alex.in addi.quę incipit, promisit. &c.& quod uerbum,promisit, importet stipulationem, probatur in l.ea quæ.ff. de do.inter ui,& uxo. per quem tex & per ea quæ not.Bart.in l.i.in princip. de uerb.ob.dum opponebat de d.le. ea quæ,inferebat singulariter Franc. de Aret.in d.l.i.quod si quis mitteret epistolam alicui,in qua confiteretur se promisisse decem Sempronio ,quod talis epistola est sufficiens probatio ad condemnationem , quia intelligitur per stipulationem.per text. in l.Publia.§.fin.ff.depo.& lege, i.C.de contra.& committi stipulat.

Vsurarium debitum , transfusum in debitum non usurarium , an sapiat naturam debiti primæui usurarii , uide supra, in uersiculo debitum ex una causa .

Vicinus an , & quando præsumatur scire facta uicini , & consanguineus facta consanguinei , uide supra in uersiculo , Testis debet deponere .

Venditor generis , an teneatur dominium transferre, uide quæ dixi supra in uersic. contractus emptionis , & uenditionis .

Vsuræ

Vsuræ sunt permissæ etiam de iure canonico, quando petuntur pro interesse, sed tunc non est usura, ut est gloss. in l. socium, qui in eo. ff pro socio. & in l. curabit. C. de actio. emp. & in l. 2. C. de usur. & no. Barto. & Alex. in l. insulam. §. usuras ff. sol. matr.

Vendens aliquam rem, potest etiam pro uno nummo non soluto rem retinere, & non tradere, ut est gloss. in l. res bona fide. ff. de contra. emp. facit l. fistulas. §. qui fundum. eo. tit. Similiter dicimus in creditore, cui erat factum pactum de uendendo pignore, nam etiam pro uno nummo non soluto, potest illud uendere. l. quandiu. C. de distra. pig. Eodem modo, siquis tenetur implere aliquam conditionem, puta per dationem, ad hoc ut legatum consequatur, nunquam implere uidetur, nisi totam pecuniam, ad quam fuit grauatus, soluerit. l. cui fundus. ff. de condit. & demon. Hoc tamen fallit, si per errorem calculi non fuisset tota pecunia soluta, nam tunc est impleta conditio, non ob. errore. l. quamuis. ff. de cond. & demon.

Vehemens opinio æquiparatur scientiæ. glo. est no. in l. Pantonius. §. rei per duellionis ff. de acquir. hæred. ita dicunt doct. in l. certum. ff. si cert. pet. per quod dictum ampliant illam l. certum. Hæc autem scientia non habet locum in teste, in quo non sufficit uehemens opinio, nisi uere sciat per sensum. ita uoluit Bar. in l. qui bona. §. si alieno. ff. de dān. infect. in fin. facit gloss. in l. secunda. §. idem labeo, in uersiculo, sciant. ff. de aqua plu. ar.

Venditor si facit pactum, quod non teneatur de euictione, non obstante tali pacto, tenetur ad restitutionem pretii. ut est tex. sing. in l. emptorem. & ibi Barto. in §. qui autem. ff. de actio. empt. & Aretin. in §. quædam instit. de actio. colum. 3. Fallit hęc regula in actione fa. er. ubi per tale pactum non tenetur quis, etiam ad pretii restitutionem. ut est glo. in l. si familiæ. in uersi. rei. & ibi Bald C. fa. ercis.

Venditor an teneatur soluere expensas pro re empta ducenda ad domum emptoris, an uero ipse emptor. Vide Bar. in l. item illa in fin. illius princ. ff. de const. pec.

Venditor, qui conuenitur de euictione, non potest opponere exceptionem fori sui, sed tenetur defendere emptorē in foro ipsius emptoris. l. uenditor. ff. de iudi.

Vxor, quæ conuenit maritum suū uergentem ad inopiā, iux. l. si constante. sol. ma & l. vbi adhuc. C. de iure dot. an possit conuenire ipsum in solidum, an uero in quantum facere potest, uidetur, quod in solidum, quia etiam dos exacta debet deseruire onerib. matrimonii. ut d. l. ubi adhuc. & no. glo in d. l. si constante. Si ergo maritus habet unde se alat, non dēt deduci, ne egeat, cum egere non possit. Sed dic contra, quia soluto matrimonio mulier postea potest retinere bona exacta in solutum, & sic præiudicaretur uiro, quia sol. mat. non haberet uñ se aleret, & per hoc apparet maritum ēt constante matrimonio debere exigi in quantum facere potest. ita tenet Bar. in d. l. si constante. in 8. q. ult. partis. & ibi ēt Alc. col. 10. quod limitat ibi Bart. non procedere, quando ageretur actione reali, puta, quia dos extaret, quia quēadmodum in uerā restitutione, quæ fit sol. mat. non habet hoc beneficium, quando res dotales extant, ut no. Bar. in l. maritum. ff. sol. mat. ita nec in ea, quę fit constante matrimonio.

Vulnera plura dicuntur esse ex diuersitate membrorum incisorum, unde licet quis unico ictu plura membra percusserit, de pluribus tamen uulnerib. tenetur. ita tenet Bar. in l. si gemina. ff. ui. bo. ra.

Verbum, intelligitur, denotat fictionē. c. ex studiis & ibi gl. ext. de præsump & no Ab. in c. fi. col. 12. de fo. comp. sicut dicimus etiam de uerbo, uidetur. l. 1. § deiecisse. ff. de ui & ui arm. de uer. intelligitur, uide Ias. in l. 3. § explurib. ff. de acq. poss. col. 5.

Venditor in uenditione fundi tenetur exprimere uicinos, & cuius qualitatis sint an boni uiri an uero mali. l. quod sępe. §. fin ff. de contra. empt. quod intellige procedere quando actum esset, q̄ cōfines demonstrarentur ut l. cum seruo. §. fi. & ibi gl. ff. eo. ti. nam tunc, pro ut dicit ibi

ibi gl.tenetur etiam uenditor, an ipse habeat alium fundum uicinũ,quia si forte ipse esset malus uir, emptor non emeret.

Venditor re tradita,si sibi nõ soluatur pretium,non potest rem uendicare, sed debet præcise agere ad pretium.l.in ciuile.C.de rei uen. & in hoc fallit illa regula,si angenti fidem fides frangatur eidẽ, de qua in l.cũ proponas.la 2.C.de pac. s.ut non procedat facta executione, ita uoluit Alex.in d l.cum proponas.

Verbum,relinquere,proprie uerificatur in ultima uolũtate.l.1.in fi.ff.de tab. exh.& no.And.de Iser.in c.1.colu 3.de his qui feu.da.pos. Scias tamen, ꝙ quando uerbum,relinquo,ponitur in uniuersitate bonorum, importat hæred s institutionem,ut per Alex.in consi.140.col.1.uo.1.sicut etiam in uerbo lego,ut ꝑ Bar. & doc.in l.1.ff.de leg.1. & est tex. in c. Rain.de test.& in l.his uerbis.ff. de hær. inst.& Alexan.in consi.76. uolum.3.colum.6.

Verbum,solitum differt a consueto: nam solitum uerificatur in uno actu tantum.ut no Bar in l.1.C.quomodo.& qñ iu.& Bar.in l.Mela.§ sed si alimenta.ubi est tex.ff.de ali.& cib.leg.sed consuetum requirit ad minus duos actus.l.3. & ibi gl.C.de epi au.& Bar.in repe.l. de quib. ff de legi & in repe.l cõsuetudinis.C.quę sit lon.consu.& idẽ Bart in d.§.sed si alimẽta.qđ est ꝑpetuo no.& uide oĩno qđ in hac materia uoluit singulariter Bal.in l.binos.C.de aduo.di.iud.

Verbum, concedo,an importet dominij translationem,dic,ꝙ sic, tex. est in l. prohibere.§.plane.ff. quod ui aut clam. & no Bar.in l.uxori.§ si de le.3.& Alc. in l.donatione.col.6.C.de colla. & uide Abb.in c.cum uenerabilis.de excep.& in c.pastoralis.de don.

Vsucapio an currat ei, qui constituit omnia bona sua precario nomine possidere,& uidetur, ꝙ non,quia non retinet ciuilem possessionem,sed eam transtulit in creditorem.l.interdum.& ibi per doc. & l.quod meo. ff. de acq. poss. sine qua usucapio non procedit.l. sine poss.ff. de usuc.In contrariũ est ueritas,& ita tenuit Bar in l.celsus.col.4.ff.de usuc.quia creditor possidet quantum ad debitũ conseruandum ad suam utilitatem:sed quãtum ad dominium acquirendum, possidet ad commodum debitoris.& ita ẽt tenet Papien.in sua prac. in forma responsio .rei conuenti.in uer.præscriptionis.col.4. & de hoc est tex. expressus in l. qui pignoris.ff.de acq.pos & glo in l. ui cum.ff. pro empt.

Vidua luxuriose uiuens amittit omnia priuilegia primi tori. ita dixit Bal.per illum tex. in l.his solis.C.de reuo. do unde perdit forum uiri, quod alias sequeretur si caste uiueret.l. filii §.uidua.ff.ad muni.& no.Alex.& Ias.in l.cũ quędã.ff. de iuris.om.iud.& ad hãc materiã adde unum dictum Bal.in l.si C.de bo.ma.qui dicebat,ꝙ uidua ad huc censetur durare in matrimonio,quandiu custodit lectum uidualem. Idem etiam dixit Alexan. in dicta l.cum quædam & Bart. in dicta §. uidua.

Vagabundus dicitur is, qui non habet certam habitationem.ut no. Bar.in l.4. §. prætor ait. in primo not. ff. de damn. infect.

Viri appellatione in dubio uenit adultus, sed si ponatur cum aliqua determinatione,puta,uir talis mulieris, intelligitur de marito.ita dixit Bar.in l.cum quis. §.codicilli.in fi.ff.de leg 3.

Verba generaliter prolata debent restringi de habilitate.ita dixit Bar.& Alc. in l.2.§ prætor ait.qui sat.cog.

Venditor, qui promisit tradere rem liberam & expeditam,licet non possit cõueniri de euictione,quando non fuit sibi denunciatum,ut l.emptori.C.de euic.tamen potest prima actione ex emptõ conueniri ad interesse, quia rem non tradidit liberam,ut promisit,si fuerit forte per hipothecam auocata . gl est no. in l. ex prædiis.C. de euict.& Bal.in l.1. ad fin. C. de peri.& co.rei uend. facit dictum Bar.in l.qui cõcubinam.§ si hæres.ff.de leg.3. & in terminis Iac.But.in l.si tibi. C.de euict.

Venditor uendens rem,in dubio præsumitur eam uendere liberam, etiam si hoc non exprimat. gloss. est not. & ibi etiam Bal.in l.ex prædiis.C.de euict.

Verbum, sufficit, importat, ut nihil aliud

aliud requiratur ad essentiam actus. secũdum glo. in cap. statutum, in princ. de rescrip. libro 6. & Abb. in c. cum locum. 2. not de sponsa.

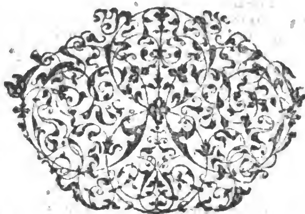
Verbum, infinitum, est aptum comprehendere omne tempus, etiam futurum. secundum glo. in l. quinta. §. stipulatio. de uerb. oblig. & Alex. consi. 28. colum. 3. uol. 1. & Bar. in l. quicquid. ff. com. prędi. & Abb. in ca. ex literis. el primo, de sponsa.

Verbum, discrete, non importat liberam potestatem, sed arbitrium boni uiri. secundum Alexand. in consi. 33. columna prima, uolum. primo.

Verba generalia non sunt obligatoria. Alexan. consilio 135. colum. tertia, uol. 1.

Vicinus dicitur, qui distat per locum usque ad quem potest audiri uox hominis clamantis, secundum Barto. in l. si tertius. ff. de aqua plu. ar.

Venter, qui non est pariturus suum, an mittatur in possessionem ex edicto de uentre in poss. mitt. gloss. & Pau. de Castr. in l. cum quidam. §. quod dicitur. columna finali. ff. de acquirenda hęredit.



SINGVLARIA ET IVRIS NOTABILIA.

D. ROBERTI MARANTAE VENVSINI I. V. I



Mandaui Titio, ut tibi aliquid furto subtraheret, qui Titius ignorabat furtum committi, quia forte dixi, rem esse meam, Titius subtraxit. Quæritur, an teneatur actione furti, uel an teneer ego qui mandaui?

Et uidetur quod sic, quia mandans delictum committi, tenetur, ac si ipse deliquisset. ut per Bar. in l. non solum. §. qui mandato. ff. de iniur. & per Bald. in l. non ideo minus. C. de accus. & per Abb. in c. mulieres. col. 3. de sent. exco. & idē Bar. in l. is demum. ff. de reg. iur facit etiam tex. in l. 2. §. omnia nostra. C. de ue te. iure enucle.

In contrarium est ueritas. s. quod neuter tenetur actione furti: nam mandatarius non, quia non competit sibi descriptio furti, quia non contrectauit sciemes animo lucrandi. Mandans minime, ex quo furtum non fuit factum, datur ergo solum actio in factum contra mandantem subsidiaria ad interesse. Casus est in l. si is qui rem. §. si tu Titium. ff. de furt. per quem ita dixit Barto. in l. si quis id quod. circa fin. de iuris. omn. iud. & etiam text. in l. siquis perferendum. ff. de furt.

Creditor alicuius, quando aliter non potest suum debitum consequi, si quid furatur de bonis debitoris, ut possit sibi satisfieri, an teneatur actione furti?

Et uidetur, quod sic, quia non debuit sibi propria authoritate ius dicere. l. extat. ff. quod met. causa. l. meminerint. & l. siquis in tantam. C. unde ui. & maxime, quia hic concurrunt omnia requisita in furto. & est tex. in l. 1. §. 1. ff. de fur. & insti. de obl. quæ ex delict. §. 1.

In cōtrarium est ueritas, scilicet, quo non teneatur furti, licet teneatur actio ne iniuriarum. ita not. dixit Alex. in co 127. col. 2. uolu. 4. ubi etiam dicit, que non peccat in foro Poli, quod nota p saluendo cliente a pœna furti, maxim corporali: & idem Alex. in consi. 136. lu. 3. uol. 1. & insti. de oblig. quæ ex d lict. §. furtum. ibi, furtum sine animo randi &c. & hoc maxime, si debitor e litigiosus, & potens. de quo uide pulch Cæpol. cons. 26.

Extat capitulum regni, quod incip ad hoc, quod nostrorum, dictans, qu fur subtrahens ultra unciam furcis spendatur. Pone, quod aliquis præsti opem furandi ultra unciam, an debe furcis suspendi? Et uidetur, quod sic. na præstans opem furi punitur eadem p na, qua ipse fur, secūdum Bar. in l. is q opem. ff. de furt. & in l. is cuius ope. ff. adul. & in l. nihil interest. ff. de sicar.

In contrarium est ueritas. s. quod n puniatur ad mortem, dummodo nil de re furtiua ad eum peruenerit. Et est tio, quia non extendit manus furtiuas aliena, prout requirit dictum capitulu punitur tamen de furto extraordinarie pœna posita in auth. sed nouo iure. de ser. fug. ita dixit Iser. in cap. 1. §. siqu quinque. circa fin. de pace tenen. & istis dantibus operam rei illicitæ, u Ioan. And. in add. Specu. in Rubrica, treg. & pace.

Mandaui tibi, ꝙ Titium uulnerare expresse prohibendo, ꝙ non occidas, uolens mandatum exequi, uulnerasti occidisti. Quæritur, an ego mandans near de occiso? Et uidetur, quod no quia quando mandatarius excedit fi mandati, non tenetur mandans, sed i mandatarius. l. diligenter. ff. man

que

quo teneor de occiso.

In cōtrarium est ueritas, q imo teneat de occiso, & ratio est, quia seruare fines mandati non erat in potestate mandatarii, q a quodlibet uulnus potest esse mortale. vnde regula contraria procedit, q si erat in potestate mādatarii seruare fines mandati Casus est in c. fi. de homi. lib. 6. per quem ita dixit Bald. in l. non ideo minus. col. fi. C. de accus. & Abb. in c. sententias ne cle. uel mona. Hoc autem intellige sane procedere, ut teneatur mandās de homicidio culposo, non autē doloso. Vnde non punitur pœna mortis, sed mitiori, prout de hoc sunt quatuor consil. Cæpol. 35. 36 37. & 38. & uide glo. fi. in l. si quis id quod ff. de iuris. om. iud. & p Alex. in l. in suis. ff. de lib. & post. in 1. no. & per Ias. in l. 1. colu. 7. C. de ser. fug. An autem quis teneatur ultra quam uoluerit delinquere. uide Bal. in l. quoniam. C. ad l. Iu. de ui pub. & uide Dec. consi. 482. in 4. uol. col. pe.

Dicit capitulum regni incip. mulier dotarium, q mulier, quę promisit dotem marito & dedit, uel non promisit, nec dedit, lucratur dotarium, seu tertiariam. Pone mulier promisit dotem, & partem soluit; & in alia parte fuit datum tēpus ad soluendum consensu mariti in capitulis matrimonialibus, ante lapsum tempus soluitur matrimoniū morte uiri, mulier petit integrum dotarium ab hæredib. uiri, qui dicunt, q non lucrifecit, nisi pro ea parte, qua dotem soluit. Quęritur quid iuris? uidetur dicendum, q hæredes bene dicunt. per tex. in auth. sed quæ nihil. C. de pac. conuen. not. glo. in d. c mulier dotarium. vbi clare dr̄, q pro ea parte, qua soluit dotem, pro ea lucratur dotarium, & non ultra & idem uoluit Bar. in l. iubemus §. sane. C. de sacrosan. eccl.

In contrarium est ueritas. s. quod totum dotarium debeatur. Et ratio est, pp tempus adiectum solutioni, per quod nō potest imputari culpa mulieri, quare totam dotem non soluit. ita de hoc est decis. consi. Neap. num. 333. Secus autē esset, si tempus non fuisset appositum solutioni. d. §. sane.

Factum est bannum per officialem ciuitatis, ut cōiter fieri solet, quod nullus ambulet de nocte, uel portet arma sub pœna torturę, seu quatuor ictuū cordæ. Quidam portabat arma, uel fuit inuentus de nocte, an uigore dicti banni possit de iure torqueri? Et uidetur, q sic, per ea, quę habentur in l. 1. ff. si quis iusdi. non obtē. & maxime cum officiales soleant habere iurisdictionem meri, & mixti imperij.

In contrarium est ueritas. s. quod torqueri nō possit. Ratio est, quia officiales iurant seruare iura, constitutiones, & statuta. Vnde non possunt alterare pœnas iuris, maxime crescendo eas in grauius, quia iudici non licet imponere noua genera pœnarum. ut dicit Bald. in l. incredibile C. de pœnis. & istud in terminis uoluit Paris. in tract. synd. in ca. an in causa pecuniaria. in uer. tortura. & Afflict. in prohem. const. in prin. co 11. in fi. & Bal. in l. programma. C. commina. uel epi.

Stante c. regni. ad hoc q nostrorum, q ille, qui ad res ultra unciam valentes furtiuas manus extenderit, furcis suspendatur.

Quæritur an mulier committens furtum ultra vnciam, debeat furcis suspendi? Et uidetur, q sic, quia licet capitulum loquatur per genus masculinum, tamen concipit fœmininum. l. qui duos. de leg. 3. Nec obstat, q simus in odiosis, quia ex quo est odium rationabile, adhuc masculinum concipit fœmininum. l. si quis id quod. de iuris. omn. iud. & Bar. in l. 1. de uerb. sig.

In contrarium est ueritas. s. q nō comprehendatur mulier. ita in terminis tenet Alex. in consi. 135. col. pe. uol. 1.

Mater tutrix filiorum suorum, quæ iā tutelam administrare cæpit, si transit ad secunda uota, non petito tutore pupillis, & reddita ratione suæ administrationis, an bona secundi mariti sint obligata ipsis pupillis pro administratione facta per uxorem? Et uidetur, quod non, quia maritus non obligatur ex facto uxoris, & econtra, ut toto tit. ne uxor pro marito. & facit titulus ne filius pro parte. & etiam titulus res inter alios gesta. Nec quis debet pręgrauari ex facto alieno. l. non dēt alteri. ff. de regu. iur. l. l. filius. C. de pactis. l. transactione matris. C. de trans.

transf.facit tex.in l.si quis in suo. §.legit. C.de inoff.test.

In cõtrarium est ueritas, scilicet, quod immo bona secundi mariti sint obligata pupillis, & hoc est introductum in fauorem pupillorum, ut contrahentes matrimonium cum uidua sint diligẽtes in perquirendo, quod tutor petatur, & rationes reddantur. casus est not. in l. si mater. C. in quibus ca.pign.ta. contrah. & in l.2. C. quando muli tut.officio fung. pos. & in auth.de nup.§. sin autem tutelam. uoluit Specu.in titu.de tutore. §. nunc dicendum. uersic. ut autem ex his plenius.

Titius fuit accusatus de quodam crimine porrecto libello, & facta litis contest. accusator producit capitula siue positiones, ad probandum crimen, & petit accusatum debere examinari super illis positionibus tanquam principalem.

Quęritur, an accusatus possit super dictis positionibus responde e? Et uidetur, quod sit, alias haberetur pro confesso.c. si post præstitum.de confess.lib.6. no.Bar.in l.2.§.quod si actor.C.de iur. calumn.

In contrarium est ueritas.s. quod nõ teneatur respondere, quia non debet quis se ipsum prodere, respondendo positioni criminosæ, & contrarium legitur in ciuilibus: quia in criminalibus non tenetur reus instruere aduersarium & releuare eum ab onere probandi.ita dicit Bal. in l accusationem.col.3 .C qui acc.non poss.glo in d.c.si post præstitum. in uerbo, rationabili, circa finem. Bald. in l.2. col.pe & fi.in §.quod obseruari.C. de iuramento cal. & hoc habet locum, quando proceditur per uiam accusationis: Si autem per inquisitionem, & tunc si crimen est notorium, seu famosum, tenetur reus responde e, & compellitur, alias secus. Ita not. distinguit Abb in c.2. col. pe.& fi.de confess. Adde Spec. in titulo de posi io.§.7. 11.& 19.glo & doct.in c.cum I.& A. de re iudi. Præfata limita, nisi deferreretur iuramentum decisiuum, quia tunc tenetur respondere, secundũ Bal.in d.§.quod obseruari.col.fi ubi ita intelligit l. Marcellus.ff.rerum amo.Item limita non procedere, quando accusatus interrogatur super libello ad litis præparationem ante litem contest. quia tenetur respondere, secundum Bald. in dicto §.quod obseruari. col fin. Scias tamẽ, quod quando tenetur quis respondere in criminalibus, non admittitur responsio per uerbum, credit, sed debet de ueritate respondere. ut in d. §. quod obseruari.in fi.

Quidam fuit accusatus de aliquo crimine, fuit citatus ad respondendum super libello accusatorio; qui comparens non uult respondere, iudex uult eũ subijcere tormentis, ut possit extorquere ab eo responsum. Quæritur, an possit? Et uidetur, quod non; nam tortura nõ potest alicui inferri, nisi præcedentibus legitimis indiciis, nec est a tormentis inchoandum.l.1.& ibi Bar.ff.de quęstio.de quibus indiciis debet dari copia accusato, antequam torqueatur.c.qualiter & quando.el secũdo.§ debet.de accus.& Ang. in tract.male.in uer.fama publica, col. 6. Pręterea tortura non infertur, nisi publicato processu.ita tenet Paris.in tract. sind.capit.sequitur quæstio.in fin.in uersi.tortura.

In contrarium est ueritas, quod imo possit torqueri, nec obstant contraria, quia illa procedunt, quando quis torquetur ad eruendam responsionem delicti, secus, quando torqueretur ad eruendam responsionem negatiuam, uel affirmatiuam.Ita in terminis uoluit Bal.in l. accusationem.col.3 C qui accu.nõ pos. quem refert & sequitur Paris. in loco superius allegato. Et aduerte, quia debet procedere trina monitio, & mandari sub pœna quatuor ictuum cordæ. & uide decis.consil. Neapol.145. per Capicium.

Dici prag quod causę inter coniunctos compromittantur. Quæritur, an habeat locum in spurio? Et uidetur, quod non, quia quo ad hoc spurius non dicitur coniunctus. secundum Bald. in l. id quod pauperibus.colum.fi.C.de epis. & cleri & Bald.in l.actus. C. de fideicom. glo. in clem.1.uersi.liberi. de baptismo. & Innoc.in cap.nonnulli.§.sunt & alii. de rescrip.

In contrarium est ueritas.s. quod si com-

compromissum petatur contra spurium a coniuncto legitimo, debet fieri in odiũ spurii; si uero ipse spurius contra legitimum, non auditur. ita procedunt contraria. & ita distinguit Alex. in consi. 60. co. 3. in 2. uol.

Dicit statutum, quod nullus possit tenere capras in uilla sub certa pœna, aliquis tenet ibi hircos, an incidat in pœnam. Et uidetur, quod non, quia in iure fœmininum non concipit masculinum, ualde enim exemplo turpissimum est, dicit tex. in l. si ita scriptum est. ff. de leg. 2. glo. in clem. attendentes. in uerbo, cecidisse. de statu mona. & maxime in pœnalib. utia casu proposito.

In contrarium est ueritas, & ratio est, quia quando in utroque casu est ratio indifferens, fœmininum concipit masculinum, ut in casu nostro. ita tenet Ias. in l. si quis id quod, col. 7. ff. de iuris. omn. iu. ubi allegat ita tenere Anton. de But. & Alb. de Rosa.

Quidam fuit cõfessus extra iudicium homicidium commisisse simpliciter, probatur hæc confessio extraiudicialis per duos testes, quæritur, an possit tormentis subijci. Et uidetur, quod sic, quia confessio extra iudicium facit indicium ad torturam. glo. & Bart. in l. capite quinto. ff. de adul. Bar. in l. quoniam ff. de his qui no. infa. Abb. in c. quam sit graue. de excess. prælat.

In contrarium est ueritas in casu proposito, quia ad hoc, ut confessio extra iudicium faciat indicium ad torturam, debet esse conformiter facta cum loco & tempore, alias nullum facit indicium, & ita prædicta intelliguntur, quia debet cõfessio esse iuncta cum ratione uerisimili. ita not. dicit Paris. in tract. sin. in cap. quia communiter in uersicu. tortura. & sequit Bal. in l. bonæ fid. col. 2. uersi. modo quæro. C. de reb. cred. Sed licet non faciat indicium, tamen potest ex ea extra ordinem puniri confessus, tanquam glorians de delicto. secundum Paris. in d. c. quia communiter. in fi. per ea quæ habentur in d. c. quam sit graue. de exces. prelat.

Familiaris quidam uel coniunctus cõmisit unum delictum, habens tractum successiuum, quod delictum resultat in fauorem domini sui uel coniuncti, ut quia impedit testes examinari contra coniunctum uel dominum scienter. Quæritur, an tale delictum præsumatur committi de uoluntate coniuncti, uel domini, taliter quod ipse teneatur? Et uidetur, quod non, quia regulariter dominus non tenetur ex delicto famuli, quando aliter non apparet de eius mandato, ut per Bart. & doct. in l. 1. § familiæ. ff. de publica. glo. in c. cum ad sedem. in uer. si. interdum. de rest. spoli. Similiter nec coniunctus debet teneri ex facto coniuncti. l. crimen. ff. de pœnis. l. sancimus. C. eod. titul. & in dubio non præsumitur delictum. l. merito. ff. pro socio.

In contrarium est ueritas. s. quod tenetur coniunctus vel dominus, & potest compelli, vt faciat delictum cessare, ac etiam punitur, quia ex quo scit, & non prohibet, præsumitur fieri de eius uoluntate, cum resultet in eius fauorem. casus est in c. constitutis. el primo, & ibi per Abb. de testi. & Ias. in l. ciuitas. ff. de reb. cred. col. 2. Et hoc procedit in delictis habentibus causam successiuam, ut supr. secus si momentaneam, ut in homicidio, quia non tenetur. ita habetur in locis præallegatis.

Testator fecit testamentum in scriptis clausum, in quo apposita fuit clausula codicillaris, & quod ualeat omni meliori modo, uia &c. prout communiter solet apponi, demum reperitur, quod non ualet, ut testamẽtum in scriptis, quia forte deficit subscriptio testatoris, uel aliquod sigillum, uel aliqua solemnitas, tamẽ sunt omnes solemnitates requisitæ in testamento nuncupatiuo. Quæritur, an ualeat ut testamentum nuncupatiuum. Et uidetur, quod non, quia ex quo testator elegit uiam testandi in scriptis, uidetur renunciasse nuncupatiuo. Vnde deficit eius uoluntas in nũcupatiuo. ut tenet Bar to. in l. fi. ff de iure codicil. facit pro hoc quod habetur per Bar. in l. contractus in prima col. in fi. ubi dicit, quod eo ipso, quod partes quærunt notarium, cẽsentur uelle contrahere in scriptis, adeo quod non ualet aliter contractus, nisi scriptura interueniat.

In contrarium est ueritas. s. quod imo

tale

tale testamentum ualeat, ut nuncupatiuum, quia non est putandum, quod testator uoluerit se astringere ad unam uiã testandi. Ita not. tenet Cyn. in l. hac consultissima. §. per nuncupationem. C. de testa. & ibi eum sequuntur Alex. & Ias. & communiter Moder. & Ang. & Imo. in l. 1. §. fin autem ff. de hære. in st. & Alex. in consi. 176. colũ. 2. uol. 5. Et multo fortius hoc procedit, ubi esset illa clausula codicillaris, omni medio modo &c. per quam manifeste apparet, quod testator noluit se astringere ad specificata, & sic ad testamentum in scriptis. ita Alexand. in consi. 113 uol. 3. Et quod dicta clausula operetur, ut in uim nuncupatiui ualeat, tenet expresse Alex. in d. consi. 176. idem sensit Bar. in l. 1. in 3. col. ff. de iure codicil. ubi dicit, quod dicta clausula supplet defectum solemnitatis omissæ. & notat. in l. codicillis. §. fin. de leg. 2. Nec ob. contraria, quia procedunt, quando aliud constaret de uoluntate testatoris. Nec ob. si id quod ago, non ualet ut ago d. l. 1. §. siquis ita. ff. de uer. ob. quia illa regula non procedit, quando contrarium apparet per dictam clausulam. ut not. docto. maxime Alex. in d. § siquis ita. dum loquitur de iuramento, quod tantundem operatur.

Agens ad legatum sibi factum in testamento inualido contra hæredem, si succumbit eo quod testamentum non ualet, & appellatur, an possit in causa appellationis intentare petitio. hæredi. contra eundem, asserendo se esse hæredem ab intestato. Et uidetur, quod non, quia iudex appellationis non potest iudicare, nisi super meritis primæ causę, secũdum Bar. in l. 1. in fin. C. si aduer. lib. sed ista causa peti. hær. est penitus diuersa a causa principali. &c.

In contrarium est ueritas, & ratio est, quia agendo ex testamento, quod putabatur ualere, ignorabat ius ab intestato sibi competere: vnde non uidetur illi iuri renunciasse. l. mater. de inoffi. testamen. Ita est decis. consi. Neap. in terminis numero 53.

Vir & uxor acceperunt simul in emphiteosim pro se, & eorum liberis, uxor habebat filium ex alio marito, an iste filius succedat in emphiteosim. Videtur, quod non, propter illam dictionem, eorum, per quam uidetur dispositio uerificari solum in utriusque filiis.

In contrarium est ueritas, ut determinat Bal. in auth. qui rem, colum. 2. C. de sacros. eccl. & assignat rationem, quia talis debet esse maternus amor, ut pariter prouideat filiis ex quocunque matrimonio procreatis.

Venditor fundi promisit emptorem de iure, & de facto defendere, prout communiter apponi solet clausula in instrumentis uenditionum. Modo quidam uult per uiolentiam expellere emptorẽ; an uenditor teneatur eum defendere cõtra illum uiolentum, & armata manu si opus fuerit. Et uidetur, quod sic, ex quo enim se obligauit etiam de facto defendere, tenetur uigore suę promissionis.

In contrarium est ueritas. scilicet quod per talem promissionem non uidetur promisisse factum alienum. Verba de talia uerba, de facto, debent ciuili modo intelligi. s. assistere liti, & subministrare expensas, & teneri in casu, quo res fuerit euicta incuria iudicis, quæ omnia sunt facti, non autem tenetur contra uiolentiam defendere, quia iste dicitur casus fortuitus, qui non censetur promitti in contractu. Ita in terminis tenet Bal. in l. fin. C. de actio. emp. quod ultimum intelligitur de incuria iudicis, scilicet quando uenditor fuit in culpa in non appellando, alias secus, quia non tenetur &c.

Quidam commisit unum delictum habens tractum momentaneum, puta homicidium, stetit per x. annos & non fuit de eo inquisitus, postea inquiritur, & cõuincitur, an debeat pœna mortis cõdemnari. Et uidetur, quod sic, per titulum ad le. Cor. de sica. & per constitu. terminum uitę. & per regulam, quæ se habet, quod homicida semper expectet, quod facit. tex. est in l. 3 C. de epis. aud.

In contrarium est ueritas, scilicet, quod minori pœna puniatur, non enim pari pœna puniuntur delicta de recenti commissa, & antiqua per x. ann. tex. est in l. si diutino. ff. de pœnis. ubi per gloss. & Bart.

Quidam litigans in iudicio occupatus alijs

...iis negotiis, constituit procuratorem, & se absentauit, pars aduersa intendit uelle illum examinari facere in causa ut principalem, & sic est mittēdus ad eum examinator. Quæritur, cuius expensis debet mitti ad eum examinandum? Et uidetur, quod expensis petentis, sicut dicimus in testibus, qui debent examinari, & produci expensis producentis. l. quoniam liberi. & ibi habetur. C. de testibus.

In contrarium est ueritas. s. quod expensis ipsius absentis, & ratio est, quia non debet per suam absentiam fieri deterior conditio ipsius aduersarii. l. secunda. §. defendi. & ibi Bar. & doctor. ff. ex quibus causis. in poss. ea. ita in terminis uoluit Bal. & Ang. & Alber. in l. fi actor. ff. de procur. & Anchar. in capitulo, statutum. §. insuper, de rescrip. in 6. & in dec. consi. Neap. 177.

Vtrum episcopus possit excommunicare aromatarium miscentem farinam fabarum in cerra, & illam uendentem. Videtur, quod non, quia non debet se immiscere in iurisditione laici sibi non subditi. Item, quia licitum est miscere talia, secundum Barto. in l. prima. C. de conditis in pub. hor. libro decimo. Et aduerte, quia text. iste habet locum in fisco tantum.

In cōtrarium est ueritas, scilicet, quod episcopus possit eum punire pœna pecuniaria uel alia arbitraria, propter peccatum. ita tenet Abb. antiquus. in cap. primo de emp. & uend. quem sequitur Fel. in capit. irrefragabili. §. cæterum. de officio. ordi. in secunda colu. quod no. quia per hoc posses extendere iurisdictionem episcopi ad omnes similes casus contra committentes fraudes in istis utensilib. quæ uenduntur. quod dictum domini Abb. refert. Io. And. in Nouel. in capit. 2. de emp. uend. & Rom. in singulari 450. incipiente, fui interrogatus. item puniuntur uendentes uenenosa aromata. tex. est in l. tertia. §. alio. & ibi Ange. ff. ad leg. Cor. de Sica.

Stante pragm. quæ incipit, odia. de compromi. faciendis inter coniunctos, quæritur, si causa fuit bis compromissa, & expirauit, an debeat, tertio compromitti. Et uidetur, quod sic, nam stante tali statuto, & si millies expiraret compromissum, millies deberet causa compromitti, quia statutum semper loquitur. ita dicit Alex. in consi. 70. colum. 2. uolum. secundo, & Bald. in consilio 487. uolum. quarto, & Ias. plene. in l. si quis ex arg. §. prætor ait. columna secunda. ff. de edendo.

In contrarium est ueritas, s. quod ui gore dictæ pragm. non debet causa ultra bis compromitti, quia cum d. pragm. apponat tempus trium mensium, finito tempore cessat eius dispositio. ita in terminis deciditur in decis. consilii Neapol. numero 46.

Quidam fuit cōdemnatus, quod erueretur sibi oculus dexter, executor errore ductus eruit sibi sinistrum. Quæritur, an debeat etiam dextrum eruere? Et uidetur, quod sic; quia non est satisfactum sententiæ.

In cōtrarium est ueritas. ita tenet Barto. in l. eleganter. §. qui reprobos. de pig. act. & Paris. in tract. sind. uersi. executio. Ias. in l. Iulianus. ff. de condic. indeb. col. 10. Non ob. contrarium, quia loquitur, quando potest in pristinum restitui statum, quia tunc debet reiterari executio, sed quia oculus sinister non potest restitui, ideo non est effodiendus dexter in præiudicium delinquentis.

Vtrum in regno Siciliæ sit necesse appellare in scriptis, quando non appellatur eadem die a sententia diffinitiua, & utrum ab interlocutoria sit omnino appellandum cum expressione causarum grauaminis? Et ad utrumque quæsitum uidetur dicendum, quod sic, nam primum probatur ex not. per Bar. Imo. & doct. in l. 1. §. libelli. ff. de appell. recipiendis. per capit. Cordi. de appellat. libro sexto.

In contrarium est ueritas, & hęc est noua ponderatio, quia ubi uiget statutum, uel constitutio, quod in causis non seruent iuris solēnitates, potest quandocunque appellari infra decem dies, & sine expressione causarum grauaminis, & sine scriptis. Ratio est, quia istæ sunt

solēnitates positiui, quę censetur sublatæ ita no tenet Ang. in consilio 266. uer. 2. quia dicta constitutio. &c. adde ad hoc & Philip. in c. ut debitus col. 8. de appel. sed in regno habemus capitulum, detestantes, quod introduxit istud. ergo &c. & ego fortius pondero capitulum illud, ibi, uel quacumque uia causas deuolui contingat &c. quia per illa uerba comprehendit causas deuolutas etiam per uiam appellationis.

Pater legauit filio suo spurio certum fundum pro alimentis iuxta expositionem c. cum haberet. de eo qui duxit in mat. quam pol. per adul. An per tale legatum censeatur relicta proprietas non solum ususfructus. Et uidetur, quod sic, quia quando legatur fundus pro alimentis uel ad alimenta, censetur relictus quo ad proprietatem, ut not. Bar. in l. donationes §. speciales. ff. de dona. & in l. Titia cum testamento. §. fin. de legat. secundo, & in l. quarta, de alim. & cib. leg. & Ias. in l. cum hi. §. si uni. ff. de transact.

In contrarium est ueritas in spurio, & est ratio, quia non est capax proprietatis. ita not. Bald. in l. eam quam. col. 9. C. de fideicom.

Maritus legauit uxori decem saccos frumenti, donec caste, & honeste uixerit quolibet anno, modo uxor nubit, uel infra duos menses moritur, non expectato anno, an debeat habere omnes decem saccos frumenti pro toto anno, an uero pro rata tantum temporis, quo stet uidua. Et uidetur tantum pro rata temporis, scilicet pro duobus mensibus, quia non impleuit uerba testatoris, qui fecit mentionem de quolibet anno.

In contrariū est ueritas, scilicet quod pro toto anno debetur: Vnde habebit omnes x. saccos frumenti. Casus est in l. a uobis. de annu. leg. per quem ita decidit Signo. de Homo. in consil. 53. incip. quidam nomine Iacobus. in fin. & est ratio, quia tale legatum pro primo anno est purum, ergo statim cessit dies. secundum Bart. in l. Titia cum testamento. §. fin. in fin. ff. de leg. secundo. & Alexand. in consilio 40. columna prima, volum. primo.

Duo erant fratres in eiusdem patris potestate constituti; vnus forte, qui habebat peculium castrense uel quasi, mutuauit alteri fratri certam pecuniæ quantitatem; deinde frater debitor in repetitione opponit exceptionem Macedoniani. Quæritur, an obstet? Et uidetur, quod sic, toto titu. ad Mace. qui ad hoc fuit inductus.

In cōtrarium est ueritas, scilicet quod teneatur cum effectu, & dicta exceptio non possit opponi. gloss. est sing. in l. frater a fratre. ff. de condictio. indebit. in gloss. magna post princ. quam ibi ad hoc ponderat Sal. & sequitur Ias. ibi in 16. columna, & ita limitatur titulus ad Macedo. ut non procedat in fratribus, quando sunt in eiusdem patris potestate. & rationem assignant doct. ibi, & maxime Ias.

Pater dedit dotem filiæ suæ, & incontinenti fuit stipulatus in casu soluti matrimonii, eam sibi & hæredibus suis restitui, non autem filiæ, euenit casus soluti matrimon. per mortem filiæ, liberis superstitibus, pater petit dotem ab eius genero uigore dictę stipulationis. Quæritur, an possit? Et uidetur dicendum, quod sic; nam licet alias non existente stipulatione non possit petere obstante consuetudine Martini tradita in l. dos a patre. C. soluto matrimonio, tamen propter dictam stipulationem incontinenti factam, filia amisit ius consolidationis, & per consequens ad hæredes nihil transmisit, quia actio remanet in solo patre. ut no. Bartol. in l. post dotem. columna quarta, & quinta, soluto matrimonio, & in l. pen. §. filia. eodem titulo.

In contrarium est ueritas in hoc regno, ubi uiget statutum, quod filia dotata non succedat patri stantibus masculis, ut est constitutio regni, in aliquibus, quo casu dos debet esse libera penes filiam, cum succedat loco legitimę, unde talis stipulatio redditur patri inutilis, & tam ipse quam eius hæredes possunt per filiam & hæredes suos cogi, ut talem stipu-

pulationem remittant, & possunt hæredes filiæ repellere patrem agentem uigore dictæ stipulationis, & etiam petere ab eo dotem quam non assignauit. Vnde dictus gener tanquam administrator suorum filiorum, hæc omnia facere potest. Ita pulchre tenet Socci. in consilio 9. colum. octaua, & nona, uolum. primo, & Alexan. in consilio 140. columna secunda, uersiculo, præterea, uolum. secundo, & Bald. in l. fin. colum. secunda. C. de dotis promiss. & Ludou. Rom. in d. l. post mortem.

Rex concessit Titio feudum pro se, & suis filiis masculis & fœminis, moritur Titius relicto filio, & filia, certum est, quod filia non succedit existente filio, ut capitulo primo §. filia. de feud. succ. Sed pone, quod filius moriatur absque liberis, an eius soror succedat in feudo? Et uidetur, quod sic, quia concessio fuit facta æqualiter pro filiis masculis, & fœminis. Vnde censetur filia habilitata, ut saltem cessante masculo succedat.

In contrarium est ueritas, quia ex quo filia fuit semel exclusa, propter existentiam masculi, censetur perpetuo exclusa, adeo, quod feudum reuertitur ad Regem, non obstante dicta concessione. ita facta. Casus est in capitulo primo. §. quin etiam, episcopum uel Abb. in usib. feud. & ibi expresse Bal. & And. de Isern. idem etiam tenet Soccin. in consilio decimonono, columna secunda, uolum. primo.

Si quis fideiussit pro aliquo, & deinde superuenerunt graues inimicitiæ inter ipsum & reum principalem. An possit petere per hoc se liberari a fideiussione. Et uidetur, quod non, quia non debet esse præiudicium tertio, & sic creditori. l. si quis in suo. §. legis. C. de inoff. test. testamento.

In contrarium est ueritas, scilicet, quod propter inimicitias non tenetur quis stare ulterius in fideiussione, sed potest ab ea eximi. ita tenet Ludou Rom. in consilio 459. uersiculo quarto, allega. Ioan. Andræ. in addit. Specul. in titulo, de iudi. §. specialis. in addit. quæ incipit, hic notat, quod cum lex. &c.

Fuit factum legatum alicui, si cum Titio moraretur, & sic sub conditione, legatarius uult cum Titio commorari, ut legatum consequatur. Vxor dicit, ego uolo, quod stes mecum. Quæritur an legatarius ab uxore impeditus, possit habere legatum? Et uidetur, quod non, quia ex quo non implet conditionem in forma specifica, ut tenetur, non debet habere legatum, text. est in l. Mæuius. de conditionib. & demonstration. Veritas autem est, quod debet morari legatarius de die cum Titio, & de nocte cum uxore, ut ei reddat debitum, & habebit legatum. Si autem haberet necesse etiam de die cum uxore morari, ut quia forte uxor esset infirma, tunc etiam de die cum uxore morando, & non cum legatario, consequeretur legatum, & conditio in eo apposita, habe-retur pro impleta, quia per eum non stat. ita habetur per Bartol. in l. Mæuia. §. uxor. ff. de annu. lega.

Maritus ex frequenti petitione uxoris donauit sibi rem quandam, & tradidit, qui paulo post mortuus est. Quæritur, an talis donatio sit confirmata morte uiri? Et uidetur, quod sic, per tex. in l. Papinianus. ff. de donatione. inter ui. & uxor.

In contrarium est ueritas, quia ob importunas preces mulieris, præsumitur maritum donasse calore iracundiæ, Vnde morte non confirmatur. secundum Bal. in l. prima. §. si uir colum. pen. ff de acquir. poss.

Procurator producit mandatum, quo cauetur, quod dominus constituens promittit habere ratum omne totum, & quicquid legitime gestum fuerit per eum. Dubitatur, an tale mandatum ualeat, & an possit impugnari per illud uerbum, legitime, & uidetur quod ualeat, & impugnari non possit, nam ipso iure constituens procuratorem non censetur mandare sibi illicitum, sed solum, ut faciat illud, quod iuris est, ut not. Bartol. & Alexand. & communiter moder. in l. tertia. §. si procurator. ff. quod quisque iuris,

ergo apponendo illud uerbum, legitime, expressit illud, quod tacite inerat, quę expressio non debet actum uiciare .l. hæc uerba.de leg.r.l.non recte . C de fideiuss.

In contrarium est ueritas, scilicet quod immo tale mandatum non ualeat, & admitti non debeat. ita tenet Bartol. in l. quæ omnia. §. plane.ff. de procur. Alexand. in l. qui bona . §. si alieno. columna fin.ff. de damn.infect. gloss.in clemen. prima,& ibi etiam Card. in septima quęst. de procur. & Canon in cap.fin. de dilatio. Idem etiam si dixisset in mandato, promitto ratum habere quod utiliter gestum fuerit, quia talē procuratorē potest aduersarium impugnare ,& est nullum tale mandatum tanquam captatorium . ita tenet Bald.in Rubrica.C.de exer.colum.prima in fin. & in l. cum mandati.C.manda. & gloss. not.in capitulo, relatio.uigesima prima, quęst.1.

Quando imploratur bracchium iudicis sæcularis, pro executione sententiæ iudicis ecclesiastici, licet non possit cognoscere de iniquitate sententiæ, potest tamen cognoscere de eius nullitate, & sic eam repertam nullam, non exequi . ita tenet Ang.in consilio 275.

Licet primo uideatur facere in contrarium , quia eius officium non stat in cognoscendo, sed tantum in exequendo. uide Pari.in tractat.sind. in uersicu. bracchium.& late per Afflict. in prohemio constit. reg. in princ. columna duodecima,& seq. ubi ponit de hoc quatuor ueras conclusiones.

Debitor obligatus ad soluendum cum iuramento infra certum tempus non soluit in termino propter difficultatem , quia modum soluendi non habuit, ex causa impotentiæ uolebat post terminum petere absolutionem a iuramento, & opponere contra contractum, dubitatur, an possit . Et uidetur, quod non, quia absolutio a iuramento debet peti ante terminum solutionis, post enim non conceditur, ex quo incidit iam in periurio petens. ut not. Abb in cap. 1.in 3.column a,& ibi Felin. & Canon communiter. de iureiurando.

In contrarium est ueritas, quia difficultas seu culpa excusat in non soluendo a periurio, c. breui. & ibi Abb. & Cano. de iureiur. not. Bald.in l. obseruari. §. proficisci.colum.fi.in 53.q.ff.de officio procōs. Vnde potest in hoc casu peti absolutio, cū nō dicatur periurus stante difficultate. ita tenet Fel. in cap.primo, colu. antepe. uersi.tertius casus . de iureiur. & contraria loquuntur secundum eū, quando quis dolo incidit in periurium , quia dolose non soluit in termino cum posset, unde quę habentur in c.licet.in fi. si de feu.fue.contro.

Extat uulgata iuris regula , quod spoliatus ante omnia debet restitui,& postea super illa re conueniri.l. si quis ad se fundum.C.ad l.Iuliam de ui. Modo accidit, quod ego steti spoliatus per unum annum possessione mea, fui post annum restitutus, Dubitatur, an post restitutionem possim statim per aduersarium inquietari super illa re . Et uidetur dicendum , quod sic, quia ex quo aduersarius meus omnia adimpleuit , restituendo mihi possessionem , nihil uidetur illi obstare, quare nunc me reconueniri non possit .

In contrarium est ueritas, scilicet, quod statim me molestare non possit, sed debet me sinere manere tanto tempore in pacifica possessione, quanto steti spoliatus, unde non poterit me molestare, nisi elapso anno a die restitutionis. ita tenet Abb.in cap. uenerabili. col.2. de officio delegati.

Quidam fuit accusatus uel inquisitus de homicidio, examinatus in processu dixit, se occidisse ad sui defensionem , faciendo unicam confessionem, non diuidendo ipsam , ut quia dixit, occidi me defendendo, non probato aliter de homicidio per testes . dubitatur , an ex tali confessione possit ad mortem damnari ?

Et uidetur , quod sic, quia ex quo occidendo habet præsumptionem iuris contra se . . prima . C. de sicar. potest dicta confessio acceptari , quatenus facit contra confitentem , licet sit uni-

ca

Vnica, & ipsi confitenti incumbat onus probandi, quod fiat ad defensionem, ut no. Bar. in l. Aurelius. §. Idem quęsiit. ff. de lib. leg. Vnde quia pœna homicidii est pœna mortis, ut in constit. terminum uitæ. ergo debet ad mortem puniri propter talem confessionem.

In contrarium est ueritas, quia ex quo confessio fuit qualificata tali qualitate, quę delictum purgat, quamuis eam scindendo remaneat contra confitentem iuris præsumptio, tamen ex tali uehementi præsumptione non potest capitaliter damnari confitens, sed mitius. ita singulariter tenet Abb. in c. auditis. col. pe. de rescrip. & ibi Fel. col. 18. in fi. & idem in c. cum uenerabilis. col. 4. in fi. de except. & illud dictum sequitur Alexan. in l. non solum. §. sciendum. de no. oper. nun. & Soc. in l. 1. ff. de uulgar & pupil. col. 11. quod no. & uide Tho. Gramma. uoto. 2. in princ.

Creditor præsentauit instrumentum contra debitorem, in quo erat scriptum, quod ad præces & petitionem creditoris erat extractum, non autem dicebatur ad præces utriusque partis, dubitatur. an ualeat? Et uidetur, quod sic, nam sufficere debet rogitus illius, in cuius utilitatem factus est contractus, quia alias ille, in cuius præiudicium tendit, nunquam rogaret notarium extrahere contra se.

In contrarium est ueritas, scilicet, quod tale instrumentum nō ualeat, quia quando contenta in instrumento dependent a uoluntate duorum, prout in casu proposito, ut in debito contrahendo, requiritur de substantia, quod utraque pars roget notarium, quod instrumentum faciat, quia alias notarius non potest conficere instrumentum contra debitorem, eo non mandante. ita tenet Alexand. in consi. 110. eximie doctor. uol. secundo, & Abb. in cap. primo. col. antepen. & pe. de fide instr. secus est, quando instrumentū dependet a uoluntate unius, prout est protestatio, & aditio hęreditatis, & similis, quia tunc sufficit rogitus tantum illius. Et ex hoc dico, utile esse, quod notarii in fine cuiuslibet contractus apponant illa uerba, & illam clausulam, scilicet, quia ambæ partes uoluerunt, quod de præsenti contractu possim extrahere publicum instrumentum, & deinde in extractione fateatur, qualiter ad præces utriusque partis factum est instrumentum, quia creditur sibi, alias non ualeret, si dicit ad præces unius. ut supra.

Muscipula transiens cum igne ad domum alienam, si damnum facit, & incendium, an teneatur dominus muscipulæ, dic, quod no. ita no. dixit Ab. in c. si egressus. in fi. de iniur.

Iudex cum uellet ferre sententiam in aliqua causa, citauit partem, & in citatione non dicebatur, quod ueniat ad audiendam sententiam, sed solum quod ueniat ad audiendum intentionem curię. Dubitatur, an ualeat talis citatio. Et uidetur, ꝙ sic, nam nō refert, quid ex ęquipollentib fiat. l. si mater & ibi Bar. & glo. & doct. C. de inst. & sub. & gl. in l. præses. C. de sententiis. Bar. in l. ab emptione. col. fi. ff. de pact. unde quando iudex citat ad audiendum suam intentionem, perinde est, ac si dicat ad sententiam, cum sententia sit intentio, & declaratio, uoluntatis iudicis. ergo debet citatio ualere, &c.

In contrarium est ueritas. s. quod talis citatio non ualet, nisi expresse dicatur ad sententiam, unde si ferretur parte non comparente, esset ipso iure nulla, tanquā lata parte non citata. ita est decis. Rotæ. numero. 342. incip. retento eodem themate, & tenuit Fel. in cap. consuluit. col. 6. uersic. secundo, not. de offi. deleg. pro hoc est glo. in clem. sæpe. in uer. ad id. de uerb sign. & tex. in capit. secundo, & ibi Gemi. in 6. not. de dolo, & contu. lib. 6. & Alex. in l. filius fami. §. diui. colum. fi. de leg. 1.

Testis productus, si ex aduerso interrogetur, an sit affinis producentis, & dicit cum iuramento, quod non, & deinde contrarium probatur, an uitietur eius dictum? Videtur, quod sic, ex quo enim est periurus in uno, non creditur ei in reliquo. l. qui falsa, uel uana. ff. de testibus.

In contrarium est ueritas. s. quod non corruat eius dictum. ita not. tenet Ang. in consi. 194.

Vtrum episcopus possit excommunicare laicos,seu testes laicorum nolentes deponere in curia seculari. Videtur, quod non, quia iudex secularis habet sua remedia ciuilia ad compellendum testes, ideo iudex ecclesiasticus non debet se intromittere, ponendo falcem in messem alienam. capitulo,uenerabilem. de electio.

In contrarium est ueritas: nam testis tacens ueritatem peccat mortaliter, & ratione peccati potest episcopus excommunicare eum, donec deponat ueritatem.ita tenet Abb.in c.ad nostram, el 2. colu.prima. de iureiur.ubi dicit plus,ꝙ quando aliquis non potest habere testes ad probandum suum negotium, quia ignorat testes,qui sciunt factum,fieri faciat proclama per episcopum, ut quicunque scit ueritatem de tali negocio,debeat comparere in iudicio ad deponendum sub pœna excommunicationis.& est optima practica. Additio. Idem dicit ipse Author in suo Speculo.par. 4. dist. 11.nu.54.

Tutor,curator,uel procurator, habẽs generale mandatum uẽdidit unam rem tutorio nomine, & illam se constituit precario possidere,vel conducit uel consignat, an per hoc transferatur possessio. Et uidetur, quod sic, quia per istos modos fictos transfertur possessio uera, ut not.glo.& docto.in l.3.in princ.ff. de acqu.poss.

In contrarium est ueritas, quod istæ personę,quæ gerunt negotia aliena,non possunt transferre possess. per actus fictos, sed per solam actualem immissionem. ita tenet Bar.in l.1.in prin.colum. fi.de acquir. poss.& ibi etiam Alex. col. fi.quod no.

Dicit constitutio regni, in aliquibus, quod filia fœmina non succedit patri stantibus masculis, dummodo sit dotata de bonis paternis;Nunc oritur dubium, pater instituit filiam hæred.in testamento,una cum masculis, filia mortuo patre statim moritur hæreditate non adita. Quæritur,an hęreditatem transmittat ad hæredem suum quemcunque ex potentia suitatis.iuxta l.si fratris.C. de iure delib. l. apud hostes. C. de suis & legi. Et uidetur, quod non, quia per dictam constit.filia desinit esse sua patri. ut not. Barto.in l.prima.§.sciendum. de suis & leg. ergo non transmittit de potentia suitatis, sicut dicimus in filio emancipato, qui etiam hodie non transmittit ex potentia suitatis, ut tenent communiter doct.in l.uentre.de acquir.hæred. Bald. in authen. in successione. de suis & legi. Alexand. in dicta l.si fratris, & in l.si emancipati. columna quinta. de collat. Ias. in l.emancipata.colum.tertia.C. qui admitti.

In contrarium est ueritas, scilicet, quod immo filia transmittat, & non est uerum, quod desinat esse sua, immo remanet sua, non obstante dicta constitutione. Nec ob.dictum Barto. in dicto §. sciendum, quia procedit quando statutum in totum excluderet filiam a successione: secus si iubet eam dotari, prout uult dicta constitutio. ita tenet Alexand. in consilio 13. uolum.primo, Ias.in l.si arrogator.colum.undecima.ff.de adop.& in dicta l.si emancipati.colum.antepen. Præterea dicta constitutio loquitur ab intestato, cessat ergo condito testamento,ut ibidẽ habetur,& in tantum hoc est uerum,quod etiam ualet tale testamentum solum cum duobus testibus tanquam inter liberos.ut no. Alex.in l. hac consultis. §. ex imperfecto. colum.fi.C. de testam.

Fuit impetratum resciptum a superiore contra quendam pauperẽ,& in impetratione nulla fuit facta mentio de eius miserabilitate; Dubitatur,an tale rescriptum dicatur subreptitium? Et uidetur, quod non, quia non oportet, immo nil releuat de eo facere mentionem;paupertas enim non impedit creditorem conse qui ius suum, quin debitor pauper carceretur, si non soluit. ut toto titul. qui bo. ced. poss. unde non debet exprimi in rescripto impetrantis, nisi illud, quod possit mouere animum superioris ad non ita rescribendum, ut per Felyn.in capit. ex literis.colum.quinta.de rescrip.

In contrarium est ueritas,quia non ualet rescriptum, si in impetratione nõ fiat expressa mentio de miseria in specie, qua

qua est affectus ille, contra quem impetrat. ita no. tenet Fel. in cap. significan. ibus. colum. 2. in fi. de officio deleg. allegans ita tenere Inno. ibi. & Card. in consilio 136.

Quilibet de iure tenetur purgare uiã ante domum suam, dicit tex. in l. ædiles. de uia pub. fruen. Modo dubitatur, utrum conductor teneatur purgare uiam ante domum conductam. Et uidetur, quod non, quia istud onus spectat ad dominium, sed conductor non est dominus, ergo. &c.

In cōtrarium est ueritas, scilicet, quod teneatur purgare: uerum expensas, quas facit, excomputat locatori in pensione domus. ita Bal. in d. l. ædiles. & Cæpol. in tract. seruit. in titulo, de seruitute uiæ. in 25. quæst. ubi idem tenet de refectione uiæ.

Gabellarius macinæ farinę seu molendinorum debebat percipere certũ quid pro quolibet modi farinę nomine gabellę, cum esset in fine anni suæ conductionis, diminuit ipsam solutionem, & notificauit publice cunctis uolentibus ire ad macinandum, quod soluant solum medietatem gabellæ, ad hoc, ut alliciat plures ad macinandum: Dubitatur, an possit istud facere in præiudicium conductoris sequentis anni. Et uidetur, quod sic, quia pro toto illo anno gabella est sua, & in re sua quilibet est moderator, & arbiter. l. in re mandata. C. manda. & diminuendo uidetur donare medietatem solutionis, quæ donatio cuilibet est permissa de re sua. toto titulo. de donatio.

In contrarium est ueritas, quod hoc facere non possit, quia corrumpit fructus anni sequentis, & præiudicat futuro conductori, quod facere non potest conductor. l. & hæc distincta. §. cum fundum. ff loca. ita in terminis tenet Sali. in dicto §. cum fundum. ubi etiam Barto. sentit, nam tanto pauciores ibunt in anno sequenti ad macinandum, & istud dictum solus sequitur Ias. in l. si quis nec causam. §. nec pignori. ff. si certum petatur, cum etiam re propria non liceat uti ad alterius iniuriam, ut tenet Felyn. in capitulo. cum accessissent. in fin. de constit.

Testator habebat duos equos; dixit, unum ex equis meis lego Titio, alium Sempronio, non specificando quem uni, & quem alteri legaret. Modo est cō[n]tentio inter legatarios, quis primo debeat eligere, & uidetur dicen. quod hæres eligat, quia in dubio electio est debitoris. l. plerumque. in fi. ff. de iure dot.

In contrarium est ueritas, quod electio spectat ad legatarios, & qui primo nominatus est per testatorem, prius eligat. ita tenet Bart. & Alex. in l. qui duos. de leg. 1.

Quidam fuit conuentus super quodã præ[t]enso debito, qui comparuit. & in litis contestatione dixit, nego me esse debitorem, nisi probetur. Actor probauit debitum, & sic reus fuit condemnatus, qui uolebat appellare. Quæritur, an possit. Et uidetur, quod sic, nam appellatio est defensio, quæ nemini est negãda. c. cum speciali. § porro. de appel. & tenet Soc. cōsi. 195. col. 3. uo. 2. ubi plus dicit, quod licet alicui denegetur audientia per principem, non tamen censetur denegari appellatio.

In contrarium est ueritas in casu proposito, nam dicendo, nego nisi probetur, uidetur confiteri in casu, quo probabitur, quia hoc importat illa dictio, nisi, ut dicit Bar. in l. actione. C. de transf. Vnde facta probatione, reperitur reus confessus, & conuictus, ergo appellans nõ auditur l. 2. & ibi glo. & Bald. quando app. non recip. ita in terminis tenet Bald. in cap. cum accessissent. de constit. dicens, quod imperiti aduocati ignorant hanc practicam, quod sequitur Ias. in dict. l. actione. col. 1.

Rusticus quidam uel idiota productus erat in iudicio, ut se examinaret ad instantiam partis, super positionibus ut principalis, ille uolebat respondere in præsentia sui aduocati, uel procur. Dubitatur, an possit? Et uidetur, quod non, nam quando examinatur principalis, non debet ibi adesse suus procur, uel aduocatus, ne eum instruat, ut not. Bar. in l. si postulauerit. §. haberi. ff. de adult. &

dé hoc est ritus magnæ Curiæ. 2 & 3 . q quandocunque.

In contrarium est ueritas, quia illud non habet locum in rustico, uel idiota, potest enim in eius examinatione interesse suus procur. ne decipiatur in respondendo. ita tenet Hostien. in ca. dilecti de iudi. & Socc. in l. 1. de uulgar. & pupill. colu. 4.

Mulier alienauit fundum dotalē cum iuramento, uel alienanti consensit, & iurauit; certū est, quod non potest ipsa mulier alienationem reuocare propter iuramentum. c. cum conting it. de iureiur. Dubitatur, an mortua muliere hęres eius possit huiusmodi alienationem reuocare. Videtur, quod non, quia iuramētum desinit scilicet quo ad reatum periurii non ligat hæredem ut no. Abb. in c. ueritatis. col. fin. de iureiur. tamen quo ad roborationē contractus transit ad hæredem. ita no. Bal. in auth. sacramenta. in fi. C. si aduer. uend.

In contrarium est ueritas, quia in isto casu iuramentum, non ualidat contractum, sed tantum obligat iurantem, ut nō possit contrauenire. ita habetur in d. cap. cum contingat. Vnde cum sit personale ex parte iurantis, vt tenet Card. in cle. 1. in uer. nos, in 3 q. de iureiur. & doct. in d. c. ueritatis. & Bar. in l. generaliter. C. de reb. cred. extinguitur cum eius persona, & hęres mulieris non tenetur illud seruare, immo potest alienationem reuocare. ita decidit Calde. in consi. 9. in titu de iureiur. contrarium & verius tenet Abb. in dicto cap. cum contingat. colu. 7. & 8. de iureiur.

Quidam notarius fecit instrumentū, in quo non apposuit iuramentum; nec apparet in eo descriptum. Quæritur, an præsumatur appositum, maxime si eramus in tali casu, in quo requirebatur pro valida ione contractus, ut in alienatione fundi dotalis. Et videtur, quod sic, quia notarius rogatus, quod apponat clausulas, & si non apponit, habentur pro appositis. l. fi. & ibi Bal. C. de fideiuss. l. quod si nolit. §. si nummos. ff. cer. pet. col. quinta, unde cum iuramentum sit clausula consueta apponi in contractibus, habetur pro apposita.

In contrarium est ueritas, scilicet, quod iuramentum nunquam habetur pro apposito, nisi expresse appareat descriptum in instrumento, ita tenet Ant. de But. in c. pen. de iureiur. Soccin. in consi. 85. colu. 3. uol. 2.

Quidam iurauit super contractu usurario, uel alio a iure reprobato, uult contrauenire, & petere absolutionem. Quæritur, an id possit per procur. obtinere. Videtur, quod non, quia in tali actu speciali requiritur præsentia principalis, sicut dicimus in compaternitate, quæ per procur. contrahi non potest, ut not. Bar. in l. Gallus. §. forsitan. in fin. ff. de liber. & posth.

In contrarium est ueritas, s. quod peti possit per procur. & obtineri. ita tenet Fel. in cap. 1. col. pen. in nona q. de iureiur. Non obst. dictum Bart. quia contrarium communiter tenetur, secundum Bal. in l. 1. §. ne autem. C. de cadu. tol. Fely. in c. licet ex quadam. col. 3 de testi. sicut etiam dicimus in absolutione ab excōmunicatione, quę potest peti per procur. ut no. Abb. & Cano. in c. cum desideres. de sent. excom. & in c. uenerabilē. de elect. Bal. in l. post mortē. § 1. de adop.

Substitutus pupillaris mortuo pupillo egit contra hereditatis possessores uigore substitutionis, probauit solū esse mortuum illum, cui fuerat substitutus, non tamen probauit, quod fuerat mortuus in pupillari ætate. Dubitatur, an possit obtinere. Videtur ꝙ non, quia pro fundamento suę intentionis est, ꝙ pupillus sit mortuus impubes, merito debet hoc probare. secundum Bar. in l. hoc iure. de uerb. ob. Præterea semper ætas debet probari maior uel minor per eum, qui se fundat in ea. l. si minorem. & ibi Bar. & Bald. C. de resti. in integ. l. cum te. & ibi Bald. C. de proba.

In contrarium est ueritas. s. quod obtinet substitutus, eo ipso, quod probat pupillum simpliciter mortuum, & incūbit parti aduersę illum esse mortuum maiorem. ita tenet Soc. in cons. 89. co. 4. uo. 1.

Mulier administrauit tutelam pupilli in casu sibi permisso. iuxta auth. matri & auiæ.

huiꝰ, non fecit inuentarium, nec librum rationum, nunc conuenitur, ut rationes reddat. Quæritur, an possit capi, & carcerari, ut pupillo satisfaciat, uidetur, qđ non, quia mulier pro debito non carceratur. C. de diuer. iud. authenti. sed hodie.

In contrarium est ueritas, quia potest carcerari, & in uinculis causam dicere. iuxta l. 3. §. tutores. de suspect. tut. ita etiã tenet Ludo. Rom. in consi. 118. colum. 2. & sentit Barto. in l. si quis sub conditione. colum. 5. circa fin. ff. de testa. tute. & in d. authen. matri, & auiæ. columna penul. & dicit ibi Roman quod est speciale pro debito tutelari, ut possit carcerari.

Quidam uendidit omnia iura sua, uel uendidit mihi omnia bona, quæ habet, & habere sperat, facto hoc contractu fuit sibi legata res, uel erat piscator, & cæpit multos pisces proiecto rete in mari. Dubitatur, an teneatur dare mihi dictã rem uel dictos pisces uigore conuentionis. Et uidetur, quod sic, ex eo quia promisit quæ habet, & habere sperat, unde uidetur etiam futura promisisse.

In cõtrarium est ueritas, scilicet quod non teneatur, nam talis promissio refertur solum ad ea, quæ habere sperat ex spe ordinata, seu causata præcedenti, nõ autem ex causa de futuro Ita dicit Bal. in le specie. C. de dona. ubi idem dicit in renunciatione iuris, quod quis habet, & sperat habere.

Debitor non obligauit bona sua in instrumento, uerũ dedit potestatem creditori suo ingrediendi bona sua, propria authoritate, in casu contrauentionis, an per hoc censeatur bona sua obligasse. & uidetur, quod non, quia instrumentum non probat, nisi quatenus eius tenor se extendit, & in eo reperitur descriptum, ut no. Bal. in l. ad probationem, la prima C. de proba. Et in l. legem. C. loca. faciũt no. per doct. in c. translato de constitu.

In contrarium est ueritas, quia per pactum de capiẽdo, censentur obligari bona, casus est in l. creditor. § post diuisionem. ff. qui poti. in pig. ha. ita tenet Bald. in l. creditores. C. de pigno. Ale. in d. §. post diuisionem, in addi. ad Bart. quod tamen limita in bonis ipsius debitoris tãtum, non autem sui hęredis, licet expræsse faciat pactum de capiendo bona suorum hæredum, non tamen censetur ea obligare, ita de hoc est decis. 120. consil. Neapo.

Aliquis citatus fuit contumax, iudex in pœnam suæ contumaciæ mandauit suis colonis uel inquilinis, quod non deberent de fructibus ei respondere, nec de pensionibus. item fecit mandatum generale, quod nullus iret ad colendum eius agros. Dubitatur, an id facere possit? uidetur, quod non, quia iudex nõ potest imponere noua genera pęnarum, ut no. Bald. in l. in credibile. C. de pœn. unde satis est, quod potest eum mulctare, uel cohercere captis pignoribus. l. i. §. quod ergo. ff. de uent. inspi.

In contrarium est ueritas, scilicet quod ultra illas pœnas potest hanc etiam iudex irrogare contra coutumacẽ. Casus est, & ibi hoc expræsse dicit Abbas in capit. grauamen, de sentent. excommu.

In regno Siciliæ uiget constitutio incip. in aliquibus, disponens, quod stãtib. masculis fœminæ non succedant, dũmodo sint dotatæ. Accidit, quod pater instituit hæredes filios in testamento, dubitatur, an censeatur etiam filias instituisse. & uidetur, quod sic, quia in materia fauorabile maxime in ultimis uolunt, masculinum concipit fœmi. le. si ita scriptum, de leg. 2. & plene per Docto. in lege, si quis id quod. de iuris. omn. iudic. Præterea dicta constitutio loquitur ab intestato, non autem condito testamento, ut ibi per Andr. col. 3.

In contrarium est ueritas, quia testator censetur disponere, secundum dic. constitutio, unde filiæ non censetur institutæ, nec ueniunt ad successionem. ita tenet Ancha. in lege, tres fratres. post Bald. ibi in princ. ff. de pact. & Alexan. in consi. 127. uolum. 1. & Paul. de Castr. in consi. 410. uolum. 2. Ias. in l. si id quod, in 3. colum. 8. fallen. ff. de iuris omn. iudic. & Corne. in consil. 197 col. 4. in fin. in l. 1. uolum. 1.

Citatus fuit aliquis, ut comparere deberet in iudicio ad instantiam actoris, in tali

in tali die, adueniente die non comparet reus, actor instat, ut procedatur in eius contumaciam. Iudex uult facere gratiā citato, & expectare ipsum in die sequenti, & differre actum. Quæritur, an possit actorem inuito, & contradicente, uidetur, quod non, quia semel est acquisitū ius actori per contumaciam rei, ne procedatur ad ulteriora, ut est prouisum in regulo per prag. Relatione, non potest ergo iudex inuito actore supersedere, immo ipsum grauare uidetur, & posset appellare.

In contrarium est ueritas, scilicet q̃ iudex potest reum expectare de iure, si uult, & totum hoc stat in eius arbitrio. Casus est in c. consuluit, & ibi Abb & Felin. in primo not. de officio deleg.

Res prohibita alienari ut emphiteotica, uel feudalis, uel prohibita à testatore sub pœna priuationis, uel alia pœna, si alienetur, & non tradatur, an alienans incidat in pœnam, uidetur, quod sic, quia eo ipso quod est cōpletus contractus alienationis, uidetur esse contrauentum, & facta est alienatio, per ea quæ habentur in lege, contractus. C. de fide instrumen.

In cōtrarium est ueritas scilicet quod non incidat in pœnam, nisi traditio interuenerit. ita tenet Bal. in c. 1. §. aut si libellario. colum. fin. quibus mo. feu. amitt. ubi idem dicit procedere in pignore uel hipotheca, ut requiratur traditio, ad hoc ut obligans incidat in pœnam. idem dicit Bald. in c. imperialem. col. 1. in fin. de prohi. feu. alien. per Feder. & in c. 1. §. si. col. fi. q̃ fit prima causa benef. ami. & Al. in cons. 175. uiso themate. colum. 2. uolum. 2.

Testator institutis filiis hæredib. mandauit post mortem filiorum bona sua fratribus suis restitui. habebat fratres utrinque coniunctos, & ex uno latere tantū. Quæritur, an omnes isti fratres censeātur uocati ad illa bona: uidetur, q̃d sic, quia ita est frater, qui est utrinque coniunctus, sicut qui est ex pro latere tantū. lege, iurisconsul. §. secundo gradu. ff. de gradi.

In contrarium est ueritas, scilicet q̃d primo succedant utrinque coniuncti, & his deficiētibus, succedant alii, & ista præsumitur mens testatoris, ut sit conformis dispositioni iuris, quæ traditur in authe. cessante. C. de legi. hęre. & ibi Paul. de Cast. ita tenet Soci. consilio 49. colum. 1. uolum. 1.

Duo hæredes erant in quodam testamento instituti, unus partem suam adiuit, alius repudiauit: qui adiuit, uult repudiare portionem semel agnitam, ad hoc ne portio repudiata eo inuito sibi accrescat, utrum possit: uidetur, quod non, quia semel hæres, non potest desinere esse hæres l. sicut maior. C. de repudianda hęre. Item qui adit unam partem, cogitur adire alteram, quia eo inuito sibi accrescit. l. testamento. C. de impub. & aliis subst.

In contrarium est ueritas, quia uigore partis uacantis, postea potest, si uult, repudiare partem etiam aditam. Casus est in l. cum hęreditate. ff. de acqu. hæredi. & ita limitatur d. l. sicut maior. Non obs. d. l. testamento, quia loquitur, quando cohęredes erant inuicem substituti, nam tunc ex quo ius substitutionis concurrit cum iure accrescendi, inducit præcisam necessitatem, ut declarat iat. in d. l. testamento.

Si instrumentum continet pactum de capiendo, & constitutum precarii, an possit fieri executio contra principalem debitorem, uel contra tertium possessorem non citato & instrumēto nō liquidato, uidetur, quod non, quia instrumentum non liquidum nō meretur executionē, secundum Bar. in l. creditores. colum. 4. C. de pigno. in l. proinde. §. notandum ad le. aquil. Bal. in l. 2. C. de except. rei iud. colum. fin. Item non fit executio cōtra tertium possess. non citatum, secundum eundem Bar. in d. l. creditores, colum. 6.

In contrarium est ueritas & prædicta procedunt, ubi non esset constitutum præcarii, sed dictum constitutum operatur, quod creditor possit capere propria authoritate negocio non liquidato, & etiam contra tertium possess. non citatū. Ita singulariter tenet Franc. de Aretin. in consi. 21. colum. penul. & fin. & Socin. in consil. 82. colum. 5. uolum. 3. & Mat-

the. de

the. de Afflicti.in consti. pacis cultum, colum.7.

1 Quidam attulit malum nuncium alicui mercatori, puta de bello uenturo, uel peste, uel hostium incursu, uel simi. falso, & dolose, propter quod ille mercator credens ei fuit coactus uendere merces suas uiliori pretio, uel de loco ad locum transportare, & sic fuit passus magnum damnum, seu interesse. Dubitatur, an ei teneatur, qui malum nuncium attulit, uel pone casum, quidam attulit nunciũ alicui absenti, quod eius pater, filius, uel frater erat mortuus, propter quod ille fecit multas expensas funerales. utrum teneatur eas reficere, uidetur quod non, quia imputandum est ei, qui nimis cito credidit illud mendacium, nam non debet quis esse nimis credulus; ut habetur in l.1.de eo per quem factum erit, & le. cum plures §. seruum meum. ff. loca. le. miles. § pen. ff. de adult. & in c. si quid, 36.distin.

In cõtrarium est ueritas, scilicet quod teneatur ad omnia damna, & interesse. Ita tenet Ang. in d.l.1. de eo per quem, quem sequitur ibi Ias per ea quæ habentur in l.2 ff. quãdo act. de pe. est an. Nõ ob. contraria, quia dolus illius præponderatur culpæ credentis. l. Item si obstetrix. §. fi. ff ad le Aquil.

Inquisitus de delicto renunciauit omnibus iuribus suis, & remisit se gratijs curiæ, uel alius in casu forte ciuili renũciauit iuribus suis & remisit se gratiis, declarationi uel misericordiæ alicuius, sub spe gratiam consequendi, & post modũ nullam gratiam obtinuit. Quęritur, an debeat restitui ad pristinum statum, nõ obstante renunciatione, ut possit uti iurib. suis. Et uidetur, quod non, quia ad ius semel renunciatum non datur regressus. l. si quis in conscribendo. C. de pactis.

In contrariũ est ueritas, scilicet quod restituitur, ac si non renunciasset. ita tenet Soc. consi. 96. col. 7. uer. 7. in primo uol. & Ang. in l. fi. ff. de præto. stipu. & in l. si cui ff. de seruitu.

Quidam donauit omnia bona sua vbicunque existentia, an uideatur donasse nomina debitorum, uidetur, quod sic, quia appellatione bonorum ea ueniunt. l. nam quod. §. final. cum l. sequenti, & lege, ssi legatus. §. si quis bona. ff. ad Trebel.

In contrariũ est ueritas, scilicet quod non ueniũt nomina debitorum, propter illud uerbum, existentia, & uerum est, quia quando iste terminus, bona, simpliciter profertur, comprehendit nomina debitorum: secus, quando iungitur cum uerbo, existentia, uel simili. Casus est in l. Gaius, de leg. 2. per quem ita dixit Soc. in consi. 101. col. 2. in 1. uol. & Bar. in le. 1. ff de sta. ho.

Quidam confessus fuit extra iudicium se commisisse delictum, & talis confessio emanauit in pręsentia magnæ multitudinis hominum ultra numerum decem. Dubitatur, an ex tali confessione, possit damnari, & uidetur sine dubio, qđ non, quia cõfessio extraiudicialis nõ est sufficiens ad condemnandum, sed solum facit indicium ad torturam, ut est glos. & Bar. in l. capite quinto. ff de adul. & Bar. in l. Quoniam. ff. de his qui not. infa.

In contrarium est ueritas, quia ex quo est emanata coram multitudine hominum, facit plenam probationem, & est sufficiens ad condemnandum, quia transit in uim notorii, per ea quæ tradit Bal. in auth. quod locum, in decima q. C. de colla. ubi dicit. decem testes facere notorium, & Felyn. in c. at si clerici, colum. 6. uers. fallit tertio, de iudi. ubi allegat, ita tenere Ant. de But. in c. uestra, de coha. cle. & mul. & idem dicit Felyn. ibidem, quando confessio fieret coram sindico repræsentante populum, & idem Fel. in c. olim. col. 4. de rescrip.

Quidam coniunctæ puellæ, sine mater, uel etiam extraneus dotauit ipsam, quæ habebat patrem, qui forte erat absens, nec fuit stipulatus uel pactus, uel aliter protestatus dotem sibi restitui. Quæritur, an talem dotem possit aliquo modo repetere. Et uidetur, qđ non, quia cũ non fuit aliter stipulatus, uel pactus, censetur donasse, ut est tex. in l. 1. §. accedit. C. de rei uxo. actio. & præsertim in coniuncto, qui, nisi protestetur, uidetur donare, sicut dicimus in alimentis, ut per Bar.

Bartol. & Doct.in lege, Nesennius, de neg.gest.

In contrarium est ueritas. Nec ob cõtraria, quia habent locum, quando onus dotandi spectat ad ipsam puellam, uel alimentandi, secus quando patrem habet, quia ex quo ad eum pertinet tale onus, potest dotans a patre repetere dotem actione nego.gesto. ita tenet Bal. Nouel. in tracta. do. in tertio priuilegio sextæ partis, & est pulchra limitatio ad dictũ §.accedit, & idem dicimus in alimentis, per tex.in l.si quis a liberis. ff. de lib.agno § si mater, & sentit Bar.in d.l. Nescennius.

Actor egit rei uend.ad aliquam rem, quam reus alienauit, uel permutauit, pendente iudicio. Modo actor petit a iudice, quod debeat aliam rem de bonis rei subrogare, in locum rei alienatę, & super illa facere executionem, an possit, & uidetur, quod non, quia actor habebat dominium directum ad illam rem alienatam & non ad aliam, ratione cuius dominii habebat rei uendicationem.

In contrarium est ueritas, scilicet qđ ratione rei alienatę, quæ haberi potest, alia subrogatur, in qua fit executio. idẽ in re permutata, quia illa censetur subrogata. ita tenet Abb. in c. ecclesia.col.1. ut lit penden. & Matthæ. in cõstitutione eorum fraudibus. col.4.

Debitor contraxit quoddam debitum liquidum cum creditore, de quo non fecit sibi instrumentum, neque cautelam. Quęritur postea per creditorẽ, ut faciat sibi instrumentum de debito. Quæritur, an teneatur, uidetur sine dubio, quod sic, per ea, quę not. Bar. & Docto. in §.eleganter.l. si finita.ff. de damn.infect. ubi communiter docto.tenent, quod compellitur debitor ad faciendum instrumentum de debito creditori.

In contrarium est ueritas in Regno, per ritum magnæ curiæ, itẽ qđ si qui debitores, per quem est dispositum, quod debitor, uigore instrumenti potest incarcerari, & sic habet executionem paratam in personam, unde uigore talis statuti potest debitor denegare instrumentum publicum, quando ab initio istud non conuenit, & hoc procedit etiam, ubi esset periculum de morte testium, uel alia iusta causa petendi dictum instrumentum. ita dixit Ang. in l.in omnibus. de iudi.ff. quem sequitur Alexan. in dicto §.eleganter. colum.7. ubi dicit esse mirabile.

In causa criminali est probatum crimen per unum testem de uisu, & per cõfessionem extraiudicialem. Quæritur, an ex tali probatione possit reus damnari, uidetur, quod sic, quia istę sunt duæ semiplenę probationes, quæ iunguntur ad faciendam unam plenam, secundũ Bart. in l.admonendi colum.antep.uer.aduerte, & Ale.cõs.11.uol.4. & decis.12. cõsi. Neapol.

In contrarium est ueritas, quod duæ semiplenæ probationes diuersi generis non iunguntur in criminalibus. glo.in c. ueniens, el.1.de testi. & ibi Abb. & Ias. in d.lege, admonendi. colum. 115.116. & 120.

Testator reliquit unam rem particularem, & apposuit clausulam, quod testamẽtum ualeat omni meliori modo, prout communiter apponi solet. Quęritur, an ualeat tale testamentum, uidetur, qđ non, quia debuit relinquere titulo institutionis, alias filius censetur pręteritus. §.hoc quoque capitulum, in authen. ut cum de ap.cog.no. Bar. & doct. in auth. nouissima.C.de inoff.testa.

In contrarium est ueritas, scilicet qđ dicta clausula operatur, ut relictum censeatur factum iure institutionis, ut testamentum ualeat, secundum Bal.in l.quotiens.ff.de hæred.insti & Alex.in consi. 113.uolum.3. & Paul. de Cast. in consilio 345.

Filius hęres patris inuenit unam rem in hæreditate, quam pater possidebat sine titulo, eãdem filius possedit per decẽ annos. Nunc allegat se præscripsisse titulo pro hærede, & dicit se possedisse, non ut filium, sed ut agnatum. An præscripserit. Et uidetur, quod nõ, quia suus hæres non pręscribit titulo pro hærede, lege 2.§.filium.ff. pro hęred. l.nihil.C. eod.tit.

In cõtrarium est ueritas, scilicet quod prodest

prodest sibi præscriptio, & contrarium loquitur, quando dicit se possedisse, ut filium, & suum hæredem, secus, si ut agnatum, istud fuit singulare dictum Bal. in rub. extra de præscrip. colum. 4. quod multum exclamat Ale. in l. in suis. col. 2. de lib. & posth. & in l. 1. colum. 2. C. qui admi. & modern. in tracta. præscriptio. in Repet. le. celsus, numero 49. de usuca.

Quidam emit rem pupilli, uel minoris sine decreto, possedit per aliquos annos, & fructus percepit, si postea res ab eo uendicatur, ex quo alienatio non ualuit, an teneatur etiam fructus restituere, uidetur, quod sic, quia emens contra iuris dispositione præsumitur in mala fide, unde non facit fructus suos. lege, quemadmodum, de agri. & censi. libro undecimo, & lege, ubi lex. digestis, de usucap. & ibi per Doctores.

In contrarium est ueritas, scilicet quod si iste fuerit in bona fide; ut quia saltem errauit in iure, credendo licere fieri talem alienationem, facit fructus suos. glos. est singul. in lege, secunda. C. si quis igno. rem minor. no. Alexan. in lege, prima. §. si uir uxori. colum. penul. ff. de acquir. posse. Aliud forte esset dicendum in emptore rei ecclesiæ, quia ex quo non acquisiuit possessionem, lege, iubemus. in fin C. de Sacrosan. Ecclesiis, not. Barto. in d. §. si uir uxori, minime deberet facere fructus suos. de quo uide per Ias. & Moder. in d. §. si uir.

Quidam passus iniuriam accessit ad iudicem causa accusandi offendentem, & demum non accusauit, sed stetit pro tunc. Quæritur, an possit ulterius eum accusare de illo crimine: uidetur, quod sic, quia non uidetur destitisse, ex quo accusationem non proposuit.

In cõtrarium est ueritas, scilicet quod non potest ulterius accusare. ita tenet Bar. in l. miles. §. socer. ff. de adul. & Ab. in cap. licet. pen. no. de accus. & ibi Fel. & Ana.

Dicit statu, quod mulier non possit contrahere sine consensu propinquorum, quod de proximioribus intelligitur, secundum Bald. in lege, fina. C de uerb signifi. pone, quod proximiores nolint consentire sine iusta causa, an sine eis mulier contrahere possit, uidetur, quod non, quia tale statu, substulit administrationem mulieri, & solemnitas requisita, si omittitur, uitiatur contractus. le. cum hi, §. si prætor. ff. de transact.

In contrarium est ueritas, nam si proximiores nolunt consentire, debet iudex alios subrogare loco ipsorum, ut not. Bald. in lege, uiduæ. C. de nup. Alexand. plene, in lege, si cum dotem. § eo autem tempore. ff soluto matrimo. & ibi etiam Bar.

Item potest ipse iudex præstare suam authoritatem, seu decretum, in contractu, in locum non consentientiũ, & ualebit contractus, ut no. Bald. in rubrica. C. de contrahen. empt. in pen. q. & in lege prima, & l. in copulandis. C. de nup. & in cap. 1. in prin. de consuetud. recti feudi. Si tamen consanguinei uiderunt contractum esse mulieri damnosum, & ob hoc nollent consentire, possunt tunc appellare a consensu, & decreto iudicis.

Ita pulchre dicit idem Bald. in le. 1. colum. fin. C. qui admitti. & Alexand. in addit. ad Bald. in d. l. 1. C. de nuptiis. Eodem modo, quando consanguinei essent in partibus remotis, potest iudex in locum absentium consentire, & ualet contractus. ita dicit idem Bald. in le. transactione, in fin. C. de transf. An autem consanguinei possint præstare huiusmodi consensum per procurato. dic, quod non, secundum Bald. in d. le. 1. C qui admit. col. fi.

Quidam emit scienter rem prohibitam alienari, puta rem dotalem uel feudum, & stipulatus fuit de euictione expresse. Quæritur, an euicta re teneatur uenditor saltem ad restitutionem precii, uidetur, quod sic, nam licet emens scienter non habeat recursum de euictione, tamen secus est, quando fuit expresse stipulatus, ut in l. si fundum. C. de euicti.

In

In cõtrarium est ueritas, scilicet, quod uenditor ad præcium non teneatur, & quod dici ur in d.l.si fundum, habet locum, quando uenditur res aliena, quæ non prohibetur alienari.l.rem alienam. ff de contra.emp.secus in re aliena prohibita. Ita no.dicit Iuno.in c.cum cõtingat.colum.18.de iureiur.& And.de Iser. in c.1.in prin.de inuest. de re alie.fact. & glo.in cap.Imperialem, in princip.in uersicu.bona fide.de prohi.feud.alie.per Fred.

Stante statuto, quod extantibus masculis fœminæ non succedant, dubitatur, quanota erit legitima filiorum, si forte essent tres masculi, & tres fœminæ: nam si fœminę computantur in numero, erit semis: si uero non, erit triẽs. Iuxta auth.nouissima.C.de inoff.testamento. Et uidetur dicendum, quod fœminæ nõ computantur in numero, quia per statu. uidentur exclusæ, unde desinunt esse suę patri, secundum Bar.in l.1.§.sciendum. ff.de suis,& legi.legitima ergo filiorum erit triens. uide Capi.in decis.cons.Neapoli.158.& Matthe.in consti.in aliquibus.in 5 no.in 13.q.

In contrarium est ueritas, quia cum tale statu.est inductum fauore filiorum, non debet in eorum odium interpraetari.l.quod fauore.de legi.C.unde fœminæ computantur, & sic legitima filiorũ erit semis. Ita tenet Pau.de Cast.in cõs. 52.uolum.1.& circa hoc uide Ange.in §.si.in fi.insti.de inoff.testa. in simili q. & Fran.Cur.consi.5.

Filius uiuo patre liberauit eius debitorem, deinde mortuo patre, sibi successit ut hęres. Quæritur, an teneatur habere ratam dictam donationem, quę patri præiudicare non potuit, videtur, quod sic, quia ius superueniens filio debet ualidare actum præcedentem, per ea quæ not.Barto.in l.cum uir.de usucap.

In contrarium est ueritas, quod sicut talis liberatio non præiudicat patri, ita etiam neque filio hæredi. ita tenet Ias. per plura in l.si filius.C.de pact.ubi plures allegat.

Testator possidebat rẽ alienam iusto titulo,& bona fide,& sic erat in actu usucapiendi,& mortuus est, hæres adimpleuit usucapionem, quæritur, an possit ad illam rã agere petitione hæreditatis, iuxta l.non tantum.ff.de per.hęre. Et uidetur, quod sic, nã per eam defunctus habebat publicianam.

In contrarium est ueritas, quia talis res non uenit petitione hærere. ex quo nunquam fuit in dominio defuncti, sed solum hęredis, unde hęres debet agere rei uendi.non autem peti.hære.alias succumbit.tex.est & ibi Barto.Bal.& Doc. in d.l.& non tantum.§.quod si.pro emptore.ff.

Testator legauit fundum Titio in graui infirmitate existenti, & substituit sibi per hæc uerba, si Titius moriatur, legatũ ueniat ad Mæuium. Titius conualuit ex illa infirmitate, deinde ex alia infirmitate mortuus est. Quęritur, an Mæuius succedat in legato? uidetur, quod sic, quia indefinite locutus est, si morietur, non constringendo se ad illam infirmitatẽ.

In contrarium est ueritas, quia ex quo tempore legati erat infirmus, censetur testator cogitasse de illa infirmitate, & non de alia, tex.& glo.est in l.alumnę.ff. de ali.lega.

Quidam contraxit cum minore,& dubitans ne minor per resti.in integ. contractũ rescindat, uult agere cõtra ipsum, ut contractum approbet, uel reprobet, ne diu maneat in suspenso, an possit: uidetur, quod non, quia nemo inuitus cõpellitur agere, nec iure suo priuari, nec illi renunciare, nam si habet quadrienniũ, ut l.fin.C.de tempor.in integ.restit.non debet ante tempus molestari.

In contrarium est ueritas, quo casu si approbat, perdit beneficium resti. in integr.ita terminis tenet Bar.in l.Iulianus. §.si quis.el 1.ff.de actio.empt.

Iudex protulit sententiam, & in ea se fundauit super quadam scriptura nominata in actis, sed non producta, ad quam se retulit, & secundum eam pronunciauit. dubitatur, an talis sententia ualeat: uidetur, quod non, quia iudex debet iudicare secundum allegata,& probata. l.illicitas §.ueritas.ff.de officio praese.& scriptura ad hoc ut probet, debet in actis

produci

produci re, & uerbo, secundum Bald. in l. quotiens. §. fi. ff. de proba. alias iudici non creditur, nisi liqueat ex actis. c quoniam contra de proba.

In cõtrarium est ueritas, quod immo talis sententia ualeat, quia iudex potest moueri ex scriptura non producta, ita tenet Ale. in l ait prætor. § 1. ff. de re iudi. colum. 3. & Fel. in cap. cum uenerabilis. colum. 11. de excep. ubi plus dicit, quod iudex potest moueri ad sententiam, ex confessione facta per partem, uiua uoce, licet non appareat ex actis.

Ita tenet Bald. in l. 1. colum. fin. C. de manu. uind. Non obst. cõtraria, quia probationes non sunt de substantia sententiæ, & ualet sine probationibus. ita per Ale. in d. §. 1. per l. posthumus §. si quis ex his. ff. de inoff. test & l. cum putarem, ff fam. er. & tenet Fel. ubi supra, & Bald. in l. cum & minores. colum. 2. in fi. C. si aduer. rem iudi. & Ale. in l. prolatam. C. de senten.

Fuit accusatus uel inquisitus quidam, quod blasfemauerit Deum, & fuerunt contra eum examinati nonnulli testes, accusatus uolebat eos repulsare pro sui defensione: dubitatur, an possit: uidetur, quod sic, per tex. in c. præsentium, de testi. & in cap. pręsentium, eo. ti. in 6. ubi generaliter permittitur repulsa testium. Item hoc fit ad defensionem, quæ nemini est deneganda, ut habetur in cl. pastoralis, de re iudi.

In contrarium est ueritas, quia blasfemanti non conceditur repulsa, & in sui odium omnis defensio tollitur. ita tenet Par. in tract. sind. uers. condemnatio. col. 4. in fi. sicut dicimus in crimine lęsę maie. ut no. Bar. in l. in quęstionibus. ff. ad le. Iul. maie.

Aliquis stetit ad seruitia alicuius, in eius domo morando, & ibidem alimenta capiendo, nec fuit facta aliqua promissio de salario. Quæritur, an possit petere aliquid pro seruitiis, uidetur, quod sic quia nullus labor debet esse irremunerratus. l. pe. §. illo. C. de necess. ser. & in l. fi. ff. de actio. & obli. facit glo. in l. excepto. C. loca. tenet Bald in l. præcib. col. 4. C. de imp. & aliis subst.

In contrarium est ueritas, scilicet quod nullum salarium petere potest, si nõ conuenit de eo, nam seruitia præstita compensantur cum alimentis ita in terminis tenet Pau de Cast. consi. 346. uolum. 2. Bald. in consi. 256. in fi. uol. 3 Cecius, in consi. 132. in fi.

Mutuaui Titio centum, ex quibus emit quosdam pannos, uel merces, uel fundum, dubitatur an illę res emptę ex mea pecunia sint mihi tacite hipothecatæ, ut aliis creditoribus pręferar; uidetur, quod sic, per glo. in auth quo iure. C. qui pot. in pi. ha. quam sequitur Ale. in le. si cum dotem. §. fi. col. fi. sol. mat. & Ias. in l. creditor, si cer. pet.

In contrarium est ueritas, quod non sint hipothecatæ. tex. est & ibi Bald. in l. quamuis, la tertia. C. de pigno Non obst. contraria, quia loquũtur, quando expræsse datum esset mutuum ad hoc pro illis rebus emendis, quia tunc sunt tacite hipothecatæ, secus quando datur simpliciter, sicut dicitur, quando mutuatur expresse pro refectione domus, uel nauis, quia tunc est tacite hipotaccata, ut d. le. creditor, & l. 1. in quibus causis pign. tacite contra. & mutuans iure præfertur creditoribus, etiam anterioribus. l. interdum, & ibi glo. ff. qui pot. in pig. ha. secus si quis mutuat pro faciendo domum de nouo, quia non habet hipothecam, ut est glo. in d. l. interdum. Ias in d. lege, creditor, & Barto. in le. quod quis, de priui. credi.

Habens immunitatem a collectis uel priuilegium exemptionis, si scribitur in libro soluentium collectas, & scit, & non contradicit, an, quando impetitur, ut soluat, possit allegare suum priuilegium exemptionis, uidetur, quod sic, quia priuilegium nõ perditur minore tempore decem ann. saltem per ea quę not. Bartol. in l. fi. in fi. ff. de const. prin.

In contrarium est ueritas, quia eo ipso quod scit, debet intra decem dies appellare, alias priuilegiũ sibi nõ prodest, & tenetur soluere. ita singulariter dixit Ang in l. 1. § si quis tutor. ff quando appel sit, & illum tex. & dictum sequitur Ale consi. 101. col. 6 uol. 1.

Testis cum iuramento posuit se scire, quod Titius mutuauit Sempronio centum:

tum, non deposuit aliquid in causa scientię, quia non fuit interrogatus, deinde repetitus dixit, se non uidisse fieri dictũ mutuum, nec pręsentem fuisse in eo, uerũ ita credit pro certo, & uehementer opinatur, ex quo ita fertur per ciuitatem, uel ita audiuit a personis fide dignis. Dubitatur, an iste testis sit periurus. Et uidetur, quod sic, nam testis debet deponere de eo, quod sensu percipit, uidelicet per alterum ex quinque sensibus. le. qui testamento. §. fin. ff. de testam. & ibi Bar. & in l. 1. colum. 3. ff. si cert. petat. & Ale. in consi. 132. colum. pen. uolum. 5. unde quia deposuit se scire mutuum, quod non uidit, & talis actus non potest percipi, nisi sensu uisus, sine dubio est dicendum, quod sit periurus, & puniri possit.

In contrarium est ueritas, quod non sit periurus, nam licitum est testi etiam assertiue deponere cum iuramento illud quod non uidit, sed uehementer opinatur, uel audiuit dici ab aliis. ita tenet Archi. & ibi Gemi. in cap. beati, 2. q. 7. per tex. in cap. Iulianus. 15. q. 3. Ias. in le. certum. colum. fin. si cer. pet. nam scire, non solum dicitur quis, quod uidit, sed etiam quod uehementer opinatur. ita Bald. in l. si quis extraneus. §. sciendum. in fin. de acqui. hęred. & glo. in l. Pantonius §. rei perduellionis. ff. eod. tit. Sed contrarium in hoc sensit Barto. in l. qui bona. §. si alieno. ff. de damn. infect. colum. fin. ubi dicit, quod in teste uerbum, scire, accipitur, pro ueritate, non autem pro uehementi opinione, & ita tenet Ale. in le. 1. colum. 7. ff. si cer. pet. Vnde puto concordari posse, quod in criminalibus si ageretur contra testem de falso, pro ut in casu proposito, procedat opi. Archi. quia uerba impropriantur, ut saluetur dictum testis, ne in falsum incidat, per ea quæ not. Roma. in consi. 301. colum. 1. & Fel. in cap. cum tu. de testi. Sed in ciui. ad sciendum, an testis probet, uel non, teneo opinio. Barto. & Alexand. quod eius dictum per uerbum, scire, pro ueritate accipiatur.

Testis examinatus in aliqua causa, deposuit falsa, iudex sine accusatore inquirit contra eum, & conuincit ipsum de falso, quęritur, an puniatur pœna ordinaria legis corneliæ, uidetur, quod sic, per l. eos. ff. de fals. & per l. qui falsa. ff. de testi. ubi testis falsum deponens, punitur l. Cor. de falsis.

In contrarium est ueritas, scilicet, quod talis testis puniatur solum pœna extraordinaria, ad arbitrium iudicis, & contrarium procedit, quãdo procedit per accusationem. ita singulariter dicit Ang. in §. & licet, in auth. de testi. per glo. in d. le. qui falsa, & glo. in l. nullum. C. de testi. ubi hoc clare probatur, quod no. pro limitatione consti. reg. eos qui scienter, quam punitur ad mutilationem manus, & sic hæc uidetur pœna ordinaria, nam illud procederet, quando accusatur, secus si inquiritur ex officio, & ita dicit se obtinuisse in facto, circa interpretationem statuti, Bertachi, in suo repertorio, in uer. falsitas, in uer. 37.

Clericus conuenit laicum in iudicio seculari, fuit lata sentẽtia contra clericũ, qa cõuẽtus fuit absolutus, & iudex laicus condemnauit clericum in expensis, an talis condemnatio ualeat, & uidetur, quod non, quia clericus non potest per iudicẽ laicum condemnari. c. si diligenti, de foro compe. immo iudex laicus, qui condẽnat, debet excommunicari. ca. nullus, & ibi per Fel. eo. ti.

In contrarium est ueritas, quia ista condemnatio uenit accessorie ad causam principalem, unde sicut permittitur absoluere laicum in causa principali, ita etiam condemnare clericũ in consequentiam ad expensas. ita tenet Inno. in cap. at si clerici, & ibi Fel. colum. 6. in fin. de iudi.

Custos animalium dat damnum in pratis alienis, immittendo animalia in eos, uel per negligentiam patiendo animalia ingredi. Quæritur, an teneatur dominus animalium, uidetur, quod non, quia ipse hoc non mandauit, nec cõsensit, nec tenetur dominus regulariter ex delicto famuli. l. 1. §. familiæ, & ibi Barto. ff. de publi.

In contrarium est ueritas. scilicet, quod dominus teneatur ad emendam damni, propter eius malam electionem, quia sibi imputatur, cur talem custodem elegit. ita

ita tenet Aug. de Are. institutio. si quad. pauper. fec di. col. 2. per le. si seruus. §. si fornacarius. ff. ad l. aqui. facit glos. fin. in l. iubemus. C. de ero. mili. an. la 2. libro duodecimo, & de contentis in hoc singulari uide Barto. in l. nequid. ff. de incen. rui. nau. & glo. in le. utique. §. cul pa. de rei. uendic. & Barto. in lege, debet. ff. nau. caup. & stab. Nec obstat contrarium, quia quando famulus delinquit in officio, ad quod præponitur, tenetur dominus, ut dicit Barto. in d. §. familiæ.

Iudex fecit praeceptum litiganti in iudicio, quod debeat respondere positionibus aduersarii, & quod dicat uerum, alias si falsum dicet, puniet ipsum in centum aureos, uel habebit positiones pro confessatis. Quęritur, an si contingat falsum respondere, possit iudex pœnam comminatā exigere, uidetur, quod non, per ea quæ habentur in tit. C. commina. episto.

In contrarium est ueritas, scilicet, quod pōt pœna exigi, & hoc tenet Bar. in terminis in lege, ius alimentorum. §. sed si non constat. ff. ub i pup. edu. debeat. quod no. ad faciēdum puniri cauillosum calumniatorem.

Quidam litigator habeba instrumentum faciens pro uictoria suæ causę, noluit illum præsentare in princip. litis, sed distulit usque ad fin. & postea ipsum prę sentauit: dicit aduersarius, si tu præsentasses instrumentum ab initio, ego nō litigassem, nec fecissem tot expensas, quibus me fatigasti, unde peto, quod non audiaris, nisi refectis expensis. Quæritur quid iuris? Et uidetur, quod non teneatur: nam de iure permittitur sibi usque ad conclusionem producere instrumentum. capitulo, cum dilectus, de fi. instrumen. unde quia fecit lege permittente, non meretur pœnam. l. Graecus. C. de adult.

In contrarium est ueritas scilicet, qd' teneatur ad expensas, si potuit ab initio causæ prę sentare, & dolose distulit, ita dicit Fel. in cap. exceptionem. columm. penu. de exceptio. referendo Bald. per illum tex. ibi ubi plus dicit, quod iste aduersarius succumbens, non tenetur ad expensas, nisi a tempore prę sentati instrumenti. idem habet locū in eo, qui opponit aliquam exceptionem peremptoriam in fine causæ, quam poterat opponere ab initio, quia non auditur, nisi refectis expensis, secundum Fel. in d. ca. & Bald. in l. cogi. colum. pen. C. de peti. hæred. & sic not. casum in quo uictor ad expensas condemnatur.

Promissio facta pacto nudo, si ex non obseruantia ipsius paratur aliquod damnum ei, cui facta est, an producat actionem. uidetur quod non, quia ex pacto nudo non oritur actio lege, iurisgentium. §. nuda, & §. quinimmo, & §. igitur. ff de pactis.

In contrarium est ueritas in casu proposito scilicet, quando is, cui factum est pactum, pateretur damnum. ita tenet Barto per illum text. in lege, eleganter. ff. de dolo. §. seruus, & Alexan. in lege, si conuenerit. colum. 2. ff. de iuris. omn. iudi. & ibi Socc. colum. 5. declarant, de quo interesse intelligatur, & Decius, in cap. 1. colum. 3. in fi. de iudiciis.

Delegatus procedit in causa post datam rescripti interrogatorii antequam rescriptum sibi præsentetur, deinde pendente processu præsentatur sibi rescriptum. Quæro, utrum processus antea factus, ualeat. Et uidetur, quod sic, quia per rerum naturam erat certum post datam rescripti, & si aliquid dubium haberet processus, est sublatum per productionem rescripti postea factam, quæ uidetur omnia ratificare.

In contrarium est ueritas, quia iurisdictio non acquiritur delegato, nisi a die præsentationis rescripti, unde processus antea factus censetur factus a priuato, & non ualet. ita tenet Bald. in le. cum qui. ff. de iuris. omn. iud. c. & Hosti. in cap. ex quęstione, de restitut. spoli. & Phi. Decius in cap. super, el secundo, in ultimo. not. de appella. & Fel. in cap. si citatus. colum. 8 de rescriptis.

Maritus obligauit se cū iuramēto, & pœna, curare & facere, ita quod non ex cuseum fecisse suum posse, quod eius uxor habeat renūciare bonis paternis, &

maternis, tandem, fecit omnem suum conatum, sed uxor non uult renuntiare: an teneatur ad pœnam? Videtur, quod sic, ex eo, quod promisit se curaturũ, & facturum, maxime stante iuraméto, quod importat illam clausulam, de qua in l. stipulatio ista, & ibi per Bart. Ale. & Doct. de uer. obli.

In contrarium est ueritas, s. quod si probat fecisse omnem suum conatũ, non tenetur ad pęnam, nec est periurus, & ita fuit decisum, in decis. 293. consilio Neap. difficultas enim a pœna, & a periurio excusat, ut ibi dicitur, & consuluit Fran. de Are. in consi. 142 facit glo. in l. qui autem. de constit. pe. ubi promittens se curaturum, promittit factum suum, non alienum.

Debitor obligauit creditori generaliter omnia bona sui, & deinde post certum tempus emit a Titio unum fundũ, habita sibi fide de precio, creditor agit hipothecaria tanquam sibi hipothecato uigore generalis hipothecę, concurrit uẽditor, & dicit se habere tacitam hipoth super eodem fundo, ex quo preciũ non fuit sibi solutum. Dubitatur, quis erit potior, uidetur, quod uenditor præferatur: nam donec pretium sibi soluatur, uidetur habere quasi pignus in re uendita, & potest eam retinere l. Iulianus. §. offerri. ff. de acti. emp. unde ipse primo debet satisfieri. Ita Bal in l pro debito. C. de bo. auth. iu.

In contrarium est ueritas, quod creditor uigore anterioris hipothecæ præferatur, nec est uerum quod uenditori sit tacite hipothecatus, immo nullam habet in eo hipothecam. tex. est in l. quidam fundum. ff. de in rem uerso. & Ita tenet Bal. in l fi. C. commoda. & in l. in rebus. col. 2. C. de iure doti. & Ias. in l. creditor, la 1. ff. cer. pet. Bar. & Ale. in l. si cũ dotem. § fi. sol. mat. Hoc tamen fallit, quãdo uenditor fecisset sibi obligari dictum fundum, quia tunc præfertur creditori anteriori, per text. in l. licet, & ibi Ang. Qui poti. in pig. hab. & tenet Frã. de Cur. in addi. ad Ale. in d. §. fi. & ita per d. l. licet, limitatur l. si generaliter. C. qui poti. in pig hab. ubi dicitur, quod creditor habẽs generalem anteriorem hipoth. præfertur posteriorem specialem habenti. Non ob. §. offerri, quia loquitur ante traditam rem emptori, & sic non erat translatum dominium. Non ob. dictum Bal. in d. l. pro debito, quia reprobatur communiter, secundum Ias. in dicta le. creditor.

Dicit ritus magnæ curiæ, quod quando instrumentũm est liquidum, & iuratum, potest creditor carcerari facere debitorem, donec soluat. Quæritur, an possit impedire cadauer debitoris defuncti, ne sepeliatur, uigore dicti instrumenti donec fuerit sibi solutum, per tex. in authen. ut defunctæ. seu fun. ubi clare deciditur, quod creditor non potest pro debito iniuriam aliquam corporib. debitorum defunctorum inferre, facit tex. in l. fi. C. ad l. Iul. ad mate.

In contrarium est ueritas, quod ubi extat statutum, quod uigore instrumenti debitor carceretur, potest etiam eius corpus sequestrari, donec sibi soluatur, & contrarium procedit de iure communi, secus autem de rigore statuti. Ita tenet Ang. in d. ti. defunct. seu fune. in prin. & glo. & Archi. in c. sunt quorum. 2. q. 6. & Ant. de But. in cap. ex parte, cl 2. de sepul. & Car. Ale. in c. qua fronte. col. 2. de appel. & Luc. de pen. in l. Circensium, in fi. de decu. lib. 10.

Quidam uendidit unum territorium confinatum cum expræssione confiniũ, declarando seu demonstrando, quod erat decem iugerum, deinde apparuit, quod erat quindecim, an illa quinq; sint uenditoris, ita ut non censeãtur uendita, uidetur, quod sic, quia uenditio est taxata ad certum numerum iugerum, unde quicquid est ultra numerum, debet esse uenditoris. l. Rutilia Polla. ff. de contra. emptio.

In contrarium est ueritas, quia quicquid est intra fines expressos, censetur uenditum & maxime si precium correspondeat ualori totius rei, ut est dec. 8. consi. Neap. Unde distinguendum est, an uenditor incepit a numero uel mensura, dicendo, uendo tibi decem, iugera terræ, existentis iuxta tales fines, quæ est decem iugerum, & tu e secus, ut in casu nostro, quia illa falsa demonstratio non

uitiat

uariat. Ita in terminis decidit Bal. in rub. C. de contra. emp. col. fi. & Pau. de Cast. in l. si Iulianus. §. si Titius fundum. ff. de act. emp. & in d. decis. 68.

Prælatus aliquis, uel ecclesia concessit rem in emphiteosim, finita emphiteosi res ad prælatum reuertitur, qui uult eam alteri concedere, sed ille, cui fuit primo concessa, petit sibi eam renouari pro æquali pretio. Quæritur, an teneatur prelatus potius primo, & eius descendentibus, quam alii extraneo concedere, uidetur, quod non, per tex. in l. ne cui. C. loca. l. dubium. C. de contr. emp.

In contrarium est ueritas, quod tenetur, scilicet primo cōcedere, alias potest appellare. Ita tenet Lud. Ro. in cōs. 22. col. pen. & Bar. in l. 1. ff. de priui. credi. & l. 1. §. permittitur. ff. de aqua quoti. & æsti. ad quod facit glos. in cap. bonæ, in uer. in tanta, de postu. præla. quæ dicit, quod ille, qui potest habere gratiam, potest appellare, si sibi non concedatur.

Agitur contra debitores daciorum, & collectarum, iudex uult procedere de plano, & uia executiua, & sine citatione. Quæritur, an possit, & uidetur, quod nō, quia ab executione non est inchoandum. l. 1. C. de exe. rei iudi. Item citatio nemini tolli potest, cum sit defensio, ut in cle. pastoralis. de re iudi.

In contrarium est ueritas, ut expresse tenet Bal. in cons. 454. incip. licet, uol. 3.

An instrumentum, in quo sunt descripti testes inhabiles, & non fide digni, plene probet, uidetur, quod sic, quia testes instrumētarii censentur approbati a partibus per rogationem, ut in glo. in uer. suppliciis. §. si uero non huiusmodi, in auth. de testi. & no. Bal. in l. parētes. col. 1 C. de testi. & Bal. in l. ad testium. col. 2 §. 1. ff. de testa.

In cōtrarium est ueritas in regno per consti. instrumentorum robur, quæ requirit, quod testes sint probatæ, & bonę opi. unde debent esse omni exceptione maiores, alias instrumentum nō probat, & potest hæc exceptio opponi etiam ad impediendam executionem instrumēti, secundum formam ritus, pro ut declarat Matt. de Afflic. in d. const. instrumentorum robur. col. 9.

FINIS.

EXPLICATIONES,

SEV DECLARATIONES VARIAE,

EIVSDEM D. ROBERTI MARANTAE,

Ad diuersas leges, & paragraphos. Et primo ad l. si is qui ducenta. §. utrum. ff. de reb. dub.

EXPLICATIO.

PRæmitte, quod si stipulatio incipit a præcedēti dispositione alternatiua, & sequitur conditio pœnalis alternatiua, tunc sufficit unū impleri ut pœna euitetur; sed si incipit a dispositione copulatiua, & sequitur cōditio pœnalis alternatiua, utrūque impleri debet. Idē si incipit a præcedēti cōditione alternatiua, quia utrūque impleri debet, ut sup. ea. l. §. cū ita, & ibi glo. Et si dicis, q ad ueritatē alternatiuæ &c. sed uno impleto est factū illud, aut illud, ergo dē pœna cessare: dico, retorquēdo idē qa cōditio dictat, si illud ad illud factū ñ fuerit, &c. unde uno impleto, & alio nō, uerū est illud, aut illud factū non esse, & sic est purificata conditio pœnalis, ergo pœna solui debet. Scd'o præmitte, q ad ueritatē alternatiuę sufficit unā partē esse ueram, ut tota oratio reddatur uera; ad ueritatē copulatiuæ debet utrūque esse uerū, in tantū, q si unū est falsum, tota oratio redditur falsa; primū probatur hic in uer. q quāuis, usq; ad uer. sicut. 2. probatur in d. uer. sicut. Tertio p̄mitte, q alternatiua æquiparatur particulari, & propterea ĩ ea sumitur significatio ex aliquo .s. ex aliquo mēbro ipsius alternatiuę nō ex utroque, sed copulatiua æquiparatur uniuersali, ideo sumitur ex uniuerso, & sic ab utroq. ut hic in uer. quia cū, & uer. sicut, usq; ad uer. animaduertēdū, unde ĩ alternatiua, si unū factū nō est, pœna cōcepta cōmittitur, si uerbis negatiuis cōcepta in cōiūctiua, si utrūque factū nō est, committitur pœna: & sic recte considerando idem est in effectu in utraq. quia semper ad euit. ā pœnā debet utrūque impleri. Sed nō capitur diuersimode, qa in alternatiua sumitur ex aliquo nō adimpleto, quo casu nihil adimpletum ur, quia tota oratio uerificatur negatiue, uno negatiue uerificato: sed in cōiunctiua sumitur ex utroque nō adimpleto, & idem est effectus. Quarto præmitte. q si dispositio cōcipitur negatiue, sequente postea cōditione pœnali alternatiua, neutrū dēt fieri, ut euitetur pœna: sed si præcedat dispositio affirmatiua, dēt utrūq. fieri ut euitetur pœna, & in 1. casu fit cōditio per hęc uerba, si illud aut illud factū nō fuerit: in 2. casu fuit facta cōditio per uerba, si qđ eorū factū nō fuerit, &c. ut hic, & in effectu idē est sēsus qualitercūq. fiat cōditio, qa 1. neutrū fieri dēt p uerba negatiua, in 2. utrūq. p uerba affirmatiua: unde recte cōsiderādo hęc differētia cōdōnis stat potius in uerbis quā in effectu. Pone ergo casū ut in gl. promisisti me nō impedire, & rē a me nō petere, & si illud aut illud factū nō fuerit. i. obseruatū, pmisisti pœnā. Itē pmisisti mihi scribere librū, & fossā fodere, & sic affirmatiue, & si qd eorū factū nō fuerit, pmisisti pœnam, quæritur quō differāt ista duo. Rñdet ad 1. q quāuis altero facto, ut quia me tātū non impedis, uerificatū sit, te illud aut illud fecisse, ut p hoc uideatur dicēdū te euadere pœnā, qa ad ueritatē alternatiuæ, nō ideo tñ uerū nō erit, te hoc aut illud nō fecisse, quia ad ueritatē alternatiuę &c. sed pœna tūc irrogabatur, qñ illud aut illud nō fecisses, sed faciēdo unū tātū, uerū est q illud aut illud nō fecisti, ergo incidis ĩ pœnā, & sic ē uerū utrūq. cōtrariū. s. te illud aut illud fecisse, & te illud aut illud nō fecisse, & possunt hæc stare simul, qa orō sumitur ex aliquo, uñ sufficit unū esse uerū, ut tota orō sit uera, sicut duæ orōnes con-

contrariæ possunt ambæ esse falsæ, ut si dicatur, omnes puberes, &c. uel omnes impuberes &c. quia in utraque est unū falsum, & totam orationem reddit falsā, quia tunc sumitur ex uniuerso, idest ex oratione uniuersali.

In uer. animaduertendum, ponitur decisio quęstionis, scilicet quod debemus animaduertere, qualiter sit concepta cōdictio pœnalis, quia si per hęc uerba, si illud aut illud factum non fuerit, habemus quærere, an aliquid factum non sit, scilicet ut euitetur pœna, & hoc præcedente oratione negatiua, effectus est, ut neutrum fiat, ut pœna euitetur, idest ut me non impedias, nec rem petas. In secundo casu, ubi est dictum, scilicet si quid eorum &c. pręcedente oratione affirmatiua, effectus est, ut utrumque fiat, ut euitetur pœna: nec in primo prodest aliquid non fecisse, si aliquid factum sit, idest nō sufficit obseruare unum, scilicet me non impedire, si aliud obseruatum non sit, quia rem petisti a me, nam ex hoc solo committitur pœna, quia sumitur ex aliquo scilicet ex hoc membro non obseruato, nec in secundo prodest aliquid fecisse, ut quia librum scripsisti, si aliquid factum non sit, ut quia fossam non fodisti, quo casu ex hoc ultimo committitur pœna, quia uerum est quid eorum factum non esse.

In uer. proinde, facit ex hoc cōsequētiam ad aliud exemplum, ut si iudex inquirat contra aliquem de furto, adulterio, & homicidio, & interroget eum, fecisti quid eorum, quæ obiiciuntur tibi, ille respondet non, perinde est ac si uniuersaliter respondisset, nihil eorū feci, quæ mihi obiiciuntur, & sic illa particularis negatiua æquiparatur uniuersali negatiuæ, sicut quando dicitur, si quid eorum, &c. nam uno non facto, habetur ac si nihil sit factū, & sic ęquiparātur similiter uniuersaliter negatiuę ad pęnā cōmittēdā.

Casus in l. Periculi pretium. ff. de nau. fœno.

PRimo pro intelligentia est præsupponendum, quod usuræ centesimæ dicūtur illæ quę finito anno ascendūt ad summam sortis, & istarū usurarū stipulatio permittitur, quando creditor recipit in se periculum pecunię, ut quādo summus in pecunia traiectitia, i. quę p mare portatur. Ita hoc declaratur in l. eos. §. 1. & ibi glo. in uer. tertiam. C. de usur.

Secundo est præmittendum, quod usuræ non debentur regulariter pacto nudo, nisi per stipulationem l. quamuis. C. de usur. Hoc tamen fallit, quando quis recipit usuras, ut pretium periculi, ut hic, & quando sumus in pecunia traiectitia, quia tunc solo pacto debentur l. in quibusdam, & ibi glo. ff. de nau. fœno.

Tertio præmitte, quod in contractib. in quibus habet locum cōdictio ob causam, non consideratur istud pretium periculi, nec permitti tur ista stipulatio usurarum centesimarum, qui si ille, qui accipit pecuniam, implet ex parte sua, cessat repetitio tanquam causa secuta, non propter susceptionem periculi, ut not. glo. hic, si autem non implet, habet locū cōdictio ob causam ad repetendum sortem traditam.

Quarto præsuppone, quod quando aliquid est traditum ex donatione causa mortis, si donans moritur remanet irreuocabiliter pœnes donatarium, si uero conualescit, & tunc habet condictionem ob causam ad repetendum illud donatum. Ita probatur in l. si alienam, & ibi glo. & in l. qui mortis, & in l. senatus. §. 1. ff. de do. causa, item. His præsuppositis pone sic casum. Mutuaui tibi pecuniam cum hoc pacto, ut si nauis ex Asia uenerit, pecunia sit tua irreuocabiliter & sic non tenearis mihi restituere eam, si uero non uenerit, tenearis mihi restituere pecuniam una cum usuris centesimis, an ualeat tale pactū. Et dicitur, quod sic, quia creditor suscipit in se periculum in casu, quo nauis ueniret quæ cōdictio dicitur pœnalis quia si exeat, affert pœnam creditori, ex quo pecuniam amittit, si non exeat, affert pœnam debitori propter usuras centesimas quas soluit, unde illæ usuræ dicuntur pretium periculi, & ideo permittuntur creditori ad instar pecuniæ traiectitiæ, & hoc permittitur, dummodo in aliam speciem contractus

nō cadant, ideſt dummodo ex tali conuentione non reſultet aliquis contractus ex illis, ex quibus naſcuntur condictiones, ideſt actiones perſonales ad repetendum, prout eſt cōdictio ob cauſam, ut ſi do tibi pecuniam, ſi ſeruū manumittas, uel ſi capitolium non aſcenderis, quaſi uelit dicere, in iſto caſu non conſidera- periculi pretium, nam ſi tu adimples tur ex parte tua, ego nō habeo repetitionem tanquam cauſa ſecuta, & non propter periculum, ſi uero non imples, habeo cōdictionem ob cauſam, ad repetē dum, & ſic tunc ſentit iuriſconſultus, ꝙ non ualeret hoc pactum uſurarum centeſimarum. Idem etiam ſi dono tibi cauſa mortis pecuniam, ut ſi moriar, ſit tua, ſi uero conualuero, reſtituas mihi, nam tunc minime conſideratur periculum, quia ſi ego morior, erit tua ex cauſa donationis cauſa mortis: ſi uero conualuero, habeo cōdictionem ob cauſam ad repetendum per iura præallegata.

Dei nde ſequitur uerſi. nec dubitabis. Nūc reuertitur ad primum caſum, ſcilicet quando creditor ſuſcepit in ſe periculum, & ponit duo exempla, primum eſt, ſi aliquis piſcator erat erogaturus ad apparatum, puta ad emendum ſibi the- tia, uel alia neceſſaria ad piſcandum, & ego mutuaui ſibi pecuniam ad hoc, cum pacto, ut ſi cepiſſet piſces, redderet mihi pecuniam cum uſura centeſima, ſi uero nihil cœpiſſet, non teneretur mihi aliquid reſtituere.

Secundum exemplum eſt, ſi mutuaui pecuniam atletæ, ideſt alicui pugnatori, qui uolebat ſe exercere in pugna, uel in aliquo duello, cum hoc pacto, ut ſi uiciſſet, redderet mihi pecuniam cum uſura centeſima, ſi uero non uiciſſet; tunc ad nihil teneatur in omnibus iſtis caſibus, ſcilicet in primo poſito in princip. legis, & in iſtis duobus, eſt permiſſa pactio uſurę centeſimæ propter periculum, quod creditor ſubſtinet, & ualet promiſſio, etiam pacto nudo ſine ſtipulatione, licet regulariter ſit ſecus, ut ſupra dixi.

Caſus in l. Octaui. ff. vnde Cognati.

AD intelligentiam præmitte, quod bonorum poſſeſſio, unde cognati, defertur cognatis ſolum, uſque ad ſeptimum gradum, & non ultra l. 1. §. hæc autem. ff. unde cogna. Sed unde agnati defertur bo. poſ. agnatis uſque ad decimum gradum, ut in fi. §. inſti. de ſucceſ. cogna.

Secundo eſt præmittendum, quod agnati poſſunt petere bon. poſ. uſque ad centum dies a die mortis teſtatoris, ſiue defuncti, ut habetur in l. 2 C. qui admit. quibus centum diebus elapſis ſunt excluſi a dicta bo. poſ. & poſſunt uenire per ſucceſſorium edictum, quia ſuccedunt ſibi ipſis, & ueniunt per aliam bonorum poſ. ſcilicet unde cogna. inf. alios centū dies, ut l. legitimis. ff. unde cog quia omnis agnatus eſt cognatus, ſed non e contra l. inter agna os. ff. unde legi.

Tertio eſt ſciendum, quod quando agnati excluſi tempore ut ſupra uel capitis diminutione ueniunt per unde cognati retinent unū priuilegium agnatorum, & alterum amittūt. Priuilegium, qđ retinent, eſt, quia non obſtante, quod ueniant ut cognati, tamen admittuntur uſque ad x. gradum, ſic ut agnati. Priuilegium, quod amittunt, eſt, quia non admittuntur tanquā proximiores, ſed ita demum, ſi non ſit alius cognatus, qui ſit in gradu proximior eis, unde ſi agnatus excluſus, q modo admittitur ut cognatus, ſit in octauo gradu, poteſt admitti ad bonorum poſ. unde cognati, licet cognatus uere, qui nunquam fuit agnatus, non admitteretur, uerum ita demū admittitur, ſi non extet aliquis cognatus, qui ſit in uiciniori gradu, puta in 6. uel 7. gradu, quia tunc talis agnatus per illum excluderetur, & hoc uoluit dicere iſta lex.

Vnde iſtis præſuppoſitis, ſic pone caſum. Quidam fuit mortuus ab inteſtato, ſuperſtite ſibi uno agnato, qui erat in octauo gradu, ad quem de iure fuit delata bo. poſ unde agnati, cum competat uſque ad x. gradum, ut ſupra, & defunctus

non habebat filios, nec alium proximiorem agnatum, iste agnatus fuit capite diminutus uel fuit tempore exclusus a petenda bo. pos. unde agnati, quia passus fuit labi centum dies, uolebat nunc uenire per unde cognati, & sic succedere sibi ipsi, erat dubium, an possit. Ratio dubitādi erat, quod non, quia iste erat in octauo gradu, qui gradus est exclusus a successione cognatorum, iuriscō(n)sultus determinat in cōtrarium. Et sic construe tex. possessio. s. unde cognati, defertur agnato octaui gradus, & si, idest quāuis, nō extiterit hæres iure legitimi hæredis, idest quamuis non potuerit esse bo. possessor legitimus. scilicet per unde agna. Deinde sequitur, ut proximo antē agnato, quamuis extiterit hæres, nō defertur, idest ista bo. pos, unde cognati, non defertur ei, ut proximo agnato, quamuis potuerit uenire ut cognatus, etiā in octauo gradu, quia si reperit aliquem cognatum uiciniorem, puta in 6. gradu, nō admittitur ut proximus, quia ille, qui est in 6. est proximior eo, & excludit ipsum, & ideo iurisconsul. posuit casum in agnato octaui gradus, ut decideret casum magis dubitalem.

Deinde sequitur §. fratris, in quo sic pone casum. Quidam habebat unum nepotē ex fratre præmortuo, mortuus fuit sine filiis, fecit testamentum, in quo instituit illum nepotem, & unum alium hæredem, iste nepos quærebat reducere testamentum ad causam intestati, ad hoc ut ipse solus succederet tanquam proximior, allegauit testatorē patruum suum fuisse mutum, & surdum, & sic nō potuisse testari, unde uolebat petere bo. pos. ut proximus cognatus, quæ debet peti inf. centum dies ut su pradixi; ex die mortis testatoris erant elapsi centum dies, uerū iste nepos se excusabat, & dicebat, quod non habuit notitiam infirmitatis testatoris. s. quod erat mutus, unde uolebat nunc incipere computare centum dies sibi ex die sciētiæ, cum isti dies sint utiles, & non currunt ignoranti, ut d. l. 2. C. qui admitti. dubitatur, an possit. Dicit iurisconsultus, quod non, sed debet sibi computare dies a die mortis testatoris, unde sibi imputet, quare non petiit ante lapsum termini, quia non est uerisimile, quod uoluerit ignorare infirmitatem defuncti, cum sit eius cōiunctus. s. nepos, qui de iure præsumitur scire facta, & infirmitates consanguinei sui.

Ad intelligentiam l. 3. §. Item si rei publica. ff. ad leg. falci.

Tota difficultas huius §. consistit in habendo intellectum, quę dicātur usurę trientes, ideo præsuppono, quod usurę trientes descendunt ab usuris cētesimis, nam usurę centesimę ponuntur ut unum totum supra, quod transcendi nō potest in materia usurarum, unde ponūtur ad similitudinem assis, ut sicut as habet semissem, bessem, & trientem, ita ēt dicimus usuras semisses, besses, & trientes, & omnes dependent a centesimis, sicut ab asse, unde oportet scire, quæ dicātur usuræ centesimæ. Et secundum opi. quamplurium doct. usurę centesimæ dicuntur illæ, quę in termino unius anni ascendunt ad summam sortis, ut sentit glo. in l. eos. in uer. Tertiam. C. de usur.

Et secundum hanc expositionem usuræ trientes comprehendunt tertiam partem centesimarum. s. quæ in tribus annis ascendunt ad summam sortis, & ita hoc exponitur per glo. & Ale. hic, & magis communiter doct. secundū quam expositionem ponitur hic casus, quod testator legauit reipublicæ decē in annos singulos, & dubitatur qualiter debet cōputari hoc legatum quo ad detractionem falcidiæ, & dicitur hic, quod uidetur tātum esse legatum, quātum sufficiat sorti ad usuras trientes eius summæ quę legata est, colligēdas. Vnde uult dicere, quod illud censetur legatum, quod ascēdit ad summam sortis, ex qua possint colligi usurę trientes ponendo, quod summa legata sit quantitas usurarum trientum, & sic ponendo, quod usuræ consisterent in decem, sors esset de triginta, nā de trigiuta percipiuntur decē anno quolibet pro usuris trientibus, quia hæc est tertia pars centesimarum, unde censentur legata 30. in casu proposito, & sic falcidiæ nomine detrahentur septem

cum dimidia quia tanta summa est quae est pars 30. & iste est intellectus gl & Doctor. hic uerū quia iste intellectus caret ratione, & habet multas ll. contrarias, & per hunc nimis grauaretur hæres, quia haberet falcidiam solum pro tribus annis, & non ultra, ideo dominus Soc. hic dedit alium singularem intellectum ad hunc §. & quia nimis obscure loquitur, ideo declarando ipsum una cum isto §. dicendum est hoc modo.

Et primo est aduertendum, quod nō est uerum, quod usuræ centesimæ, sunt illæ, quæ ascendunt ad summam sortis, prout uoluit habere intentum hic § nā uerius quo ad hanc materiam dicūtur illę, q̄ soluuntur ad rō[nem] unicus pro centenario quolibet mense, & ideo cētesimæ dicūtur, quia quolibet mense soluit cētesima pars sortis nomine usurarum, & sic unū pro centenario, secundum quam computationem e[x] uno anno ascendunt ad summam 12 pro centenario. & hoc probatur ex his quæ dicit imperator in authen. de usur. nau. §. 1. ubi dicit, quod usuræ nauticæ soluuntur ad rationem octauæ partis sortis, & sic octaua pars centenarii ascendit ad summam 12. unde illæ possunt dici usuræ centesimæ. s. quando soluuntur 12. pro centenario uno anno, & secundum hoc usuræ trientes consistent in tertia parte centesimarū scilicet in tertia parte 12. unde erunt quatuor unde conclusiue illæ dicuntur usuræ trientes, quādo anno quolibet soluuntur ad rationem quatuor pro centenario Et secundum hanc expositionem potest poni casus, quod circa detrahēdam falcidiā, quando testator legauit x. anno quolibet reipublicę, debet censeri tantum esse legatum, quanta esset sors usurarum trientum, posito quod decem essent usuræ trientes nam si facias computationem ad rationem ducatorum quatuor pro centenario, erit summa ducentorum quinquaginta quo ad detractionē falcidię, unde hæres in effectu detrahet ducatos lx j. pro sua falcidia, quia tanta summa est quarta pars 250. unde si poneres quod bona testatoris non ualerent plus quam 250. tanta erit falcidia & sic in effectu hæres habebit quartam partem bonorum testatoris in casu proposito, tam respectu dominii, quam fructuum, tres autem quartæ iudicantur, ut de rebus reipublicæ, & sic respublica habebit tres quartam redditū dictorū bonorū, & quarta pars erit hæredis. Conclusiue ergo sequitur, quod illa decem legata æquiparantur usuris trientibus, & soluentur tamquam redditus bonorū ualentium ducatis 250. quorum bonorum quarta pars censetur heredis similiter quartam partem fructuū detrahet, & quia tres partes censentur, ac si essent reipublicę, ideo tres partes fructuum habebit respublica, & consequenter illa decem annua, quæ iudicantur, ut de fructibus bonorum hæreditariorum soluentur anno quolibet in effectu, hoc modo scilicet, quia hæres soluet vij. quolibet anno reipublicæ, & secū do detrahet pro falcidia, quam habebit tanquam de fructibus rei suæ, scilicet quartæ partis bonorum testatoris, posito ut supra quod bona ualuissent 250. quando fuerant legata decimo. Idem si testator haberet centum in bonis, & legaret quatuor annua, quia tria tantum solueret, & unum sibi retinere pro falcidia, quia centum essent pro sorte usurarum trientum in quatuor secundū supra dictam computationem, & hęc fuit mens So. & ut magis æquus intellectus.

Ad intelligentiam l. deducta. § nummus. ff. ad Trebel.

Primo p̄suppono q̄ circa imputatione in Falcidiam & Trebll. Ita iura distinguunt, nam in falcidia, quę detrahitur de legatis particularibus, imputātur regulariter ea tantum, quę capiuntur per hæredem iure hęreditario idest ea quæ capit ut hęres titulo uniuersali, non autem ea, quę habet iure legati. le. quod aūt & l. in quartā ff. ad l. falc. Sed in trebellianica imputātur oīa, q̄ capiunt iudicio testatoris, quomodocunque, & sic plus fauetur Falcidię quam Trebell. ut d. l. in quartam, & ibi glo. in uer. à coherede, & Bar. uerum in hoc est differentia, quia q̄n summus i[n] p̄legato, siquidē consistit in pecunia, & tunc totum imputatur in Trebel. siue accipiatur a cohærede,

de, siue de pecunia hæreditaria: si uero consistat in specie, uti n prædio, & tunc pro parte tantum hæreditaria imputatur in Treb. pro parte uero quam percipit a cohærede, non imputatur, ita no. gl. in d. l. in quartam & ibi etiam Bar. & ita deciditur in hoc §. omnimis.

Secundo præsuppone, quod quando testator instituit duos heredes æqualiter, & grauat unũ de restituẽdo suã portionẽ alteri coheredi, accepto uno prædio hereditario, ex hoc oritur duplex fideicomm. unum s. de dimidia parte hereditatis, ad quam tenetur heres cohæredi, & aliud de illo prędio, ad quod tenetur e conuerso ille cohęres cohęredi pro hęreditaria portione. casus est in l. fideicõ. § cum esset. dele. 3.

Tertio pro intelligentia uersi. diuersa, præsuppone, quod quando testator facit duos hęredes æqualiter, omne dominiũ rerum hæreditariarum est eorũ tanquam hæredum pro dimidia, adeo quod adita hæreditate in qualibet re hæreditaria, unus habet dominiũ pro dimidia, & alius pro alia dimidia. l. cum heredes ff. de acq. pos.

Quarto pro intelligẽtia uer. cum autẽ, est tenendũ, quod quando testator facit duos heredes, & uni cohęredi facit prælegatũ de aliqua re hęreditaria, debet illud prælegatum esse tantæ summæ, ut omnino alteri cohęredi, cui nihil est prælegatum, remaneat quarta pars suæ portionis iure institutionis, alias si illud prælegatũ absorberet et quartam partem cohæredis, & sic esset ultra dodrãtem illius portionis, posset cohæres illud legatum diminuere & retinere sibi usque ad quartam partẽ suæ portionis iure falcidię, ut in toto tit. ff. ad l. Falc. Ex quo apparet, quod hoc nomen, falcidia, positũ in princ. huius §. ponitur improprie pro Treb. sed in fine huius §. in ver. cum autem, ponitur proprie pro Falcidia, quę detrahitur de legatis particularib. & sic de illo pręlegato prędiorũ.

His præsuppositis, pono casum, secundum gl. ad hoc ut intelligatur tex. & glo. Testator habebat hæreditatem ualẽtem 40. aureis. instituit hæredem Titium uniuersalem super tota hęreditate, eundẽq. Titiũ rogauit, ut dictam hæreditatẽ restitueret Seio, acceptis a Seio cẽtum uel de bursa ipsius Seii, uel de pecunia hæreditaria, nam in hoc non est differentia, ut dicit alia gl. in uer. rogatur, & etiam Alex. hic. Titius adiuit hæreditatẽ, & restituit Seio, habitis centum aureis secundum dispositionem testatoris, dubitatur, an illos centum aureos computat sibi in Treb. & dicitur, quod sic, nam totam illam pecuniã percipere uidetur iure falcidiæ i. Trebell. iudicio testatoris, perinde ac si de bonis hæreditariis retinuisset quartam partem. & 30. restituisset, unde aliud detrahere non potest.

Sequitur uer. quod tunc quoque, ubi ponitur casus, pone quod Titius, & Seius ambo sunt hæredes instituti æqualiter in dicta hęreditate, & Titius rogatus est restituere Seio partem suam, acceptis quinquaginta aureis, dicit idẽ esse. s. quod dictos quinquaginta aureos computabit sibi Titius in Trebel. & nihil aliud habebit, cum habeat partem quartam suæ portionis, quæ erat 2 [illegible] eorum.

Sequitur uer. si. diuersa, in quo pone casum, retẽto eodem themate quod Titius & Seius sunt instituti hæredes, & in hac hæreditate erat unum prædium ualoris 50. aureorum, grauauit hæredem Titium de restituẽdo portionem suam Seio, retento dicto prædio hęreditario, dubitatur an totum illud prædium debeat sibi imputare Titius in Trebel. & dicit, quod non, quia diuersa causa est prædiorum s. a re cum retentionem s. ex dispositione testatoris pro hæreditaria parte s. quam restituit Titius Seio, quasi dicat, non est ita, quando testator iubet retineri prædia hęreditaria, sicut quando iubet retineri pecuniã. Et ratio diuersitatis est, quia pecunia omnis retineri potest de portione Titius, quasi dicat per pecuniã potest quælibet res æstimari. l. si ita fideiussoren. ff. de fideiuss. unde ille Titius habẽdo quinquaginta in pecunia potest ex ea excomputare in portionem suam. & sic in illis 100. aureis, quos restituit, & potest fingere, quod ab illis detraxit illos 50. aureos, quod non est sic in prædio, nam in eo medietatem habet Titius iure hæreditario, & aliam medietatem habebat Seius iure hæreditario, unde quando

Titius

tum,non deposuit aliquid in causa scientię, quia non fuit interrogatus, deinde repetitus dixit, se non uidisse fieri dictũ mutuum,nec pręsentem fuisse in eo,uerũ ita credit pro certo,& uehementer opinatur,ex quo ita fertur per ciuitatem, uel ita audiuit a personis fide dignis. Dubitatur,an iste testis sit periurus.Et uidetur,quod sic, nam testis debet deponere de eo, quod sensu percipit, uidelicet per alterum ex quinque sensibus.le. qui testamento.§.fin ff.de testam.& ibi Bar.& in l.1.colum.3.ff. si cert.petat. & Ale.in consi.132.colum.pen.uolum.5. unde quia deposuit se scire mutuum, quod non uidit,& talis actus non potest percipi, nisi sensu uisus, sine dubio est dicendum, quod sit periurus, & puniri possit.

In contrarium est ueritas, quod non sit periurus, nam licitum est testi etiam assertiue deponere cum iuramento illud quod non uidit, sed uehementer opinatur,uel audiuit dici ab aliis.ita tenet Archi.& ibi Gemi.in cap.beati,2.q.7. per tex.in cap.Iulianus.15.q.3. Ias.in le.certum.colum.fin.si cer.pet. nam scire,non solum dicitur quis,quod uidit,sed etiam quod uehementer opinatur. ita Bald. in l.si quis extraneus.§.sciendum. in fin. de acqui.hæred.& glo.in l.Pantonius §.rei perduellionis.ff.eod.tit. Sed contrarium in hoc sentit Barto.in l. qui bona. §.si alieno.ff.de damn.infect.colum.fin. ubi dicit, quod in teste uerbum, scire, accipitur,pro ueritate,non autem pro uehementi opinione,& ita tenet Ale. in le.1. colum.7.ff.si cer.pet.Vnde puto concordari posse,quod in criminalibus si ageretur contra testem de falso,pro ut in casu proposito,procedat opi.Archi.quia uerba impropriantur,ut saluetur dictum testis,ne in falsum incidat,per ea quæ not. Roma.in consi.301.colum.1. & Fel. in cap.cum tu.de testi.Sed in ciui. ad sciendum, an testis probet,uel non, teneo opinio. Barto. & Alexand.quod eius dictum per uerbum, scire,pro ueritate accipiatur.

Testis examinatus in aliqua causa,deposuit falsa, iudex sine accusatore inquirit contra eum, & conuincit ipsum de falso,quęritur,an puniatur pœna ordinaria legis corneliæ,uidetur,quod sic,per l.eos.ff. de fals.& per l.qui falsa.ff.de testi.ubi testis falsum deponens,punitur l. Cor.de falsis.

In contrarium est ueritas,scilicet, q̃ talis testis puniatur solum pœna extraordinaria,ad arbitrium iudicis, & contrarium procedit, quãdo procedit per accusationem.ita singulariter dicit Ang.in §. & licet,in auth.de testi. per glo.in d.le. qui falsa,& glo. in l.nullum. C.de testi. ubi hoc clare probatur, quod no. pro limitatione consti.reg.eos qui scienter, quam punitur ad mutilationem manus, & sic hæc uidetur pœna ordinaria, nam illud procederet,quando accusatur,secus si inquiritur ex officio, & ita dicit se obtinuisse in facto,circa interpretationem statuti,Bertachi,in suo repertorio,in uer. falsitas,in uer.37.

Clericus conuenit laicum in iudicio seculari,fuit lata sentẽtia contra clericũ, q̃ conuẽtus fuit absolutus,& iudex laicus condemnauit clericum in expensis, an talis condemnatio ualeat,& uidetur,quod non,quia clericus non potest per iudicẽ laicum condemnari.c.si diligenti, de foro compe.immo iudex laicus,qui condẽnat,debet excommunicari.ca.nullus, & ibi per Fel.eo.ti.

In contrarium est ueritas, quia ista condemnatio uenit accessorie ad causam principalem,unde sicut permittitur absoluere laicum in causa principali, ita etiam condemnare clericũ in consequentiam ad expensas. ita tenet Inno. in cap. at si clerici,& ibi Fel.colum.6.in fin.de iudi.

Custos animalium dat damnum in pratis alienis, immittendo animalia in eos, uel per negligentiam patiendo animalia ingredi. Quæritur,an teneatur dominus animalium, uidetur,quod non, quia ipse hoc non mandauit, nec cõsensit,nec tenetur dominus regulariter ex delicto famuli.l.1.§.familiæ, & ibi Barto.ff. de publi.

In contrarium est ueritas.scilicet, q̃ dominus teneatur ad emendam damni, propter eius malam electionem, quia sibi imputatur,cur talem custodem elegit.

ita

ita tenet Aug. de Are. institutio. si quad. pauper. fec di. col. 2. per le. si seruus. §. si fornacarius. ff. ad l. aqui. facit glos. fin. in l. iubemus. C. de ero. mili. an. la 2. libro duodecimo, & de contentis in hoc singulari uide Barto. in l. nequid. ff. de incen. rui nau. & glo. in le. utique. §. cul pa. de rei. uendic. & Barto. in lege, debet. ff. nau. caup. & stab. Nec obstat contrarium, quia quando famulus delinquit in officio, ad quod præponitur, tenetur dominus, ut dicit Barto. in d. §. familiæ.

Iudex fecit præceptum litiganti in iudicio, quod debeat respondere positionibus aduersarii, & quod dicat uerum, alias si falsum dicet, puniet ipsum in centum aureos, uel habebit positiones pro confessatis. Quęritur, an si contingat falsum respondere, possit iudex pœnam comminatã exigere, uidetur, quod non, per ea quæ habentur in tit. C. commina. episto.

In contrarium est ueritas, scilicet, quod põt pœna exigi, & hoc tenet Bar. in terminis in lege, ius alimentorum. §. sed si non constat. ff. ub i pup. edu. debeat. quod no. ad faciẽdum puniri cauillosum calumniatorem.

Quidam litigator habeba instrumentum faciens pro uictoria suæ causę, noluit illum præsentare in princip. litis, sed distulit usque ad fin. & postea ipsum pręsentauit: dicit aduersarius, si tu præsentasses instrumentum ab initio, ego nõ litigassem, nec fecissem tot expensas, quibus me fatigasti, unde peto, quod non audiaris, nisi refectis expensis. Quæritur quid iuris? Et uidetur, quod non teneatur: nam de iure permittitur sibi usque ad conclusionem producere instrumentum. capitulo, cum dilectus, de fi. instrumen. unde quia fecit lege permittente, non meretur pœnam. l. Graecus. C. de adult.

In contrarium est ueritas scilicet, q̃d teneatur ad expensas, si potuit ab initio causæ pręsentare, & dolose distulit. ita dicit Fel. in cap. exceptionem. column. penu. de exceptio. referendo Bald. per illum tex. ibi ubi plus dicit, quod iste aduersarius succumbens, non tenetur ad expensas, nisi a tempore pręsentati instrumenti. idem habet locũ in eo, qui opponit aliquam exceptionem peremptoriam in fine causæ, quam poterat opponere ab initio, quia non auditur, nisi refectis expensis, secundum Fel. in d. ca. & Bald. in l. cogi. colum. pen. C. de peti. hæred. & sic not. casum in quo uictor ad expensas condemnatur.

Promissio facta pacto nudo, si ex non obseruantia ipsius paratur aliquod damnum ei, cui facta est, an producat actionem. uidetur quod non, quia ex pacto nudo non oritur actio lege, iurisgentium. §. nuda, & §. quinimmo, & §. igitur. ff. de pactis.

In contrarium est ueritas in casu proposito scilicet, quando is, cui factum est pactum, pateretur damnum. ita tenet Barto. per illum text. in lege, eleganter. ff. de dolo. §. seruus, & Alexan. in lege, si conuenerit. colum. 2. ff. de iuris. omn. iudi. & ibi Socc. colum. 5. declarant, de quo interesse intelligatur, & Decius, in cap. 1. colum. 3. in fi. de iudiciis.

Delegatus procedit in causa post datam rescripti interrogatorii antequam rescriptum sibi præsentetur, deinde pendente processu præsentatur sibi rescriptum. Quæro, utrum processus antea factus, ualeat. Et uidetur, quod sic, quia per rerum naturam erat certum post datam rescripti, & si aliquid dubium haberet processus, est sublatum per productionem rescripti postea factam, quæ uidetur omnia ratificare.

In contrarium est ueritas, quia iurisdictio non acquiritur delegato, nisi a die præsentationis rescripti, unde processus antea factus censetur factus a priuato, & non ualet. ita tenet Bald. in le. cum qui. ff. de iuris. omn. iudic. & Hosti. in cap. ex quęstione, de restitut. spoli. & Phi. Decius in cap. super. el secundo, in ultimo not. de appella. & Fel. in cap. si citatus. colum. 8. de rescriptis.

Maritus obligauit se cũ iuramẽto, & pœna, curare & facere, ita quod non excusetur fecisse suum posse, quod eius uxor habeat renũciare bonis paternis, &

maternis, tandem, fecit omnem suum conatum, sed uxor non uult renuntiare: an teneatur ad pœnam? Videtur, quod sic, ex eo, quod promisit se curaturũ, & facturum, maxime stante iuraméto, quod importat illam clausulam, de qua in l. stipulatio ista, & ibi per Bart. Alc. & Doct. de uer. obli.

In contrarium est ueritas, s. quod si probat refecisse omnem suum conatũ, non tenetur ad pœnam, nec est periurus, & ita fuit decisum, in decis. 293. consilio Neap. difficultas enim a pœna, & a periurio excusat, ut ibi dicitur, & consuluit Fran. de Are. in consi. 142 facit glo. in l. qui autem. de constit. pe. ubi promittens se curaturum, promittit factum suum, non alienum.

Debitor obligauit creditori generaliter omnia bona sua, & deinde post certum tempus emit a Titio unum fundũ, habita sibi fide de precio, creditor agit hipothecaria tanquam sibi hipothecato uigore generalis hipothecę, concurrit uenditor, & dicit se habere tacitam hipoth super eodem fundo, ex quo preciũ non fuit sibi solutum. Dubitatur, quis erit potior, uidetur, quod uenditor præferatur: nam donec pretium sibi soluatur, uidetur habere quasi pignus in re uendita, & potest eam retinere l. Iulianus. §. offerri. ff. de acti. emp. unde ipse primo debet satisfieri. Ita Bal in l pro debito. C. de bo. auth. iu.

In contrarium est ueritas, quod creditor uigore anterioris hipothecæ præferatur, nec est uerum quod uenditori sit tacite hipothecatus, immo nullam habet in eo hipothecam. tex. est in l. quidam fundum. ff. de in rem uerso. & Ita tenet Bal. in l fi. C. commoda. & in l. in rebus. col. 2. C. de iure doti. & Ias. in l. creditor, la 1. ff. ecer. pet. Bar. & Ale. in l. fi cũ dotem. § fi. sol. mat. Hoc tamen fallit, quãdo uenditor fecisset sibi obligari dictum fundum, quia tunc præfertur creditori anteriori, per text. in le. licet, & ibi Ang. Qui poti. in pig. hab. & tenet Frã. de Cur. in addi. ad Ale. in d. § fi. & ita per d. l. licet limitatur l. si generaliter. C. qui po. i. in pig hab. ubi dicitur, quod creditor habẽs generalem anteriorem hipoth. præfertur posteriorem specialem habenti. Non ob. §. offerri, quia loquitur ante traditam rem emptori, & sic non erat translatum dominium. Non ob. dictum Bal. in d. l. pro debito, quia reprobatur communiter, secundum Ias. in dicta le. creditor.

Dicit ritus magnæ curiæ, quod quando instrumentũm est liquidum, & iuratum, potest creditor carcerari facere debitorem, donec soluat. Quæritur, an possit impedire cadauer debitoris defuncti, ne sepeliatur, uigore dicti instrumenti, donec fuerit sibi solutum, per tex. in authen. ut defunctæ seu fun. est, ubi clare deciditur, quod creditor non potest pro debito iniuriam aliquam corporib. debitorum defunctorum inferre, facit tex. in l. fi. C. ad l. Iul. ad maie.

In contrarium est ueritas, quod ubi extat statutum, quod uigore instrumenti debitor carceretur, potest etiam eius corpus sequestrari, donec sibi soluatur, & contrarium procedit de iure communi, secus autem de rigore statuti. Ita tenet Ang. in d. ti. defunct. seu fune. in prin. & glo. & Archi. in c. sunt quorum. 2. q. 6. & Ant. de But. in cap. ex parte, el 2. de sepul. & Car. Ale. in c. qua fronte. col. 2. de appel. & Luc. de pen. in l. Circensium, in fi. de decu. lib 10.

Quidam uendidit unum territorium confinatum cum expræssione confiniũ, declarando seu demonstrando, quod erat decem iugerum, deinde apparuit, quod erat quindecim, an illa quinq; sint uenditoris, ita ut non censeãtur uendita, uidetur, quod sic, quia uenditio est taxata ad certum numerum iugerum, unde quicquid est ultra numerum, debet esse uenditoris l. Rutilia Polla. ff. de contra. emptio.

In contrarium est ueritas, quia quicquid est intra fines expressos, censetur uenditum. & maxime si precium correspondeat ualori totius rei, ut est dec. 68. consi. Neap. Unde distinguendum est, an uenditor incepit a numero uel mensura, dicendo, uendo tibi decem, iugera terræ, existentis iuxta tales fines, quæ est decem iugerum, & tu e secus, ut in casu nostro, quia illa falsa demonstratio non

uitiat

uiiat. Ita in terminis decidit Bal. in rub. C. de contra. emp. col. fi. & Pau. de Cast. in l. si Iulianus. §. si Titius fundum. ff. de act. emp. & in d. decis. 68.

Prælatus aliquis, uel ecclesia concessit rem in emphiteosim, finita emphiteosi res ad prælatum reuertitur, qui uult eam alteri concedere, sed ille, cui fuit primo concessa, petit sibi eam renouari pro æquali pretio. Quæritur, an teneatur prelatus potius primo, & eius descendentibus, quam alii extraneo concedere, uidetur, quod non, per tex. in l. ne cui. C. loca. l. dubium. C. de contr. emp.

In contrarium est ueritas, quod tenetur, scilicet primo cõcedere, alias potest appellare. Ita tenet Lud. Ro. in cõs. 22. col. pen. & Bar. in l. 1. ff. de priui. credi. & l. 1. §. permittitur. ff. de aqua quoti. & æsti. ad quod facit glos. in cap. bonæ, in uer. in tanta, de postu. præla. quæ dicit, quod ille, qui potest habere gratiam, potest appellare, si sibi non concedatur.

Agitur contra debitores daciorum, & collectarum, iudex uult procedere de plano, & uia executiua, & sine citatione. Quæritur, an possit, & uidetur, quod nõ, quia ab executione non est in cohãdum. l. 1. C. de exe. rei iudi. Item citatio nemini tolli potest, cum sit defensio, ut in cle. pastoralis. de re iudi.

In contrarium est ueritas, ut expresse tenet Bal. in consi. 434. incip. licet, uol. 3.

An instrumentum, in quo sunt descripti testes inhabiles, & non fide digni, plene probet, uidetur, quod sic, quia testes instrumẽtarii censentur approbati a partibus per rogationem, ut in glo. in uer. suppliciis. §. si uero non huiusmodi, in auth. de testi. & no. Bal. in l. parẽtes. col. 1 C. de testi. & Bal. in l. ad testium. col. 2 §. 1. ff. de testa.

In cõtrarium est ueritas in regno per consti. instrumentorum robur, quæ requirit, quod testes sint probatæ, & bonę opi. unde debent esse omni exceptione maiores, alias instrumentum nõ probat, & potest hæc exceptio opponi etiam ad impediendam executionem instrumẽti, secundum formam ritus, pro ut declarat Matt. de Afflic. in d. const. instrumentorum robur. col. 9.

FINIS.

EXPLICATIONES,

SEV DECLARATIONES VARIAE,

EIVSDEM D. ROBERTI MARANTAE,

Ad diuersas leges, & paragraphos. Et primo ad l. si is qui ducenta. §. vtrum. ff. de reb. dub.

EXPLICATIO.

PRaemitte, quod si stipulatio incipit a praecedēti dispositione alternatiua, & sequitur conditio penalis alternatiua, tunc sufficit unū impleri ut pęna euitetur; sed si incipit a dispositione copulatiua, & sequitur cōditio pęnalis alternatiua, utrūque impleri debet. Idē si incipit a praecedēti cōditione alternatiua, quia utrūque impleri debet, ut sup. e. l. §. cū ita, & ibi glo. Et si dicis, ꝙ ad ueritatē alternatiuae &c. sed uno impleto est factū illud, aut illud, ergo dēt pęna cessare: dico, retorquēdo idē, qa cōditio dictat, si illud ad illud factū si fuerit, &c. unde uno impleto, & alio nō, uerū est illud, aut illud factū non esse, & sic est purificata conditio pęnalis, ergo poena solui debet. Scd̄o praemitte, ꝙ ad ueritatē alternatiuę sufficit unā partē esse ueram, ut tota oratio reddatur uera; ad ueritatē copulatiuae debet utrūque esse uerū, in tantū, ꝙ si unū est falsum, tota oratio redditur falsa; primū probatur hic in uer. ꝙ quāuis, usq; ad uer. sicut. 2. probatur in d. uer. sicut. Tertio p̄mitte, ꝙ alternatiua aequiparatur particulari, & propterea ī ea sumitur significatio ex aliquo .s. ex aliquo mēbro ipsius alternatiuę nō ex utroque, sed copulatiua aequiparatur uniuersali, ideo sumitur ex uniuerso, & sic ab utroq. ut hic in uer. quia cū, & uer. sicut, usq; ad uer. animaduertēdū. unde ī alternatiua, si unū factū nō est, poena cōcepta cōmittitur, si uerbis negatiuis cōcepta in cōiūctiua, si utrūque factū nō est, committitur poena: & sic recte considerando idem est in effectu in utraq. quia semper ad euitādā poenā debet utrūque impleri. Sed iō capitur diuersimode, qa in alternatiua sumitur ex aliquo nō adimpleto, quo casu nihil adimpletum ur, quia tota oratio uerificatur negatiue, uno negatiue uerificato: sed in cōiunctiua sumitur ex utroque nō adimpleto, & idem est effectus. Quarto praemitte, ꝙ si dispositio cōcipiatur negatiue, sequente postea cōditione pęnali alternatiua, neutrū dēt fieri, ut euitetur pęna: sed si p̄cedat dispositio affirmatiua, dēt utrūq. fieri ut euitetur pęna, & in 1. casu fit cōditio per hęc uerba, si illud aut illud factū nō fuerit: in 2. casu fuit facta cōditio per uerba, si qd eorū factū nō fuerit, &c. ut hic, & in effectu idē est sēsus qualitercūq. fiat cōditio, q̄a 1. neutrū fieri dēt p̄ uerba negatiua, in 2. utrūq. p̄ uerba affirmatiua: unde recte cōsiderādo hęc differētia cōdōnis stat potius in uerbis quā in effectu. Pone ergo casū ut in gl. promisisti me nō impedire, & rē a me nō petere, & si illud aut illud factū nō fuerit .i. obseruatū, p̄misisti pęnā. Itē p̄misisti mihi scribere librū, & fossā fodere, & sic affirmatiue, & si qd eorū factū nō fuerit, p̄misisti pęnam, quaeritur quō differāt ista duo. R̄ndet ad 1. ꝙ quāuis altero facto, ut quia me tātū non impedis, uerificatū sit, te illud aut illud fecisse, ut p̄ hoc uideatur dicēdū te euadere pęnā, q̄a ad ueritatē alternatiuae, nō ideo t̄n uerū nō erit, te hoc aut illud nō fecisse, quia ad ueritatē alternatiuę &c. sed pęna tūc irrogabatur, q̄n illud aut illud nō fecisses, sed faciēdo unū tātū, uerū est ꝙ illud aut illud nō fecisti, ergo incidis ī pęnā, & sic ē uerū utrūq. cōtrariū .s. te illud aut illud fecisse, & te illud aut illud nō fecisse, & possunt haec stare simul, q̄a orō sumitur ex aliquo, uñ sufficit unū esse uerū, ut tota orō sit uera, sicut duae orōnes con-

contrariæ possunt ambæ esse falsæ. ut si dicatur, omnes puberes, &c. uel omnes impuberes &c. quia in utraque est unũ falsum, & totam orationem reddit falsã, quia tunc sumitur ex uniuerso, idest ex oratione uniuersali.

In uer. animaduertendum, ponitur decisio quæstionis, scilicet quod debemus animaduertere, qualiter sit concepta cõdictio pœnalis, quia si per hęc uerba, si illud aut illud factum non fuerit, habemus quærere, an aliquid factum non sit, scilicet ut euitetur pœna, & hoc præcedente oratione negatiua, effectus est, ut neutrum fiat, ut pœna euitetur, idest ut me non impedias, nec rem petas. In secundo casu, ubi est dictum, scilicet si quid eorum, &c. præcedente oratione affirmatiua, effectus est, ut utrumque fiat, ut euitetur pœna: nec in primo prodest aliquid non fecisse, si aliquid factum sit, idest nõ sufficit obseruare unum, scilicet me non impedire, si aliud obseruatum non sit, quia rem petisti a me, nam ex hoc solo committitur pœna, quia sumitur ex aliquo scilicet ex hoc membro non obseruato, nec in secundo prodest aliquid fecisse, ut quia librum scripsisti, si aliquid factum non sit, ut quia fossam non fodisti, quo casu ex hoc ultimo committitur pœna, quia uerum est quid eorum factum non esse.

In uer. proinde, facit ex hoc cõsequẽtiam ad aliud exemplum. ut si iudex inquirat contra aliquem de furto, adulterio, & homicidio, & interroget eum, fecisti quid eorum, quæ obiiciuntur tibi, ille respondet non, perinde est ac si uniuersaliter respondisset, nihil eorũ feci, quæ mihi obiiciuntur, & sic illa particularis negatiua æquiparatur uniuersali negatiuæ, sicut quando dicitur, si quid eorum, &c. nam uno non facto, habetur ac si nihil sit factũ & sic ęquiparatur similiter uniuersaliter negatiuę ad pęnã cõmittẽdã.

Casus in l. Periculi pretium. ff. de nau. fœno.

PRimo pro intelligentia est præsupponendum, quod usuræ centesimæ dicũtur illæ quę finito anno ascendũt ad summam sortis, & istarũ usurarũ stipulatio permittitur, quando creditor recipit in se periculum pecunię, ut quãdo summus in pecunia traiectitia, i. quę per mare portatur. Ita hoc declaratur in l. eos. §. 1. & ibi glo. in uer. etiam. C. de usur.

Secundo est præmittendum, quod usuræ non debentur regulariter pacto nudo, nisi per stipulationem. l. quamuis. C. de usur. Hoc tamen fallit, quando quis recipit usuras, ut pretium periculi, ut hic, & quando sumus in pecunia traiectitia, quia tunc solo pacto debentur. l. in quibusdam, & ibi glo. ff. de nau. fœno.

Tertio præmitte, quod in contractib. in quibus habet locum cõdictio ob causam, non consideratur istud pretium periculi, nec permittitur ista stipulatio usurarum centesimarum, qui. si ille, qui accipit pecuniam, implet ex parte sua, cessat repetitio tanquam causa secuta, non propter susceptionem periculi, ut not. glo. hic, si autem non implet, habet locũ cõdictio ob causam ad repetendum sortem traditam.

Quarto præsuppone, quod quando aliquid est traditum ex donatione causa mortis, si donans moritur remanet irreuocabiliter pœnes donatarium, si uero conualescit, & tunc habet condictionem ob causam ad repetendum illud donatum. Ita probatur in l. si alienam, & ibi glo. & in l. qui mortis, & in l. senatus. §. 1. ff. de do. causa, mor. His præsuppositis pone sic casum. Mutuaui tibi pecuniam cum hoc pacto, ut si nauis ex Asia uenerit, pecunia sit tua irreuocabiliter & sic non tenearis mihi restituere eam, si uero non uenerit, tenearis mihi restituere pecuniam una cum usuris centesimis, an ualeat tale pactũ. Et dicitur, quod sic, quia creditor suscipit in se periculum in casu, quo nauis ueniret quæ cõdictio dicitur pœnalis, quia si extat, affert pœnam creditori, ex quo pecuniam amittit, si non extat, affert pœnam debitori propter usuras centesimas quas soluit, unde illæ usuræ dicuntur pretium periculi, & ideo permittuntur creditori ad instar pecuniæ traiectitiæ, & hoc permittitur, dummodo in aliam speciem contractus

nõ cadant, idest dummodo ex tali conuentione non resultet aliquis contractus ex illis, ex quibus nascuntur condictiones, idest actiones personales ad repetendum, prout est cõdictio ob causam, ut si do tibi pecuniam, si seruũ manumittas, uel si capitolium non ascenderis, quasi uelit dicere, in isto casu non considera- periculi pretium, nam si tu adimpletur ex parte tua, ego nõ habeo repetitionem tanquam causa secuta, & non propter periculum, si uero non imples, habeo cõdictionem ob causam, ad repetẽdum, & sic tunc sentit iurisconsultus, ꝙ non ualeret hoc pactum usurarum centesimarum. Idem etiam si dono tibi causa mortis pecuniam, ut si moriar, sit tua, si uero conualuero, restituas mihi, nam tunc minime consideratur periculum, quia si ego morior, erit tua ex causa donationis causa mortis: si uero conualuero, habeo cõdictionem ob causam ad repetendum per iura præallegata.

Deinde sequitur uersi. nec dubitabis. Nũc reuertitur ad primum casum, scilicet quando creditor suscepit in se periculum, & ponit duo exempla, primum est, si aliquis piscator erat erogatus ad apparatum, puta ad emendum sibi rhetia, uel alia necessaria ad piscandum, & ego mutuaui sibi pecuniam ad hoc, cum pacto, ut si cepisset pisces, redderet mihi pecuniam cum usura centesima, si uero nihil cœpisset, non teneretur mihi aliquid restituere.

Secundum exemplum est, si mutuaui pecuniam atletæ, idest alicui pugnatori, qui uolebat se exercere in pugna, uel in aliquo duello, cum hoc pacto, ut si uicisset, redderet mihi pecuniam cum usura centesima, si uero non uicisset, tunc ad nihil teneatur in omnibus istis casibus, scilicet in primo posito in princip. legis, & in istis duobus, est permissa pactio usurę centesimæ propter periculum, quod creditor substinet, & ualet promissio, etiam pacto nudo sine stipulatione, licet regulariter sit secus, ut supra dixi.

Casus in l. Octaui. ff. unde Cognati.

AD intelligentiam præmitte, quod bonorum possessio, unde cognati, defertur cognatis solum, usque ad septimum gradum, & non ultra l. 1. §. hæc autem. ff. unde cogna. Sed unde agnati defertur bo. pos. agnatis usque ad decimum gradum, ut in fi. §. insti. de succes. cogna.

Secundo est præmittendum, quod agnati possunt petere bon. pos. usque ad centum dies a die mortis testatoris, siue defuncti, ut habetur in l. 2 C. qui admit. quibus centum diebus elapsis sunt exclusi a dicta bo. pos. & possunt uenire per successorium edictum, quia succedunt sibi ipsis, & ueniunt per aliam bonorum pos. scilicet unde cogna. inf. alios centũ dies, ut l. legitimis. ff. unde cog quia omnis agnatus est cognatus, sed non e contra. l. inter agnatos. ff. unde legi.

Tertio est sciendum, quod quando agnati exclusi tempore ut supra uel capitis diminutione ueniunt per unde cognati retinent unũ priuilegium agnatorum, & alterum amittũt. Priuilegium, quod retinent, est, quia non obstante, quod ueniant ut cognati, tamen admittuntur usque ad x. gradum, sicut agnati. Priuilegium, quod amittunt, est, quia non admittuntur tanquam proximiores, sed ita demum, si non sit alius cognatus, qui sit in gradu proximior eis, unde si agnatus exclusus, quomodo admittitur ut cognatus, sit in octauo gradu, potest admitti ad bonorum pos. unde cognati, licet cognatus uere, qui nunquam fuit agnatus, non admitteretur, uerum ita demũ admittitur, si non extet aliquis cognatus, qui sit in uiciniori gradu, puta in 6. uel 7. gradu, quia tunc talis agnatus per illum excluderetur, & hoc uoluit dicere ista lex.

Vnde istis præsuppositis, sic pone casum. Quidam fuit mortuus ab intestato, superstite sibi uno agnato, qui erat in octauo gradu, ad quem de iure fuit delata bo. pos. unde agnati, cum competat usque ad x. gradum, ut supra, & defunctus

non

non habebat filios, nec alium proximiorem agnatum, iste agnatus fuit capite diminutus uel fuit tempore exclusus a petenda bo. pos. unde agnati, quia passus fuit labi centum dies, uolebat nunc uenire per unde cognati, & sic succedere sibi ipsi, erat dubium, an possit. Ratio dubitādi erat, quod non, quia iste erat in octauo gradu, qui gradus est exclusus a successione cognatorum, iurisconsultus determinat in cōtrarium. Et sic construe tex. possessio. s. unde cognati, defertur agnato octaui gradus, & si, idest quāuis, nō extiterit hæres iure legitimi hæredis, idest quamuis non potuerit esse bo. possessor legitimus. scilicet per unde agna. Deinde sequitur, ut proximo antē agnato quamuis extiterit hæres, nō defertur, idest ista bo. pos. unde cognati, non defertur ei, ut proximo agnato, quāmuis potuerit uenire ut cognatus, etiā in octauo gradu, quia si reperit aliquem cognatum uiciniorem, puta in 6. gradu, nō admittitur ut proximus, quia ille, qui est in 6. est proximior eo, & excludit ipsum, & ideo iurisconsul. posuit casum in agnato octaui gradus, ut decideret casum magis dubitalem.

Deinde sequitur §. fratris, in quo sic pone casum. Quidam habebat unum nepotē ex fratre præmortuo, mortuus fuit sine filiis, fecit testamentum, in quo instituit illum nepotem, & unum alium hæredem, iste nepos quærebat redducere testamentum ad causam intestati, ad hoc ut ipse solus succederet tanquam proximior, allegauit testatorē patruum suum fuisse mutum, & surdum, & sic nō potuisse testari, unde uolebat petere bo. pos. ut proximus cognatus, quæ debet peti inf. centum dies ut su pradixi; ex die mortis testatoris erant elapsi centum dies, uerū iste nepos se excusabat, & dicebat, quod non habuit notitiam infirmitatis testatoris. s. quod erat mutus, unde uolebat nunc incipere computare centum dies sibi ex die sciētiæ, cum isti dies sint utiles, & non currunt ignoranti, ut d. l. 2. C. qui admitti. dubitatur, an possit. Dicit iurisconsultus, quod non, sed debet sibi computare dies a die mortis testatoris, unde sibi imputet, quare non petiit ante lapsum termini, quia non est uerisimile, quod uoluerit ignorare infirmitatem defuncti, cum sit eius cōiunctus. s. nepos, qui de iure præsumitur scire facta, & infirmitates consanguinei sui.

Ad intelligentiam l. 3. §. Item si rei publicæ. ff. ad leg. falci.

Tota difficultas huius §. consistit in habendo intellectum, quę dicātur usurę trientes, ideo præsuppono, quod usurę trientes descendunt ab usuris cētesimis, nam usurę centesimę ponuntur ut unum totum supra, quod transcendi nō potest in materia usurarum, unde ponūtur ad similitudinem assis, ut sicut as habet semissem, bessem, & trientem, ita ēt dicimus usuras semisses, besses, & trientes, & omnes dependent a centesimis, sicut ab asse, unde oportet scire, quæ dicātur usuræ centesimæ. Et secundum opi. quamplurium doct. usurę centesimæ dicuntur illæ, quę in termino unius anni ascendunt ad summam sortis, ut sentit glo. in l. eos. in uer. Tertiam. C. de usur.

Et secundum hanc expositionem usuræ trientes compręhendunt tertiam partem centesimarum. s. quæ in tribus annis ascendunt ad summam sortis, & ita hoc exponitur per glo. & Ale. hic, & magis communiter doct. secundū quam expositionem ponitur hic casus, quod testator legauit reipublicæ decē in annos singulos, & dubitatur qualiter debet cōputari hoc legatum quo ad detractionem falcidiæ, & dicitur hic, quod uidetur tātum esse legatum, quātum sufficiat sorti ad usuras trientes eius summæ quę legata est, colligēdas. Vnde uult dicere, quod illud censetur legatum, quod ascēdit ad summam sortis, ex qua possint colligi usurę trientes ponendo, quod summa legata sit quantitas usurarum trientum, & sic ponendo, quod usuræ consisterent in decem, sors esset de triginta, nā de trigiuta percipiuntur decē anno quolibet pro usuris trientibus, quia hæc est tertia pars centesimarum, unde censentur legata 30. in casu proposito, & sic falcidiæ nomine detrahentur septem

de, siue de pecunia hæreditaria: si uero consistat in specie, ut in prædio, & tunc pro parte tantum hæreditaria imputatur in Treb. pro parte uero quam percipit a cohærede, non imputatur, ita no. gl. in d. l. in quartam & ibi etiam Bar. & ita deciditur in hoc §. omnimodis.

Secundo præsuppone, quod quando testator institutit duos heredes æqualiter, & grauat unũ de restituẽdo suã portionẽ alteri coheredi, accepto uno pdio hereditario, ex hoc oritur duplex fideicomm. unum sc. de dimidia parte hereditaria, ad quam tenetur heres cohæredi, & aliud de illo prædio, ad quod tenetur e conuerso ille cohęres cohęredi pro hę editaria portione. casus est in l. fide. cõ. § cum esset. de le. 3.

Tertio pro intelligentia uersi. diuersa, præsuppone, quod quando testator facit duos heredes æqualiter, omne dominiũ rerum hæreditariarum est coiũ tem hæredum pro dimidia, adeo quod adita hæreditate in qualibet re hæreditaria, unus habet dominiũ pro dimidia, & alius pro alia dimidia l. cum heredi ff. de acq. pos.

Quarto pro intelligẽtia uer. cum aũt, est attendũ, quod quando testator facit duos heredes, & uni cohęredi facit prælegatũ de aliqua re hereditaria, debet illud prælegatum esse intra summã, ut omnino alteri cohęredi, cui nihil est prælegatum, remaneat quarta pars suæ portionis iure institutionis, alias si illud prælegatũ absorberet ẽt quartam partem cohæredis, & sic esset ultra dodrãtem illius portionis, posset cohæres illud legatum diminuere & retinere sibi usque ad quartam partẽ suæ portionis iure falcidię, ut in toto tit. ff. ad l. Falc. Ex quo apparet, quod hoc nomen, falcidia, positũ in princ huius §. ponitur impropriie pro Treb. sed in fine huius §. in ver. cum autem, ponitur proprie pro Falcidia, quę detrahitur de legatis particularib. & sic de illo prælegato prædiorũ.

His præsuppositis, pono casum, secundum gl. ad hoc ut intelligatur tex. & glo. Testator habebat hæreditatem ualẽtem 400. aureis, instituit hæredem Titium uniuersalem, super tota hęreditate, eundẽq. Titiũ rogauit, ut dictam hæreditatẽ restitueret Seio, acceptis a Seio cẽtum uel de bursa ipsius Seii, uel de pecunia hæreditaria. nam in hoc non est differentia, ut dicit alia gl. in uer. rogatur, & etiam Alex. hic. Titius adiuit hæreditatẽ, & restituit Seio, habitis centum aureis secundum dispositionem testatoris, dubitatur, an illos centum aureos computat sibi in Treb. & dicitur, quod sic, nam totam illam pecuniã percipere uidetur iure falcidiæ. i. Trebell. iudicio testatoris, perinde ac si de bonis hæreditariis retinuisset quartam partem. & 30. restituisset, unde aliud detrahere non potest.

Sequitur uer. quod tunc quoque, ubi ponitur casus, pone quod Titius, & Seius ambo sunt hæredes instituti æqualiter in dicta hęreditate, & Titius rogatus est restituere Seio partem suam, acceptis quinquaginta aureis, dicit idẽ esse. s. quod dictos quinquaginta aureos computabit sibi Titius in Trebel. & nihil aliud habebit, cum habeat partem quartam suæ portionis, quæ erat 200. aureorum.

Sequitur uersi. diuersa, in quo pone casum, ceterũ eodem themate quod Titius & Seius sunt instituti hæredes, & in hæreditate erat unum prædium ualoris 50. aureorum, grauauit hæredem Titium de restituẽdo portionem suam Seio, retento dicto prædio hęreditario, dubitatur an totum illud prædium debeat sibi imputare Titius in Trebel. & dicit, quod non, quia diuersa causa est prædiorum. s. a recunia retentorum. s. ex dispositione testatoris pro hæreditaria parte s. quam restituit Titius Seio, quasi dicat, non est ita, quando testator iubet retineri prædia hęreditaria, sicut quando iubet retineri pecuniã. Et ratio diuersitatis est, quia pecunia omnis retineri potest de portione Titius, quasi dicat per pecuniã potest quælibet res ęstimari l. si ita fideiussorem. ff. de fide iuss. unde iste Titius habẽdo quinquaginta in pecunia potest ex ea excomputare in portionem suam, & sic in illis 200. aureis, quos restituit, & potest fingere, quod ab illis detraxit illos 50. aureos, quod non est sic in predio, nam in eo medietatem habet Titius iure hæreditario, & aliam medietatem habe. Seius iure hæreditario, unde quando

Titius

Titius retinet istud prædium, illud habet iure .1. pro medietate habet iure proprio, & tamquam hæres, aliam medietatem habet iure prælegati a cohærede, qui dominium habebat pro medietate: unde illam medietatem quam habet iure hæreditario, sibi excomputat in Trebel. & sic 25. aureos. Illam uero, quam habet a cohærede iure prælegati, debet habere præcipuam; vnde deducet alios 25. aureos de portione quam restituit Seio, & quæ sit ratio diuersitatis inter pecuniam, & prædium, uide gl in l. in quartam. in uer. a cohærede. in fi. ad l. Falc.

Sequitur uersi. Cum autem. Vbi consistit tota difficultas, in quo pone casum, ut supra: uerum illud prædium ualebat 380. aureis, & sic est uarietas casus, quia primo remanebat Seio quarta pars suæ institutionis, non obstante præstatione prædii, nunc autem non remanet, quia ualor prædii absorbet fere totam hæreditatem, adeo quod in reliquo hæreditatis remanent solum 20. aurei, quorum 10. contingunt Titio iure hæreditario, & alia 10. Seio iure hæreditario, si Titius modo restituit partem suam Seio, tenetur Seius sibi dare illud prædium, in quo Seius habet medietatem iure hæreditario, ut supra.

Disponit hic ergo Iurisconsf. causa uitandi circuitus, quod ex quo Titius erat debitor Seio iure restitutionis ad illa 10. quæ remanebant ipsi Titio iure hæreditario, quæ erat grauatus Seio restituere, & econuerso Seius erat debitor Titio ad medietatem illius prædij quam medietatem habebat Seius iure hæreditario, & ad eam tenebatur Titio iure prælegati, ideo debet inter eos fieri compensatio pro ista cōcurrenti quantitate, idest pro istis x. s. ut Seius retineat sibi alia 10. ex illo prædio, & sic ex parte sua quam habet in illo prædio & Titius sibi retineat illa 10. quæ tenebatur restituere, & sic fiet inter eos compensatio. Vnde hucusque habebit Seius 20. tantum aureos de tota hæreditate. & quia restituendo reliquum Titio uigore prælegati, reperitur Seius fraudatus in Falcidia, quam debet habere iure institutionis, quæ falcidia ascēdit ad numerum 50. aureorum usque ad quem numerum Falcidiæ deficiunt Seio 30. aurei, ideo potest Seius defalcare de dicto prædio, quatenus superfluū est, scilicet, ultra dodrantem dictos ducatos 30. & sic complere sibi numerum quinquaginta aureorum pro sua falcidia, reliquum uero restituit Titio, & hoc volunt dicere illa uerba, in superfluo prædiorum &c. de reliquo uero pro concurrenti quantitate fit compensatio, ut sup. scilicet in illis 20. & sic istud allegat, quod de genere ad genus. uel de quota ad quotam fit compensatio.

Ad intelligentiam l. in naue Saufeli. ff. locati.

PRæmitte pro intelligentia, quod actio oneris aduersi dicitur proprie, quando conductor suscipit in se periculum rei conductæ, tunc. n. tenetur locatori hac actione. Verum ad hoc, ut competat hæc actio, plura requiruntur, primo quod susceperit periculum conductor, & ideo dicitur oneris aduersi, quia omnem aduersam fortunam in se suscipit conductor, ut declarat glo. in l. qui officii §. fi. ff. de contra. emp Secundo requiritur, quod tale periculum suscipiatur in re aliena, non autem in propria, ut probatur hic, ibi, quippe cum eius &c. Tertio requiritur, quod nulla alia actio competat, quia est subsidiaria, & non datur ubi alia competit, ut declarat hic Pa. de Cast. qui dicit hanc l. posse exemplificari in istis mercatoribus, qui suscipiunt periculum nauium onustarum, assecurando eas pro certa pecunia, nā tales possunt teneri actione oneris aduersi secundum eum.

Secundo præmitte, quod licet alias res semper pereat periculo domini, & obligatus in genere non liberatur per interitum. l. incendium. C. si cer. pet. & l. pignus C. de pig. act. tamen quando aliquis est obligatus ad genus respectu certę speciei, perempta illa specie liberatur. l. Titiæ textores §. fi & l. quidam §. pen. ff. de leg. 1. Eodē modo quando est obli-

gatus

gatus in genere ſubalterno, quia perem pto toto illo genere liberatur. l. in ratione. §. incertæ. ff. ad l. Falc.

Tertio præmitte, quod conductor tenetur ſolum de dolo, lata & leui culpa, non autem de leuiſſima, ex quo contractus locationis fit gratia utriuſque. l. ſi ut certo. §. nunc uidendum. ff. commo. & dicitur hic in fi.

His præſuppoſitis pone caſum hoc modo. Tres erant mercatores, qui uolebant uehere certam quantitatem frumenti in quandam regionem; adiuerũt quendam Sauſelum dominum nauis, & cum eo conuenerunt de uehendo dictum frumentum, quo ipſi uolebant; qui Sauſelus conduxit dictum frumentum uehẽdum, pro certo pretio inter eos conuento; facta conuentione dicti mercatores appoſuerunt frumentum in naui, forte cẽtum modios, pro quolibet, & illud ſimul cõmiſcuerunt in eodem loco & tradiderũt Sauſelo, ut tantundem eis poſtea reſtitueret: facta contributione frumenti deuenerunt ad quendam portum, & unus ex illis tribus mercatoribus uoluit ſibi recipere ibi partem ſuam, cui Sauſelus conſignauit centum modios frumenti pro parte ſua, & deinde dedit uela, & ibat in locum deputatum cum frumento aliorũ duorum: cum eſſet in itinere nauis onuſta ſubmerſa fuit, & ſic frumentum deperditum eſt. Modo iſti duo mercatores agebant contra Sauſelum actione oneris aduerſi, dicentes, tu Sauſelus commiſcuiſti totum frumentum & ſuſcepiſti illud in poſſe tuo, quia tenebaris nobis reſtituere tantundem, ergo dominium in te tranſiuit, unde ratione dominii, quod habebas, uideris ſuſcepiſſe periculum in te, & ſic debes teneri de interitu actione oneris aduerſi, ſaltem ad reſtituendum illud, quod alteri reſtituiſti, quod non eſt deperditum, ut ſaltim pro rata illi centum modij diuidãtur inter omnes tres. Quęritur, an Sauſelus teneatur ad aliquid? Reſpondet iuriſconſul. præmittendo prius, quod rerũ locatarum duo ſunt genera, quaſi dicat, poſſunt locari res altero de duobus modis; quandoque ita locatur res, ut eadem reddatur, ut quando locantur veſtimenta fulloni: quãdoq. locatur vt non reſtituatur eadem in ſpecie, ſed eiuſdem generis, ut quando datur argentum puſillatum. i. bene purgatum, & purũ fabro, vt crateram uel anulum faciat: nam uidetur ea intentione datum fabro, vt faciat crateram tanti ponderis, & eiuſdem bonitatis, ſiue faciat ex illa maſſa argenti, ſiue ex alia ſimili In primo caſu domini manere, ſupple reſpondi, in ſecũdo in creditum iri, id eſt quia tranſit dominium in accipientem, & propterea tranſit in creditum. ſ. in generale creditum, ſicut dicimus in mutuo, l. 2. §. 1. ff ſi cer. pe. Idẽ dicimus in depoſito, quod quandoque tranſgreditur fines depoſiti. l. Titius ff. depo. ut eſt quando deponitur pecunia non in ſacculo, ſed ad numerum, vt reſtituatur tantundem in genere, nam tunc tranſit dominium in accipientem contra naturam depoſiti. d. l. Lucius.

Hoc præſuppoſito ponit deciſionem ad caſum, ibi, ſecundum quę uideri ſupple, reſpondi, triticum factum Sauſeli, id eſt tranſiuiſſe in eius dominium, ex quo fuit commiſtum & tenebatur vnicuique mercatori ad tantundem, & ſic fuit recte datum, ſcilicet mercatori, quia cum Sauſelus eſſet dominus, potuit de eo diſponere dando illi petenti partem ſuam.

Sequitur verſi. quod ſi ſeparatim. vbi ponit diuerſum caſum. ſ. quãdo dicti mercatores non confundiſſent frumentum ſimul, ſed unuſquiſque poſuit partem ſuam in naui ſeparatim in cupis uel alijs uaſis ſeu tabulatis, ita ut portio vniuſcuiuſque cognoſci poſſit. Tunc dicit iuriſconſul. non potuiſſe vos permutationem facere, ſupple dictum uerbum, reſpondi, quaſi dicat, quando frumentum erat diuiſum, non potuit Sauſelus accipere partem unius & dare alteri, & aſtringere vos mercatores inuitos ad permutandum ſ. ut ille, cuius portio fuit alteri data, accipiat portionem illius, qui habuit partem ſuã; & ſic eſſet quędam permutatio, quæ non poteſt fieri inuitis dominis: nam tũc quando frumentum remanſit diuiſum, non tranſiuit in dominium Sauſeli, ſed quælibet portio remanſit in dominio

eius, a quo fuit inuecta in nauim. Et ex hoc sequitur, quod si Saufelus tradidit portionem unius alteri, potest ab eo uendicari per eum, cuius prius fuerat. Et si quęratur, an tunc habeat locū actio oneris aduersi, dicit, quod nō, ibi, & ideo se improbare actiones oneris aduersi, supple, respondi, quasi dicat, dictus Saufelus tunc conuentus hac actione poterit illā improbare, & dicere, quod contra eum non competit, ex quo datur rei uendicatio contra alium. Et quod non competat hæc actio, probat iurisconſ. per argumentum a sufficienti partium enumeratione, quia siue merces fuerūt ita traditę nautæ Saufelo, ut transiret in eum dominium, & iret in creditum, non uidetur onus esse aduersum .i. non uidetur nauta suscepisse periculum per modum oneris aduersi, & ratio est illa. s. quippe, cum eius fuissent. sed illa actio habet locum, quando quis suscipit periculum in re aliena, non quando in re propria, ut hic, & supra dixi Siue eadem res quæ tradita est reddi deberet. s. prout fuit in uersi. quod si separatim, tūc locator habet actionem furti contra nautam, quia contrectauit rem alienam alteri tradendo inuito domino, & ideo cessat actio oneris aduersi, quæ dicitur subsidiaria, ut supra.

Sequitur uersi. sed si ita. hic ponit decisionem casus nostri. s. quod si fuit ita datum frumentum Saufelo, ut in simili posset illud soluere, scilicet soluendo tantumdem in genere suo, prout fuit in isto casu, tenetur conductor. s. ipse Saufelus solum de culpa. s. leui, quia iste fuit contractus locationis, qui celebratur gratia utriusque, in quo solum leuis culpa uenit, nec per hoc potest dici in culpa Saufelus, quod uni tradidit partem suam, nam hoc habebat omnino necesse facere, quia cum haberet restituere frumentum, erat ei necesse incipere ab uno, cui restitueret. vnde quia restituit lege permittente, nō est in culpa, licet fecerit eius conditionem meliorem cæteris, quia illud casu euenit propter submersionem nauis, & de isto casu non tenetur Saufelus. Nec ob. quia ipse erat effectus dominus frumēti, & erat obligatus in genere, quia erat obligatus in genere subalterno, & sic cet ad restituendum frumentum de illo quod erat in naui, unde eo toto perempto liberatur. Item po est dici obligatus ad genus contemplatione certæ speciei, idest contemplatione illius frumenti quod erat in naui, quo perempto liberatur, ut supra dixi in secundo euidentiali, & sic remanet conclusio ex ista l. quod dictus Saufelus nauta non tenetur aliqua actione, nec oneris aduersi, nec locati sed penitus liberatur propter casum.

Ad intelligentiam l. si ut certo. §. si duobus uehiculum. ff. commodati.

PRæmitte pro intelligentia, quod obligatio, rem restitui, est diuidua quo ad ipsam obligationem. Verū quoad solutionem est indiuidua, ut si duo sunt obligati ad eandem rem ex deposito uel commodato. quilibet tenetur pro parte, & pro parte fit condemnatio, tamen soluendo partem non dicitur liberatus, nisi totam rē præstet, & hoc quando sumus in specie commodata. casus est in l. si duo. in fi. ff. depo. & no. Bar. hic. col. 2. & 3.

Secundo præmitte, quod in contractibus, in quibus uenit restitutio rei, consideratur duplex obligatio. s. primitiua, quæ nascitur principaliter ad rem restituendam, & secundaria, quæ nascitur ex post facto ratione doli, uel culpę ad æstimationē uel ad interesse. Quo ad primitiuam obligationem, quando sunt plures commodatarii eiusdem speciei, quilibet tenetur pro parte, licet unus pręstando partem non liberetur, ut supra per d. l. si duo. Quo uero ad secundariam obligationem, quando ambo committunt dolum, uel culpam, quilibet tenetur in solidum, tanquam duo rei, & uno soluente, alius liberatur, ut hic in fi.

Tertio præmitte, quod usus rei consideratur dupliciter, primo modo respectu personę utentis, & tunc dicitur indiuiduus, & pro parte tunc haberi non potest. l. usus pars. ff. de usu, & hab secundo modo

modo respectu rei, ex qua percipitur usus, & tunc est diuiduus, & potest haberi pro parte, ut hic, secundum Bar. in 1. opp.

His præmissis, totus iste §. diuiditur in duas partes principales. In prima loquitur de obligatione primitiua, quæ contrahitur ad rem restitui, in qua concludit, quod quilibet tenetur pro parte. In secunda loquitur de obligatione secundaria, quæ cõtrahitur ad æstimationem, uel ad interesse, ratione doli uel culpæ, in qua concludit, quod quilibet tenetur insolidũ. Secunda, ibi, sed esse uerius ait &c.

Pone casum. Titius cõmodauit duob. unum uehiculum, dubitatur, qualiter isti duo teneãtur ad restitutionem uehiculi, & sic ex obligatione primitiua, an insolidum uel pro parte. Iurisconsul. uolens decidere hunc casum, quod teneãtur pro parte, facit unũ assumptum arguendo, & in argumento, omittit maiorem, quę dẽt eẽ talis, contractus commodati est cõtractus, qui re contrahitur. §. Item is cui. inst. qb. mo. re contra. ob. sed in huiusmodi cõtractib. non potest quis obligari in plus, quã accepit. l. cum ultra. C. de nõ nu. pe. Sed in proposito isti duo commodatarii non habent uehiculum penes se insolidũ, sed pro parte, quod probatur, quia dominiũ uel possessio eiusdem rei non potest esse penes duos insolidum, ergo sequitur cõclusio, quod isti commodatarii minime debent teneri in sol dum ad restitutionem, sed tantum pro parte, & sic ex illo assumpto sequitur tacite decisio huius casus.

Sequitur uers. Nec quemquam, hic iurisconsul. respondet cuidam tacitę obiectioni, quæ tendit contra id, quod dixerat, quod duo non possunt esse dñi in solidũ; nam uidemus, quod duo possunt habere unũ fundum pro cõi, & indiuiso, & tñ nullus cognoscit partem suam, ergo dominium est penes eos in solidũ. Ad hoc rñdet, uerum esse, quod non sunt domini partis corporis, s. uisibilis, i. non sunt domini talis partis, quę possit ad oculum demonstrari, non tamen sequitur ex hoc, quod sint dñi in solidum, sed potius sunt domini partis intellectualis, quia habent dominium totius corporis simul, non insolidũ, sed pro parte indiuisa, q̃ pcipit iudicio itellectus.

Sequitur uer. usum aũt balnei. hic tollit unum aliud obiectũ. Similitudo prędicta dẽt procedere in dominio, & possessione, & uerum est, quod non potest esse penes duos in solidum; sed nos loquimur in contractu commodati, in quo nõ trãsfertur dominium, nec possessio, sed solũ usus, & tñ usus põt esse pœnes duos in solidum, ut uidemus in usu balnei uel theatri, ergo isti commodatarii debẽt teneri in solidum. Ad hoc respondet, quod longa dñia est inter usum balnei, uel plateæ, & usum uehiculi, quia ĩ primo casu, ex quo locus est amplus, non utitur minus unus quam alius, q. d. potest unus uti insolidũ, & alius insolidum, quia unus non præstat impedimentum alii, & sic quilibet percipit usum insolidum, absque impedimento. Verum in uehiculo paruo nõ est ita, quia in effectu quilibet habet usum pro parte, considerando usum diuiduũ respectu rei, non aũt respectu personæ, ut sup. dixi, quod patet, quia unus non tenet oĩa loca uehiculi, quia unus stat in una parte uehiculi, & alius in alia, nec unus posset uti uehiculo in solidum, quin alterũ impediret uti insolidum, & in hoc differt a balneo, quia licet uideatur idem in balneo. s. quod unus non occupat omnia loca balnei, tamen est illa ratio, quia quilibet utitur insolidum, & unus nõ impedit alium. Ex tota ergo ista narratione sequitur conclusio ad primum casum. s. quod tenentur pro parte, & non insolidum.

In secunda parte ibi, sed esse uerius. Pone casum, quod dicti commodatarii ambo commiserunt dolum, uel culpam in illo uehiculo, adeo quod ipsum perdiderunt uel deuastauerunt, & sic tenentur ad interesse, quæritur, an quilibet teneatur insolidum in ista obligatione secũd aria. Et cõcludit, quod sic, quia iste dolus, uel culpa respicit totam rem, & non põt considerari pro parte, unde merito insolidũ tenẽtur tanquã duo rei, & uno soluente alius liberatur, & si res cõmodata eis surripiatur, cõpetit ambob. actio furti contra surripientẽ, licet hodie sit mutatũ, quia ponitur in arbitrio dñi, iuxt. tex. in l. manifestissimi. § sin aũt & §. sed cum in secunda. C. de fur. & ista est uera casus positio, secundum Bar. Bal. Pau. de Cast. & cõiter oẽs hic antiquos & moder. quod teneãt

glo.

glo.hic,quia earum intellectus communiter reprobatur.

Ad intelligentiam l. Placcet. C.de peda.iudi.

PRæmitte, quod causæ simplicis iurisdictionis diuiduntur quo ad terminos huius l. in tres species, licet Bar.in l.imperium,faciat sex gradus.Prima species continet cās maximas, prout sunt causæ liberales. Secunda continet causas medias,prout sunt causę ultra trecentos solidos,de quib.non cognoscunt minimi magistratus,ut in §. & iudicare. in auth.de defen.ciui.licet Bar.in d.l.placet. istas causas ponat cum causis liberalibus:tamen male loquitur, quia secundum suam expositionem causæ mediæ essent a trecentis aureis infra,q̄d est cōtra tex.in d.§ & iudicare,& melius loquitur ipse in d.l.imperium.co.fi. Tertia species continet causas minimas.s.a trecentis aureis infra. In prima & tertia specie nihil est mutatum hodie a iure antiquo, quia causæ maximę nec olim, nec tempore d.l.placet,poterant delegari, quia hodie per ius authenticorum possunt,ut ibi no, gl.Item causæ minimę & olim, & hodie possunt delegari,ut not.glo.1. in d.l.placet. Totum dubium remanet de causis mediis.

Secundo præmitte,quod olim causę mediæ poterant indistincte delegari,etiā ob leuissimas occupationes,sed per illam l.est hoc correctum, quia pręses dēt per se cognoscere, & non delegare istas causas. Verū ne nimis restringatur potestas præsidis,est sibi concessum,ꝙ possit delegare cognitionem,reseruata sibi sentētia, etiam sine occupatione.Si tamen esset occupatus ob causarum multitudinem uel ob publicas occupationes, tunc potest delegare etiam sententiam.

Diuido istam l.in quinque partes. In prima ponit relationem iuris antiqui & eius correctionem, usque ad uer. ita tñ. In secūda ponit unam limitationem ad hanc nouam correctionem, usq. ad uer. quod non ita.In tertia parte excipit a dicta limitatione causas meri, & mixti imperii,usque ad uer.quod usque adeo.In quarta parte respōdet tacitæ obiectioni, & concedit præsidi ius delegandi, reseruata sententia,usque ad uer.dum tamē. In quinta parte a dicta concessione excipit causas liberales.

Casus ita ponitur.Coram præside prouinciæ ventilabatur quędam causa ultra trecētos solidos, quæritur,an possit illam delegare. Dicit imperator,ꝙ olim poterat, hodie non. Dicit.n.placet nobis,præsides adhibere examen suæ notionis de his causis, in quib.ipsi quidem non possent cognoscere.s. de facto propter occupationes antehac.i. olim dabant iudices pedaneos.i.uolumus, ꝙ præsides hodie ipsi cognoscant, & non delegent de illis causis, de quib.cum ipsi non possent cognoscere, propter aliquas forte leues occupationes,& antehac indistincte delegabant, & per hoc est correctum ius antiquum, & loquitur de causis mediis. Hic esset cōtinuanda pars.s.uer.ꝙ usq. adeo, secundum Iac. de Arena,tamen ego lego per ordinem.

Sequitur secunda pars.in uer.ita tamē, hic ponitur limitatio.s.ita demum procedit hęc prohibitio delegandi, si pręses non est occupatus propter moltitudinem causarum, uel alias publicas occupationes, nam si occupatus est propter istas magnas occupationes, potest delegare penitus,etiam quo ad sententiam,secundum communem intellectum Bar. Bal. & Iac.de Are.

Sequitur tertia pars in uer.ꝙ non ita, hic restringit istam limitationem.s. ut intelligatur solum in istis causis mediis, nō autem in causis meri & mixti imperii, in quib.iudex procedit ex suo officio nobili,quia istas nullo modo potest delegare, etiam propter publicas occupationes, ut si in solo casu absentiæ,ut l.i.§.huius rei. ff. de officio eius.

Sequitur quarta pars, quę est ualde obscura, super qua facio unū obiectum. Tu imperator cupis honorare præsides, & tamen hic diminuis eorum iurisdictionem, quia prohibes eos delegare posse causas medias.& sic iste uer.ꝙ usq. adeo, respicit principium l.Respondet imperator, quod usque adeo in præsidum cognitione

gnitione retinendum est, ut eorum iudicia non diminuta videantur, i. ista prohibitio delegandi causas medias, est ita intelligenda, ut non uideatur esse diminuta potestas præsidis, sed magis aucta, & honorata. s. quod si uult delegare cognitione causarum mediarum, potest reseruari sibi sententia, quia reseruando sententiam est sibi honor in iudicando, & sic remanet sua potestas libera in delegando cognitione, sicut olim, & remanet honoratus in iudicando, & ex hoc patet, quod correctio iuris antiqui solum procedit in sententiando, non autem in cognoscendo, & propterea iste uers. debet coniungi cum principio l. uerum quando iudex delegat reseruata sententia, debet causã audire ter, per auth. ad hęc. C. de iudi.

Sequitur quinta pars ibi, dum tamen: hic excipit causas liberales ab ista cõcessione. s. est promissum pręsidib. delegare causas, reseruata sententia, dum tamen non delegent causas liberales, sed ipsi diiudicent, & cognoscant de dictis causis, sicut de causis meri imperij, ex quo istæ sunt causæ maximæ, & differũt a mediis. & iste est uerus sensus huius tex. s. ut ille uers. dum tamen, referatur ad proximum uer. quicquid dicant glo. & alii doct. qui inuoluunt uerum intellectum iuris tex.

Super l. in ratione. § quod vulgo. ff. ad l. Falcid.

PRo faciliori ingressu ad declarationem istius §. quod vulgo. qui prout exorditur hic Barto. est ualde difficilis, & iuuenib. horribilis, oportunum putaui præmittere, primo aliqua ad materiam tituli facientia, & deinde specialius præmittere ad intelligentiam huius §. cũ enim iste §. sit situatus in ti. ad le. Falc. in l. in ratione. la prima, & non sit principiũ tituli, non posset de facili haberi totalis cognitio casus istius § nisi aliqualis cognitio principii materiæ ipsius tituli pcedat. arg. l. argentarius. §. edi. sup. de edẽ. ut facit ille summus edictorum interpretator Vlpianus, in l. 1. sup. de neg. gest. & in l. 1. sup. de mino. & in l. 1. sup. ad leg. Aquil. & in quam plurib. aliis titulis.

Vnde ad intelligentiam Rubricæ, & totius ti. præsuppono, ꝙ post leges cõditas in ciuitate Romana, superueniẽte discordia inter nobiles, & plebeios Romanos, per quam plebs ipsa secessit in montem Auentinum, & ibi per se creabat officialem, qui tribunus appellabatur, ad cuius sugestionem plebs ipsa leges faciebat, quæ leges, plebiscita appellabãtur, prout hæc omnia dicit tex. in l. 2 § deinde cũ esset ff. de orig. iur. Quæ plebiscita composita postmodum pace per legẽ Ortensii Regis, cęperunt habere uim legis generalis. ut habetur in §. plebiscitum. inst. de iure natu. & probatur in l. 1. sup. ad leg. Aquil. ubi lex aquilia dicitur unũ de plebiscitis. & in l. plebiscito. sup. de offi. præsi. Eo autem tempore, dum plebs diuisa manebat, fuit creatus quidam Tribunus plebis, qui Falcidius appellabatur, ad cuius sugestionem fuit facta dicta lex Falcidia, quæ accepit denominationem a Falcidio Tribuno, sicut lex aquilia accepit denominationem ab Aquilio Tribuno, ut d. l. 1. sup. ad le. Aquil. sicut etiam Senatusconsultum Trebellianum accepit denominationem a Trebellio consule. l. 1. inf. ad Trebel. & hoc secundum unam expositionem, quam facit tex in c. quædam. 2. dist. quam etiam tenet Per. Phil. Cor. in consi. 236. col 2. in 3. uol. Et secundum istam expositionem lex Falcidia dicitur plebiscitum.

Secunda expositio est, quod lex Falcidia fuit condita a populo Romano, ad interrogationem cuiusdam Falcidii consulis, & ab eo accepit denominationẽ. & hoc probat tex. in l. 1. in prin. in uer. rogatam, iuncta gl. 1. sup eo. & secundũ hanc expositionem est uera lex, ut in §. lex est. inst de iure natu.

Tertia expositio est, ꝙ lex Falcidia dicitur a falce, at sicut falx resecat granũ, ita hæc lex resecat legata. Et hanc expositionem approbat Bar. in d. l. 1. in princ. sup. eo. ea ratione attenta, quod etiam Trebellianica appellatur quandoque falcidia, a falce. Et quęlibet expositio potest esse bona.

Venit autem ista lex Falcidia ad correctionem legis antiquę duodecim tabularum, per quam erat indistincte permissum

sum testatoribus totam eorum hęreditatē dispergere in legatis, & hæres scriptus nihil habebat;nam cauebatur in lege xii. tab. vti legasset suæ rei quisque, ita ius esto.l.uerbis.ff.de uer.sig.&inst. de leg. Falc.in prin.Vnde eueniebat,quod hæredes scripti uidentes, quod nihil ad eos peruenicbat de hęreditate,repudiabāt hęreditatē,& sic homines decedebant intestati. Quod cōsiderans Falcidius ille Tribunus plebis uel consul,secundum aliam expositionem, introduxit legem Falcidiam, prohibendo testatores disponere ultra dodrantem, & hoc ex decreto plebis, uel populi Romani, prout fiebant plebiscita uel leges. Et si ultra disposuisset testator,introduxit reseruationē quartæ partis,ita, quod in omnem euentum hæredi remaneat quarta pars iure Falcidiæ,quam habet iure institutionis, Et sic fuit Falcidia inducta propter publicam utilitatem,nam interest reipublicę,quod homines decedant testati,iuxta ea, quæ habentur in l.1.C.de sacrosan.eccl. Hęredes enim propter illud emolumentum quartæ partis non repudiabunt hæreditatem.Vt declarat Bald.in l.1.col.fin.C. comm.de leg.& est tex.in l.1.§ Scđo capite.sup.eo.& inst.ad le.Falc.in prin.

Item est sciendum,quod ista detractio Falcidiæ considerari potest tripliciter, nam quādoque testator legat ultra uires hæreditarias,& tunc bis fit defalcatio, nā ante omnia defalcatur illud quod est ultra uires,& adęquantur legata uiribus patrimonii,& hæc prima defalcatio fit etiā de legatis ad pias causas, secundum Bar. in auth.similiter.C.ad leg Falcid. quia in hoc non subest æquitas iurisgentium.s. ut soluantur legata ultra uires, ut declarat Socc.in rub.inf.ad Trebell.in prima, col. Demum adæquatis legatis cum uiribus patrimonii,postea fit secunda defalcatio per legem Falcidiā pro quarta parte. text.est in l.si post missionem.& l.in quantitate.§.fin.inf.eod. & ista secunda non fit delegatis piis. ita procedat d.auth.similiter.

Quandoque & secundo testator legat totum suum patrimonium,& nihil ultra. & tunc fit unica tantum detractio.s.quartę partis de singulo legato pro Falcidia. l.1.in princ.supra eodem.

Quandoque & tertio testator legat ultra dodrantem, non tamen totum patrimonium absorbet,ut quia aliquid remanet hæredi,puta una uncia, & tunc non fit defalcatio totius quartę partis,sed tantum pro rata, ita ut hæres consequatur ex legatis duas alias uncias,ut habeat integrum quadrantem,& non ultra,& hæc omnia declarantur per iurisconsultum in d.l.in quantitate.§.fi.

Istis primo pręsuppositis quantum ad materiam tituli, descēdo propius ad materiam §.quod uulgo. & ad hoc ut aliquantulum eius difficultates aperiātur, ante quam ponam casum, præsuppono primo pro eius intelligentia, quod in detrahenda Falcidia de hæreditate alicuius, debet ante omnia deduci æs alienum, nō solum,quod extraneis debetur, uerum etiam,quod debetur ipsi hæredi,& etiam funeris impensa.tex.est in l.1.§.fi.supra eo.& l.irritum.C.ad leg Falcid.& de eo quod remanet, detrahitur Falcidia. Pono exemplum, si testator habet 400. in bonis,& est debitor ad 200. certe si Falcidia detraheretur de tota hęreditate,hęres deberet habere centum pro Falcidia Sed non est ita,quia ante omnia deducuntur illa 200.tanquam æs alienum,& de aliis 200.hæres detrahit falcidiam,& sic habebit solum quinquaginta. Et ex hoc causatur primum, dubium huius §. in uersi. quamuis &c.quia si legata in primis tabulis soluuntur ut æs alienum, ergo non deberēt pāti falcidiam, quia ante omnia deduci deberent,& tamen aliter hic determinatur,per rationem,quam dicam in positione casus.

Secundo præsuppono,quod si testator facit unum hæredem, & ab eo facit multa legata, & deinde iste hæres facit alium hæredem; & facit alia legata, tenetur secundus hęres soluere integra legata primi testamenti,tamquā æs alienum,& de illis non detrahit falcidiam.ita probatur in isto §. pro ratione dubitandi,quæ sumitur ex l.1.§ fin.sup. eod. sed de legatis factis in secundo testamento potest detrahere falcidiam.Et ista erat ratio dubitandi in isto §. quia duo uidebantur hic testamenta,scilicet

unum

unum patris, & aliud filii: ergo legata in testamento patris deberent solui integre tanquam æs alienum, & non deberet poni in contributionem ad faciendū consequi maiorem falcidiam hæredi, & tamen determinatur contrarium, & rationem uidebimus in positione casus.

Tertio præsuppono quod si testator, qui facit substitutionem pupillarē, tempore mortis suę habebat 400. in bonis, & facit legata a pupillo, & etiā a substituto, tunc omnia damna uel augmenta, quæ superueniunt in hæreditate, cedūt in damnum uel augmentum hæredis, & sic substituti, non autem legatariorum; unde si quando moritur pupillus, reperiū tur solum 300. in hæreditate, substitutus hæres nihil habebit pro sua falcidia, quia illa centum quæ sunt diminuta, excomputantur sibi in falcidiam, & omnia 300. tenetur soluere pro legatis, & si in plus esset diminuta hæreditas, tenetur illud plus refundere de propriis facultatib. usque ad supplementum 300. pro legatis, ut dicit his Ale in 2. col. Idem e conuerso, si hæreditas pupilli esset aucta ultra 400. nam tunc hęres ante omnia detrahit illud augmentum, & postea centum pro falcidia, & reliqua 300. soluit legatariis, de hoc est tex. in l. in quantitate, in princ. inf eod.

Quarto pręsuppono, quod quando in eodem testamento sunt facta legata aliqua pure, & aliqua sub cōditione, quæ simul iuncta excedunt dodrantem, tunc hęres soluendo legata pura, potest petere a legatariis cautionē, quod aduenięte cōditione aliorum legatorū, habeant sibi restituere illud, quod plus acceperūt iure falcidię de hoc est tex. in l. 1. §. interdum. sup. eo. & in l. in quantitate. §. sed & si legata. inf. eo. Et si conditio purificatur antequam soluantur pura, tunc fit omnium contributio, & de omnibus falcidia detrahitur, ut d. §. interdum.

Quinto præmitto, quod quando testator facit aliqua legata ab instituto, & aliqua a substituto pupillari, legata facta a filio instituto censentur pura; sed relicta a substituto, censentur sub conditione in eodē testamento relicta, uidelicet sub conditione, si pupillus moriatur in ętate pupillari, unde substitutus tenetur soluere legata a pupillo tanquam pura, & legata a se, tanquam conditionalia, & conditione purificata per mortem pupilli, hoc probatur in isto § quod uulgo. in fi.

Sexto pręsuppono, quod licet substitutio pupillaris dicatur testamētum filii, & sic duo uideantur testamenta, alterū. s. patris, & alterum filii, tamen in rei ueritate unum est testamentum, adeo quod de omnibus legatis in relictis tā in testamento patris, quam filii iudicatur tāquā de relictis in uno, & eodē testamēto. tex. est in l. patris & filii. sup. de uul. & pupi.

Septimo & ultimo præsuppono, quod de iure digestorū, ac ēt de iure antiquo C. hæres non tenetur ad legata ultra uires hęreditarias, non. n. tenetur de suo soluere, casus est in l. 1. §. si is qui 400. infr. ad Treb. & l. si uniuersæ. C. de lega. Hodie tamen est correctum per ius auth. nam tenetur indistincte ultra uires hæreditarias, si non conficit inuentarium, per authen. sed cum testator. C. ad le. falc. & habetur plene in l. fi. C. de iure deli. & no. Al. & cōmuniter doc. ī d. §. si is qui 400.

Istis sic præsuppositis, diuido hunc §. in quatuor partes. In prima parte enūtiādo ponit quandam regulam cum quęsito. In secūda ponit unum effectū, qui resultat ex illa regula, qui effectus est contributio legatorum. In tertia ponit aliū effectum, quem declarat per exemplū. In quarta respondet cuidam tacitę obiectioni. Secūda incipit ibi, quamuis. n. &c. Tertia ibi, secundū quod &c. Quarta ibi, nec ad rem, &c. Ego puto melius dici, quod in prima parte ponitur unum quęsitum de potestate & effectibus uulgaris regulę, unde oēs doc. diuidentes hunc tex. qui dicunt, quod in prima parte ponitur regula uulgaris, puto, quod non bene loquuntur, quia iurisconsultus non ponit hic istā regulam decisiue, sed potius enūciatiue, & solū quęrit, quem effectū habeat ista regula, præsupponendo, quod alibi habetur, hęc regula, & non hic, ut patet euidēter ex uerbis l. In 2. parte respōdet ad quæsitum, ponendo unū effectū, præmissa prius ratione dubitādi, ibi, quā uis. n. &c. In 3. parte ponit unam consequentiam, quæ potest sequi ex dicto pri

mo effectu, ibi, secundũ quod &c. In quarta respondet tacitæ obiectioni, ibi, nec ad rẽ &c. Et sic est melius dicere in 3 parte, quã ut dicunt doc. s. q ibi ponatur secundus effectus regulę, quia ista cõsequẽtia contingens non resultat immediate a regula, sed potius ab effectu regulæ. s. a contributione legatorum. Et hęc est melior distinctio iudicio meo, quam illa, quam facit hic Bar. & doc.

Et per istam nouam distinctionem infero, quod positio casus quã facit glo. 1. hic, non est bona, quia cõcludit ad illud quæsitũ. s. utrum substitutus possit detrahere duas falcidias. s. unam ex testõ patris, & aliã ex testamento filii. Et non est hęc intentio iurisconsulti, uelle quærere de hoc. Nã istud narrat enuntiatiue, ut dixi. Sed potius eius intẽtio est, uelle quęrere, quẽ habeat effectũ hęc regula enuntiata, & respondet, quod habet effectum contributionis legatorum, ut in tex.

Vnde casus in terminis & magis conueniens li. ere, ita põt figurari. Testator habebat 400. in bonis, instituit filiũ pupillum hæredẽ, & legauit ab eo 200. & fecit sibi substitutionẽ pupillarem, substituendo sibi Mæuiũ, a quo substituto legauit alia 200. Mortuo testatore fuit mortuus pupillus antequam legata a se relicta solueret, & sic factus est locus substitutioni. Substitutus adiens hæreditatem inuenit eam totã esse exhaustã legatis; unde uolebat detrahere falcidiam, & ad hoc ut haberet maiorem falcidiam, dicebat, ego uolo contribuere legata facta in primis tabulis, cum legatis factis in secũdis, qua contributione facta reperitur hæreditas quadrigẽtorum, tota dispersa legatis, unde uolo de oĩbus detrahere quartam partẽ, & sic habere centum pro falcidia. Ex aduerso replicabant legatarii, in primis tabulis, & dicebant ista sunt duo testamenta, unde legata relicta in primis tabulis debent solui ut æs alienum, sed nos habemus, quod falcidia detrahitur deducto ęre alieno. l. 1. §. si. sup. eo. & l. irritũ. C. eo. unde soluas primo ista prima legata ducentorum integra, & deinde deducas falcidiam de aliis ducentis restantibus, & sic habeas sola quinquaginta pro tua falcidia. Ex aduerso replicabat hærę qđ ista non sunt duo testamẽta, immo habentur pro uno. l. patris & filii. sup. de uul. & pup. unde merito debet fieri contributio legatorum ad maiorem falcidiã detrahendã. Stante ergo isto conflictu, & reluctatione inter hæredẽ substitutum & legatarios primarum tabularum, fuit habitus recursus ad Papinianum iurisconsultum, ut deberet hunc casum decidere. Coram quo fuerunt producta iura, & allegationes utriusque partis. Et primo pro parte hæredis dicebatur, quod in iure est una uulgaris regula, quod in tabulis patris & filii una falcidia detrahitur, ergo ambo testamenta reputantur pro uno, nã si duo essent testamenta, duæ falcidiæ deberent detrahi. Ergo de omnib. legatis debet iudicari, ac si in uno testamento essent relicta, & per consequens debet fieri eorum cõtributio. per d. l. patris & filii. Ex aduerso pro parte legatariorũ in primis tabulis dicebatur, q immo ista duo sunt testamenta, ut dicit tex. in § igitur. inst. de pupil. sub. unũ. s. patris, & alterũ filii, ergo legata primarum tabularũ, debentur ut æs alienum, & sic ante omnia debent integra solui, & de reliquo detrahi falcidia, per iura superius allegata, & hoc uidebatur decidẽdum pro ratione dubitandi. Verum ista ratione dubitãdi nõ obstante, Papinianus iurisconsultus determinat contra legatarios. Et 1. format quæsitum super regula uulgari. s. illud quod uulgo dr, in tabulis patris, & filii unam falcidiam seruari, quã potestatem habeat uidẽdum est, i. uideamus, & discutiamus, quem effectum habeat illa uulgaris regula allegata pro hęrede, quod una tãtum falcidia detrahitur de testamento patris, & filii, & hæc est prima pars.

Sequitur secunda pars, in uer. quã uis, & hic ponitur responsio ad quæsitum, præmissa ratione dubitandi, & dicit, in effectu, qđ dicta regula habet hunc effectum. s. cõtributionis legatorum. Quamuis. n. substitutus, quæ a pupillo relicta sunt, cum filius hæres extiterit, ut æs alienũ quodlibet debeat, tamen, propter ea, quæ data sunt in tabulis secundis contributioni locus est. Quę uerba declara hoc modo, licet. n. substitutus teneatur soluere legata a pupillo, ut æs alienũ, ex quo

istud erat debitū pupillare,& licet a pupillo debeatur ut legatum,tamen a substituto debetur ut æs alienū,& in rei ueritate ex persona propria ipse substitutus nō detraheret falcidiā,sicut nō detrahitur ex ære alieno, secundū opin. Di.& Bar.hic subtiliter intellectā: tamen pp ea,quę data sunt,i.propter legata facta a substituto,quæ absorbent totā hæreditatem,est locus contributioni legatorum, quia substitutus mixtim ex persona sua, & ex persona pupilli deducet falcidiam. Ex persona sua,uidelicet pro legatis a se & ex persona pupilli pro legatis a pupillo,ex quo istud ius stabat ēt radicatū in pupillo,quia nō tenebatur soluere legata a se,nisi præstita cautione, de qua in l.1.§.interdū.sup.eo.t.pro legatis cōditionalib.factis a substituto, ergo purificata conditione ante solutionem legatorū substitutus succedit in illud ius pupilli, & sic pōt dicere, ego uolo cōiungere legata,& ex persona mea detrahere ex legatis a me:ex legatis uero a pupillo, ex persona pupilli,quia ex mea nō possunt, ex quo debeo illa ut ęs alienū.Et iste est uerus intellectus,& cōis,& ualde subtilis, quem tenet hic Bar.in 4.opp. & sic legata in secundis tabulis sunt causa contributionis,& detractionis falcidiæ.Ideo dicit,propter ea, quæ data sunt,&c.nam si nihil legatum esset in secundis, nullum ius detrahendi quæsitum esset nec pupillo,nec substituto, quia bona instantia sufficiebant.

Potest ēt dari alia expositiō,quæ tangitur ī gl.uidelicet,quādo nulla alia legata facta essent in secundis tabulis,substitutus teneatur soluere integra relicta a pupillo,ut quodlibet æs alienum.s. sine detractione falcidię;& ratio est quia inspectis illis primis legatis, quæ continebant sola 200. non erat opus detrahere falcidiam,quia hæredi remanent alia ducenta; tamen propterea ea, quæ sunt relicta in secūdis tabulis.s.a substituto,est locus contributioni,i.quia secunda legata debent coniungi cum primis, & facta ista coaceruatione, de oībus deducitur una falcidia,& sic cētum, & sic legata in secundis tabulis sunt causa deductionis falcidiæ, quia illa cōplent excessum dodrantis,& ideo dicit, propterea quæ &c. Nec obstat quod relicta in primo testamento debentur ut ęs alienū,quia fateor qn̄ duo sunt testamēta, sed hic est unū,i. fit contributio legatorum, & una falcidia detrahitur, tāquā de legatis factis in uno testamento. Verū licet ista secunda expositio uideatur magis clara,tamē nō bene euacuat cōtrarium de hoc tex. qui uidetur sibi ipsi contradicere, dum fatetur,substitutum debere ut æs alienū &c. ut dicit hic Bar.in 4.oppo.

Sequitur tertia pars ibi,secūdū quod, hic ponitur una consequentia cōtingēs, quæ pōt sequi ex 1.effectu cōtributionis. Dicit.n. secundū quod pōt euenire, ne substitutus quicquā retineat, uel ut longe plus habeat quartā paternę hæreditatis,quid ergo si nō sufficiat pupilli hæreditas legatis,cū patris sufficiet? De suo quadrante nimirum dabit substitutus, quæ pater legauit de suo.

Et pro declaratione huius tertiæ partis assume,quod dixi sup. In 3.euidentiali. Nam ex ista contributione pōt succedere,quod quandoq.substitutus nihil hēat de tali hæreditate,& pōt succedere, qđ ultra quartā hēat,& totū hoc depēdet ex augmēto,& diminutione hæreditatis pupilli,nā ad falcidiā detrahendā semper inspicimus ualorē,qui erat tp̄e mortis testatoris,ut d.l.in quātitate,in prin.oīa.n. dāna,& augmenta postea superuenientia,nō prosunt,nec nocent legatariis,sed tantū hæredi. Quid ergo si nō sufficiat, &c.quasi dicat, si testator hēbat 400. in bonis,& oīa legauit in primis & secūdis tabulis,mortuo testatore pupillus tātum uixit,quod consumpsit centū de ista hæreditate; uel augmentauit eam in centum,certe si consumpsit, hæreditas patris sufficiebat legatis, quia tp̄e mortis patris erant in esse oīa 400. quæ sufficiebant legatis, detracta tamen falcidia, sed hæreditas pupilli nō sufficit propter illā diminutionem,quia sola 300. supsunt, in hoc casu soluet de suo quadrāte legata, quę pater legauit de suo patrimonio, i. quia substitutus soluet integra 300.legatariis, & illam diminutionem excomputabit sibi in falcidiam, & sic in suum quadrantem,unde in effectu

nihil habebit. Vnde soluet legata de suo quadrãte, i. de sua falcidia complebit omnia 300. & sibi nihil retinebit. Et ecõuerso quando esset augmẽtum, ante omnia deduceret illud augmẽtum, & postea detrahet falcidiam de 400. & sic habebit alia centum, & reliqua 300. soluet legatariis, & in isto casu habet longe plus quam sit quarta hæreditatis. Et sic patet, quomodo ista contributio quandoque est damnosa & quandoque utilis hæredi.

Sequitur quarta pars ibi, nec ad rẽ &c. vbi respondet tacitæ obiectioni, quæ talis est. Substitutus per hoc reperitur grauatus in secundis tabulis ultra uires hęreditarias, nam in hæreditate pupilli sunt tantum 300. & ipse detrahit falcidiam, ut de 400. & sic tenetur ultra uires, qđ non fit secundũ ista iura, ut dixi sup. in 5. eui dentiali. nam deberet detrahere falcidiã de illis 300. quæ reperiuntur in esse in hæreditate pupilli. Ad quod respondet, ꝙ ista obiectio non facit ad rem, quia in hac parte iuris i. in ista iuris quæstione legata, quæ in secundis tabulis relinquuntur, quasi in primis sub cõditione relicta intelliguntur. Quod declara. Non ob. ꝙ ex nullo testamento præstatur ultra uires &c. quia substitutus non grauatur hic ꝑ secundas tabulas, nam cum unicum censeatur testamentum, illa 200. relicta a substituto, cẽsentur relicta in primis tabulis sub conditione. s. si filius moriatur in pupillari ætate. Sed per primas non grauatur ultra uires, quia in hęreditate patris erant omnia 400. per secundas minime grauatur, quia in eis non sunt relicta sed tantum in primis sub conditione iã purificata per mortem pupilli. Sic ergo facta contributione soluet legata primarum tabularum, tamquam pura, & secundarũ tãquam conditionalia, purificata conditionę, detracta falcidia de omnib. quadringẽtis & sibi imputatur, quare adiuit hęreditatem damnosam, quia illa centum consumpta excomputabit sibi in falcidiã habito respectu ad ualorem hæreditatis, qui erat tempore mortis testatoris. ut d. l. in quantitate. in princ. & l. in ratione. §. incertę inf. eo. Istud ergo, quod soluit ultra uires, uenit contingenter, & non est in consideratione per prædicta.

Expedita positione casus, antequã ueniam ad notabilia Ale. põdero in primis hunc tex. ibi, quod uulgo dr̃ in testamento patris & filii &c. ad corroborationem eorum, quæ dixi in diuisione tex. quod iurisconsultus hic non ponit regulã decidendo, sed potius quærendo de effectu ipsius regulæ. Hoc patet, quia alibi iurisconsultus utitur simili dicendi modo in quam plurib. locis, ut in l. non solum. §. quod uulgo. inf. de usuca. & in l. 2. §. qđ uulgo. inf. pro hærede. vbi enunciando refert regulam vulgatam, quod nemo potest sibi mutare causam possessionis, ad effectum, ut declaret, qñ procedat dicta regula, & tamen ibi non ponitur decisiue dicta regula, sed traditur alibi decisiue. s. in l. 3. §. illud. inf. de acqu. pos. & in l. cum nemo. C. eo tit. de acq. pos. Et ista proprie fuit intentio iurisconsulti hic. s. declarare, & quęrere, quando procedat, & quem habeat effectum hęc regula uulgaris &c. quæ non ponitur hic, sed alibi, immo multoties aliquid solet in iure uulgo dici, & tamen non est uerum simpliciter, sed habet maximam restrictionem, ut dicit tex. in l. quod uulgo. inf. pro empto. ista. n. sunt potius uerba narratiua legis, & non dispositiua, a quib. uerbis narratiuis non licet arguere, ut est tex. in c. si Papa. de priu. li. 6. & gl. & ibi per moder. in l. 1. C. quando non peten. par. & gl. in c. auditis. de elect. & gl. in c. 2. de dolo, & contu. li. 6. & Raph. Cu. in l. qui Romæ. §. Callimacus. inf. de uerb. ob. & Old. in cons. 258. & Phil. Dec in consi. 152. col. 2 & Bar. in l. extat. col. fin. sup. quod metus causa.

Tanto magis, quia legislator quãtum ad hanc regulam uulgarem, non complet suam orationem, ponendo, seu deciden do, seu potius quærendo & interrogãdo, & is qui interrogat, non ponit, nec decidit, ut no. Bar. in l. 1. sup. de inter ac. & in l. 2. §. quod obseruari. col. 2. C. de iur. calu. doc. in l. si aliquam. inf. de acq. pos.

Ex his infero ad unum, quod quotidie emergit in practica, nam in iudicio solẽt fieri positiones, & interrogationes. Quæ interrogationes fiunt regulariter circa pręparatoria iudiciorum, de quib. loquitur totus titulus, & maxime l. ubicunque, & ibi

ibi Bar. sup. de inter. ac. s. ante litem cõte. & etiam in alia parte iudicii, quãdo æquitas mouet iudicem, ut no. Spec. in tit. de positio. §. 5. Positiones uero fiunt post litem contestatam ad merita causę. Modo euenit, ꝙ actor post litem conte. ad merita causæ facit nonnullas interrogationes, super quib. petit interrogari reum ut principalem, quę interrogatiões respiciunt factum principale ipsius causæ, & non facit illas ponendo, sed interrogando, quæro, an reus teneatur illis respondere? Posset aliquis prima facie dicere, ꝙ sic, quia in quacũque parte iudicii potest principalis interrogari, per d. l. ubicunq. Tamen in contrarium est ueritas, quia, quando pars uult interrogari facere aduersarium super principali negocio, post litem conte. debet de hoc facere capitulũ decisiuum per modum positionis, & nõ interrogationis, ad hoc, ut ipsemet affirmet, quod ponit, per quam affirmationem posset in aliquo reum releuare, alias non tenetur reus respõdere. ita tenet Bal. in l. dita opera. col. 11. in fi. C. qui acc. non poss. & est gl. in c. iudicantem. in uer. interrogandi. 30. q. 5. Et istud dictum ual de exclamat Pau. de Ca. quem ibi sequitur Ias. in l. iudices. C. de iud. & dicit, ꝙ pauci hoc sciunt, & faciet tibi honorem, quando practicabis, & multotiens uidi aduocatos iuuenes in hoc errare, quia aduersarius facit istas interrogationes, & ipsi non aduertunt opponere cõtra eas.

Secundo ex prędictis infero ad unum aliud magis singulare dictum, habemus dispositionem iuris communis traditam in ca. 2. de confes. lib. 6. quod is, qui non uult respõdere positionibus, habetur pro confesso, concurrentib. illis de quib. ibi. Et hoc etiam est cautum in regno per ritum magnæ curię, in nu. 250. incip. Item seruat ipsa curia quod siquis &c. Verum in ultima citatione debet inseri tenor articulorum, & a tali decreto non appellatur, ut ibi habetur. Pone modo quod aliquis facit interrogationes, & non positiones, pars est contumax, nec aliter opponit, an possit haberi, pro confesso? Dic, ꝙ non, per prædicta, ex quo non tenebatur respõdere. ita tenet Bal. in l. sicut. in fi. C. de rep. hę. & Pa. de Ca. in l. suus. C. eo. ti.

FINIS.

CARMINA DIVERSA EIVSDEM Domini Roberti Marantæ.

Et primo super auth. habita. C. ne filius pro patre.



EGALIS longo proceres examine nostra
Scrutati insegnes amba, discentibus istud,
Præcipue diuas leges, quærentibus amplum
Præbemus meritum, quo munere gaudeat omni
Littor, & adueniens illorum nuncius hospes.
Omnia tuta colant primum, quibus aurea florent
Gymnasia. Egregium nobis hoc quippe decenter
Apparuit; Frugi nostrum, nam quisque disertis
Motibus auxilium imbutus laudemque meretur.
Hos igitur uolumus exemptos reddere cunctis
Iniurijs, quorum doctrina ingentibus orbis
Lustratur radijs, superis nobisque timentes
Subiecti urgentur legum parere ministris,
Horum quem minimum miseret? Virtutis amore
Extorres, quorum cætus de diuite pauper
Effectus: laqueis sese fatalibus usque
Exposuit; uitam per tot discrimina rerum
Ducens, atque uiris affectus sæpe nephandis
Vilibus opprobriis grauiter, quod nempe ferendum est.
Hæc æuo nunquam, quæ sit peritura futuro,
Sanctio nostra iubet, nullus sic protinus audax
Exiliat contra discentes, audeat unquam
Nec tales probris sectari tristibus ullus:
Non pro cuiusquam patiantur crimine pœnas,
Sit, licet ille colens eiusdem mænia terræ.
Improbus at siquis præceptum dogmatis huius
Spreuerit, hic famam turpanti labe notatus
Bis subtractarum duplo priuetur, & omni
Officio, fasces nunquam conspiret ad ullos.
Tum si quis litem prædictis surgere temptet,
Eligat hoc discens: rector sibi commoda iudex,
An ue docens dominus, seu num prælatus in illa
Iura ferat causa, quod si temptauerit ullus
Ex his diuersum cuiquam monstrare tribunal;
Ob scelus hoc proprio fraudetur iure nephandum.

Datum Salerni decimo Kl. martij x. ind. 1507.

Heu